

UNIVERSITATEA DE STAT „ALECU RUSSO” DIN BĂLȚI

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 811.135.1'27(043.2)

CEBOTAROȘ VIORICA

**ASPECTE PRAGMATICE ALE ACTULUI SCUZEI
ÎN LIMBA ROMÂNĂ**

Specialitatea: 621.05. Semiotică; semantică; pragmatică (limba română)

Teză de doctor în filologie

Conducător științific:

Popa Gheorghe, prof. univ., dr. hab. în filologie

Autor:

Cebotaroș Viorica

BĂLȚI, 2017

© Cebotaroş Viorica, 2017

CUPRINS

ADNOTARE	5
0. INTRODUCERE	8
0.1. Unele repere	8
0.2. Actualitatea cercetării	10
0.3. Scopul și obiectivele lucrării.....	10
0.4. Noutatea științifică	11
0.5. Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării	11
0.6. Metodele de cercetare	12
0.7. Aprobarea rezultatelor obținute	13
0.8. Sumarul compartimentelor tezei	14
1. ACTUL SCUZEI DIN PERSPECTIVA TEORIILOR PRAGMATICE	16
1.1. Noțiunea de <i>scuză</i>	16
1.2. Scuza în interacțiunea socială	20
1.3. Caracterul reparator al <i>scuzei</i>	26
1.4. <i>Scuza</i> în teoria actelor de limbaj	29
1.4.1. <i>Scuza</i> în teoria lui J. Austin.....	29
1.4.2. <i>Scuza</i> în teoria lui J. Searle.....	31
1.4.3. <i>Scuza</i> în teoria lui K. Bach și R. Harnish	41
1.5. Considerații asupra politeții verbale	43
1.6. <i>Scuza</i> în teoria politeții	50
1.7. Concluzii la capitolul 1	55
2. ACTUL SCUZEI ÎN DISCURSUL PRIVAT	57
2.1. Tipologia scuzelor și funcțiile lor în discursul privat	57
2.2. Scuza rituală.....	62
2.2.1. Exprimarea directă a <i>scuzei</i> rituale	64
2.2.2. Exprimarea indirectă a <i>scuzei</i> rituale	65
2.2.3. Scuze rituale anticipate.....	67
2.2.4. Scuze rituale retrospective.....	69
2.2.5. Scuze rituale fără ofensă.....	70
2.2.6. Răspunsuri la <i>scuza</i> rituală	71
2.3. Scuza substanțială.....	73
2.3.1. Scuze exprimate direct	77

2.3.2. Scuze exprimate indirect	87
2.3.3. Mijloace adiționale	100
2.3.4. Sustragerea atenției de la ofensă	101
2.3.5. Negarea responsabilității	103
2.4. Actul de limbaj <i>scuza</i> : formă <i>versus</i> funcție	105
2.5. Structura scuzei substanțiale	106
2.6. Elemente paralingvistice și nonverbale în exprimarea <i>scuzei</i>	108
2.7. Specificul cultural al <i>scuzei</i> românești	111
2.8. Concluzii la capitolul 2	117
3. ACTUL SCUZEI ÎN DISCURSUL PUBLIC	120
3.1. Fenomenul scuzei publice.....	120
3.2. Scuza publică și politețea.....	122
3.3. Clasificarea scuzelor publice	123
3.4. Scuze complete	124
3.5. Intensificarea forței scuzei complete în discursul public.....	127
3.6. Scuze parțiale	132
3.7. Condiții de reușită a scuzei publice.....	143
3.8. Răspunsuri la scuzele publice	144
3.9. Concluzii la capitolul 3	146
CONCLUZII FINALE ȘI RECOMANDĂRI	148
BIBLIOGRAFIE	151
ANEXĂ	159
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	228
CURRICULUM VITAE	229

ADNOTARE

Cebotaroș Viorica

Aspecte pragmatice ale actului scuzei în limba română

Teză de doctor în filologie, Bălți, 2017

Structura tezei: Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie din 115 titluri, o anexă, 150 pagini de text de bază, 2 figuri, 24 tabele.

Cuvinte-cheie: act de limbaj, act de limbaj direct, act de limbaj indirect, imagine publică, politețe, scuza, scuza în textul literar.

Domeniul de studiu: pragmatică lingvistică.

Scopul cercetării: evidențierea mijloacelor lingvare de exprimare a scuzei în discursul privat și cel public, reliefând modul în care factorii extralingvistici influențează alegerea formulelor pentru a realiza activitatea reparatorie în aceste două sfere sociale.

Obiectivele investigației: examinarea actului scuzei din perspectiva teoriei actelor de limbaj și a teoriei politeții; evidențierea modalităților de exprimare a scuzei în domeniul privat și cel public; relevarea dependenței mijloacelor de exprimare a scuzei de factorii extralingvistici; scoaterea în evidență a situațiilor ce necesită prezentarea scuzelor în cultura română; analiza relației dintre forma și funcția mijloacelor lingvare utilizate în urma unei ofense și a capacității acestora de a restabili echilibrul interacțional.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei rezidă în faptul că ea, abordând o problemă ce nu a constituit, pînă în prezent, obiectul unor investigații ale lingviștilor din Republica Moldova, reprezintă o primă încercare de a examina manifestarea scuzei în domeniul privat și cel public, evidențiindu-se nu numai asemănările, ci și deosebirile în funcționarea acestui act de limbaj în domeniile respective. În afară de aceasta, întrucît realizarea oricărui act de limbaj este influențată de diferiți factori extralingvistici, în lucrare este pus în discuție și modul în care unii dintre acești factori influențează exprimarea scuzei în limba română.

Problema științifică soluționată constă în abordarea actului scuzei din perspectivă pragmatico-socio-cultural-lingvistică în vederea racordării la tendințele actuale de abordare interdisciplinară a faptelor de limbă, fapt ce a contribuit la determinarea elementelor activității reparatorii în discursul privat și în cel public, a factorilor extralingvistici ce influențează alegerea mijloacelor de exprimare lingvală a scuzei, precum și la relevarea unor valori culturale românești reflectate în actul scuzei.

Importanța teoretică a lucrării. Sub aspect teoretic, teza se distinge prin faptul că este un studiu despre actul de limbaj scuza realizat nu doar din perspectivă pur lingvistică. Se analizează importanța și rolul factorilor de natură extralingvistică la exprimarea lingvală a acestui act de limbaj. Mai mult ca atît, actul scuzei este abordat atît ca unitate a comunicării, cît și ca unitate a discursului, scuza fiind examinată și din perspectivă interacțională. Valoarea studiului dat mai rezidă și în faptul că a permis să emitem unele concluzii despre modul în care unele valori culturale sînt reflectate în actul scuzei.

Valoarea aplicativă a lucrării derivă din faptul că materialul de studiu examinat și interpretarea lui, reflecțiile și concluziile formulate, precum și rezultatele obținute ar putea fi utilizate la investigarea și aprofundarea unor aspecte ce vizează actul complex ce se realizează în situații concrete de comunicare.

Rezultatele științifice obținute au fost implementate la elaborarea cursurilor universitare de lingvoculturologie, pragmatică lingvistică, cultură a comunicării, precum și la predarea limbii române ca limbă străină. Ele pot fi de real folos la elaborarea cursurilor de etică și estetică, de cultură diplomatică. Rezultatele demersului nostru științific și-au găsit reflectare în zece publicații și în mai multe prezentări la manifestări științifice naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Виорика ЧЕБОТАРОШ

Прагматические аспекты речевого акта *извинения* в румынском языке
Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук,
Бельцы, 2017

Структура диссертации: введение, три главы, выводы и рекомендации, библиография из 115 наименований, одно приложение, 150 страниц основного текста, две фигуры, 24 таблицы.

Ключевые слова: речевой акт, извинение, прямой речевой акт, косвенный речевой акт, вежливость, общественный имидж, извинение в литературном тексте.

Область исследования: лингвистическая прагматика.

Цель исследования: выявить языковые средства выражения извинений в частном и публичном дискурсах, установить влияние экстралингвистических факторов на выбор формул извинения в указанных социальных сферах.

Задачи исследования: рассмотрение речевого акта извинения с точки зрения теории речевых актов и теории вежливости; выделение и систематизация способов выражения извинений в частном и публичном дискурсе; изучение зависимости выражения извинений от экстралингвистических факторов; определение ситуаций, требующих представления извинений в румынской культуре; анализ взаимосвязи между формой и функцией языковых средств, используемых вследствие нарушений и их способности восстановить интеракционный баланс.

Научная новизна и оригинальность исследования состоит в том, что изученная тема до сих пор не была предметом глубоких научных изысканий лингвистов Молдовы. Работа представляет собой первую попытку рассмотрения выражения извинений в частном и публичном дискурсах. В ней акцентируется внимание как на сходствах, так и на различиях в функционировании извинения в обозначенных типах дискурсов.

Научная проблема, решаемая в данном исследовании, заключается в рассмотрении акта извинения с прагма-социально-культурно-лингвистической точки зрения с целью согласования его с текущими тенденциями междисциплинарного подхода исследования языка. Исследование позволило выявить компоненты, существенные для успешной реализации извинения в частном и публичном дискурсах, определить экстралингвистические факторы, влияющие на выбор формул извинения, а также обнаружить культурные ценности, воплощающиеся в акте извинения.

Теоретическая значимость исследования. В теоретическом аспекте работа значима тем, что исследование речевого акта извинения осуществлено на стыке лингвистических и социокультурных стратегий. В ней рассматривается также важность и роль внеязыковых факторов при его выражении. Кроме того, акт извинения рассматривается как в качестве единицы речи, так и в качестве единицы дискурса. Ценность этого исследования заключается и в том, что оно способствовало выявить культурные ценности, находящие воплощение в акте извинения.

Прикладное значение работы: выводы и результаты, полученные на основе адекватного анализа объемного фактического материала, могут быть использованы для углубленного изучения ряда других проблем, относящихся к конкретным ситуациям общения.

Внедрение научных результатов: результаты изыскания были достаточно широко использованы для разработки университетских курсов лингвокультурологии, прагматики, культуры общения, а также в преподавании румынского языка как иностранного. Они могут быть полезны при подготовке и чтении курсов этики и эстетики, дипломатической культуры. Результаты исследования отражены в 10 научных статьях и докладах на национальных и международных научных конференциях.

ANNOTATION
Viorica CEBOTAROȘ
Pragmatic Aspects of the Speech Act of Apology in Romanian
Doctoral thesis in philology, Balti, 2017

Thesis structure: introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography (115 titles), an appendix, 150 pages of main text, two figures and 24 tables.

Keywords: speech act, apology, direct speech act, indirect speech act, politeness, face, apology in literary texts.

Field of the research: linguistic pragmatics.

Research goal: to highlight the linguistic means of formulating apologies in private and public discourse, to emphasize the way extralinguistic factors influence the choice of formulas for remedial work in the two types of discourse.

Research objectives: to examine the speech act of apology from the perspective of the theory of speech acts and of the theory of politeness; to highlight the ways of expressing private and public apologies in Romanian; to examine the influence of extralinguistic factors on expressing apologies in Romanian; to highlight the situations that require an apology in Romanian culture; to analyze the relationship between the form and function of linguistic means used after an offense and their ability to restore the interactional equilibrium.

Scientific novelty and originality of the research: focused on an issue that has not yet been investigated by linguists in the Republic of Moldova, the research represents a first attempt to examine private and public apologies in Romanian by focusing on both similarities and differences in the way this speech act functions in the two types of discourse. In addition, since the formulation of any speech act is influenced by various factors, the paper discusses the way some of them are responsible for the formulation of apologies in Romanian.

Solved scientific issue: the speech act of apology has been analysed from a pragma-socio-cultural-linguistic perspective, in line with the current trend of interdisciplinary approach to language phenomena. This fact has greatly contributed to revealing the elements of remedial work in private and public discourse, the extralinguistic factors that influence the choice of linguistic formulae of apologies and the cultural values reflected in this speech act.

Theoretical importance: from the theoretical point of view, the thesis represents a study of the speech act of apology conducted rather from a sociocultural perspective than from a purely linguistic one. The paper examines the influence of extralinguistic factors on expressing apologies. Moreover, the act of apology is treated both as a unit of communication and as a unit of discourse, and is examined from an interactional perspective. Besides, it has provided important material to formulate some conclusions regarding the cultural values reflected in the speech act of apology in Romanian.

Practical value of the research: the data that have been examined and interpreted and the conclusions and results of this research may serve as a starting point in the investigation of further issues concerning the complex act that is realized in concrete situations of communication.

Implementation of scientific results: the scientific results of this study can successfully be used in such university courses as linguaculturology, linguistic pragmatics, communicative culture and also in the process of teaching Romanian as a foreign language; they might also be implemented in such courses as ethics, aesthetics and diplomatic culture. The results of the research have been published in 10 scientific articles and have been discussed at several national and international scientific conferences.

0. INTRODUCERE

0.1. Unele repere

În lingvistica actuală, importanța gândirii structuraliste saussuriene este, bineînțeles, indiscutabilă, dihotomiile saussuriene punând începutul unei cercetări sistemice a limbii, iar ulterior contribuind la extinderea direcțiilor ei de cercetare. Una din aceste dihotomii, și anume dihotomia limbă – vorbire (*langue – parole*), a marcat trecerea de la studierea regularităților sistemului abstract al limbii (*langue*) la cercetarea folosirii acesteia de către utilizator (*parole*). Astfel, începînd cu jumătatea a doua a secolului al XX-lea, marcată de apariția sociolingvisticii (anii 1960), a pragmaticii (anii 1970) și a lingvisticii cognitive (anii 1980), în lingvistică iau amploare cercetările aspectelor sociale, funcționale și cognitive, ce influențează comportamentul comunicativ al vorbitorilor. În această perioadă are loc schimbarea accentului „dinspre o lingvistică abstractă, o lingvistică a sistemului, spre o lingvistică dinamică, concretă, a utilizării sistemului” [Borchin, 150]. Nu în zadar se opinează actualmente că anume vorbirea este spațiul unde poate fi urmărită realizarea individului vorbitor, a personalității lui, a sferei lui afective. Pentru psiholingviști, de exemplu, este mai rezonabilă seria „aptitudinea lingvală «ca parte a psihicului» – conștiință lingvală – cultură – personalitate – vorbire” decît dihotomia limbă – vorbire.

Reprezentînd „studiul fragmentului lingvistic în contextul său” [Dragoș, 23], pragmatica s-a dezvoltat în contrapunere cu demersul saussurian, puternic ancorat pe conceptul de limbă. Ea cercetează limba nu izolat, ci așa cum este folosită în comunicare, luînd în considerare factorii extralingvistici „antrenați” în situația de comunicare (parametrii spațiali și temporali ai evenimentelor verbale, identitatea participanților la dialog și relația dintre ei, cunoștințele de fundal comune ale interlocutorilor și intențiile lor etc.), care conduc la modelarea semnificației. Interesul pentru pragmatică a sporit odată cu expunerea ideilor filozofului britanic J. Austin și, ulterior, a filozofilor J. Searle și P. Grice. În viziunea lui J. Austin, limba nu este doar un sistem abstract folosit pentru a descrie realitatea, ea este văzută ca acțiune (folosind limba, realizăm acțiuni – facem sugestii, mulțumim, dăm ordine, invităm, prezentăm scuze etc.). În felul acesta, limbajul devine un instrument prin intermediul căruia indivizii acționează cu scopul de a obține anumite rezultate. Un rol primordial la modelarea semnificației enunțului îi revine contextului. Aceste idei au dus la extinderea ariei de cercetare a lingvisticii „de la o disciplină îngustă, care se ocupa de datele fizice ale discursului, la o disciplină deschisă, ce face loc formei, semnificației și contextului” [Leech, 1983: 2]. Astfel, avînd drept domeniu de studiu uzul sistemului, pragmatica vine să umple „prăpastia săpată de Saussure între *langue* și *parole*” [Coșeriu, 1997: 14]: or „limba

nu funcționează *fiindcă* este sistem, ci dimpotrivă, este sistem *pentru* a îndeplini o funcțiune, pentru a corespunde unei finalități” [ibidem, 27].

Apariția teoriei lui J. Austin reprezintă un punct de pornire pentru investigarea actelor de limbaj¹ și a particularităților utilizării acestora în comunicare. În așa fel, începând cu anii 1980, acest subiect ocupă un loc central în cercetările pragmatice. Subiecte ale demersurilor științifice au devenit *refuzul* (Beebe, Takahashi și Uliss-Weltz, 1985), *complimentul* (Wolfson 1981, 1983), *mulțumirea* (Eisenstein și Bodman, 1986), *invitația* (Wolfson, 1979), *scuza* (Fraser, 1981; Owen, 1983; Olshtain și Cohen, 1983; Blum-Kulka și Olshtain, 1984) ș.a. Inițial, multe din aceste cercetări au fost realizate în baza limbii engleze, după care au continuat demersuri în alte limbi (germană, franceză, spaniolă, italiană etc.). În limba română, investigațiile actelor de limbaj, în prezent, nu sînt numeroase. Au fost realizate cercetări privind *salutul* (Pietreanu, 1984; Cojocari, 2008; Zafiu, 2011), un studiu din perspectivă interculturală asupra *scuzei* în română și în spaniolă (Mihăilescu, 2008), o cercetare a actelor verbale expresive în limba română (Necula (Zvirid), 2012). Importanța unor asemenea studii devine tot mai relevantă, dacă ne referim la valoarea comunicării în cadrul procesului de globalizare.

Prezentul demers se axează pe ideea, conform căreia comunicarea verbală nu este doar un mijloc de a transmite o informație, dar și un mijloc, la fel de important, de a stabili, a menține sau chiar de a întrerupe relațiile sociale cu alți membri ai comunității [Sifianou, 12]. *Scuza*, obiectul cercetării noastre, se înscrie în categoria actelor de limbaj cu ajutorul cărora se mențin și se restabilesc relațiile dintre interlocutori. Este important să subliniem capacitatea *scuzei* de a menține relații nu doar la nivel interpersonal, ci și la nivel interstatal, prezentarea scuzelor devenind, pe arena politică internațională, un fenomen destul de frecvent în ultimii ani (cf. [Battistella, Celermajer, Harris, Kampf]).

O altă idee care a stat la baza studiului de față este legătura indisolubilă dintre cultura unei societăți și limba pe care o vorbește. În viziunea multor lingviști, valorile culturale se reflectă în comportamentul indivizilor, în modul lor de viață, precum și în toate nivelele de comunicare – verbal, nonverbal, emoțional. Particularitățile culturale se manifestă și în folosirea actelor de limbaj. Deși *scuza* e un act de limbaj cunoscut în toate culturile, manifestarea sa lingvală se deosebește de la o limbă la alta. Pornind de la această idee, în lucrarea de față ne propunem să elucidăm unele particularități ale *scuzei* în limba română în ceea ce privește redarea

¹Spre deosebire de alte limbi, în care termenul dat are o singură formă (eng. *speech act*, fr. *acte de langage*), în lingvistica românească sînt acceptați, cu valoare sinonimică, termenii *act de limbaj*, *act de vorbire*, *act verbal*.

ei lingvală, modalitățile ei de exprimare în diferite tipuri de discurs, influența factorilor de ordin extralingvistic asupra formulării ei etc. Astfel, supunem analizei corelarea faptelor lingvistice cu unele aspecte socioculturale (variabilele: distanță socială, putere, tipul ofensei și gravitatea ei); raportarea formulelor lingviale de exprimare a *scuzei* la situațiile care necesită prezentarea scuzelor ne va permite să concluzionăm asupra modului în care se reflectă unele valori culturale caracteristice vorbitorilor români din stînga Prutului în actul scuzei. Cercetarea noastră, așadar, se circumscrie așa-numitei „pragmatici socioculturale”, care este preocupată de influența factorilor externi (sociali și culturali) asupra formulării și interpretării formelor lingvistice.

Motivați de ocurența scuzei atît în domeniul privat, cît și în cel public, am pledat, în studiul de față, pentru distincția *scuză privată* – *scuză publică*. La analiza scuzei din domeniul privat se face distincție între scuza rituală și cea substanțială. Studiul asupra scuzei publice se bazează pe distincția scuze complete și scuze parțiale. În baza materialului faptic analizat, am încercat să elucidăm unele caracteristici ce țin de mijloacele de limbă utilizate pentru restabilirea echilibrului interacțional în aceste două domenii sociale.

0.2. Actualitatea cercetării

Actualitatea cercetării derivă din faptul că, pînă în prezent, actul de limbaj *scuza* a fost puțin cercetat în lingvistica autohtonă, nefiind supus unui studiu aprofundat. Printre studiile realizate, menționăm doar două: „Actele verbale expresive în limba română” (teză de doctorat) [Necula (Zvirid), 2012] și „Interacțiunea verbală din perspectiva politetiei. Domeniul scuzei și funcția justificărilor în cadrul relației interpersonale” [Mihăilescu, 2004]. În acest context, demersul nostru se vrea o contribuție la cercetările pragmatice ale actelor de limbaj, în general, și ale *scuzei*, în particular, în limba română. Necesitatea investigării acestui act de limbaj e dictată de rolul său în restabilirea dezechilibrului ce apare frecvent în cadrul interacțiunii umane, precum și la aplanarea conflictelor pe arena politică națională și internațională, scuza fiind mijlocul ce poate asigura „supraviețuirea” interacțiunilor și relațiilor dintre interlocutori. Recent cercetările asupra pragmaticii *scuzei* au devenit foarte frecvente în lingvistica din străinătate, acest lucru fiind motivat de valoarea acestui act de limbaj în comunicarea interculturală, care este indispensabilă la etapa de globalizare în care trăim. Prin intermediul acestei lucrări am încercat să purcedem la completarea unui gol care s-a creat, pentru moment, în lingvistica autohtonă referitor la cercetările asupra *scuzei*.

0.3. Scopul și obiectivele lucrării

Scopul lucrării este de a evidenția mijloacele lingviale de exprimare a *scuzei* în discursul privat și cel public, reliefind modul în care factorii extralingvistici influențează alegerea

formulelor pentru a realiza activitatea reparatorie în aceste două sfere sociale. Ne propunem, de asemenea, să scoatem în evidență și unele valori culturale, reflectate în actul scuzei.

Pentru atingerea scopului propus, am stabilit următoarele **obiective**:

- examinarea actului *scuzei* drept o modalitate de a realiza activitatea reparatorie;
- analiza actului *scuzei* din perspectiva teoriei actelor de limbaj și a teoriei politeții;
- evidențierea modalităților de exprimare a *scuzei* în limba română în domeniul privat;
- examinarea dependenței mijloacelor lingvale de exprimare a *scuzei* din mediul privat de factorii extralingvistici (distanța socială, tipul ofensei și gravitatea ei);
- analiza relației dintre forma și funcția mijloacelor lingvale utilizate în urma unei ofense și a capacității acestora de a restabili echilibrul interacțional;
- identificarea situațiilor ce necesită prezentarea scuzelor în cultura română;
- scoaterea în evidență a mijloacelor lingvale prin care se realizează *scuza* în domeniul public;
- relevarea factorilor extralingvistici ce influențează selectarea *scuzei* în domeniul public.

0.4. Noutatea științifică

Noutatea științifică a tezei rezidă în faptul că ea, abordând o problemă ce nu a constituit, pînă în prezent, obiectul unor investigații ale lingviștilor din Republica Moldova, reprezintă o primă încercare de a examina manifestarea *scuzei* în domeniul privat și cel public, evidențiindu-se nu numai asemănările, dar și deosebirile în funcționarea acestui act de limbaj în domeniile respective. În afară de aceasta, întrucît la cercetarea fenomenelor de limbă din perspectivă pragmatică se ține cont și de contribuția variabilelor comunicaționale (emițător, receptor, situație de comunicare etc.) [Bărbuță, 2008-2009:60], în lucrare este pus în discuție și modul în care unele dintre acestea (distanța socială dintre interlocutori, tipul și gravitatea ofensei, numărul participanților la interacțiune, precum și cine se face vinovat de ofensa adusă) exercită o anumită influență asupra exprimării *scuzei* în limba română. Acest fapt, la rîndul său, ne-a permis să formulăm unele concluzii privind particularitățile utilizării *scuzei* în domeniul privat și în cel public.

0.5. Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării

Sub aspect teoretic, teza se distinge prin faptul că este un studiu despre actul de limbaj *scuza* realizat nu doar din perspectivă pur lingvistică. Se analizează importanța și rolul factorilor de natură extralingvistică la exprimarea lingvală a acestui act de limbaj. Mai mult ca atît, actul *scuzei* este abordat atît ca unitate a comunicării, cît și ca unitate a discursului, *scuza* fiind examinată și din perspectivă interacțională. Valoarea studiului dat mai rezidă și în faptul că a

permis să emitem unele concluzii despre modul în care unele valori culturale sînt reflectate în actul scuzei. Materialul faptic examinat și interpretarea lui, reflecțiile și concluziile formulate, precum și rezultatele obținute ar putea fi utilizate la investigarea sau aprofundarea unor aspecte ce vizează actul complex ce se realizează în situații concrete de comunicare, la elaborarea cursurilor universitare de lingviculturologie, de pragmatică lingvistică, de cultură a comunicării, de etică și estetică, de cultură diplomatică, precum și la predarea limbii române ca limbă străină. Lucrarea dată ar putea servi drept imbold pentru cercetări ulterioare privind manifestarea actului scuzei în limba română, dar și în alte limbi (prin abordarea contrastivă a acestui act de limbaj).

0.6. Metodele de cercetare

Pornind de la ideea că obiectul oricărei investigații științifice reclamă, în principiu, flexibilitatea și complementaritatea mai multor metode, în demersul nostru științific am utilizat mai multe metode de cercetare. Unele din ele se referă la excerptarea materialului faptic, iar altele – la analiza acestuia.

După cum se știe, un aspect important în cercetările pragmatice îl constituie instrumentul folosit pentru a colecta materialul faptic, ce urmează a fi analizat, acesta reprezentînd unul din factorii ce influențează validitatea rezultatelor cercetării. Nu putem să nu dăm dreptate cercetătorilor care susțin că instrumentul cel mai potrivit îl constituie înregistrarea discursului autentic, întrucît acesta permite obținerea datelor reale, adică limba așa cum este folosită în comunicare. În același timp, considerăm important să menționăm faptul că alegerea metodei de colectare a datelor este determinată atît de scopul cercetării, cît și de specificul actului de limbaj studiat.

Ținînd cont de complexitatea actului de limbaj *scuza*, am recurs la cîteva metode pentru a excerpta materialul faptic ce a fost supus analizei în lucrarea de față. Scuzele din discursul privat au fost colectate prin metoda *observației discursului autentic* și cea a *anchetei*. Unele exemple au fost selectate din operele literare ale scriitorilor români. Scuzele din discursul public au fost excerptate din sursele mass-media, întrucît ele sînt enunțate în sfera publică și deci sînt puternic mediatizate. Metoda *observației* cu referire la discursul autentic a fost folosită pentru colectarea scuzelor rituale (scuze prezentate pentru o ofensă neînsemnată). Scuza substanțială, adică scuza prezentată în urma unor ofense cu un grad de seriozitate sporit, este un fenomen de limbă mai greu de observat și, din acest considerent, este mai dificil de obținut date din discursul autentic sau chiar, îndrăznim să spunem, aproape imposibil. Atunci cînd cineva aduce o ofensă cuiva și vrea să restabilească echilibrul pierdut, o va face de cele mai multe ori în mod privat, nu public. În așa fel, cercetătorul nu poate fi prezent la aceste situații pentru a aduna materialul faptic. În afară de aceasta, printre scopurile cercetării noastre se numără și analiza influenței variabilei *distanța socială* asupra formulării scuzei. În asemenea caz, colectarea datelor din discursul autentic devine și mai complicată,

întrucât este dificil a aduna un număr mare de exemple în care relația dintre interlocutori să fie aceeași. Din aceste considerente, scuzele substanțiale au fost excerptate prin metoda *anchetei*. Corpusul analizat conține 1000 de exemple, care au fost colectate prin metodele sus-numite.

La analiza materialului faptic a fost utilizată metoda *inducției*. Pornind de la datele acumulate prin metoda observației și cea a anchetei, am încercat să ajungem la unele generalizări în ceea ce privește manifestarea actului scuzei în limba română. Paralel cu metoda inducției, am făcut uz și de metoda *deducției*, în special la analiza scuzei din perspectiva teoriei actelor de limbaj propusă de către J. Searle. În baza metodei *statistice* a fost posibilă stabilirea dependenței formulării scuzei de factorii extralingvistici (distanță socială și tipul ofensei).

Pentru realizarea investigației noastre am luat drept puncte de reper lucrările de referință din sociologie (S. Chelcea, E. Goffman, T. Herseni), din pragmatică (I. Bărbuță, E. Constantinovici, C. Dragomir, E. Dragoș, L. Hoarță-Cărăușu, L. Ionescu-Ruxăndoiu, G. Leech, S. Levinson, D. Roventă-Frumușani, M. Rumleaschi, R. Săftoiu, J. Thomas), din teoria actelor de limbaj (J. Austin, K. Bach, R. Harnish, J. Searle), din teoria politeții (P. Brown și S. Levinson, R. Lakoff, G. Leech), precum și din cercetările actului de limbaj *scuza*, efectuate în alte limbi (E. Battistella, Sh. Blum-Kulka, D. Celermajer, A. Cohen, F. Coulmas, B. Fraser, S. Harris, J. Holmes, C. Kerbrat-Orecchioni, E. Ogiermann, E. Olshtain, M. Owen, R. Rathmayr). Aceste studii au facilitat abordarea unor aspecte ale actului de limbaj *scuza* în domeniul privat și în cel public, contribuind și la punctarea traiectoriei demersului nostru.

0.7. Aprobarea rezultatelor obținute

Unele rezultate ale cercetării de față au fost prezentate în cadrul a mai multor manifestări internaționale și naționale: Conferința științifico-practică internațională *Integrarea specialistului cu studii superioare pe piața muncii: aspecte naționale și internaționale*, Bălți, 2011; Colocviul științific *Orientări actuale în cercetarea doctorală*, Bălți, 2011; Colocviul științific *Orientări actuale în cercetarea doctorală*, Bălți, 2012; Colocviul Internațional *Filologia secolului XXI*, Bălți, 2012; Colocviul internațional *L'interculturalité à travers la linguistique, la littérature et la traduction*, ULIM, Chișinău, 2012; Colocviul internațional *Interculturalitatea și mondializarea semiotică prin prisma lingvisticii, literaturii, traducerii și comunicării*, ULIM, Chișinău, 2013; Colocviul național cu participare internațională *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european* cu genericul *Probleme actuale de cercetare lingvistică și literară* (ediția a VIII-a), organizat de Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2014; Colocviul științific *Orientări actuale în cercetarea doctorală*, Bălți, 2014; Colocviul cu

participare internațională *Filologia Modernă: realizări și perspective în context european* (ediția a IX-a). *In memoriam* acad. Nicolae Corlăteanu (100 de ani de la naștere), Chișinău, 2015.

Principalele teze ale lucrării și-au găsit reflectare în următoarele publicații:

1. Cebotaroș V. Scuza în comunicarea interculturală. În: Francopolyphonie: L'interculturalité à travers la traduction et la communication, 2012, Numéro 7, vol. 2, p. 159–164.
2. Cebotaroș V. International Political Apologies in the Republic of Moldova. În: New Approaches in Foreign Language Teacher Training (National conference materials), Bălți, 2013, p. 31 – 39.
3. Cebotaroș V. Aspecte semio-pragmatice ale actului de limbaj „scuza”: dimensiuni interculturale. În: Francopolyphonie: L'interculturalité et la mondialisation semiotique à travers la linguistique et la traduction, 2013, Numéro 8, vol. 1, p. 195 – 201.
4. Cebotaroș V. Scuza în teoria actelor de limbaj. În: Orientări actuale în cercetarea doctorală (Materialele Colocviilor științifice ale doctoranzilor din 16 decembrie 2011 și 14 decembrie 2012), Bălți, 2013, p. 14 – 24.
5. Cebotaroș V. Scuza în teoria politeții. În: Orientări actuale în cercetarea doctorală (Materialele Colocviilor științifice ale doctoranzilor din 16 decembrie 2011 și 14 decembrie 2012), Bălți, 2013, p. 162 – 170.
6. Cebotaroș V. Asumarea responsabilității – element esențial al actului de limbaj scuza. În: Creativitatea lingvală: de la semn la text. Colocviul Internațional „Filologia secolului al XXI-lea”, Iași: PIM, 2014, p. 81 – 89.
7. Cebotaroș V. Mijloace lingvale de reducere a responsabilității în scuza politică. În: Philologia, Institutul de Filologie al AȘM, 2014, nr. 3 – 4, p. 105 – 113.
8. Cebotaroș V. Modalități de exprimare indirectă a scuzei în limba română. În: Orientări actuale în cercetarea doctorală (Materialele Colocviilor științifice ale doctoranzilor din 13 decembrie 2013 și 18 decembrie 2014), Bălți, 2015, p. 156 – 166.
9. Cebotaroș V. Actul de limbaj scuza în discursul politic: scuze politice adresate altor state. În: Filologia modernă: realizări și perspective în context european, Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM, 2016, p. 36 – 43.
10. Popa Gh., Cebotaroș V. Specificul cultural al scuzei românești. În: Philologia, Institutul de Filologie al AȘM, 2016, nr. 3 – 4, p. 73 – 80.

0.8. Sumarul compartimentelor tezei

Lucrarea este constituită din Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie, Anexă și Adnotări.

În Capitolul 1, actul *scuzei* este prezentat ca fiind un element a ceea ce sociologul american E. Goffman numește „activitate reparatorie”, a cărei funcție este de a transforma ceea ce ar putea fi considerat ofensator în ceva ce ar putea fi considerat acceptabil [Goffman, 109]. Urmează analiza actului de limbaj *scuza* din perspectiva teoriei actelor de limbaj. Se ia în discuție examinarea scuzei prin prisma teoriilor emise de J. Austin, J. Searle, K. Bach și R. Harnish. Întrucât funcționarea limbajului implică nu doar o componentă acțională a enunțării (cum e specificat în teoria actelor de limbaj), dar și o componentă interacțională, studiul conținutului limbii a fost complementat de abordarea relațiilor dintre participanții la conversație, adică de studiul politeții verbale. Politețea apare, după cum opinează C. Kerbrat-Orecchioni, ca un mecanism utilizat pentru a restabili echilibrul ritual dintre interactanți, iar *scuza* care are un rol deosebit este un transformator foarte eficient al relației interlocutive [Kerbrat-Orecchioni, 1996: 88]. Din aceste considerente, capitolul 1 include și o analiză a actului scuzei din perspectiva teoriei politeții, punându-se accent pe modelul propus de către P. Brown și S. Levinson.

Capitolul 2 conține o analiză a manifestării scuzelor în domeniul privat. Se evidențiază particularitățile lingvare a două tipuri de scuze: rituale și substanțiale. Întrucât orice act de limbaj este de neconceput fără interacțiunea comunicativă dintre „eu” și „tu”, examinarea scuzei rituale se face, ținând cont de replicile ambilor interlocutori. La analiza mijloacelor lingvare de exprimare a scuzei substanțiale se ia în considerație influența factorilor extralingvistici (distanța socială, tipul și gravitatea ofensei). În baza datelor obținute, se relevă valorile culturale, care se reflectă în actul scuzei. Tot aici se iau în discuție și unele elemente nonlingvistice și paralingvistice, întrucât ele au un rol decisiv pentru efectul produs în urma prezentării scuzelor.

Capitolul 3 este axat pe examinarea scuzei în domeniul public. Apărut relativ recent (la sfârșitul secolului al XX-lea), fenomenul scuzei publice ia o amploare deosebită, iar acest lucru a determinat apariția termenului *epoca scuzelor (the age of apology)*. Drept urmare, apare și un interes aparte al cercetătorilor pentru particularitățile utilizării acestui act de limbaj în sfera publică. În capitolul în cauză este analizat, de asemenea, sub aspect pragmatolingvistic, textul a treizeci și opt de scuze publice, care, în baza mijloacelor lingvare utilizate, sînt clasificate în scuze complete și scuze parțiale.

1. ACTUL SCUZEI DIN PERSPECTIVA TEORIILOR PRAGMATICE

1.1. Noțiunea de *scuză*

Studierea fenomenului *scuzei* i-a preocupat pe cercetători din diverse domenii: politologie, filozofie, sociologie, psihologie, lingvistică etc. Reprezentanții acestor științe au formulat definiții ale *scuzei*, firește, din perspectiva domeniului de cercetare al științei respective. Astfel, specialiștii din domeniul sociologiei și al psihologiei au abordat *scuza*, pornind de la beneficiile acestui fenomen asupra emițătorului (*E*), iar cei din domeniul lingvisticii, în special al pragmaticii, au luat drept punct de pornire influența *scuzei* asupra imaginii receptorului (*R*).

În literatura de specialitate constatăm lipsa unui consens în ceea ce privește definirea noțiunii de *scuză*. Am putea identifica două perspective din care cercetătorii din domeniul pragmaticii definesc acest act de limbaj. Unii pornesc de la criteriul formal, prezentând unitățile lexicale ce indică asupra faptului că se realizează actul *scuzei*, iar alții iau în considerație criteriul funcțional, axându-se pe funcțiile și efectul *scuzei* asupra participanților la conversație (cf. [Goffman, 1971; Leech, 1983]). Cercetări privind actul de limbaj *scuza* în baza criteriului formal au fost realizate de către mai mulți cercetători (cf. [Owen, 1983; Fraser, 1981; Olshtain și Cohen, 1983]). În limba română însă acest act de limbaj a fost puțin studiat. De aceea, ne propunem să oferim o analiză mai amplă asupra formelor de realizare lingvală a *scuzei* în limba română.

Dificultatea definirii *scuzei* după criteriul formal se datorează multitudinii de structuri ce pot fi utilizate în situațiile când este necesar de a restabili echilibrul dintre interlocutori. În mod convențional, sînt interpretate drept *scuze* în limba română structurile *Scuzati*; *Cer scuze*; *Scuze*; *Cer iertare*; *Iartă-mă*. În conversația curentă însă, sînt frecvente situațiile când echilibrul interacțional este restabilit prin intermediul enunțurilor de tipul: *V-am reținut mai mult decît am zis*; *Am stricat aparatul de fotografiat*; *Iarăși eu* etc. Aceste enunțuri, precum și *scuzele* exprimate direct, sînt, de regulă, însoțite de elemente paralingvistice (intonație, tonul vocii) și nonlingvistice (de exemplu, evitarea contactului de priviri), care ajută atît la exprimarea stării psihologice a *E* (adică a regretului pentru cele întîmplate), cît și a intenției *E* de a-și cere *scuze*.

Tudor Șoimaru, care zăcea într-un fel de neclintire, zvîcni dintr-odată din locul lui, cu privirile înfrigurate și galben la obraz. Prinse de braț pe moșneag, îl strînse, și grăi c-o tulburare pe care nu și-o mai putea stăpîni:

– *Uncheșule Mihi, iartă-mă!...*

Bătrînul îi mîngîia fruntea muiată de sudoare; nu-i răspunse, căci era de prisos. Copilul fusese deplin întors cu fața către adevăr: aceasta o simțea răzășul (Sadoveanu 2005: 37).

În acest exemplu, formula de scuză (*iartă-mă*) este însoțită de elemente nonlingvistice (*zăcea într-un fel de neclintire, privirile înfrigurate, galben la obraz*) și paralingvistice (*grăi c-o tulburare pe care nu și-o mai putea stăpîni*), care redau mai convingător sentimentul de regret al *E* pentru cele întâmplate și facilitează rezolvarea situației de conflict.

Diversitatea structurilor care pot fi interpretate drept *scuze* în diferite contexte face imposibilă definirea *scuzei* în baza criteriului structural. Din acest motiv, mulți cercetători au definit *scuza*, luînd la bază criteriul funcțional.

Drept exemplu de definire a *scuzei* în baza funcției pe care o îndeplinește aceasta în cadrul relațiilor dintre indivizi poate servi definiția formulată de E. Goffman: *scuza* este „un gest prin care are loc împărțirea sinelui în două părți: o parte care poartă vină pentru ofensa comisă și o parte care acceptă învinuirea adusă și, prin implicație, merită să fie acceptată înapoi în comunitate” [Goffman, 1971: 113]. În felul acesta, prin intermediul actului *scuzei*, vinovatul își recunoaște vina, adică recunoaște că a încălcat o regulă socială și promite să nu mai repete un asemenea comportament în viitor.

G. Leech, de asemenea, subliniază rolul *scuzei* în relația dintre interlocutori. Conform opiniei cercetătorului, *scuza* exprimă un regret pentru o ofensă adusă *R* de către *E* și implică o tranzacție în sensul că este o ofertă de a schimba dezechilibrul ce există în relația dintre *R* și *E*. *Scuza* poate fi interpretată atît ca un act prin care se recunoaște dezechilibrul în relația *R – E*, cît și ca o încercare de a restabili echilibrul pierdut [Leech, 1983: 124 – 125].

Majoritatea studiilor privind *scuza* din perspectiva pragmaticii au drept punct de reper teoria politeții formulată de P. Brown și S. Levinson, conform căreia *scuza* vizează necesitatea de a menține imaginea *R*. Astfel, J. Holmes descrie *scuza* drept un act social, orientat spre neafectarea imaginii *R*, adică urmărește remedierea ofensei pentru care *E* își asumă responsabilitatea și, ulterior, restabilirea echilibrului dintre *E* și *R* (cf. [Holmes, 1990: 159]). E. Olshtain definește *scuza* drept un act de limbaj ce oferă suport *R* care a fost afectat negativ de o ofensă. Cercetătoarea susține, de asemenea, că, prezentînd *scuze*, *E* este gata să se umilească într-o oarecare măsură și să-și recunoască greșeala și responsabilitatea pentru cele întâmplate. În așa fel, *scuza* devine pentru *R* un act valorificant (*face-saving*), iar pentru *E* – un act amenințător (*face-threatening*) [Olshtain, 156]. Pentru confirmare:

- *Tu să te duci să-i ceri iertare, să i-o ceri mereu pînă ce nu ți-o dă...*
- *Știu că în zadar mă voi umili, grăi dînsul întristat, dar din iubire către mama și către tine am s-o fac și asta!* (Slavici 2001(a): 169).

O idee similară a exprimat-o și R. Marquez-Reiter care subliniază că *scuza* reprezintă o acțiune redresivă prin faptul ca ea aduce în situație normală un comportament amenințător pentru imaginea publică a *R*, recunoscându-se prin aceasta dorința *R* de a nu fi ofensat. Cu alte cuvinte, *scuza* este un act valorificant pentru *R* și unul amenințător pentru *E* [Marquez-Reiter, 45]. Cercetătoarea definește *scuza* drept acțiune care vine să compenseze o ofensă comisă de către *E* și care l-a afectat pe *R* [*ibidem*, 44].

Spre deosebire de pragmaticieni, care tratează *scuza* ca un act valorificant pentru *R*, cercetătorii din domeniul sociologiei și al psihologiei sociale examinează *scuza* drept un mijloc de a păstra imaginea *E*. Și în studiile lingvistice atestăm păreri ce consideră *scuzele* drept strategii benefice pentru *E*. Astfel, W. Edmondson și J. House susțin că scopul *scuzei* nu este doar de a satisface *R*, acest act de limbaj fiind benefic și pentru *E*, întrucât, prin intermediul *scuzei*, *E* își restabilește statutul său social [Edmondson, House, 153]. Putem deduce, așadar, că *scuza* este benefică pentru ambii interlocutori. Acest punct de vedere este împărtășit și de B. Fraser care susține că în situația când vinovatul recunoaște că interlocutorul său a fost deranjat din cauza sa, el încearcă să corecteze situația creată prin prezentarea *scuzelor* respective. În felul acesta, *E* se eliberează dacă nu de întreaga povară a responsabilității morale, apoi, cel puțin, de o parte a ei [Fraser, 1981: 259]. J. Holmes, de asemenea, menționează că un schimb reparator (pentru mai multe detalii a se vedea 1.2) poate redresa simultan atât imaginea *E*, cât și pe cea a *R*, mai cu seamă în situațiile când *E* explică cauzele ce au provocat ofensa [Holmes, 1990: 162]. În această ordine de idei, A. J. Meier consideră că principalul imbold de a prezenta *scuze* este dorința *E* de a-și menține propria imagine [Meier, 221]. R. Rathmayr, deși acceptă că *scuzele* ameliorează imaginea *R*, consideră, în același timp, că ele nu prejudiciază imaginea *E*. Imaginea *E*, susține cercetătoarea, este amenințată doar în situația când există vreun motiv serios pentru a-și cere *scuze*. În acest caz, opinează R. Rathmayr, cel care își cere *scuze* pentru o ofensă serioasă își diminuează propria imagine prin faptul că își recunoaște vina și o înalță pe cea a interlocutorului său, oferindu-i posibilitatea de a decide soarta relațiilor ulterioare dintre ei [Rathmayr, 23].

Pornind de la ideile lui E. Goffman, filozoful K. Gill propune următoarele condiții necesare pentru ca actul *scuzei* să fie eficient:

- a) Cel puțin, una dintre părți să admită că incidentul a avut loc;
- b) Cel puțin, una dintre părți să admită că cele întâmplate nu sînt binevenite. Dacă persoana care prezintă *scuze* consideră că nu s-a întâmplat nimic ieșit din comun, atunci ea trebuie să accepte faptul că interlocutorul său a avut motive să se considere ofensat;

c) Cineva să poarte răspundere pentru ofensa comisă: sau partea care prezintă scuze își asumă responsabilitatea, sau există o relație între persoana vinovată și cea care își cere scuze, așa încât să poată fi justificat faptul că persoana dată își prezintă scuzele;

d) Cel care își cere scuze trebuie să regrete comportamentul său ofensator și să exprime sentimente de remușcare pentru suferințele victimei;

e) Persoana, căreia îi sînt prezentate scuzele, să creadă că vinovatul încearcă să se abțină în viitor de la ofense similare [Gill, 14].

Scuza, menționează K. Gill, nu compensează pierderea, ci servește drept o modalitate de a recunoaște valoarea acestei pierderi [*ibidem*, 16]. În același timp, ea servește drept o apreciere a valorii morale a victimei. O idee similară a exprimat-o și L. Kort care este de părere că *scuza* este un gest de respect, prin care se recunoaște dreptul victimei de a nu mai fi tratată în felul în care a fost tratată [*ibidem*, 16]. Cerîndu-și scuze, vinovatul anunță, într-un fel, că știe că victima nu a meritat o asemenea adresare. Importanța acestei recunoașteri devine mai evidentă atunci cînd ea lipsește, întrucît aceasta ar însemna că valoarea morală a victimei continuă să fie depreciată. Prin urmare, scuza are un impact psihologic asupra victimei în ceea ce privește statutul său moral. Totodată, scuza influențează pozitiv și asupra vinovatului prin capacitatea ei de a-l elibera de greutatea remușcărilor, aducîndu-i, într-un fel, liniște psihologică.

Amintim și de încercarea lui N. Smith de a defini scuza care nu s-a soldat cu succes, din cauza, după cum menționează el însuși, a mai multe neclarități. Bunăoară, poate fi considerată oare scuza, dacă *E* își recunoaște greșeala și oferă despăgubire, dar nu va putea să evite situații similare în viitor? Ce emoții ar trebui să trăiască *E* și cît de puternice ar trebui să fie ele pentru ca scuza să fie reușită? Dacă *E* e prea sărac ca să ofere despăgubiri înseamnă oare aceasta că scuza e peste puterile sale? [Smith, 19 – 20]. Aceste și alte întrebări complică definirea scuzei, iar cercetătorul e pus în situația de a abandona încercarea de a o defini, axîndu-se mai mult pe valoarea socială a acestui act de limbaj.

Subscriem păreriile cercetătorilor care tratează *scuzele* ca fiind benefice pentru ambele părți: atît pentru *R*, cît și pentru *E*. Scuzele rituale, ce sînt prezentate pentru ofense neînsemnate, doar îmbunătățesc imaginea *E*, fără a-i aduce prejudicii. Referitor la scuzele prezentate în urma comiterii unei ofense mai grave, chiar dacă imaginea *E* suferă unele pierderi, menționăm că ambii interlocutori sînt în cîștig, întrucît se redobîndește armonia în relația lor. În același timp, *E* apare ca o persoană bine-crescută, care cunoaște și respectă regulile unei conviețuiri liniștite și armonioase în societate, reguli care ne impun să manifestăm atenție și respect pentru cei din jurul nostru. Beneficiul adus ambelor părți, în urma prezentării scuzei, contribuie la consolidarea

relațiilor dintre indivizi, la menținerea echilibrului interacțiunii, precum și la restabilirea mai grabnică a echilibrului pierdut în urma comiterii ofensei.

Analiza opiniilor cu referire la importanța *scuzei* ne demonstrează faptul că actul respectiv de limbaj se impune prin semnificația sa psihologică și socială. Cu alte cuvinte, *scuza* este benefică atât pentru fiecare individ în parte, cât și pentru societate în general.

1.2. Scuza în interacțiunea socială

Viața în comunitate nu poate fi concepută în afara interacțiunii sociale, adică în afara contactului cu ceilalți membri ai comunității. Studiarea relațiilor sociale a fost și continuă să fie o preocupare a savanților ce aparțin diferitor domenii de cercetare. În felul acesta, investigațiile sociologilor, politologilor, psihologilor, antropologilor ne oferă o viziune de ansamblu asupra relațiilor dintre membrii comunităților sociale, relevând diferite aspecte ale acestora.

Dintre lucrările ce au marcat în mod deosebit studierea interacțiunii sociale le putem numi pe cele ale lui E. Goffman – unul dintre cei mai remarcabili sociologi ai secolului al XX-lea. Ocupându-se preponderent de ceea ce el numea „gramatica și sintaxa” interacțiunii sociale, aportul lui E. Goffman ar fi similar cu cel al lui N. Chomsky în lingvistică [Burns, 25]. Primele sale lucrări se axează pe studierea „structurii de suprafață” a interacțiunii sociale. Interesul său pentru „structura de adâncime” a acestei interacțiuni se observă în lucrările sale de mai târziu. E. Goffman își concentrează atenția nu atât asupra studierii indivizilor, cât, mai ales, asupra studierii relațiilor sintactice dintre ei [*ibidem*, 77]. Într-un anumit fel, viziunea sa asupra interacțiunii sociale poate fi comparată cu cea a lui F. de Saussure referitor la sistemul limbii. Întocmai așa cum pentru F. de Saussure relațiile dintre elementele sistemului limbii sînt mai importante decît elementele în sine, la fel și pentru E. Goffman relațiile dintre indivizi dețin supremație asupra indivizilor.

E. Goffman face distincție între *schimburi*² de susținere (*supportive interchanges*) și *schimburi reparatorii* (*remedial interchanges*) [Goffman, 1971]. Schimburile de susținere apar din necesitatea susținerii reciproce a interlocutorilor în interacțiunea socială și se referă la stabilirea, continuarea sau reînnoirea relațiilor. Cercetătorul include în acest tip de schimburi formulele de salut, însoțite de întrebări referitoare la starea sănătății cuiva, formulele de rămas bun care, pe lângă faptul că deschid și închid conversația, servesc pentru a menține sau chiar

²Ca atare *schimbul* este definit ca „cea mai mică unitate dialogică (între doi indivizi care conversează). Este compus din cel puțin două intervenții, intervenția fiind cea mai mică unitate monologică (datorată unui locutor unic)” [Moeschler ș.a., 510].

pentru a construi o relație durabilă. Tot aici sînt incluse felicitările, precum și exprimarea condoleanțelor.

Schimburile reparatorii includ rutine și ritualuri verbale și nonverbale, care sînt folosite pentru a diminua o jignire, o insultă sau o ofensă, comisă de către unul din indivizi. Acesta ar trebui să repare, într-un fel, printr-un comportament verbal și/sau nonverbal cele întîmplate, restabilind, astfel, relațiile care sînt puse în pericol de un comportament ce ar putea fi considerat ofensator. Pentru un final reușit al acestui act și deci pentru restabilirea echilibrului pierdut, cel care a fost ofensat urmează să sugereze că acceptă scuza: or aceasta ar fi suficient pentru ca relațiile lor să revină la normal [*ibidem*, 90]. Acceptarea scuzei transformă activitatea reparatorie în schimb reparator, care încurajează reînnoirea cursului obișnuit al interacțiunii sociale. Pentru ilustrare:

Bravul căpitan se ducea undeva, preocupat de obligațiile de serviciu și, în graba cea mare, răsărind de după niște tufe, a dat peste împărăteasă, cît pe ce s-o doboare la pămînt.

Dîndu-și deodată sama cu cine a avut el nenorocul de a se ciocni, căpitanul s-a fîstîcit, a roșit în așa măsură, încît părea că o să-i crape inima.

– Rog să mă iertați, Maies...

– Nu face nimic, a zis împărăteasa, liniștindu-și cățelușa ce prinsese a lătra și văzîndu-și de drum, de parcă nu s-ar fi întîmpat nimic (Druță, 76).

Cercetătorul relevă importanța acestor două schimburi de bază (de susținere și reparatorii), care au fost tratate în mod tradițional de către societate ca o activitate socială trivială și lipsită de sens. E. Goffman subliniază faptul că aproape toate interacțiunile de scurtă durată dintre indivizi conțin unul sau altul din schimburile date. Ele sînt prezente și în interacțiunile de o durată mai îndelungată, elementele lor nu doar încorsetînd conversația, dar și fiind utilizate frecvent pe parcursul ei. Pentru ilustrare, să analizăm următoarea conversație de scurtă durată dintre doi prieteni:

A: Salut! Totul e bine?

B: Da, mulțumesc. Tu ce mai faci?

A: Binișor. Scuze, fug la grădiniță să-l iau pe Ionuț. Vorbim mai tîrziu.

B: Pa-pa. Sună-mă cînd ajungi acasă.

A: Neapărat. Pa.

Dialogul începe cu un schimb de susținere (o formulă de salut, urmată de o întrebare referitoare la starea sănătății interlocutorului), după care urmează un schimb reparator (A

prezintă scuze pentru că nu poate continua conversația) și se încheie, de asemenea, cu un schimb de susținere (formule de rămas bun).

Pentru o conviețuire pașnică este important ca relațiile dintre indivizi să fie calde și armonioase. E. Goffman constată însă că ele sînt fragile și nepermanente. Într-adevăr, dacă analizăm natura relațiilor dintre indivizii unei comunități sociale, oricît de mică ar fi ea, constatăm că relațiile nu sînt constante, întrucît atestăm frecvente situații cînd, dintr-un motiv sau altul, ele sînt perturbate. Perturbările respective au drept consecință apariția unui dezechilibru în cadrul interacțiunii sociale – lucru absolut neplăcut și nedorit. Pentru o bună conviețuire este necesar ca aceste perturbări să fie, într-un fel, „reparate”, așa încît relațiile bune să poată continua. În asemenea cazuri, vine în ajutor ceea ce E. Goffman numește *activitate reparatorie* (*remedial work*), a cărei funcție este de a transforma ceea ce ar putea fi considerat ofensator în ceva ce ar putea fi considerat acceptabil [*ibidem*, 109].

– *Rămii în fața mea, ca să te privesc, îi zise măria sa c-un glas stins și răgușit de mîhnire. Asta a fost răsplata străduințelor și a dragostei mele! Ai pus între domnia ta și mine ascunziș și minciună.*

Coconul domnesc se cutremură cu lacrimi:

– *Măria ta, iartă-mă pentru greșala ce am săvîrșit.*

– *Trebuie să te iertăm, Alexandre, căci ești copilul nostru. Însă întristarea rămîne în noi ca un venin; asemenea greșală putea să-ți aducă pieirea.*

(....) *Fără să îndrăznească a rosti un cuvînt, Ionuț își coborî fruntea și îngenunche.*

Domnul păru a nu-l mai băga în seamă (Sadoveanu, 2007: 90).

Prin scuzele pe care le prezintă (*iartă-mă pentru greșala ce am săvîrșit*), E încearcă să readucă starea de echilibru în relația sa cu R. Răspunsul primit (*Trebuie să te iertăm, Alexandre, căci ești copilul nostru*) sugerează că scuza a fost acceptată.

S-ar părea că activitatea reparatorie este necesară mai cu seamă după niște ofense grave, căci aceste ofense ar duce la destrămarea relațiilor dintre indivizi prin dezechilibrul pe care îl creează. Observațiile asupra interacțiunii umane ne demonstrează însă că și ofensele mai mici, după gradul lor de severitate, ar trebui să fie neutralizate prin intermediul schimbului reparator, pentru ca ulterior relațiile dintre indivizi să nu fie afectate. Mai bine zis, „victima” speră ca vinovatul să-și recunoască greșeala, prin aceasta comunicîndu-i că este la curent cu regulile pe care ar fi trebuit să le respecte, dar pe care, dintr-un motiv sau altul, în cazul dat nu le-a respectat. Deci în asemenea cazuri am putea spune că este mai mult o comunicare despre cunoașterea regulilor interacțiunii sociale, care în situația creată nu au fost respectate. Această recunoaștere,

care presupune, într-un fel, că „Știu cum ar fi trebuit să procedez, dar de data aceasta nu am făcut-o”, poate readuce la normal relația afectată de cele întâmplate. În felul acesta, activitatea reparatorie „permite participanților de a-și urma drumul, dacă nu cu satisfacția de a vedea incidentul închis, cel puțin cu dreptul de a se comporta ca și cum incidentul ar fi închis și echilibrul ritualic restabilit” [Hoarță-Cărăușu, 2003: 44].

După E. Goffman, există trei modalități de a realiza schimbul reparator: prin intermediul explicațiilor, al solicitărilor și al scuzelor. Explicația constă în restructurarea răspunsului inițial al victimei și în reducerea potențialului ofensator al celor întâmplate, iar, prin aceasta, și responsabilitatea individului vinovat se reduce. Reușita unei explicații depinde de abilitatea vinovatului de a transfera responsabilitatea pentru situația creată unei alte surse. În afară de aceasta, după cum susține B. Fraser, succesul unui asemenea act depinde de gravitatea ofensei, precum și de măsura în care explicația dată este o justificare plauzibilă a comportamentului respectiv [Fraser, 1981: 260]. De exemplu:

A: Iarăși ai întârziat!

B: Ambuteiajele sînt infernale la această oră.

A: O da, ambuteiajele acestea!

Prin explicația oferită, B dă vina pe trafic, asupra căruia nu are nici o putere de influență, deci e incapabil de a schimba situația. Aceasta oferă un grad înalt de credibilitate răspunsului său, reducînd, într-o măsură oarecare, severitatea încălcării comise, fapt confirmat de replica finală spusă de A.

Solicitările, considerate de E. Goffman drept elemente prin care se realizează activitatea reparatorie, sînt caracterizate de cercetător drept „solicitarea permisiunii de a comite o încălcare” [Goffman, 114]. Ele au caracter reparator, întrucît absența lor ar putea fi considerată ofensă. Și lipsa unei explicații sau a unei scuze este interpretată drept ofensă. Deosebirea constă în faptul că în cazul explicației sau a scuzei ofensa a fost deja comisă. Solicitarea este orientată spre ofensa ce s-ar produce în lipsa solicitării. În asemenea cazuri, vorbitorul, care în continuare se va face vinovat de cele ce urmează să se întâmple, își cere permisiune de a încălca libertatea sau spațiul personal al interlocutorului său. El își dă bine seama că ceea ce dorește să facă are un caracter potențial ofensator, dar cere să i se permită aceasta, adică cere permisiunea de a efectua ceva ce nu-i va plăcea interlocutorului său. Bunăoară, *Se poate să vă adresez o întrebare?* În acest caz, solicitarea este făcută înainte de a comite actul potențial ofensator. Prin urmare, cînd există consimțămîntul potențialei victime, acțiunea respectivă încetează să mai fie o încălcare.

A treia modalitate de a realiza schimbul reparator este, după E. Goffman, scuza. Ca și în cazul explicațiilor, prezentarea scuzelor urmează după actul ofensator³. Ele însă au o trăsătură ce lipsește în cazul explicațiilor. La baza deosebirii dintre scuză și explicație stă atitudinea exprimată față de ofensa comisă, și anume, vinovatul își exprimă regretul pentru efectul nedorit al faptei sale asupra interlocutorului [Fraser, 1981: 260]. În opinia noastră, regretul poate fi exprimat, prin mijloace paralingvistice, și în cazul explicațiilor. Nu este absolut necesar ca acesta să fie exprimat prin mijloace lingvale. Astfel, o explicație enunțată cu o voce care exprimă părere de rău pentru cele întâmplate, poate avea valoarea unei scuze. Pe de altă parte, nu este ușor de determinat dacă emițătorul cu adevărat regretă cele întâmplate. Un lucru este, însă, cert. Chiar dacă regretul nu este simțit, pentru reușita scuzei și deci pentru restabilirea echilibrului dintre indivizi, este necesar ca el să fie cel puțin exprimat (fie chiar, uneori, și superficial).

De multe ori, aceste două activități reparatorii – explicația și scuza – sînt folosite împreună, ceea ce, după cum observă M. Owen, pare, la prima vedere, să fie incompatibil. Vinovatul fie că acceptă că cele întâmplate constituie o ofensă și își cere scuze, fie că încearcă să ofere o explicație, dar nu și una, și alta. În conversația curentă, însă, de multe ori, scuzele sînt însoțite de explicații [Owen, 1983: 93]. Considerăm că, în funcție de conținutul acestor explicații, prezența lor nu afectează negativ procesul de restabilire a echilibrului. Dimpotrivă, ele pot servi drept elemente ce intensifică forța scuzei, contribuind pe această cale la o soluționare mai grabnică a conflictului creat între interlocutori. Pentru ilustrare:

Îmi cer scuze. Autobuzul a întârziat și, din acest motiv, nu am putut ajunge la timp.

În acest exemplu, doar formula de scuză ar fi fost insuficientă pentru restabilirea echilibrului. Explicația ce urmează intensifică forța acestei scuze, adăugîndu-i un grad de plauzibilitate, și contribuie la restabilirea echilibrului dintre interlocutori.

În opinia noastră, chiar explicația de una singură, fără o scuză explicită, este, uneori, în stare să restabilească o relație. Bineînțeles, capacitatea sa de a restabili echilibrul depinde, în foarte mare măsură, de modul în care este prezentată. Dacă *E* își exprimă regretul prin intermediul mijloacelor paralingvistice, atunci explicația poate avea forță reparatorie, chiar și în lipsa unei expresii care, în mod convențional, este utilizată pentru a prezenta scuze. De exemplu:

Ion: Nicolae, a fost o problemă de trafic, se întâmplă.

³E. Goffman se referă la scuzele ce urmează după o ofensă. Cercetătorul nu include aici scuzele ce precedă ofensa, acestea aparținînd categoriei solicitărilor permisiunii de a comite o încălcare, care în limba engleză ar putea fi exprimate cu ajutorul unei formule de scuză (*Excuse me*). Fenomenul similar îl atestăm și în limba română. Astfel, formulele *Cer scuze/ Scuzați* pot fi utilizate înainte de a comite o încălcare a spațiului (fizic sau temporal) al interlocutorului.

Nicolae: Și eu dimineața am stat vreo 20 de minute în ambuteiaj. Să începem lucrul.

În acest dialog, scuza propriu-zisă lipsește, dar echilibrul este totuși restabilit. Activitatea reparatorie s-a realizat doar prin intermediul explicației oferite de E. Putem afirma cu certitudine că explicația dată are valoarea unei scuze.

După cum susține E. Goffman, scuzele ocupă un loc central în activitatea reparatorie, reprezentând o împărțire a sinelui în două părți: o parte care e vinovată pentru ofensa comisă și o parte care acceptă învinuirea adusă și, prin implicație, merită să fie primită înapoi în comunitate [Goffman, 113]. Cu alte cuvinte, pentru a fi mai convingător, vinovatul trebuie să se prezinte într-un anumit fel în fața celui care a fost ofensat. E. Goffman descrie aceasta drept o divizare a sinelui în două părți. El se îndepărtează, într-un fel, de partea care a comis ofensa, alăturându-se comunității, care denigrează cele întâmplate. Ca o persoană „nouă”, el se va strădui, în continuare, să respecte normele de conduită din societatea respectivă. Acceptarea scuzei este un indiciu al faptului că vinovatul a fost acceptat iarăși în comunitate și că scuza, prin forța sa reparatorie, este în stare să neutralizeze efectul de dezechilibru ce s-a creat.

Deși scuza este considerată deseori ca acțiune compensatoare, totuși, funcția sa principală este de a fortifica niște relații fragile dintre interlocutori ca urmare a încălcării unor reguli sociale de către unul dintre ei. Cercetătorul indică următoarele elemente componente ale scuzei:

1. Exprimarea jenei și a întristării;
2. Clarificarea faptului că vinovatul știe ce comportament a fost așteptat și că înțelege și regretă aplicarea sancțiunii negative;
3. Respingerea verbală, repudierea și refuzul de a recunoaște comportamentul greșit, împreună cu defăimarea de sine pentru asemenea comportament;
4. Susținerea unui comportament corect și promisiunea să-l respecte în viitor;
5. Remușcarea și dorința voluntară de a restitui paguba [Goffman, 113].

După cum constată C. Kerbrat-Orecchioni, noțiunea goffmaniană de activitate reparatorie este foarte vastă [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 150]. M. Owen oferă o definiție mai restrânsă a acestui termen. În opinia sa, schimburile reparatorii reprezintă părți coerente ale conversației, al căror scop constă în restabilirea echilibrului interacțional [Owen, 1983: 166]. De aici, după cum menționează C. Kerbrat-Orecchioni, se desprinde ideea că există acte care provoacă dezechilibru în interacțiune. Interlocutorii încearcă să compenseze acest dezechilibru printr-un comportament potrivit. O modalitate de a soluționa această problemă este prezentarea scuzelor, care au menirea de a compensa dezechilibrul creat în urma comiterii ofensei. M. Owen susține că schimburile reparatorii sunt cele preocupate de repararea daunei provocate imaginii eului individual, unde

păstrarea imaginii devine subiectul conversației pentru un timp, poate chiar foarte scurt [Owen, 1983: 22].

La analiza conversației noțiunea de *reparator* are o altă semnificație. Etnometodologul E. Schegloff înțelege prin acest termen eforturile interlocutorilor de a rezolva probleme ce țin de elocuțiune, de audiție și de comprehensiune. În acest sens, termenul *reparation* indică ansamblul de procedee prin intermediul cărora interlocutorii încearcă să soluționeze diferite perturbări ce apar în procesul de comunicare. Printre aceste procedee putem enumera utilizarea interogativelor (*ce? cum?* – care indică o ruptură în înțelegere), a repetărilor, parafrazelor, autocorecțiilor (cf. [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 150 – 151]).

Activitatea de corectare de orice natură (de neutralizare a ofensei sau de rezolvare a problemelor ce țin de elocuțiune, audiție și comprehensiune) este caracteristică tuturor interacțiunilor. În cadrul oricărei conversații, intervin obstacole care pun în pericol desfășurarea ei cu succes. În asemenea cazuri, utilizarea diferitor forme de activități reparatorii este inevitabilă. Ambele forme – și cea propusă de E. Schegloff, și cea propusă de M. Owen, contribuie la gestionarea colectivă și armonioasă a interacțiunii. În ambele situații accentul se pune pe asigurarea cât mai bună a înțelegerii reciproce, pe menținerea reciprocă a imaginii individuale. *Scuza* asigură „supraviețuirea” interacțiunii și a relațiilor dintre interlocutori.

La baza funcționării schimbului reparator stau noțiunile de *datorie* și de *compensare a datoriei*. G. Leech constată că, dacă ofensăm pe cineva, zicem că îi *datorăm* acelei persoane o *scuză*, tratând *scuza* ca pe o pedeapsă pentru ofensă [Leech, 1983: 125]. În continuare cercetătorul menționează că metafora conform căreia faptele ne fac „debitori” sau „creditori” se referă nu doar la faptele bune, dar și la cele rele, așa încât *scuza*, ca și mulțumirea, poate fi tratată ca o recunoaștere a dezechilibrului în relația dintre emițător și receptor, precum și ca o încercare de a restabili echilibrul.

1.3. Caracterul reparator al scuzei

Scuza, enunțată în urma comiterii unei ofense, are drept scop restabilirea armoniei dintre interlocutori. Relațiile deteriorate de o ofensă pot fi „reparate” prin intermediul unei scuze. E. Goffman consideră *scuza* drept un element esențial al schimbului reparator. Schimbul reparator tinde să refacă o relație slăbită de o ofensă neprevăzută. Astfel, termenul *reparator* subliniază funcția principală a *scuzei* – de a oferi un remediu pentru o ofensă și de a restabili echilibrul social și armonia dintre interlocutori.

E. Goffman face o distincție importantă între componentele ritualice (engl. *ritualistic*) și cele restitutive (engl. *restitutive*) ale activității reparatorii [Goffman, 116]. Componenta ritualică

poate fi identificată în situațiile când vinovatul își raportează relația sa, pe de o parte, unor reguli pe care le-a încălcat prin comportamentul său, iar, pe de altă parte, persoanelor prezente, ale căror teritorii ar fi trebuit protejate conform acestor reguli. A doua componentă, cea restitativă, se referă la situațiile când se aduce despăgubire, în special de natură materială, persoanei care a avut de suferit și, prin implicație, regulilor care ar fi protejat-o. Același cercetător subliniază faptul că, după comiterea unei ofense, vinovatul ar trebui să comunice că nu a fost o exprimare corectă a atitudinii sale, dar, dacă este evident că totul a fost intenționat, să comunice că, indiferent de cele întâmplate, și-a schimbat atitudinea față de regula pe care a încălcat-o, subliniind prin aceasta importanța atitudinii sale față de regula respectivă [Goffman, 118]. Este de datoria vinovatului, afirmă cercetătorul, să arate că orice s-a întâmplat în trecut, el are acum o atitudine pioasă față de regula în cauză [*ibidem*]. Cu alte cuvinte, o funcție importantă a schimbului reparator este demonstrarea faptului că individul este gata să-și asume responsabilitatea pentru a respecta obligațiunile sociale. Prin schimbul reparator se compensează deci nu doar o pierdere, dar și se indică relațiile dintre indivizi. Și J. Kador scoate în evidență importanța păstrării relațiilor dintre indivizi, subliniind faptul că, cerîndu-și scuze, individul demonstrează că pentru el valorează mai mult relația decît dorința de a avea dreptate [Kador, 2009: 15].

După cum susține M. Owen, necesitatea activității reparatorii nu trebuie să fie diminuată, chiar dacă restituirea materială este imposibilă: relația dintre individ și regulile sociale trebuie să fie restabilite indiferent de gravitatea ofensei [Owen, 1983: 27]. Scuza are rolul de a indica dorința *E* de a se conforma regulilor și așteptărilor sociale. De multe ori, aceasta ar părea să fie unica lor funcție. Cu alte cuvinte, scuza este necesară atît în urma unei ofense minore, triviale, precum și în urma comiterii unei erori care, la prima vedere, pare imposibil de a fi corectată. Necesitatea acestui schimb reparator ritualic, ce ar succeda sau ar preceda orice ofensă, indiferent de seriozitatea ei, ilustrează două detalii importante: în primul rînd, rolul schimbului reparator pentru menținerea sau restabilirea imaginii participanților la dialog și, în al doilea rînd, capacitatea lui de a restabili echilibrul chiar în urma unui dezastru social [*ibidem*].

După cum menționează T. Burns, o funcție importantă a schimbului reparator este demonstrarea faptului că sîntem gata să acceptăm obligațiunile sociale, a căror funcție este de a asigura încrederea că membrii unei comunități se vor conforma anumitor reguli de comportament [Burns, 82]. Prin aceasta se explică prezentarea scuzelor rituale care, la prima vedere, par a fi lipsite de sens. De exemplu, în cazul prezentării scuzei după un strănut nu putem vorbi despre vreo ofensă adusă interlocutorului. În asemenea situație, este vorba despre

respectarea unor reguli de bună purtare. Important este ca activitatea reparatorie ritualică să fie prezentă, indiferent de seriozitatea ofensei sau de posibilitatea oferirii unei restituiri. Ea este necesară pentru menținerea și restabilirea atât a imaginii interlocutorilor, cât și a echilibrului social.

În situația când s-a comis o ofensă, iar persoana vinovată nu dorește ca acest fapt să afecteze relațiile sale cu interlocutorul, se va încerca să fie neutralizată această ofensă prin intermediul unei activități reparatorii. Neutralizarea poate fi realizată atât verbal, cât și nonverbal. Neutralizarea verbală a ofensei presupune prezentarea scuzelor, iar cea nonverbală se referă la o activitate prin care obiectul deteriorat este reparat sau înlocuit cu altul. De exemplu, după ce, din neatenție, l-a lovit pe prietenul său și acesta a scăpat punga cu cumpărături, împrăștiind totul pe podea, *E* a prezentat următoarea scuză, indicînd și acțiunea prin care va repara greșeala:

E.: Îmi cer scuze (mă aplec și strîng cumpărăturile de pe podea).

Cu siguranță, activitatea reparatorie nonverbală nu poate fi aplicată pentru orice tip de ofensă, ci doar pentru ofensele ce provoacă o daună materială. În același timp, activitatea reparatorie nonverbală, utilizată de una singură, nu este suficientă pentru restabilirea dezechilibrului creat, întrucît pentru o ameliorare mai eficientă a dezechilibrului este important ca activitatea reparatorie nonverbală să fie însoțită de cea verbală.

Referindu-se la caracterul reparator al *scuzei*, C. Kerbrat-Orecchioni subliniază caracterul simbolic al acestui act, întrucît el nu anulează ofensa, dar o contrabalansează printr-un comportament verbal, prin care emițătorul își exprimă regretul pentru cele întîmplate [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 150]. Echilibrul dintre interlocutori a fost încălcat, iar scuza vine să comunice interlocutorului că, deși ofensa a fost comisă, *E* dorește ca relațiile lor să nu aibă de suferit.

Ne propunem, în continuare, să examinăm modul în care este tratată *scuza* în două teorii pragmatice: în teoria actelor de limbaj și în cea a politeții. Examinarea *scuzei* prin prisma teoriei actelor de limbaj ne va da posibilitate să determinăm condițiile ce fac posibilă reușita acestui act verbal. Decizia noastră de a examina *scuza* în teoria politeții derivă din necesitatea de a complementa studiul conținutului limbii cu abordarea relațiilor dintre participanții la conversație, întrucît aceste relații influențează considerabil structura actului comunicativ. Datorită capacității de a neutraliza conflictele ce pun în pericol relațiile interumane, *scuza* este unul din elementele esențiale prin care se realizează politețea verbală. Regulile de politețe, în general, și *scuza*, în particular, reglează relațiile interpersonale și asigură armonia între participanții la conversație.

1.4. Scuza în teoria actelor de limbaj

Lingvistica structuralistă abordează limba ca sistem abstract, ce poate fi analizat fără a ține cont de utilizarea sa. O asemenea abordare se referă doar la modul în care un vorbitor ideal produce enunțuri, iar un interlocutor ideal le înțelege. Întrebarea însă cum sau de ce e folosit un enunț oarecare este adesea ignorată, întrucât nu este considerată pertinentă pentru a înțelege competența lingvistică.

Limba însă, după cum se știe, este un instrument folosit în vederea realizării anumitor scopuri. Această viziune cadrează cu abordarea pragmatică a limbii, întrucât a folosi limba nu înseamnă altceva decât a realiza anumite acțiuni (a cere, a ruga, a invita etc.). Acțiunile date au consecințe nu numai pentru interlocutori, dar și, în general, pentru conversația în cadrul căreia se realizează aceste acțiuni. Trebuie să menționăm că există o deosebire între viziunea pragmatică și cea tradițională asupra limbii. Contextul și intenția vorbitorului au, în legătură cu acest aspect, o importanță deosebită. Întrucât „comunicarea se desfășoară întotdeauna în cadrul unui context” [Rumleanski, 44], ceea ce vorbitorul intenționează să realizeze prin intermediul unui enunț poate fi dedus doar luând în considerație contextul.

La începutul anilor 30 ai secolului al XX-lea, în cadrul filozofiei limbajului se conturează două direcții de cercetare, preocupate de analiza limbii din punct de vedere al funcționării ei. Prima direcție, numită teoria actelor de limbaj, a fost inițiată de către filozoful englez J. Austin și, ulterior, elaborată de către discipolul său, filozoful american J. Searle. Ea a marcat începutul unei noi modalități de a cerceta limba. Cea de-a doua direcție, dezvoltată de către P. Grice, s-a concentrat asupra conceptului de implicatură conversațională și este o abordare a sensului nonliteral.

1.4.1. Scuza în teoria lui J. Austin

Teoria actelor de limbaj își are originea în lucrările lui J. Austin. Ea se axează pe două idei fundamentale:

1. Există o deosebire între sensul enunțului și funcția sa;
2. Toate enunțurile sînt folosite pentru a realiza acte de limbaj.

Teoria actelor de limbaj implică schimbarea perspectivei de abordare a limbajului. Limbajul nu mai este considerat un mijloc ce descrie lumea, ci o formă de acțiune. Cu alte cuvinte, comunicarea e considerată nu doar un schimb de informație între emițător și receptor, ci o activitate, în cadrul căreia participanții se influențează reciproc.

Pentru început, J. Austin introduce dihotomia constatativ / performativ, în scopul de a face distincție între enunțuri prin intermediul cărora se descrie o stare de lucruri (cf. *Autobuzul a*

întârziat.) și enunțuri a căror emiterie implică realizarea practică a acțiunii exprimate prin verbul din propoziția regentă (cf. *Cer scuze că am întârziat.*) [DȘL, 382]. După eșuarea încercărilor cercetătorului de a stabili criterii gramaticale și semantice pentru a distinge aceste două clase de enunțuri, J. Austin abandonează această dihotomie, pledînd pentru o teorie generală a actelor de limbaj, și susține că fiecare enunț constituie realizarea unei acțiuni.

Obiectul cercetării în teoria actelor de limbaj este actul de comunicare, care reprezintă rostirea de către vorbitor a unui enunț ce este adresat interlocutorului său. Acest domeniu de cercetare restrîns a permis descrierea minuțioasă a structurii interne a actului de comunicare. Astfel, în opinia lui J. Austin, actul de comunicare conține trei elemente componente:

- a. *act locuționar* (act de emiterie a unor enunțuri cu o anumită structură fonetică, gramaticală și semantică);
- b. *act ilocuționar* (ce reprezintă „forța” sau valoarea actului, determinată de intențiile comunicative ale vorbitorului, ca bunăoară *rugămintea*, *invitația*, *promisiunea* etc.);
- c. *act perlocuționar* (efectele pe care le produce asupra receptorului rostirea unor enunțuri cu o anumită forță ilocuționară, bunăoară interlocutorul se bucură, se întristează etc.).

Actul ilocuționar constituie nucleul teoriei lui J. Austin. El este cel mai important element al actului de limbaj, căci anume el arată ce acțiune realizează vorbitorul prin enunțul său adresat interlocutorului (dă un sfat, face o promisiune etc.).

J. Austin susține că la emiteria unui enunț nu doar se spune ceva, ci se realizează o acțiune. Astfel, a emite enunțul *Botez acest vas „Regina Elizabeta”* înseamnă a realiza acțiunea de a denumi corabia. Deci după enunțare, corabia poartă numele respectiv. Cu siguranță, este necesar să se respecte anumite condiții ca acțiunea de denumire a vasului să fie reușită. Aceste condiții sînt, de fapt, menționate și comentate de către J. Austin. Cercetătorul a delimitat trei tipuri de condiții: A) condiții privind *procedura* convențională presupusă de performarea actului considerat, care trebuie să aibă un anumit efect: A1) procedura trebuie să includă rostirea anumitor cuvinte de către o anumită persoană, în anumite circumstanțe; A2) persoanele și circumstanțele trebuie să fie adecvate pentru invocarea procedurii; B) condiții privind *execuția* procedurii: B1) procedura trebuie executată de toți participanții corect și B2) complet; C) condiții privind sinceritatea: C1) invocînd procedura, persoana respectivă trebuie să aibă gîndurile și sentimentele implicate de acea procedură; C2) participanții trebuie să se comporte ulterior în mod corespunzător celor implicate de procedură [DȘL, 442]. Încălcarea unei reguli implică nereușita enunțului.

Ulterior, J. Austin a observat că conceptul de enunț performativ este mult mai larg, întrucât atunci când spunem *Mulțumesc* sau *Cer scuze*, de facto realizăm aceste acțiuni (de a mulțumi și, respectiv, de a cere scuze). Deci aceste enunțuri sînt, de asemenea, performative, deși se deosebesc radical de cele analizate anterior prin faptul că nu sînt instituționale și utilizarea lor nu presupune respectarea anumitor reguli convenționale – oricine le poate spune, în orice loc sau timp. Cu toate că sînt de altă natură, aceste performative, ca și cele analizate de J. Austin, sînt evaluate cu calificativele „reușit / nereușit”. După cum menționează Daniela Sorea, un act este reușit dacă *R* înțelege atitudinea exprimată de *E* [Sorea, 38]. În cazul scuzei, este vorba de exprimarea regretului. Prin urmare, dacă aceste performative pot fi evaluate după modelul primului grup de enunțuri, analizat de către J. Austin, trebuie să existe unele condiții de reușită și pentru aceste acte. De studiul lor s-a ocupat discipolul lui J. Austin, filozoful american J. Searle (ne vom referi la ele în continuarea demersului nostru).

J. Austin elaborează și o taxonomie a actelor ilocuționare, ce conține cinci categorii de bază:

1. clasa verdictivelor (*a achita, a condamna*);
2. clasa exercitivelor (*a ordona, a comanda*);
3. clasa promisivelor (*a promite, a jura*);
4. clasa comportativelor (*a mulțumi, a-și cere scuze*);
5. clasa expozitivelor (*a afirma, a nega*);

Verbul *a-și cere scuze* aparține clasei comportativelor. Verbele ce aparțin clasei date presupun reacții la comportamentul și soarta altor persoane, precum și atitudini și exprimări de atitudini față de purtarea anterioară ori iminentă a unei alte persoane [Austin, 159].

Clasificarea lui J. Austin a fost criticată de către J. Searle. În primul rînd, se confundă verbele ilocuționare cu actele ilocuționare. Clasificarea dată este, mai degrabă, o clasificare a verbelor, și nu a actelor ilocuționare. Mai mult decît atît, unele verbe nici nu sînt ilocuționare. În al doilea rînd, la baza clasificării austiniene nu există un principiu clar. Din acest motiv, unele verbe aparțin mai multor categorii. În al treilea rînd, unele categorii conțin verbe care nu satisfac definițiile categoriilor date de către J. Austin [Searle, 1979: 11 – 12].

1.4.2. Scuza în teoria lui J. Searle

J. Searle a sistematizat teoria lui J. Austin, dar a operat și unele modificări. În opinia sa, la formarea sensului unui enunț, un rol important îi revine intenției vorbitorului. Intenția vorbitorului, împreună cu convenția lingvistică, sînt două aspecte în baza cărora se formează sensul unui enunț. Acesta constituie un moment prin care teoria lui J. Searle se deosebește de cea

a lui J. Austin, ultimul fiind preocupat doar de modul în care expresia lingvistică, convențiile sociale și responsabilitatea vorbitorului contribuie la realizarea verbală a acțiunilor, fără a ține cont și de rolul ce îi revine intenției vorbitorului la producerea actelor de limbaj.

Teoria lui J. Searle conține trei aspecte importante, pe care vom încerca să le elucidăm în cele ce urmează: condițiile de reușită, clasificarea actelor ilocuționare și actele de limbaj indirecte.

1.4.2.1. Condițiile de reușită

Condițiile de reușită propuse de către J. Searle se deosebesc de cele ale lui J. Austin. În teoria lui J. Austin, aceste condiții trebuie îndeplinite, în caz contrar actul de limbaj este nereușit. La J. Searle, condițiile date contribuie la constituirea actului de limbaj respectiv. Fiecare condiție este axată pe un aspect oarecare a ceea ce este spus. Astfel, J. Searle subliniază faptul că fiecare act de limbaj presupune respectarea a patru condiții:

1. *Condiția de conținut propozițional*. Ea indică natura conținutului actului. Aceasta poate fi o acțiune viitoare a locutorului (cazul promisiunii) sau a interlocutorului (cazul sfatului, cererii)
2. *Condiția preliminară*. Ea se referă la cunoașterea intereselor, intențiilor interlocutorului și natura raporturilor dintre interlocutori. Ordinul, bunăoară, implică o relație de superioritate ierarhică în beneficiul locutorului, precum și convingerea acestuia că interlocutorul este capabil să realizeze acțiunea cerută.
3. *Condiția de sinceritate*. Ea se referă la starea psihologică a locutorului. Promisiunea implică intenția de a efectua actul proiectat, ordinul – dorința de a vedea realizată starea vizată.
4. *Condiția esențială*. Ea specifică tipul de obligație contractată de locutor sau interlocutor prin enunțarea actului respectiv. Condiția dată se referă la scopul ilocuționar, deci arată drept ce contează un act, ce exprimă el [Searle, 1969: 66 – 67].

J. Searle folosește acest model pentru a descrie condițiile de reușită a șase acte de limbaj. De formularea condițiilor de reușită pentru *scuză* s-au ocupat alți cercetători. Unii dintre ei, precum J. Thomas, E. Ogiermann, au efectuat această analiză, urmînd modelul lui J. Searle (cf. [Sorea, 47], iar alții au propus doar trei condiții pentru ca realizarea *scuzei* să fie reușită (cf. [Holmes, 161]).

Este evident că părerile cercetătorilor diferă în ceea ce privește subiectul dat. În baza modelului searlian, Eva Ogiermann formulează următoarele condiții pentru *scuză*, unde *E* este emițătorul, *R* – receptorul, iar *A* – acțiune trecută:

1. Condiția de conținut propozițional: *A* efectuată de *E*;

2. Condiția preliminară – *E* este de părere că *A* constituie o ofensă pentru *R*;
3. Condiția de sinceritate: *E* regretă *A*;
4. Condiția esențială: enunțul servește drept scuză pentru actul *A* [Ogiermann, 46].

O examinare atentă a acestor condiții relevă faptul că ele nu se referă la toate enunțurile folosite pentru a exprima scuze. În primul rând, acest model se referă doar la scuzele prototipice, scuze ce sînt enunțate în urma comiterii unei ofense. În conversația de zi cu zi însă, vorbitorii adesea își cer scuze înainte de a produce vreun deranj interlocutorului. Nu este surprinzător faptul că criteriul temporal a stat la baza unei clasificări a scuzelor, conform căreia există scuze *retrospective*, rostite după comiterea unei ofense, și *anticipate*, care precedă un deranj al interlocutorului (cf.[Aijmer, 98]). Pentru scuzele anticipate, condiția de conținut propozițional va fi diferită, și anume acțiune prezentă sau viitoare, ce urmează să fie efectuată de *E*.

În al doilea rând, chiar și în cadrul clasei scuzelor retrospective, lucrurile nu sînt simple, căci nu sînt toate la fel. De fapt, o altă clasificare a scuzelor, propusă de către E. Goffman, are drept criteriu de bază gravitatea ofensei [Goffman, 1971]. Cercetătorul distinge scuzele *substanțiale*, motivate de regret pentru ofensa comisă, de cele *rituale*, al căror scop este de a respecta anumite reguli sociale. E ușor de observat că pentru aceste două feluri de *scuze*, condiția de sinceritate nu va fi aceeași. S-ar putea ca, pentru scuzele rituale, această condiție să lipsească în general. Adesea „*Scuzați!*” este rostit fără ca vorbitorul să simtă vreun regret. Mai mult decît atît, *scuza* poate fi spusă și ironic. Pe de altă parte, după cum susține D. Sorea, un enunț poate fi reușit în comunicare, chiar dacă *E* nu va fi sincer în exprimarea atitudinii sale [Sorea, 38]. Cercetătoarea face distincție între *exprimarea* unei atitudini și *trăirea* atitudinii exprimate. În cazul scuzei, este suficientă exprimarea unei atitudini de regret din partea *E*, fără ca regretul să fie simțit/trăit cu adevărat. Interlocutorul va înțelege că ceea ce a enunțat *E* este o scuză, chiar dacă nu va crede că *E* regretă cu adevărat cele întîmplate.

În al treilea rând, *scuza*, ca și oricare alt act de vorbire, poate fi exprimată indirect (bunăoară, *N-am vrut!*). Aici este, după părerea noastră, cu neputință de a formula condiții de reușită și aceasta din cauza multitudinii de structuri care pot avea valoarea unei scuze. Numeroși cercetători accentuează faptul că este imposibil de a enumera toate enunțurile care, în diferite contexte, pot fi folosite pentru a-și cere scuze. R. Lakoff subliniază că numărul enorm de formulări indirecte ale *scuzei* poate fi explicat prin „greutatea” psihologică (*psychological burden*) pe care acest act de limbaj o pune pe umerii emițătorului [Lakoff, 201]. Același lucru este menționat de către J. Holmes, care susține că, chiar în scopuri pur descriptive, ar fi greu de enumerat toate modalitățile utilizate de către vorbitori pentru a-și cere scuze. E. Olshtain și

A. Cohen relevă că este imposibil de a elabora o listă de formulări indirecte ale *scuzei* [Holmes, 1990: 160].

Criteriul folosirii unor condiții de reușită pentru a determina dacă un enunț e scuză indirectă sau nu pare să fie insuficient. Acest lucru a fost observat de către M. Owen [Owen, 124 – 126]. Pentru a califica un enunț oarecare drept scuză, se face apel la condițiile de reușită, care, la rîndul lor, sînt stabilite pornind de la forma enunțului respectiv. Astfel, asistăm la un cerc vicios. Deoarece pentru a stabili condițiile de reușită se apelează la forma enunțului, M. Owen concluzionează că nu putem stabili o limită a condițiilor care generează scuze indirecte. Se pare că, pentru fiecare scuză indirectă în parte, condițiile de reușită vor fi diferite. Altfel spus, cîte scuze indirecte, atîtea seturi de condiții de reușită – lucru cu care nu putem fi de acord. Ideea lui M. Owen este susținută de către S. Levinson, care subliniază faptul că scuzele, ce par a fi acte de limbaj rituale, sunt atît de variate și dependente de context, încît e imposibil să fie încorsetate într-un set sau în cîteva seturi de condiții de reușită [Levinson, 281].

Un alt lingvist care a observat niște puncte vulnerabile ale teoriei lui J. Searle despre condițiile de reușită este J. Thomas. Cercetătoarea afirmă că, de multe ori, scuzele deviază de la modelul searlian al condițiilor de reușită, dar, cu toate acestea, sunt acceptate social [Thomas, 99 – 102]. Astfel, sînt frecvente situațiile cînd vorbitorii își cer scuze pentru faptele altora (părinții pentru faptele copiilor, copiii pentru părinți etc.). De exemplu:

Zoe (rugătoare): *Domnule Cațavencu, cer scuze eu pentru momentul de iuțeală care l-a făcut pe Fănică să uite...*

Cațavencu: *Nu încap scuze, doamnă... trebuie să ies d-aci numaidecît: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viața în primejdie!...(Caragiale, 108 – 109).*

Uneori vorbitorii își cer scuze pentru lucruri asupra cărora nu au niciun control, deci ei nu poartă nicio vină pentru cele întîmplate (de exemplu: *Scuzați ca nu avem lumină pe stradă*).

Aceste două exemple nu respectă condiția de conținut propozițional, conform căreia *E* a efectuat acțiunea *A*, ce constituie o ofensă pentru *R*. Sînt frecvente cazurile de scuze pentru lucruri care, de fapt, nu reprezintă ofense pentru interlocutor (bunăoară, tusea, strănutul).

Desigur, scuzele enunțate în asemenea situații nu vor respecta condițiile de reușită menționate anterior. Cu toate acestea, ele nu sînt nereușite. Mai mult ca atît, scuza poate fi formulată și prin enunțuri lipsite de conținut propozițional. Astfel, este frecventă formula *Cer scuze* în loc de *Cer scuze pentru întîrziere*. Deci conținutul propozițional este presupus, fără a fi exprimat direct. Aceasta se explică prin faptul că, enunțînd o scuză, *E* presupune că situația creată necesită ca el să-și ceară scuze și că interlocutorul său, de asemenea, înțelege acest lucru

în baza cunoștințelor de fundal comune și în baza faptului că interlocutorii aparțin aceleiași culturi, deci cunosc normele existente.

Uneori scuza poate fi exprimată doar printr-o interjecție. Astfel, un *Vai!* pronunțat cu o anumită intonație și însoțit de o anumită expresie a feței, poate avea valoarea unei scuze. Important este ca *R* să recunoască intenția comunicativă a *E*.

Analizând diferitele păreri ale cercetătorilor referitor la condițiile de reușită ale *scuzei*, concluzionăm că este greu de formulat asemenea condiții pentru acest act de limbaj din cauza diversității mari de structuri folosite pentru a exprima o scuză. Dificultatea cea mai mare o prezintă scuzele indirecte, a căror valoare poate fi percepută doar în context.

1.4.2.2. Clasificarea actelor ilocuționare

Al doilea aspect din teoria actelor de limbaj o constituie clasificarea acestora. Cercetătorii au propus diferite clasificări ale actelor de limbaj (J. Austin, K. Bach și R. Harnish, G. Leech, J. Searle). Până în prezent însă nu există un consens în această privință, fiecărei taxonomii revenindu-i și o serie de obiecții. Am menționat deja critica, adusă de către J. Searle, clasificării austinienne. Ne vom referi, în cele ce urmează, la clasificarea propusă de către J. Searle, subliniind locul pe care-l ocupă în ea actul de limbaj *scuza*.

J. Searle își propune să perfecționeze clasificarea lui J. Austin prin deplasarea accentului de la verbele performative la un șir de reguli constitutive ale actelor de limbaj. Pentru început, dînsul face distincție între acte ilocuționare și verbe ilocuționare, menționînd că actele ilocuționare aparțin limbajului uman în general, pe cînd verbele ilocuționare aparțin limbilor particulare. Taxonomia searliană se bazează pe cîteva criterii, dintre care cele mai importante se suprapun condițiilor de reușită ale actelor ilocuționare. Astfel, J. Searle clasifică actele de limbaj, axîndu-se pe trei criterii de bază:

1. Scopul actului ilocuționar, care corespunde condiției esențiale;
2. Direcția relației de ajustare dintre cuvinte și lume; în cazul ordinului, lumea se supune cuvintelor; în cazul aserțiunii cuvîntul se supune lumii;
3. Starea psihologică exprimată, care corespunde condiției de sinceritate.

În baza acestor criterii, J. Searle elaborează următoarea clasificare a actelor de limbaj:

1. acte de limbaj reprezentative sau asertive (aserțiunea, informarea);
2. acte de limbaj directive (rugămintea, ordinul);
3. acte de limbaj promissive (promisiunea, oferta);
4. acte de limbaj expresive (felicitarea, complimentul, scuza, mulțumirea);
5. acte de limbaj declarative (botezul, condamnarea).

Scuza aparține clasei expresivelor. Scopul ilocuționar al actelor ce aparțin acestei clase este de a exprima starea psihologică indicată în condiția de sinceritate. Pentru actul de limbaj *scuza*, starea psihologică exprimată este regretul. Atragem atenția asupra faptului că, de multe ori, regretul este doar exprimat, nu și simțit cu adevărat (mai cu seamă în cazul scuzelor ritualice). În actele expresive nu există direcție de ajustare. Enunțînd o scuză, vorbitorul nu încearcă să potrivească lumea cu cuvintele, ca în cazul promisiunii, și nici nu este necesar ca unitățile lexicale să se potrivească cu lumea, ca în cazul aserțiunii. J. Searle explică aceasta prin următorul exemplu: cînd vorbitorul își cere scuze pentru că l-a călcat pe picior pe interlocutorul său, scopul lui nu este să afirme ce va face și nici ceea ce a făcut [Searle, 1979: 15]. În ceea ce privește conținutul propozițional, J. Searle propune o singură variantă, întrucît dînsul se referă doar la scuzele prototipice – cele ce sînt enunțate după comiterea unei ofense. În realitate însă, conținutul propozițional va fi diferit, întrucît scuzele pot preceda sau anticipa o ofensă. Pentru scuzele ce sunt prezentate în urma unei ofense, conținutul propozițional va fi o acțiune trecută efectuată de *E*. De exemplu: *El se duse la Persida și o sărută pe frunte. – Iartă, fata noastră, toate supărările pe care ți le-am făcut și fii încredințată despre iubirea noastră părintească, grăi apoi uitîndu-se în ochii ei.* (Slavici, 2001(a): 278), iar pentru scuzele care anticipează o ofensă va fi o acțiune ce urmează să fie realizată de *E* (– *Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bambir... ce-i aia, bampir? – Unul... unul care sugă sîngele poporului... Eu sug sîngele poporului!...* (Caragiale, 71).

Analizînd formulele pentru exprimarea scuzelor (*Cer scuze/ Cer iertare/ Scuză-mă/ Scuzați-mă/ Iartă-mă/ Iertați-mă*), observăm că unele din ele (*Scuză-mă/ Scuzați-mă, Iartă-mă/ Iertați-mă*), după structura lor (forma de imperativ), se apropie de clasa directivelor. În opinia noastră, actul de limbaj *scuza* este de o dublă natură, avînd caracteristici atît ale actelor expresive, cît și ale celor directive. Aducem unele argumente în favoarea acestei idei.

Conform celor trei criterii în baza cărora au fost clasificate actele de limbaj, J. Searle examinează actele directive în felul următor: scopul lor ilocuționar este că locutorul încearcă să-l determine pe interlocutor să facă ceva. Gradul de intensitate a acestor încercări diferă de la încercări foarte modeste, precum ar fi invitația, pînă la încercări insistente, precum e ordinul. Direcția de ajustare este de la lume spre cuvinte (world-to-words), iar condiția de sinceritate este dorința. J. Searle include următoarele verbe și locuțiuni verbale în această clasă: *a întreba, a da ordin, a ruga, a cere, a solicita* etc. [Searle, 1979: 13 – 14]. Putem afirma că în cazul enunțării scuzelor, *E* încearcă să-l determine pe *R* să facă ceva. Nu este vorba despre o acțiune fizică, ci de una morală – vorbitorul îl roagă pe interlocutorul său să-l ierte și, de fapt, își dorește să

primească iertare, iar prin aceasta – să restabilească echilibrul interacțional. Deci enunțul *Scuză-mă / Iartă-mă* ar putea fi considerat drept o rugămințe de a fi iertat. Mai mult ca atât, ca și în cazul directivelor, este posibilă utilizarea formei de imperativ a verbelor menționate mai sus cu *te / vă rog mult / frumos / din suflet*. Astfel, se poate de enunțat *Scuză-mă, te rog* în același mod precum enunțăm rugămintea *Ajută-mă, te rog*. Considerăm importantă, în această privință, remarca lingvistei C.Kerbrat-Orecchioni, care menționează că *te / vă rog* este, la origine, o propoziție ce are menirea de a explicita una din condițiile de reușită ale rugăminții, care este un act directiv [Kerbrat-Orecchioni, 1992: 214]. În opinia noastră, este vorba de condiția de sinceritate, care este formulată de către J. Searle astfel: *E* dorește îndeplinirea de către *R* a acțiunii solicitate [Searle, 1979: 66].

Există și un alt moment ce demonstrează apropierea formulelor de scuză de clasa directivelor. În limba română, *scuza* poate avea structura *Te rog să mă scuzi*. În termeni austinieni, verbul *a ruga* din acest enunț este un performativ. El indică acțiunea care se realizează la momentul enunțării și este folosit, respectând cerințele față de enunțurile performative (modul indicativ, prezent, diateza activă, persoana I, singular). Deși verbul indică o acțiune ce la enunțare este *rugămințe*, J. Austin îl include în clasa exercitivelor, întrucât exprimă o decizie în favoarea sau împotriva unei anumite acțiuni [Austin, 154].

Să analizăm același enunț prin prisma teoriei lui J. Searle. Regenta *Te rog* este marca de forță ilocuționară. Ea indică actul ilocuționar îndeplinit – *rugămintea*. În clasificarea propusă de către J. Searle, *rugămintea* aparține clasei directivelor. Deci actul de limbaj *scuza*, analizat din punctul de vedere al structurii, se apropie de clasa directivelor.

Cît privește condițiile de reușită, considerăm că enunțul *Iartă-mă, te rog* le satisface și pe cele ale *rugăminții*, și pe cele ale *scuzei*. Condițiile de reușită pentru *scuză* au fost discutate mai sus. Pentru *rugămintea* J. Searle propune următoarele condiții de reușită:

1. condiția de conținut propozițional – Acțiune viitoare *A* a *R*;
2. condiția preliminară – *R* poate realiza acțiunea solicitată, *E* crede că *R* este capabil să o realizeze și că nu o va realiza din proprie inițiativă;
3. condiția de sinceritate – *E* dorește îndeplinirea de către *R* a acțiunii solicitate;
4. condiția esențială – enunțul reprezintă o încercare a *E* de a-l determina pe *R* să efectueze o anumită acțiune.

Enunțul *Iartă-mă, te rog* presupune că *R* urmează să realizeze acțiunea de a ierta. În același timp, acest enunț a fost spus în urma comiterii unei acțiuni de către *E*, ceea ce constituie condiția de conținut propozițional pentru *scuză*. *E* crede că *R* este capabil să-l ierte și că acesta

nu o va face din proprie inițiativă. Totodată, *E* consideră că acțiunea săvârșită de el constituie o ofensă pentru *R* – condiția preliminară pentru *scuză*. *E* își exprimă regretul pentru cele întâmplate – condiția de sinceritate pentru *scuză* – și, în același timp, dorește ca *R* să-l ierte și să fie restabilit echilibrul interacțiunii. Prin acest enunț, *E* încearcă să-l determine pe *R* să efectueze acțiunea pe care el și-o dorește. Astfel, enunțul dat este o *scuză* și o rugămintă concomitent. Acest fapt ne demonstrează natura dublă a *scuzei*.

Cele spuse pînă acum se referă la cazurile de formulare a *scuzei* printr-un verb la modul imperativ. Să analizăm și structurile *Cer scuze/ Cer iertare*. Prin verbul *a cere* ele se apropie de directive. J. Searle a inclus acest verb în clasa directivelor. DEX-ul oferă următoarea definiție pentru *a cere*: „a se adresa cuiva pentru a obține ceva, pentru a-l convinge să-ți îndeplinească o dorință” [DEX, 164]. În cazul *scuzei*, e vorba de obținerea iertării, de încercarea de a-l convinge pe *R* să îndeplinească o dorință a *E* – cea de a fi iertat. Alte exemple de enunțuri cu structură asemănătoare și cu valoare de act directiv sînt: *Cer ajutorul Dvs; Cer sprijinul Dvs*.

Vom încerca încă o modalitate de a verifica cărei clase de acte ilocuționare îi aparține *scuza*. Vom face aceasta, transformînd *scuza* din vorbire directă în cea indirectă.

El a zis: „Te rog să mă scuzi că am întîrziat”.

El și-a cerut scuze pentru întîrziere (dar nu El a rugat să-l scuze că a întîrziat).

Acest exemplu ne demonstrează că, deși unele structuri ale *scuzei* se apropie de clasa directivelor, totuși cînd transformăm enunțul în vorbire indirectă utilizăm locuțiunea verbală performativă *a-și cere scuze*, și nu verbul *a ruga*. Deci *scuza* nu este întru totul un act directiv.

Sîntem de părerea că *scuzele* pentru ofensele serioase, numite de E. Goffman *substanțiale*, ar putea fi tratate ca *scuze-rugăminți* sau *rugăminți de a fi iertat*. În primul rînd, ele satisfac condițiile de reușită atît a *scuzelor*, cît și a *rugăminților*. În al doilea rînd, *scuza* substanțială are, de cele mai multe ori, structura sintactică a *rugăminților* – forma de imperativ. Deosebirea dintre *scuza-rugămintă* și alte *rugăminți* constă în faptul că prima este enunțată în urma comiterii unei ofense, exprimînd regretul *E* pentru cele întâmplate, în timp ce aceste condiții nu sînt pertinente pentru celelalte *rugăminți*.

1.4.2.3. Actele de limbaj indirecte

Al treilea aspect din teoria actelor de limbaj îl constituie actele de limbaj indirecte. La început, prin teoria dată se explica cum este posibil de a înțelege forța ilocuționară a unui enunț în baza indicatorilor forței ilocuționare (verbe performative, structura sintactică a enunțului). Cercetătorii au observat că nu în toate cazurile forța ilocuționară poate fi decodificată aderînd la

convenția lingvistică. În așa fel, a apărut necesitatea de a completa teoria existentă cu o teorie a actelor de limbaj indirecte, lucru de care s-a ocupat J. Searle.

J. Searle observă că de multe ori interlocutorii comunică mult mai mult decât spun, adică sensul enunțului (*utterance meaning*)⁴ adesea diferă de sensul propoziției (*sentence meaning*) [Searle, 1979: 30]. În termenii teoriei actelor de limbaj, scopul ilocuționar intenționat (*intended illocutionary point*) adesea nu coincide cu scopul ilocuționar literal (*literal illocutionary point*). Conform acestei teorii, dacă forța ilocuționară a unui enunț, sugerată de indicatorii existenți, nu este relevantă, atunci adevărata forță ilocuționară este decodificată de interlocutor în baza principiului cooperării (Grice), a condițiilor de reușită ale actelor ilocuționare și a fondului comun de cunoștințe. J. Searle menționează că înțelegerea forței ilocuționare a unui act de limbaj indirect depinde și de abilitatea interlocutorului de a face calcul inferențial [Searle, 1979: 61]. Orice act de limbaj exprimat indirect cere un efort din partea interlocutorului pentru a decodifica intenția locutorului. De capacitatea interlocutorului de a înțelege intenția voalată a locutorului său depinde reușita interacțiunii verbale a lor. În asemenea caz, apare, în mod firesc, întrebarea: dacă forța ilocuționară pe care locutorul a intenționat să o transmită este deseori exprimată indirect, cum este ea decodificată de interlocutor? După cum menționează T. Holtgraves, păreriile cercetătorilor diferă. De fapt, există două abordări ale modalității de a înțelege actele de limbaj indirecte: abordarea inferențială și cea idiomatică [Holtgraves, 21]. Abordarea inferențială presupune că pentru a înțelege intenția locutorului, interlocutorul: a) întotdeauna recunoaște mai întâi sensul literal al enunțului și numai după aceasta – sensul indirect; b) caută o interpretare indirectă doar după ce înțelege că sensul literal încalcă o maximă conversațională; c) generează inferențe adiționale pentru a înțelege enunțul. Abordarea idiomatică susține că procesul inferențial nu este necesar și că forța ilocuționară, pe care locutorul a intenționat să o transmită, este recunoscută în mod direct.

J. Searle este unul dintre adepții abordării inferențiale. El susține că actele de limbaj indirecte conțin indicatori ai forței ilocuționare, caracteristici pentru un alt act. În opinia sa, pentru a înțelege forța ilocuționară, intenționată pentru contextul dat, interlocutorul parcurge un

⁴Enunțul este un „produs (rezultat) al enunțării, act individual de folosire concretă a limbii” [DȘL, 196]. După cum subliniază C. Dragomir, „luarea în considerare a locutorului-emisător și a situației de comunicare a condus la distincția importantă făcută în lingvistică între frază (chiar propoziție) și enunț. Fraza/propoziția reprezintă obiect al lingvisticii – se caracterizează printr-o structură sintactică și printr-o semnificație (conținut semantic), semnificație calculată pe baza elementelor (cuvinte, grupuri de cuvinte) care le constituie. În această accepție reprezintă entități abstracte pentru că, în timpul comunicării, locutorii schimbă enunțuri și nu fraze sau propoziții. Enunțul, produs al enunțării, poate corespunde unei astfel de unități abstracte, la care se adaugă informațiile pe care le extragem din situația de comunicare” [Dragomir, 15 – 16].

traseu ce conține zece părți, care pot fi reduse la două etape esențiale [Searle, 1979: 34 – 35]. La prima etapă, interlocutorul își va da seama că sensul literal nu exprimă intenția locutorului, adică, prin enunțul dat, vorbitorul a comunicat mai mult decât a spus. Prin urmare, altul este actul intenționat. Această etapă este bazată pe teoria implicaturilor conversaționale, propusă de către filozoful P. Grice. Etapa a doua constă în determinarea actului ilocuționar, pe care vorbitorul a intenționat să-l realizeze. În viziunea lui J. Searle, aceasta se face în baza condițiilor de reușită, precum și în baza abilității interlocutorului de a face calcul inferențial [*ibidem*]. J. Searle a observat că, deși structura unui act de limbaj indirect se aseamănă mult cu cea a unui alt act de limbaj exprimat direct, una sau mai multe condiții de reușită pentru acest act au fost încălcate. În același timp, una sau mai multe condiții de reușită pentru actul „real”, pe care vorbitorul a intenționat să-l redea, au fost menționate în locuție, ceea ce face aluzie la forța ilocuționară adevărată a enunțului respectiv. Dacă celelalte condiții de reușită ale actului „real” sînt îndeplinite, interlocutorul va interpreta locuția ca avînd forța ilocuționară respectivă.

Acest model a fost supus criticii din partea unor cercetători. T. Holtgraves, bunăoară, ajunge la concluzia că multe din formulările indirecte ale solicitării nu sînt bazate pe condițiile de reușită ale actului intenționat [Holtgraves, 23].

Ca și alte acte de limbaj, *scuza* poate fi exprimată atît direct, cît și indirect. Vom aplica teoria searliană pentru a analiza scuza *Am spart geamul*. Este o scuză indirectă, deoarece locuția nu conține nici un indicator al forței ilocuționare pentru actul de limbaj *scuza*. După formă, acest enunț aparține clasei reprezentativelor și este o afirmație. În opinia lui J. Searle, pentru ca un enunț să fie act indirect, este necesar ca cel puțin una din condițiile de reușită ale actului explicit să fie încălcată. Să examinăm condițiile de reușită ale afirmației, după cum au fost ele specificate de către J. Searle [Searle, 1969: 66].

1. condiția de conținut propozițional: orice propoziție *p*;
2. condiția preliminară: locutorul (*L*) are dovezi că ceea ce este exprimat în *p* este adevărat;
3. condiția de sinceritate: *L* crede că *p*;
4. condiția esențială: *p* reprezintă o stare de lucruri existentă.

Nu putem spune că este încălcată vreuna din condițiile de reușită pentru actul explicit (în cazul de față, pentru aserțiune). Să examinăm paralel și condițiile de reușită pentru actul *scuza*:

1. condiția de conținut propozițional: Acțiune trecută *A* efectuată de *E*;
2. condiția preliminară: *E* este de părere că *A* constituie o ofensă pentru *R*;
3. condiția de sinceritate: *E* regretă *A*;

4. condiția esențială: enunțul servește drept scuză pentru actul A [Ogiermann, 46].

Observăm că enunțul pe care îl analizăm îndeplinește trei condiții: cea de conținut propozițional, cea preliminară și, rostit cu intonație ce exprimă regret, pe cea de sinceritate. Considerăm că, în lipsa unor elemente paralingvistice care indică regret, asemenea enunț nu va fi interpretat ca *scuză*.

Deci conform modelului searlian, enunțul *Am spart geamul* ar trebui să încalce, cel puțin, una din condițiile de reușită ale asertivelor (căci acesta este actul exprimat direct). Observăm, însă că toate aceste condiții sînt îndeplinite și, în același timp, sînt îndeplinite trei din condițiile pentru *scuză*. În opinia noastră, condiția preliminară – *E* este de părere că *A* constituie o ofensă pentru *R* –, precum și condiția de sinceritate – *E* regretă *A* – sînt ceea ce fac posibilă interpretarea unui asemenea enunț ca *scuză*.

Dacă analizăm, după același model, mai multe enunțuri, care în anumite contexte pot avea valoarea unei scuze (bunăoară, *Voi restitui totul! / N-am vrut. / Vai!*), constatăm că unele din ele (*Vai!*) nu pot fi totuși explicate în baza condițiilor de reușită. Imposibilitatea de a explica scuza exprimată prin *Vai!*, urmînd modelul lui J. Searle, se explică prin lipsa conținutului propozițional în acest enunț.

La finele acestei analize, conchidem că, dacă scuzele indirecte au conținut propozițional, apoi toate condițiile actului direct (fie aserțiune, fie promisiune) sînt îndeplinite, dar, pe lîngă aceasta, este necesar să fie îndeplinite și condiția preliminară, precum și cea de sinceritate ale scuzei. Condiția de sinceritate va fi exprimată prin mijloace paralingvistice. Prin capacitatea lor de a modifica sensul enunțurilor, mijloacele paralingvistice vor ajuta interlocutorului să identifice valoarea ilocuționară a enunțului. Pentru ca asemenea enunțuri să fie recepționate drept scuze, este important ca ele să fie exprimate cu regret, fie el și superficial. În lipsa acestui element, enunțurile de mai sus nu vor fi interpretate drept scuze, iar dezechilibrul creat în interacțiune va persista. Uneori, relațiile ar putea deveni și mai tensionate, dacă enunțul e rostit cu o intonație ce exprimă indiferență sau ironie.

1.4.3. Scuza în teoria lui K. Bach și R. Harnish

Pentru a oferi o explicație filozofică a comunicării lingvistice, K. Bach și R. Harnish propun o clasificare a actelor de limbaj, care este, într-un fel, o modificare a taxonomiei searliene. Autorii fac distincție între acte ilocuționare convenționale și comunicative. Un enunț este un act convențional reușit, dacă el este enunțul cerut de convenția respectivă, dacă este rostit de persoana cerută în circumstanțe corespunzătoare. Exemple de acte ilocuționare convenționale sînt botezul, căsătoria etc.

Actele ilocuționare comunicative nu sînt bazate pe convenție, ci pe intenția vorbitorului, intenție ce corespunde tipului de atitudine exprimată de către vorbitor. În opinia cercetătorilor, a comunica înseamnă a exprima un gând sau, în termeni mai generali, o atitudine (fie ea o părere, o intenție, o dorință sau un sentiment). Recunoașterea intenției are loc atunci cînd interlocutorul crede că vorbitorul are atitudinea exprimată în enunțul pe care l-a rostit. Nu este necesar ca emițătorul să trăiască atitudinea exprimată și nici ca receptorul să formeze atitudinea corespunzătoare. Trăirea atitudinii exprimate este un indiciu al sincerității, dar succesul comunicării, susțin autorii, nu depinde de sinceritate. Efectul perlocuționar este atins dacă receptorul formează atitudinea pe care emițătorul a vrut ca acesta (receptorul) să o formeze [Bach ș.a., 39].

În așa fel, K. Bach și R. Harnish clasifică actele ilocuționare comunicative nu în baza condițiilor de reușită, ci pornind de la tipul atitudinii exprimate [*ibidem*]. Cercetătorii oferă o taxonomie ce include patru clase de acte comunicative, ce corespund primelor patru clase din clasificarea propusă de către J. Searle.

1. clasa constatativelor;
2. clasa directivelor;
3. clasa comisivelor;
4. clasa recunoașterilor.

Scuza este inclusă în clasa recunoașterilor. Actele de limbaj ce aparțin acestei clase exprimă sincer sau, cel puțin, superficial anumite atitudini ale vorbitorului față de interlocutorul său. Dacă enunțul este superficial, emițătorul își exprimă intenția ca enunțul său să satisfacă așteptarea socială de a exprima o anumită atitudine [*ibidem*, 41]. Exprimarea acestor atitudini este cerută de diferite situații. De obicei, cînd apare o asemenea ocazie, ea este recunoscută de ambii participanți la conversație și atunci interlocutorul așteaptă ca vorbitorul să enunțe actul de limbaj pertinent situației create. În cazul *scuzelor*, *E* își exprimă regretul pentru că a adus un prejudiciu *R* sau pentru faptul că l-a deranjat.

Spre deosebire de J. Searle, care se referă la un singur tip de scuze (la cele substanțiale) care, conform condiției de sinceritate necesită exprimarea regretului, în taxonomia propusă de către K. Bach și R. Harnish își găsesc loc și scuzele rituale. Autorii acestei clasificări subliniază faptul că actele din clasa recunoașterilor sînt enunțate cu anumite ocazii. Deseori, emițătorii exprimă sentimente adevărate, dar există numeroase cazuri cînd enunțarea recunoașterilor se face pentru a respecta o anumită regulă socială, care cere exprimarea atitudinii date, fie ea și superficială. Pornind de la acest fapt, K. Bach și R. Harnish propun două explicații care ajută

receptorilor să recunoască enunțul auzit ca avînd forța unei scuze. Astfel, prin enunțul său, vorbitorul își cere scuze pentru că a făcut acțiunea *A*, dacă el exprimă:

- a. Regret pentru că a făcut acțiunea *A*, în urma căreia a avut de suferit interlocutorul;
- b. Intenția ca interlocutorul să creadă că *E* regretă că a făcut acțiunea *A* pentru interlocutor sau dacă *E* exprimă:
- c. Intenția ca enunțul său să satisfacă regula socială că *E* exprimă regret pentru că a făcut acțiunea *A*;
- d. Intenția ca interlocutorul să trateze acest enunț ca respectînd regula socială dată [*ibidem*, 51 – 52].

Din cele expuse mai sus observăm că la prezentarea unei scuze pot fi exprimate două tipuri de atitudini. În unele cazuri, *E* își exprimă regretul pentru cele întîmplate, iar în altele – el își exprimă intenția ca enunțul său să respecte regula socială conform căreia în situația respectivă este pertinent de a exprima regret. Primul caz se referă la situațiile unde a fost comisă o ofensă și deci scuzele pot fi considerate substanțiale. Cazul al doilea se referă mai cu seamă la scuzele rituale. Deși nu exprimă atitudini adevărate, ele, totuși, sînt tratate ca fiind indicii ai unui comportament verbal adecvat și, în același timp, politicos. Aceasta ne vorbește despre faptul că viața în comunitate presupune respectarea de către indivizi a unor reguli sociale care, contribuie la crearea și menținerea armoniei între membrii ei.

Considerăm că tratarea *scuzei* în taxonomia propusă de către K. Bach și R. Harnish este mai reușită decît în cea a lui J. Searle. Punctul forte, în opinia noastră, este faptul că autorii se axează pe exprimarea atitudinii. Acest fapt dă posibilitate ca în taxonomia dată să-și găsească loc atît scuzele, prin intermediul cărora *E* își exprimă regretul pentru cele întîmplate, cît și scuzele care nu exprimă regret, dar care sînt enunțate pentru satisfacerea unor reguli sociale.

1.5. Considerații asupra politeții verbale

Folosirea limbii implică nu doar o componentă acțională a enunțării, cum e specificat în teoria actelor de limbaj, ci și o componentă interacțională. Actele de limbaj sînt întotdeauna adresate unui *R* care, în funcție de faptul cum înțelege intenția comunicativă a *E*, reacționează într-un mod oarecare. Cu siguranță, *E* își dorește o anumită reacție din partea *R*. Pentru a o obține, el „are de rezolvat probleme de planificare lingvistică” [Ionescu-Ruxăndoiu, 1995: 21]. Acestea presupun o „analiză a scopurilor și a mijloacelor comunicării, care determină alegerea, dintre mai multe formulări posibile, a aceleia considerate drept cea mai adecvată într-o anumită situație de comunicare. El se întreabă cum să spună un anumit lucru astfel încît să-l determine pe *R* să-i înțeleagă corect enunțul – deci să-i sesizeze intențiile comunicative – și să reacționeze în

consecință” [*ibidem*]. În același timp, *E* va ține seama și de faptul că mesajul său ar putea influența și relațiile dintre el și *R*. Pentru a menține relații de bunăvoință și o stare de echilibru social, vorbitorul va ține cont în procesul enunțării de principiul politeții. În acest context, prin politețe înțelegem nu doar un „ansamblu de reguli de comportament în spiritul buneicuviințe, al amabilității și al respectului reciproc” [DEX, 820], dar „un mecanism esențial în reglarea echilibrului ritual între actorii sociali [...] prin intermediul forței limbajului” [Rovența-Frumușani, 54]. Politețea este, așadar, o trăsătură universală a folosirii limbajului uman, care influențează modul în care circumstanțele concrete ale oricărui act comunicativ modelează structura acestuia. Întrucât o mare parte dintre enunțuri funcționează, după cum susțin reprezentanții Școlii de la Palo Alto, atât la nivelul conținutului (adică descriu stări de lucruri), cât și la nivelul relației (adică contribuie la formarea unor legături socio-afective între interlocutori), studiul conținutului limbii a fost complementat de abordarea relațiilor dintre participanții la conversație, adică de studiul politeții verbale [Kerbrat-Orecchioni, 1992: 9].

Manifestarea lingvală a politeții a constituit obiectul cercetării a numeroși lingviști, care au propus diferite interpretări ale acestui fenomen (R. Lakoff, G. Leech, P. Brown și S. Levinson). B. Fraser face o trecere în revistă a acestor abordări. Cercetătorul se referă, în special, la abordarea politeții ca normă socială, a politeții ca un set de maxime conversaționale, a politeții ca modalitate de a salva imaginea personală, a politeții drept contract conversațional [Fraser, 1990].

Abordarea politeții ca normă socială pornește de la ideea că în fiecare societate există un ansamblu de norme sociale care stipulează un șir de reguli mai mult sau mai puțin explicite privind comportamentul adecvat în societatea dată. Dacă aceste reguli sînt respectate, se vorbește despre politețe, iar cînd sînt încălcate – despre impolitețe. Abordarea dată include reguli sociale de comportament, de etichetă cu privire la ceea ce este sau nu acceptabil într-o oarecare societate. În cadrul acestei abordări, politețea este asociată cu stilul de a vorbi. Cu cît stilul este mai oficial, cu atît gradul de politețe va fi mai ridicat [Fraser, 1990: 221]. După cum menționează B. Fraser, abordarea dată are puțini susținători printre cercetătorii contemporani care studiază fenomenul în cauză [*ibidem*].

Modelul politeții în forma unui set de maxime conversaționale are la bază ideile lui P. Grice. Pentru a oferi o explicație cum este posibil ca vorbitorii să comunice mai mult decît „spun”, P. Grice susține că participanții la o conversație sînt indivizi raționali care comunică mesajele în mod eficient. Cercetătorul propune principiul cooperării, care „cere ca orice intervenție a unui participant la un schimb verbal să fie structurată, în momentul în care se

realizează, în concordanță cu obiectivele sau direcția acceptate prin consens ale activității comunicative în curs” [DȘL, 144]. Principiul dat conține patru maxime (maxima cantității, calității, relevanței și a manierei) care, după cum susține P. Grice, influențează modalitatea în care interlocutorii își structurează mesajul. Deși participanții la dialog nu respectă întotdeauna întocmai maximele date, cercetătorul presupune că se țin, totuși, cont de ele la interpretarea mesajelor.

Modelul propus de către P. Grice a servit drept punct de plecare pentru două modele de politețe: al lui R. Lakoff și al lui G. Leech. R. Lakoff pornește de la noțiunea de competență pragmatică. Cercetătoarea propune două reguli ale competenței pragmatice:

1. *Fii clar;*
2. *Fii politicos.*

După cum menționează autoarea, dacă scopul principal este comunicarea mesajului, *E* se va concentra asupra clarității. Dacă se ține cont de statutul interlocutorilor, mesajul va fi exprimat ținând cont de politețe (cf. și [Sifianou, 20]).

R. Lakoff susține că deși a vorbi clar înseamnă a demonstra politețe, aceste reguli nu sînt întotdeauna incompatibile. Atunci cînd claritatea se află în conflict cu politețea, în majoritatea cazurilor învinge politețea, întrucît în conversația curentă este mai importantă evitarea unei ofense decît atingerea clarității. În asemenea cazuri, interlocutorii sînt preocupați, în special, de stabilirea sau menținerea relațiilor sociale, claritatea situîndu-se pe un plan secundar. R. Lakoff susține că toate maximele propuse de P. Grice se referă la regula clarității. Cercetătoarea este de părere că, dacă interlocutorii ar respecta permanent aceste reguli, comunicarea ar fi plictisitoare și formală.

Al doilea element al competenței pragmatice – *Fii politicos* – conține trei reguli ale politeții:

1. *Nu impune;*
2. *Oferă opțiuni;*
3. *Fă așa ca receptorul să se simtă bine.*

Susținem părerea acelor cercetători (M. Sifianou, B. Fraser, P. Brown și S. Levinson) care opinează că politețea reprezintă un concept mult mai larg și mai complex și ar fi cu neputință de a-l reprezenta sub forma a trei reguli, așa cum o face R. Lakoff. În pofida criticilor ce au urmat, modelul elaborat de R. Lakoff a contribuit la continuarea cercetărilor în domeniul politeții.

Modelul propus de către G. Leech are la bază, de asemenea, teoria lui P. Grice. Politețea este reprezentată ca un factor pragmatic foarte important, care reglează interacțiunea. G. Leech subliniază faptul că principiul cooperării are funcția de a regla ceea ce se spune în cadrul unei interacțiuni așa, încât să fie atins scopul ilocutionar, adică să fie redată intenția emițătorului. Principiul politeții, susține G. Leech, are un rol mai important, întrucât el contribuie la menținerea echilibrului social și a relațiilor de prietenie dintre interlocutori, ceea ce ne dă posibilitatea să presupunem că interlocutorii cooperează, adică este respectat și principiul cooperării [Leech, 1983: 82].

Modelul lui G. Leech se compune din două elemente: retorica interpersonală și retorica textuală. Fiecare din ele conține câteva principii. Atât principiul cooperării, cât și principiul politeții fac parte din retorica interpersonală. Principiul cooperării este preluat de la P. Grice fără nici o schimbare, iar pentru principiul politeții G. Leech propune un set de șase maxime: a tactului, a generozității, a aprobării, a modestiei, a acordului și a simpatiei.

G. Leech susține că în comunicare, principiul cooperării elaborat de P. Grice este în strânsă legătură cu principiul politeții. Cercetătorul argumentează necesitatea principiului politeții ca o completare necesară a principiului cooperării, care este uneori incapabil de a explica de unul singur ceea ce are loc în timpul interacțiunii verbale [*ibidem*]. La fel ca R. Lakoff, el recunoaște posibilitatea unui conflict între aceste două principii. Când apar astfel de momente tensionante, interlocutorii se află în fața unei dileme. Ei trebuie să decidă pe care dintre aceste principii să-l sacrifice. Sacrificiul principiului politeții pune în pericol relațiile armonioase dintre indivizi, care reprezintă o condiție necesară pentru comportamentul cooperativ. În așa fel, principiile date se află în strânsă legătură, completându-se unul pe altul.

Principiul politeții formulat de către G. Leech a fost și el criticat de mai mulți cercetători în domeniu. Unii îl critică pentru faptul că nu se oferă o definiție a politeții, iar alții îl critică pentru că este dificil de a aplica maximele date pentru explicarea felului în care indivizii folosesc limbajul [Fukushima, 36]. Modelul dat pare a fi prea teoretic pentru a fi folosit la descrierea modului în care este utilizată limba. Un rezultat al acestei abordări a politeții este faptul că unele acte de limbaj sînt considerate ca fiind politicoase, iar altele – nepoliticoase. De regulă, actele indirecte vor fi clasificate politicoase, iar cele directe vor conține politețe doar în anumite circumstanțe.

Cea mai încheagată teorie pragmatică a politeții este considerată cea a lui P. Brown și S. Levinson. Principala deosebire dintre modelul lui G. Leech și cel al lui P. Brown și S. Levinson, susține M. Sifianou, constă în faptul că teoria lui G. Leech este încadrată într-o

teorie pragmatică mai generală, ea referindu-se nu doar la comportamentul verbal. Modelul propus de către P. Brown și S. Levinson se axează pe exprimarea lingvistică a politeții [Sifianou, 31].

Avantajul modelului politeții propus de către P. Brown și S. Levinson față de celelalte modele ale politeții constă în faptul că autorii pornesc de la conceptul de imaginea publică a individului, interpretează comportamentul politicos ca fiind important pentru menținerea imaginii și fac și o conexiune cu maximele lui P. Grice, care formează principiul cooperării. Utilizarea strategiilor de exprimare neambiguă (*bald-on-record strategies*) ar însemna respectarea maximelor propuse de P. Grice, iar folosirea strategiilor politeții ar constitui o violare a lor.

După cum a fost menționat, modelul politeții, propus de către P. Brown și S. Levinson, are la bază conceptul de imagine publică a individului, concept preluat din cercetările de sociologie a comunicării ale lui E. Goffman. P. Brown și S. Levinson definesc noțiunea de *face* drept imaginea publică pe care fiecare individ vrea să o aibă [Brown ș.a., 1987: 61]. Este axiomatic faptul că fiecare individ își dorește să fie independent și liber în acțiunile sale și, în același timp, să creeze o impresie bună, să se bucure de aprecierea și respectul celorlalți. De aici vine distincția dintre cele două aspecte complementare ale conceptului de imagine publică a individului: pe de o parte, imaginea negativă, care reprezintă dorința de libertate în acțiune a fiecăruia și, pe de altă parte, imaginea pozitivă, care se referă la dorința fiecăruia de a fi apreciat de ceilalți, adică dorința de conexiune cu ceilalți. În baza noțiunii de imagine publică individuală, P. Brown și S. Levinson introduc conceptul de act amenințător – act ce amenință imaginea *E* sau a *R*. În cadrul interacțiunii sociale, după cum susțin autorii acestui model, imaginea publică este mereu supusă amenințărilor. Lipsa salutului, bunăoară, pune în pericol imaginea pozitivă a individului și ar putea necesita prezentarea scuzelor:

– *Nici nu mi-ai spus bună ziua, Herr Direktor!*

– *Scuzele mele domnișoară!* (Teodoreanu, 70 – 71).

Imaginea negativă este amenințată atunci când este încălcată libertatea de acțiune a individului. Rugămintea, însă, este un act de limbaj ce pune în pericol imaginea negativă a *R*, întrucât pentru a menține relațiile cu *E*, el e nevoit să facă ceea ce acesta îl roagă, chiar dacă nu dorește.

Conform teoriei lui P. Brown și S. Levinson, indivizii trebuie să evite situațiile care ar putea aduce prejudicii pentru imaginea participanților la conversație. Acțiunile întreprinse pentru a menține sau a salva imaginea poartă denumirea de *proces de refigurare* (engl. *facework*). Acest

proces este bazat pe interesul comun al interlocutorilor de a coopera pentru menținerea reciprocă a imaginii publice și deci a bunelor relații între ei.

P. Brown și S. Levinson sînt de părerea că toate actele de limbaj sînt, potențial, amenințătoare fie pentru imaginea publică a *E* sau a *R*, fie pentru imaginea ambilor interlocutori [Brown ș.a., 1987: 62]. Din acest punct de vedere, actele de limbaj pot fi clasificate în felul următor:

1. acte amenințătoare pentru imaginea negativă a celui care le realizează (oferta, promisiunea);
2. acte amenințătoare pentru imaginea pozitivă a celui care le realizează (scuza, autocritica);
3. acte amenințătoare pentru imaginea negativă a *R* (ordinul, interdicția, sfatul);
4. acte amenințătoare pentru imaginea pozitivă a *R* (critica, reproșul, insulta).

Dacă toate actele pun în pericol imaginea publică a interlocutorilor, este necesar de a adopta un comportament strategic, ce ar diminua caracterul amenințător al actelor folosite în comunicare. Acest lucru este posibil prin aplicarea principiului politeții, care permite realizarea multor acte într-un mod inofensiv sau mai puțin amenințător pentru imaginea publică a interlocutorilor. Astfel, paguba adusă participanților la conversație poate fi diminuată, utilizînd formulări care exprimă intențiile comunicative în mod indirect, ceea ce permite negocierea sensurilor. O structură indirectă poate avea mai multe interpretări, ceea ce permite *E* să zică, în cazul în care *R* a interpretat enunțul ca fiind amenințător, că nu aceasta a vrut să spună. Alteori, intenția este exprimată clar, dar structurile folosite sînt însoțite de elemente redresive⁵, care neutralizează eventualele pagube aduse interlocutorilor (ex. *Am doar o singură întrebare pentru Dvs.*).

Pornind de la noțiunile de imagine pozitivă și imagine negativă, P. Brown și S. Levinson introduc termenii *politețe negativă* și, respectiv, *politețe pozitivă*. Prima e bazată pe distanța dintre interlocutori, iar a doua – pe apropiere. Fiecare tip de politețe reprezintă un sistem de strategii comunicaționale, cu ajutorul cărora se atinge scopul comunicării politicoase (cf. [Larina, 87]). Politețe negativă nu înseamnă că vorbitorul este nepoliticos. Acest tip de politețe reflectă un grad mai înalt al distanței sociale dintre *E* și *R* sau dorința *E* de a sublinia această distanță. Așa cum o implică denumirea, politețea negativă este orientată spre satisfacerea imaginii

⁵Elementele redresive reprezintă, după cum menționează P. Brown și S. Levinson, modificări sau elemente adiționale în structura enunțului, care indică clar că *E* nu dorește să pună în pericol imaginea publică a *R*, că *E* cunoaște aspirațiile *R* și va ține cont de ele.

negative a interlocutorilor, adică spre dorința de autonomie, de independență în acțiuni. După cum susține L. Ionescu-Ruxăndoiu, politețea negativă constituie „nucleul comportării respectuoase, avînd ca efect păstrarea distanței față de ceilalți” [Ionescu-Ruxăndoiu, 2000: 20]. Menționăm doar cîteva dintre elementele care reflectă politețea negativă:

- a. Folosirea pronomelor de politețe *Dumneavoastră, Dumnealui* etc.;
- b. Folosirea structurii interogative în locul celei imperative la enunțarea rugăminților:
Poți să mă ajuți?;
- c. Folosirea litotelor care indică faptul că prejudiciul adus este neînsemnat: *Vă deranjez doar o clipă*;
- d. Prezentarea scuzelor, prin care se comunică explicit că *E* nu dorește să încalce libertatea de acțiune a interlocutorului său: *Scuzați-mă, pot să vă întreb ceva?*

Spre deosebire de politețea negativă, politețea pozitivă reflectă „un efort de apropiere între colocutori” [*ibidem*, 21]. Ea accelerează relațiile sociale, constituind „nucleul comportării glumețe, familiare” [DȘL, 393]. Pentru a exprima relațiile apropiate cu interlocutorul său, *E* va folosi formule de adresare, care reflectă relații apropiate (*amice, prietene, scumpule*), va sublinia, uneori în mod exagerat, că au interese comune, făcînd comentarii referitor la înfățișare, la lucrurile ce aparțin interlocutorului, va evita dezacordul etc.

A: *Arăți foarte bine, scumpo! Un costum extraordinar!*

B: *Mulțumesc. Demult visam să-mi cumpăr așa ceva.*

Există, așadar, mai multe modalități de realizare a actelor de limbaj în conformitate cu normele politeții. Din multitudinea lor, interlocutorii o aleg pe cea optimă pentru situația comunicativă dată. Această alegere se face ținînd cont de trei variabile extralingvistice: distanța socială⁶, puterea⁷ și gradul de interferență al actului respectiv în raport cu dorința de autonomie sau de aprobare a colocutorului [*ibidem*].

După cum susțin P. Brown și S. Levinson, demonstrarea solidarității și păstrarea distanței reprezintă esența comportamentului politicos. Cu alte cuvinte, un comportament politicos implică demonstrarea solidarității cu *R* concomitent cu păstrarea distanței, exprimînd, în așa fel, respect față de el (cf.[Larina, 87]).

În opinia multor cercetători, politețea pozitivă și cea negativă elucidează mecanismul de bază al relațiilor interpersonale, care se bazează pe acțiuni contrare, realizate de interlocutori în

⁶Distanța socială este o relație simetrică, determinată de attribute sociale stabile, dar și de frecvența schimburilor verbale și de domeniile în care acestea se realizează [DȘL, 393].

⁷Puterea este o relație asimetrică, ce exprimă direcția exercitării controlului comunicării: dinspre *E* sau dinspre *R* [DȘL, 393].

procesul comunicării: de apropiere și de depărtare. Pentru a stabili o relație cu interlocutorul și pentru a o menține, este necesar ca *E* să se apropie de interlocutor, micșorînd distanța ce îi separă. Aceasta poate fi realizat prin intermediul strategiilor politeții pozitive. Dar, în același timp, trebuie să se țină cont și de faptul că într-o relație este important ca interlocutorii să manifeste respect reciproc, ceea ce se realizează prin intermediul strategiilor politeții negative. În acest fel, politețea constă în păstrarea unui echilibru între manifestarea solidarității și păstrarea distanței dintre interlocutori.

Pînă nu demult, specialiștii în domeniul politeții luau în considerație doar ceea ce constituie, în termenii lui P. Brown și S. Levinson, politețe negativă. După apariția modelului propus de către P. Brown și S. Levinson, tot mai mulți cercetători relevă importanța politeții pozitive, alături de cea negativă, în procesul de comunicare. De exemplu, T. Larina consideră că ambele tipuri de politețe trebuie să fie examinate ca două părți ale unei monede (cf.[Larina, 88]). În aceeași ordine de idei, G. Leech susține că politețea negativă aparține clasei actelor directive, iar politețea pozitivă – clasei expresivelor, prin intermediul cărora *E* își exprimă emoțiile și atitudinea față de cele întîmplate [Leech, 1983: 107]. Cercetătorul opinează că actele expresive presupun politețe în mod intrinsec [*ibidem*, 106]. Într-adevăr, prin intermediul actelor expresive, *E* își demonstrează atenția sa față de *R*, informîndu-l că îl vede, îl cunoaște, îl respectă și îl apreciază. Considerăm oportun aici să facem observația ce se referă la actul de limbaj *scuza*. Punctele de vedere, exprimate de acești cercetători față de subiectul dat par să fie contradictorii. În primul rînd, în teoria lui P. Brown și S. Levinson actul de limbaj *scuza* este un act amenințător, pe cînd G. Leech îl consideră ca avînd politețe în mod intrinsec. În al doilea rînd, P. Brown și S. Levinson tratează *scuza* ca pe o strategie a politeții negative, iar G. Leech include actele expresive, prin urmare și *scuza*, ca modalitate de a exprima politețea pozitivă. În opinia noastră ambii cercetători au dreptate și am putea îmbina punctele lor de vedere. Deci *scuza* poate fi considerată, așa cum opinează P. Brown și S. Levinson, strategie a politeții negative prin faptul că ea subliniază distanța dintre indivizi. În același timp, faptul că ea este importantă în restabilirea relațiilor dintre persoane apropiate servește drept dovadă că ea este și o strategie a politeții pozitive, care pune în valoare relațiile de apropiere dintre indivizi.

1.6. Scuza în teoria politeții

Deși a fost criticat de mulți cercetători, modelul politeții propus de P. Brown și S. Levinson, este, la moment, cea mai influentă teorie referitor la aspectul dat. De aceea, în continuare ne propunem să analizăm actul de limbaj *scuza* din perspectiva acestei teorii.

În studiile efectuate asupra actului de limbaj *scuza* din perspectiva modelului politeții propus de P. Brown și S. Levinson, observăm lipsa unui consens de opinii. În timp ce unele păreri sînt împărtășite de către mai mulți cercetători, altele sînt absolut contradictorii. Există două puncte de reper ce au provocat diferite opinii:

- a. *Scuza*: o strategie a politeții negative sau a celei pozitive?;
- b. *Scuza*: un act amenințător pentru imaginea pozitivă sau negativă a *E*?

Astfel, în teoria lui P. Brown și S. Levinson, *scuza* este tratată ca o strategie a politeții negative, care se bazează pe „menținerea (și chiar pe sublinierea) distanței dintre indivizi” [Hoardă-Cărăușu, 2003: 149]. Utilizînd strategii ale politeții negative, *E* evită comiterea unui act care poate fi amenințător pentru destinatar (critică, reproș etc.) [*ibidem*]. Este ușor de observat că o asemenea abordare nu cuprinde toate tipurile de scuze, ci se referă doar la cele „dezarmante” (engl. *disarming*), a căror funcție este de a comunica interlocutorului că, deși se ține cont de imaginea sa publică, totuși ea va fi afectată. Cu alte cuvinte, asemenea scuze sînt prezentate înaintea unui act amenințător pentru imaginea negativă a *R* (bunăoară, înaintea unei rugăminți).

În cadrul interacțiunii umane însă, sînt frecvente situațiile cînd scuzele sînt prezentate în urma comiterii unei ofense. Trecute cu vederea de către P. Brown și S. Levinson, ele au fost însă analizate de către alți cercetători. Examinarea scuzelor date, numite *reparatorii*⁸, relevă faptul că ele reprezintă strategii ale politeții pozitive. Astfel, E. Ogiermann subliniază faptul că, întrucît scuzele sînt folosite pentru a restabili și a menține relațiile dintre interlocutori, ele presupun și un interes reciproc al participanților de a lua în calcul dorințele celuilalt, ceea ce este un aspect primordial al politeții pozitive [Ogiermann, 260].

Menționînd că actul de limbaj *scuza* se află într-o conexiune directă cu respectarea distanței, T. Larina susține că *scuza* trebuie să fie examinată și în legătură cu strategiile politeții pozitive, reieșind din funcția sa de a convinge *R* că pe el l-au observat, îl respectă și doresc să mențină cu el niște relații neconflictuale, iar aceasta este un semn al atenției și bunăvoinței [Larina, 197].

Subscriem părerii că *scuza* reprezintă o strategie a politeții pozitive, întrucît, cerîndu-și scuze, *E* își manifestă dorința de a restabili relațiile cu *R*, care au fost deteriorate în urma comiterii unei ofense. Deci este o încercare de apropiere, de micșorare a distanței ce s-a creat între interlocutori. Totodată, putem constata că și *scuza* dezarmantă, care este considerată de către P. Brown și S. Levinson o strategie a politeții negative, poate fi concepută drept strategie a

⁸Scuzele reparatorii sînt definite de către E. Ogiermann drept acțiuni compensatorii, ce se folosesc pentru a restabili și a menține armonia socială [Ogiermann, 47].

politeții pozitive, avînd, în așa fel, o natură dublă. Pe de o parte, *E* anunță că ține cont de imaginea negativă a *R*, adică de dorința acestuia ca acțiunile sale să nu fie zădărnicate de alții, iar, pe de altă parte, dorește ca actul potențial amenințător, ce urmează după enunțarea scuzei, să nu afecteze relațiile de bunăvoință dintre ei.

Un alt aspect al cercetării *scuzei* din perspectiva politeții, care a provocat discuții în rîndul cercetătorilor, este abordarea *scuzei* ca act amenințător. Pornind de la ideea că orice act este amenințător pentru una din imaginile interlocutorilor (pozitivă sau negativă), iar strategiile politeții vin să atenueze această amenințare, P. Brown și S. Levinson consideră scuza drept un act amenințător pentru imaginea pozitivă a *E*. În acest sens, autorii oferă următoarea explicație: prezentînd scuze, *E* își exprimă regretul pentru ofensa pe care a comis-o, prin aceasta punîndu-și în pericol imaginea sa proprie, mai ales dacă scuza conține și o recunoaștere a greșelii comise [Brown ș.a].

O idee similară o atestăm și la C. Kerbrat-Orecchioni, care consideră *scuza* un act amenințător pentru imaginea pozitivă a *E*, întrucît *a-și cere scuze* implică, într-un fel, a se umili în fața celuilalt [Kerbrat-Orecchioni, 1996: 85]. Prin aceasta se explică faptul că, uneori, indivizii evită formulele directe de scuză (*Scuzați; Cer scuze* etc.), preferîndu-le pe cele indirecte (*N-am vrut; N-am făcut-o intenționat*). Cercetătoarea mai susține că fiecare scuză este, în același timp, și o antiamenințare (*antimenace*) pentru imaginea pozitivă a *R* [*ibidem*]. Deci este un act valorizant pentru *R* și amenințător pentru *E*. Dacă *E* refuză să-și ceară scuze, are de suferit imaginea pozitivă a *R*. Mai important însă pare să fie faptul că lipsa scuzei îi lipsește pe ambii interlocutori de beneficiul social, pe care l-ar fi avut, dacă ar fi fost prezentată scuza [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 190].

R. Lakoff, de asemenea, este de părerea că *scuza* este întotdeauna amenințătoare pentru *E* [Lakoff, 211]. Lingvista însă subliniază faptul că neprezentarea *scuzei* poate avea drept consecință un prejudiciu și mai mare adus imaginii proprii. Avînd scopul de a menține armonia dintre *E* și *R*, *scuza*, după părerea lui G. Leech, oferă beneficii *R*, fiind, în același timp, costisitoare pentru *E* [Leech, 1983: 125].

În baza părerilor acestor cercetători, putem deduce că toți împărtășesc ideea că *scuza* este orientată spre satisfacerea necesităților imaginii publice a *R* și că procesul de restabilire a echilibrului interacțional implică beneficii doar pentru *R*, pentru *E* acest proces fiind costisitor. Deci în urma prezentării *scuzei*, *R* câștigă, iar *E* pierde. Considerăm că, dacă analizăm lucrurile în așa fel, se ajunge iarăși la un dezechilibru, de data aceasta în defavoarea *E*. Conform definiției, o stare de echilibru presupune „o proporție justă între două lucruri opuse” [DEX, 328]. Raportul

just va contribui la restabilirea unei stări de armonie. Din aceste considerente, ni se pare mai reușită abordarea aspectului dat de către un alt grup de cercetători, care opinează că și *E* are de câștigat în urma prezentării *scuzei*. Astfel, J. Holmes consideră că *scuza* este benefică pentru ambii interlocutori, nu doar pentru *R*. Ea numește *scuza* act valorizant (engl. *face-supportive act*) atât pentru *E*, cât și pentru *R* [Holmes, 1990: 162].

Pornind de la ideea exprimată de M. Deutschmann că la analiza scuzelor trebuie să fie luată în considerație atât imaginea pozitivă, cât și cea negativă a ambilor participanți, E. Ogiermann analizează felul în care sînt puse în joc cele patru imagini (pozitivă și negativă a *E*, pozitivă și negativă a *R*) la prezentarea scuzelor. Cercetătoarea susține faptul că *scuza* afectează imaginea pozitivă a *E*, dar părerea ei se deosebește radical de părerile altor cercetători, întrucît ea susține că *scuza* nu aduce niciun prejudiciu imaginii pozitive a *E*, ci, dimpotrivă, o restabilește. Imaginea pozitivă a *E* este deteriorată nu de *scuză*, ci de ofensa pe care acesta a comis-o. Ofensa șterge din onoarea *E*, din atitudinea celorlalți față de el, iar *E*, prezentînd scuze, încearcă să redobîndească respectul pierdut din partea celor care au avut de suferit din cauza ofensei. În așa fel, E. Ogiermann ajunge la concluzia că necesitatea păstrării imaginii pozitive a *E* ocupă un loc deosebit în prezentarea scuzelor [Ogiermann, 51].

Discutînd felul în care *scuza* afectează imaginea negativă a *E*, E. Ogiermann face o observație destul de pertinentă. Pornind de la definiția lui P. Brown și S. Levinson că imaginea negativă este dorința fiecărui individ ca acțiunile lui să nu fie împiedicate de către alți membri, cercetătoarea menționează că această definiție se referă la actele de limbaj care sînt realizate de o persoană, dar amenință imaginea altei persoane. În cazul *scuzei*, *E* realizează actul de limbaj și, în același timp, își pune în pericol imaginea negativă, adică își limitează libertatea de acțiune. Cu alte cuvinte, *E* face ceea ce, probabil, nu dorește să facă: or nimeni nu dorește să se umilească. În așa fel, *scuza* reprezintă un act amenințător pentru imaginea negativă a *E*, dar nu pentru cea pozitivă. Imaginea pozitivă a avut de suferit de pe urma ofensei și prejudiciul adus va fi și mai mare, dacă *E* nu-și va cere scuze. Prezentînd însă scuze, *E* face o încercare de a-și restabili imaginea pozitivă.

În legătură cu cele expuse de E. Ogiermann, am vrea să facem următoarea remarcă: întrucît fiecare individ trăiește într-o comunitate umană, și nu izolat, necesitatea păstrării imaginii pozitive a *E*, în cazul prezentării scuzelor, e mai presus decît cea a imaginii sale negative. De aceea, pornind de la importanța armoniei în relațiile interumane, pierderea adusă imaginii negative a *E* *scuzei* este mult mai mică în comparație cu beneficiul adus imaginii sale pozitive, nemaivorbind de beneficiul pentru relațiile ulterioare dintre interlocutori. Dacă ar fi să facem un bilanț (folosind termeni economici) al cheltuielilor și beneficiilor implicate la prezentarea scuzelor pentru imaginea

E, vom constata că achizițiile imaginii pozitive sînt cu mult mai mari decît pierderile imaginii negative. *E* apare ca o persoană cu bun-simț, cu educație aleasă, cu un înalt nivel de cultură, care se va bucura de respectul semenilor săi. În final, *E* are mai mult de cîștigat decît de pierdut. Toate acestea fortifică imaginea pozitivă a *E*, întărindu-i poziția în cadrul comunității în care trăiește.

Cele relatate pînă acum se referă la scuzele reparatorii. Dacă analizăm scuzele rituale, constatăm că acțiunea lor benefică pentru imaginea *E* este și mai evidentă. Prejudiciul adus imaginii negative a *E* este foarte mic, uneori el poate lipsi complet, dar imaginea sa pozitivă are de cîștigat, *E* scuzei fiind considerat de ceilalți o persoană bine crescută.

E. Ogiermann examinează, de asemenea, și felul în care *scuza* influențează imaginea pozitivă și negativă a *R*. Deși majoritatea cercetătorilor sînt de acord că *scuza* restabilește imaginea *R*, nu este clar specificat dacă e vorba de imaginea pozitivă sau de cea negativă. *E. Ogiermann* consideră că acest detaliu poate fi explicat, pornind de la tipul ofensei. Unele ofense afectează imaginea pozitivă a *R* (bunăoară, dezamăgirea *R* prin încălcarea unei promisiuni), iar alte ofense afectează imaginea negativă a *R*. De multe ori, aceasta se întîmplă în relațiile distante. Deci în relațiile apropiate, *scuza* restabilește imaginea pozitivă a *R*, iar în cele distante – imaginea negativă.

Drept consecință a acestei analize, *E. Ogiermann* elaborează o schemă ce relevă modul în care sînt afectate cele patru imagini (două ale *E* și două ale *R*) de către actul de limbaj *scuza*. [*Ogiermann*, 54]:

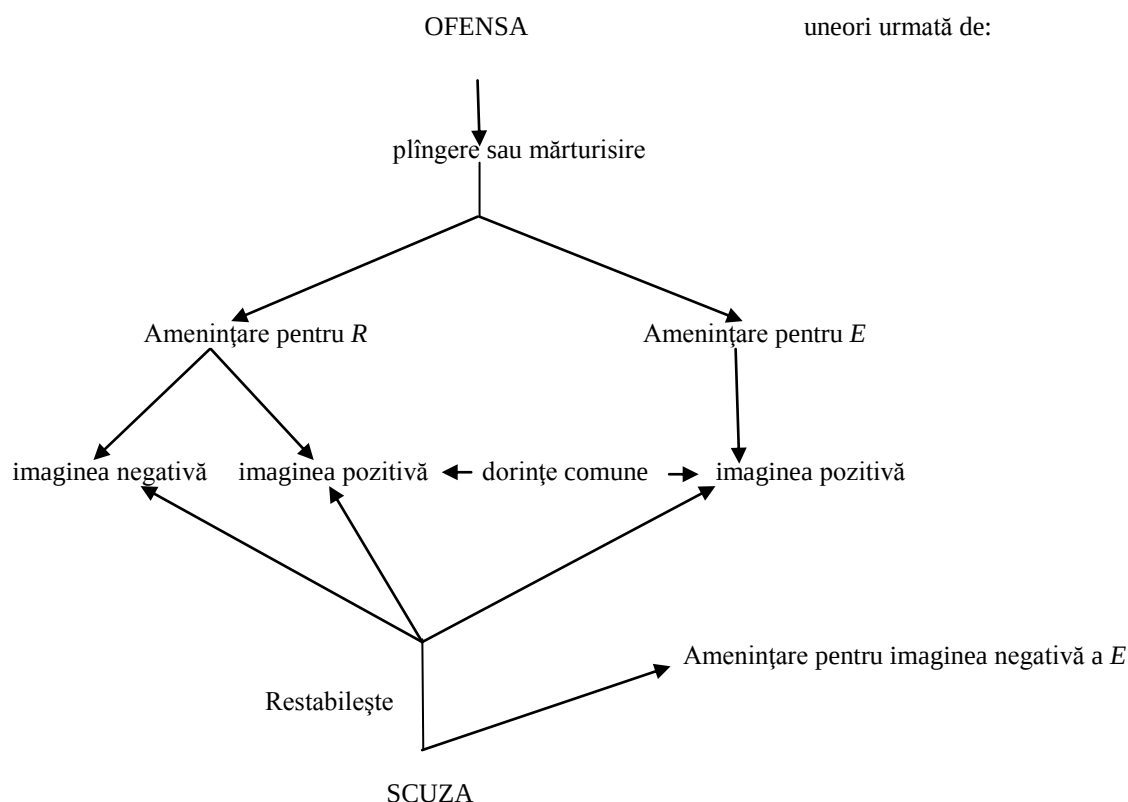

Figura 1.1. *Scuza* și imaginea interlocutorilor

Ofensa, care este urmată de plîngere sau mărturisire afectează atît imaginea *R*, cît și pe cea a *E*. În funcție de ofensa comisă, este afectată imaginea pozitivă sau cea negativă a *R*. Vinovatul, care ulterior va deveni *E* scuzei, își pune în pericol imaginea pozitivă, deoarece ofensa influențează negativ asupra atitudinii celorlalți față de el. Menținerea imaginii pozitive este importantă mai cu seamă în relațiile apropiate. Întrucît în asemenea caz ambii participanți își doresc armonie în relația lor, putem spune că există o dorință comună a *R* și a *E* să-și păstreze imaginea pozitivă. Imaginea negativă a *R* este afectată, mai cu seamă, în cazul ofenselor ce au loc între persoane distante.

Scuza restabilește imaginea pozitivă și/sau negativă a *R*, precum și imaginea pozitivă a *E*, însă există pericolul, fie și nesemnificativ, pentru imaginea negativă a *E*. Restabilirea imaginii ambilor participanți și, respectiv, a echilibrului dintre ei are loc cînd *scuza* ajunge la efectul perlocuționar, adică atunci cînd *R* îl iartă pe *E* sau, cel puțin, acceptă scuzele.

Analizînd schema propusă de E. Ogiermann, ne convingem de faptul că *scuza* este benefică atît pentru *R*, cît și pentru *E*. Este adevărat, *E* ajunge la acest rezultat cu o oarecare daună pentru imaginea sa negativă, dar, în schimb, cîștigă mult mai mult decît pierde. Este restabilit echilibrul dintre interlocutori, iar aceasta contează mult pentru relațiile ulterioare dintre ei. Deci *scuza* este un instrument care face posibilă continuarea relațiilor, chiar dacă, din anumite motive, ele au fost deteriorate. Întrucît relațiile sînt reglate prin intermediul principiului politeții, *scuza* pare să ocupe un loc central în cadrul acestui principiu.

1.7. Concluzii la capitolul 1

Concluzionînd, putem menționa că părerile cercetătorilor în ceea ce privește actul de limbaj *scuza* nu sînt absolut unanime. Din perspectiva teoriei actelor de vorbire, multitudinea de situații în care vorbitorii își cer scuze, precum și formularea lor extrem de variată face aproape imposibilă stabilirea unor condiții de reușită, care ar fi valabile pentru toate scuzele. Lucrurile devin și mai complicate în cazul scuzelor exprimate indirect, pentru care este imposibil de a formula condiții de reușită din cauza diversității de structuri ce pot funcționa, în anumite contexte, drept scuze. Cercetătorii explică imposibilitatea de a enumera toate posibilitățile de formulare indirectă a scuzei prin greutatea psihologică pe care o pune acest act de limbaj pe umerii *E*, acesta fiind nevoit să admită faptul că a greșit.

Exprimarea sentimentului de regret la prezentarea scuzelor contribuie la reușita acestui act de limbaj. În unele situații însă, am putea vorbi despre un regret fals, dar care este în stare, totuși, să restabilească echilibrul dintre interlocutori. Astfel, uneori doar exprimarea intenției ca enunțul să respecte regula socială conform căreia situația respectivă necesită exprimarea atitudinii de regret este suficientă pentru realizarea activității reparatorii.

Examinarea formulelor de scuza din limba română din perspectiva teoriei actelor de limbaj scoate în evidență trăsături specifice atât actelor expresive, cât și celor directive. Astfel, prin atitudinea de regret care se cere a fi exprimată, scuza întrunește caracteristicile actelor expresive, iar prin structura sa (verbele *a scuza*, *a ierta* la modul imperativ, construcția *te rog să mă scuzi*) ea se apropie de clasa directivelor. Aceasta ne permite să atribuim actului scuzei din limba română un caracter dual.

Din perspectiva teoriei politeții, de asemenea, constatăm divergențe de opinii. Ele se referă la modul în care scuza afectează imaginea *E* și a *R*. Actul scuzei este considerat întotdeauna un act benefic pentru imaginea *R*. Cât privește influența scuzei asupra imaginii *E*, părerile cercetătorilor diferă. Astfel, unii tratează scuza drept act amenințător pentru imaginea negativă a *E*, întrucât *a-și cere scuze* implică a se umili în fața interlocutorului. Așa ar putea fi explicată dificultatea cu care se confruntă unii vorbitori la prezentarea scuzelor. Alți cercetători consideră actul scuzei drept act valorizant pentru imaginea pozitivă a *E*, întrucât prin intermediul scuzei se face o încercare de micșorare a distanței ce s-a creat între interlocutori în urma ofensei. Beneficiul adus imaginii pozitive a *E* (prin faptul că acesta apare ca o persoană cu un înalt nivel de cultură) este mult mai mare în comparație cu pierderea adusă imaginii sale negative (prin faptul că face ceea ce nu dorește, or nimeni nu dorește să se umilească). Astfel, scuza are caracter valorizant pentru ambii interlocutori, chiar dacă imaginea negativă a *E* este, totuși, puțin afectată.

2. ACTUL SCUZEI ÎN DISCURSUL PRIVAT

2.1. Tipologia scuzelor și funcțiile lor în discursul privat

În studiile referitoare la *scuză* atestăm mai multe clasificări ale acestui act de limbaj. În cele ce urmează, ne vom referi la trei dintre ele: prima – propusă de sociologul american E. Goffman care pune la bază seriozitatea ofensei; cea de-a doua – oferită de K. Aijmer, care se bazează pe criteriul temporal; și cea de-a treia – formulată de R. Rathmayr, care pornește de la noțiunea de etichetă și comportament civilizat.

În opinia lui E. Goffman, *scuza* aparține unei categorii mai largi și anume activității reparatorii. Cercetătorul o consideră drept element esențial în schimbul reparator, element ce contribuie la restabilirea armoniei sociale în urma comiterii unei ofense, ce poate fi reală sau virtuală. Se mai face distincție între compensare restitativă și rituală și, drept consecință, scuzele sînt clasificate în scuze restitutive și rituale [Goffman, 1971].

Scuza restitativă „repară” o greșeală serioasă în urma căreia a avut de suferit interlocutorul. Funcția acesteia e una reparatorie, fiind motivată de regretul sincer al *E* pentru ofensa comisă. Prezentînd o scuză de acest gen, *E* dorește să ofere despăgubire pentru dauna provocată de ofensă. Prin aceasta se explică faptul că în structura ei se conține, pe lîngă o formulă de scuză, și o ofertă de compensare materială:

Mii de scuze. Chiar azi voi duce ceasornicul la reparație;

Scuzați-mă, vă rog frumos. Adun totul imediat.

Scuza rituală este enunțată pentru a respecta anumite norme sociale. Funcția socială a acestui gen de scuză este subliniată de N. Norrick, care menționează că scuza este enunțată pentru a demonstra bunele maniere, pentru a diminua furia adresatului, pentru a se elibera de o situație neplăcută sau de pedeapsă [Norrick, 280]. În mod asemănător, S. Zimin susține că, *E*, cerîndu-și scuze, „face ceea ce este acceptat și așteptat social” [Zimin, 41], iar F. Coulmas consideră această funcție a scuzei „foarte frecventă și rutinizată” [Coulmas, 1981: 69].

Caracterul ritual al *scuzei* a fost observat și de alți lingviști. De multe ori, menționează ei, *scuza* este doar un gest de politețe, ce nu exprimă sentimentele adevărate ale *E*, ci este folosită mai mult pentru respectarea anumitor norme sociale. Scuzele rituale se folosesc în situații stereotip, în care vorbitorii își cer scuze pentru o ofensă neînsemnată. În afară de aceasta, ea poate fi utilizată și în alte scopuri, servind ca atenuant, ca mijloc de a atrage atenția, precum și ca act fatic, ce stabilește o relație armonioasă între interlocutori:

a) – *Nu vă supărați, cît e ora?*

– 9:30.

- b) – *Scuzați, cum ajung la oficiul poștal?*
 - *O luați la dreapta și mergeți vreo 50 de metri. Oficiul poștal va fi pe partea stîngă;*
- c) – *Cer scuze, aș putea vorbi cu dl Ursu?*
 - *Dl a plecat în deplasare. Nu va fi astăzi.*

Observăm că în aceste dialoguri, *R* nu răspunde la actul scuzei, ci doar la enunțul ce urmează. Prin intermediul scuzei care prefățează rugămintea sau întrebarea, *E* se arată ca fiind o persoană bine-crescută, care cunoaște normele de comportare în societate. Din punct de vedere al structurii, scuza rituală nu este complexă. Ea are o formă fixă, conținând doar o formulă de scuză, fără vreo explicație sau promisiune de a compensa dauna provocată de ofensă.

O altă clasificare a actelor de scuză are la bază criteriul temporal, criteriu utilizat și la clasificarea altor acte de vorbire expresive, cum ar fi mulțumirea și felicitarea. Conform acestui criteriu, K. Aijmer relevă două clase de bază ale *scuzei*:

- a. scuze retrospective;
- b. scuze anticipate.

Scuzele retrospective sînt aduse în urma comiterii unei ofense. Și în teoria actelor de limbaj, *scuza* este analizată ca fiind de natură retrospectivă, deoarece semantic este factivă, adică propoziția din vecinătatea predicatului *cer scuze* este adevărată. N. Norrick a atras atenția asupra presuposiției factive a predicatelor expresive *sorry* „îmi pare rău” sau *apologize* „îmi cer scuze” din limba engleză. El subliniază faptul că starea de lucruri pentru care vorbitorul exprimă regret e presupusă ca fiind adevărată [Norrick, 277]. În același fel, J. Holmes consideră factivitatea drept o proprietate definitorie pentru scuze [Holmes, 1990: 161]. Scuzele retrospective au funcție reparatorie, *E* fiind preocupat, în primul rînd, de restabilirea armoniei cu interlocutorul său. Așadar, scuzele reparatorii pot fi definite ca acțiuni compensatoare, folosite la restabilirea și menținerea armoniei sociale. M. Owen susține că scuzele retrospective susțin imaginea individuală a interlocutorului, dar sînt umilitoare pentru *E* [Owen, 1983]. Asemenea scuze sînt mai greu de prezentat, deoarece necesită mai mari sacrificii pentru imaginea *E*.

O scuză retrospectivă poate fi recunoscută prin prezența unor elemente adiționale, ce justifică scuza sau recuperează ofensa. Ea poate fi urmată de un răspuns în care scuza este acceptată, minimalizată sau în care *R* scuzei îi comunică *E* că nu există motive pentru care acesta să-și ceară scuze:

- a) – *Scuză-mă pentru întârziere, știi cum e traficul la noi în oraș dimineața.*
 - *Nu-ți face griji. Înțeleg perfect.*
- b) (La sfîrșitul unei convorbiri telefonice):

– *Încă o dată cer scuze pentru deranj.*

– *Nu ai pentru ce să-ți ceri scuze. Succes!*

Pe de altă parte, W. Edmondson este de părerea că vorbitorul își cere scuze nu doar pentru vreo ofensă comisă, ci și pentru intenția sau pentru necesitatea de a realiza un anumit act de vorbire [Edmondson, 1981: 282 – 283]. În studiul său cu privire la scuze, mai mult de jumătate din numărul total de scuze au funcție atenuantă, referindu-se la o ofensă viitoare sau simultană.

M. Owen susține că scuza anticipată are funcție dezarmantă sau atenuantă [Owen, 1983]. Fiind drept o categorie a scuzelor anticipate, scopul scuzelor dezarmante este de a pregăti interlocutorul în vederea receptării unei informații eventual dezagreabile, ele diminuând efectul negativ al acesteia. W. Edmondson subliniază că scuzele dezarmante precedă un act de vorbire care, după părerea vorbitorului, ar putea fi necooperativ, supărător, nepotrivit pentru interlocutor sau contrar părerilor lui [Edmondson, 1981: 282]. Asemenea scuze joacă un rol important din punct de vedere al politeții, deoarece ele atenuează prejudicierea imaginii interlocutorului și au ca scop păstrarea unei relații bune cu el. Situațiile care necesită scuze dezarmante sînt:

- comunicarea unor mesaje neplăcute:

Scuză-mă, te rog. Am murdărit cartea;

- anularea unei întâlniri programate:

– *Cer mii de scuze. A intervenit ceva urgent și trebuie neapărat să plec. Am putea să ne întâlnim altă dată?*

– *Da, nu e nicio problemă;*

- deranjul spațiului fizic personal al interlocutorului:

– *Scuzați, îmi permiteți să trec?*

– *Da, poftim;*

- dezacordul cu interlocutorul:

– *Îmi pare rău, dar sînt de altă părere;*

- necunoașterea răspunsului la întrebare:

– *Nu vă supărați, cît e ora?*

– *Nu știu, nu am ceas, scuzați;*

- întreruperea conversației pentru un timp scurt:

„*Mă scuzi un moment?*” zise. Și se ridică și porni undeva cu pașii ei care mergeau parcă îndărăt (Preda, 2003 (c), 105);

Scuză-mă numai o secundă, Apostole... o secundă! Apostol șezu, în vreme ce Constantin Boteanu se repezi în casă, să vestească pe preoteasă că a primit un oaspe (Rebreanu, 2002: 224);

- refuzul unei invitații:

- *Nu vrei să facem o partidă de tenis? Zău! De când nu te-am văzut jucând! Joci așa de frumos!*

- *Îmi pare rău!... După amiază-s ocupat...* (Teodoreanu, 463).

Pentru E. Goffman, scuzele anticipate sînt rugăminți pentru permisiunea de a comite o încălcare. În acest caz, menționează A. Mihăilescu, vorbitorul își dă bine seama de potențialul ofensator al acțiunii și cere permisiunea de a realiza această infracțiune [Mihăilescu, 106]. Dacă răspunsul este afirmativ, cererea formulată ar trebui să nu mai fie percepută ca fiind o încălcare a normelor de comportament social.

- *Cer scuze, se poate să vă întreb ceva?*

- *Da, vă ascult.*

Răspunsul „Da, vă ascult” demonstrează că intervenția *E* nu este considerată drept o încălcare și că *R* consimte să i se aducă prejudicii. Echilibrul dintre interlocutori nu a avut de suferit, acest fapt datorîndu-se și actului de limbaj *scuza*, care a precedat cererea permisiunii.

R. Rathmayr clasifică scuzele, pornind de la noțiunea de etichetă și bun comportament. Lingvistica definește eticheta drept o abstracție a unui comportament intenționat, ce corespunde așteptărilor, al cărui scop este întărirea echilibrului dintre interlocutori în conformitate cu normele și tradițiile societății date [Rathmayr, 24]. Normele sociale de comportament sînt, în același timp, stabile și dinamice. Eticheta, subliniază cercetătoarea, constituie un tip de stabilizare a formelor comunicării de zi cu zi, dînd posibilitate individului să intre în contact cu persoane care au statut social diferit, fără a pricinui vreo daună autorității. Nerespectarea normelor de etichetă ne vorbește despre o încălcare intenționată a normelor sociale sau despre o competență socială insuficientă. Prin noțiunea de bună purtare, R. Rathmayr înțelege respectarea normelor de etichetă [*ibidem*]. Încălcarea normelor caracteristice unei situații date este calificată drept un comportament reprobabil. În situațiile cînd, în corespundere cu normele de etichetă, se așteaptă un anumit comportament, dar vorbitorul, din anumite motive, nu poate să-l respecte, el își poate păstra reputația de persoană politicoasă cu ajutorul *scuzei*. Pornind de la aceste considerente, R. Rathmayr clasifică scuzele în convenționale și esențiale. Scuzele convenționale sînt prezentate în legătură cu mici încălcări ale etichetei. Ele pot fi constituite dintr-o singură formulă de scuză (*Scuză-mă; Scuzați-mă; Iartă-mă; Iertați-mă*) sau pot conține și formule adiționale (*Scuză-mă. N-am vrut*). Asemenea scuze nu sînt însoțite de emoții puternice și,

enunțându-le, vorbitorul nu se înjosește. Ele servesc la menținerea armoniei sociale în societate. Scopul *E* este de a-și menține imaginea, adică de a se prezenta ca o persoană bine-crescută, precum și de a-și manifesta respectul pentru interlocutorul său. Prin intermediul acestor scuze, vorbitorul enunță că el cunoaște regulile societății date. Asemenea scuze, susține R. Rathmayr, pot fi considerate drept scuze pentru încălcarea normelor sociale și a etichetei, altfel spus, drept scuze pentru un comportament urât [*ibidem*, 159]. Scuzele esențiale se deosebesc de cele convenționale prin faptul că sînt enunțate după ofense grave. Ele diferă și după structură, incluzînd mai multe formule, nu doar pe cea convențională (*Scuzați-mă, aceasta nu se va mai repeta*). În asemenea scuze, subliniază R. Rathmayr, se menține pe deplin semantica rugăminții de a fi iertat [*ibidem*, 179].

Clasificarea lui R. Rathmayr este asemănătoare cu cea propusă de E. Goffman, deosebindu-se doar prin terminologia puțin diferită. În continuare, vom încerca să îmbinăm cele două clasificări – cea care are la bază gravitatea ofensei cu cea care are la bază criteriul temporal. Drept rezultat, vom obține următoarea schemă:

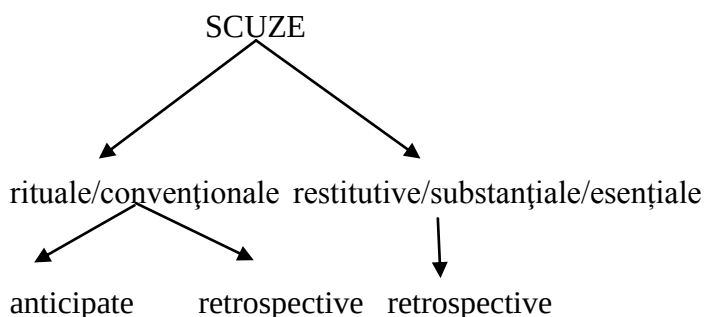

Figura 2.1. Clasificarea scuzelor

În studiul de față pledăm pentru termenii *scuza rituală* – *scuza substanțială*. Se poate observa că scuzele rituale pot fi prezentate atât înainte de încălcarea unor reguli sociale (*Scuzați, vă rog, cum ajung la gară?*), cât și după comiterea ofensei (*Scuză-mă, nu te-am observat*). Scuzele substanțiale sînt doar retrospective. După structură, ele se deosebesc de scuzele rituale, fiind mult mai complexe. Adesea, ele pot include patru sau cinci structuri:

Scuzați-mă, n-am vrut. Sînt atît de neatentă. Chiar acum vă ajut să strîngeți totul. Mii de scuze încă o dată.

În funcție de natura ofensei, se propune o ofertă de despăgubire sau se face o promisiune de a nu mai repeta așa ceva în viitor. Consemnăm și deosebirea în ceea ce privește gradul de sinceritate și de exprimare a regretului. Scuzele rituale sînt enunțate, de multe ori, în mod

automat, rapid, fără ca *E* să simtă gradul înalt de regret. Efectul perlocuționar al scuzelor substanțiale este atins, dacă *E* va regreta cu adevărat cele întâmplate sau, cel puțin, își va exprima regretul, fie chiar și superficial. Fără exprimarea regretului este puțin probabil ca echilibrul să fie restabilit.

Actul de limbaj *scuza* are o pronunțată semnificație socială și psihologică. După cum subliniază J. Holmes, funcția sa principală constă în menținerea relațiilor bune dintre indivizi [Holmes, 1990: 156]. Conflictele de diferite grade de intensitate, care sînt aproape inevitabile în interacțiunea umană, pun în pericol relația ulterioară dintre indivizi. Prin intermediul scuzei, prezentate de către unul dintre participanții la conversație, începe procesul de restabilire a echilibrului pierdut. Caracterizarea scuzei ca un element al schimbului reparator scoate în evidență funcția principală a acesteia – de a oferi un remediu pentru o ofensă și de a restabili echilibrul sau armonia socială (cf. [Edmondson, 1981: 280; Leech, 1983: 125]). După părerea lui N. Norrick, pentru o conlucrare bună între membrii unei societăți, este important să existe mijloace prin care aceștia să-și asume responsabilitatea, să-și exprime regretele și să ierte [Norrick, 1978: 284]. Scuza este capabilă să îndeplinească toate aceste funcții. N. Norrick evidențiază și o altă funcție socială a scuzei, cum ar fi demonstrarea bunelor maniere [*ibidem*, 281]. Funcția dată se referă, în special, la scuzele rituale, care nu sînt provocate de o ofensă majoră, dar care sînt prezentate conform unor așteptări sociale și prin intermediul cărora se comunică încălcarea unor norme sociale. După cum susține E. Ogiermann, scuza rituală poate fi considerată drept un aspect al politeții normative [Ogiermann, 48]. Prezentarea scuzei însă este importantă pentru soluționarea diferitor tipuri de conflicte: de la cele mai neînsemnate, ce pot să apară în conversație din cauza nerespectării regulilor sociale și culturale și ajungînd pînă la incidente de importanță politică națională și internațională. Ultimele două cazuri implică prezentarea scuzelor nu doar pentru a demonstra bunele maniere, dar și pentru a-ți salva propria imagine. În asemenea situații, cercetătorii vorbesc despre o folosire strategică a politeții.

2.2. Scuza rituală

Este axiomatic faptul că o mare parte din activitatea de comunicare este alcătuită din formule unice, irepetabile, create doar pentru contextul respectiv. Totuși, se poate observa că vorbitorii folosesc și multe formule prefabricate. În aceste situații se utilizează, de cele mai multe ori, aceleași expresii acceptate, în general, de membrii unei comunități. Folosirea formulelor de salut și a celor de încheiere a conversației, exprimarea rugăminții și a mulțumirii sînt doar cîteva exemple de utilizare a formulelor rituale în limbă. Asemenea construcții, după cum subliniază F. Coulmas, sînt esențiale pentru manevrarea situațiilor cotidiene [Coulmas, 4]. Chiar dacă sînt

nesemnificative din punct de vedere al conținutului informațional, „formulele rituale, prin dimensiunea securizantă, stabilizatoare (afectiv și social) creează și consolidează dimensiunea relațională a comunicării” [Rovența-Frumușani, 43], ghidînd participarea firească a indivizilor în interacțiunea socială.

Și în cadrul actului de limbaj *scuza* putem distinge o dimensiune rituală. Acest detaliu a fost remarcat de E. Goffman, care face distincție între două componente ale activității reparatorii (rituală și restitativă). Pornind de la această distincție, scuzele sînt clasificate în rituale și substanțiale. S-ar părea, la prima vedere, că scuzele substanțiale au o importanță mai mare decît cele rituale, întrucît sînt precedate de ofense mai grave, care pun în pericol relațiile dintre indivizi. La o analiză mai atentă, putem constata însă că lucrurile nu se prezintă chiar așa. Rezonabil ar fi, în acest sens, să observăm modul prin care interacțiunea umană este afectată de lipsa acestor scuze. Absența scuzelor rituale din comunicare se face simțită imediat și poate fi urmărită în replicile de tipul *Nici măcar nu și-a cerut scuze; La ce bun să-și mai ceară scuze?* (rostit cu ironie).

Scuza rituală este enunțată pentru a satisface anumite norme sociale, pe care se bazează conviețuirea armonioasă din societate. Atunci cînd apare o încălcare, fie ea și neînsemnată, ce perturbază liniștea dintre indivizi, scuza rituală vine să restabilească dezechilibrul creat. Asemenea scuză indică nu numai încălcarea unei norme sociale din partea unui individ, dar și dorința acestuia de a se conforma așteptărilor sociale. În așa fel, scuza rituală servește drept un lubrifiant care nu permite uzura interacțiunii umane, facilitînd, în același timp, interacțiunea ulterioară.

Prin faptul că se materializează prin intermediul unor construcții stereotipe, scuza rituală face parte din ceea ce N. Formanovskaia numește norme de etichetă verbală. Normele de etichetă verbală se circumscriu noțiunii etice de etichetă, care reprezintă o serie de „reguli convenționale de comportare (politicoasă), întrebuițate în relațiile dintre membrii unei clase, ai unei societăți etc.” [DEX, 350]. Aceste reguli se referă atît la comportamentul verbal, cît și la cel nonverbal. Manifestarea verbală a acestor reguli vizează „eticheta verbală” și include formulele de salut, de încheiere a conversației, de mulțumire, de scuză etc. Funcția etichetei verbale este, într-un cuvînt, „stabilirea, menținerea și încheierea contactului dintre interlocutori” [Формановская, 9].

Scuza rituală contribuie la păstrarea relațiilor dintre participanții la dialog. După cum menționează cercetătoarea rusă, elementele etichetei verbale se supun unor diferențieri stilistice și sociolingvistice [*ibidem*, 25]. În cazul actului de *scuză* în limba română, aceste diferențieri se manifestă în felul următor: *Scuză-mă; Scuzați-mă; Cer scuze; Îmi cer scuze; Nu vă supărați;*

Vreau să-mi cer scuze de la Dvs.; Vă rog să mă iertați; Vă rog să acceptați scuzele noastre pentru ... etc. În procesul comunicării, vorbitorii aleg formula cea mai potrivită pentru contextul dat, ținându-se seama de natura relațiilor lor cu interlocutorii. Aceasta constituie o dovadă a caracterului social al etichetei verbale.

În procesul de comunicare, actele de limbaj nu sînt folosite izolat. Conversația presupune, în mod obligatoriu, interacțiune între participanți. Enunțul unui interlocutor cere, de obicei, o anumită reacție din partea celuilalt interlocutor. Astfel, actele de limbaj sînt structurate în perechi de adiacență – termen utilizat în analiza conversațională și care reprezintă „secvențe de două enunțuri consecutive, produse de emițători diferiți, ordonate ca o succesiune de părți și structurate astfel încît prima parte reclamă cu necesitate o anumită parte a doua” [DȘL, 23]. În cadrul unei perechi de adiacență, „prima intervenție reprezintă inițiativa, iar cea de-a doua – reacția” [Rovența-Frumușani, 47]. Reprezentînd „una din tehnicile de structurare a actelor de vorbire” [Constantinovici, 2013: 53], perechile de adiacență sînt caracteristice tuturor actelor, inclusiv *scuzei*:

- *Scuzați că v-am deranjat.*
- *Nu e niciun deranj.*

Întrucît schimbul reparator, chiar și cel ritual, presupune implicarea a cel puțin două persoane – una care a avut de suferit (fie și în măsură foarte mică) și cealaltă care încearcă să aplaneze conflictul creat –, putem afirma că ambele părți își aduc contribuția la restabilirea echilibrului interacțiunii. Individul care a comis încălcarea își cere scuze, așteptînd și o oarecare reacție, fie verbală sau nonverbală, din partea interlocutorului său. Pornind de la această idee, vom încerca să analizăm scuza rituală în interacțiune. Aceasta ne va permite, pe de o parte, să observăm în ce măsură scuza rituală este în stare să echilibreze relațiile dintre interlocutori, iar, pe de altă parte, să elucidăm unele situații de actualizare a scuzei rituale în cultura română.

2.2.1. Exprimarea directă a scuzei rituale

În limba română, scuza rituală poate fi exprimată atît direct, cît și indirect. Modalitățile directe de exprimare coincid cu cele utilizate la prezentarea scuzei substanțiale. Ne referim aici la locuțiunea performativă *Cer scuze* sau forma sa eliptică *Scuze* și la verbul *a scuza* la modul imperativ: *Scuză; Scuză-mă; Scuzați; Scuzați-mă*. Cealaltă locuțiune performativă pentru exprimarea scuzei din limba română – *Cer iertare* – are o frecvență mult mai redusă în scuzele rituale. Același lucru se referă și la folosirea verbului *a ierta* la imperativ. În afară de aceasta, scuza rituală directă poate fi prezentată prin intermediul construcției *Nu vă supărați*. De regulă, aceasta este utilizată în scuzele anticipate: *Nu vă supărați, cît e ora?*

Este important să subliniem faptul că în limba română, după cum menționează R. Zafiu, există mai multe variante de realizare a construcției *a cere scuze*: fără complement indirect (*cer scuze*), cu un complement care indică destinatarul (*cer scuze cuiva sau de la cineva*) – și cu un pronume în reflexiv, indicînd interesul, participarea (*îmi cer scuze*) [Zafiu].

Scuzele prezentate prin intermediul verbului *a scuza* la modul imperativ reflectă distanța socială dintre interlocutori prin forma *tu/Dvs*. Distanța socială⁹ mare dintre interlocutori este exprimată prin folosirea imperativului la forma *Dvs* (*Scuzați / Scuzați-mă*). În cazul distanței sociale mici atestăm atît folosirea formei *tu* (*Scuză / Scuză-mă*), cît și folosirea formei *Dvs* (*Scuzați / Scuzați-mă*). Alegerea uneia dintre aceste două forme depinde de mai mulți factori. Menționăm, în primul rînd, factorul *putere* care se referă la statutul interlocutorilor. Dacă persoana căreia îi este adresată scuza are un statut social mai înalt decît *E* scuzei, se va opta pentru forma care subliniază acest fapt, adică pentru forma *Dvs* (*Scuzați-mă*). Dacă persoanele au un statut social egal și un înalt grad de familiaritate, se folosește forma *tu* (*Scuză-mă*). Al doilea factor care influențează alegerea formei *tu / Dvs* este unul complex, întrucît include distanța socială dintre interlocutori, vîrsta receptorului, precum și contextul în care are loc interacțiunea. Astfel, în cazul unei distanțe sociale mici (adică între prieteni sau persoane care se cunosc), se utilizează forma *tu*, iar dacă distanța socială este mare (adică dacă interlocutorii nu se cunosc), se va opta pentru forma *Dvs*. În cazul în care interacțiunea are loc între adolescenți, chiar dacă distanța socială dintre ei este mare, se utilizează, de cele mai multe ori, forma *tu*. Scuza adresată unei persoane mai în vîrstă va avea forma *Dvs* (*Scuzați-mă*), iar cea adresată unei persoane de aceeași vîrstă sau de vîrstă mai mică – forma *tu*. Există însă și situații cînd forma *Dvs* se folosește și pentru a se adresa unui interlocutor de o vîrstă mai mică. De multe ori, aceasta are loc în circumstanțe formale.

2.2.2. Exprimarea indirectă a scuzei rituale

Examinarea situațiilor de vorbire ne permite să observăm că activitatea reparatorie rituală poate fi realizată nu doar prin intermediul unor formule clișeizate de scuză, ci și prin mijloace indirecte. Cele mai frecvente din ele sînt:

- Interjecția *vai*, urmată de exprimarea lipsei intenției (din întîmplare, mama o calcă pe fiică pe picior):
 - *Vai, Valeria, n-am vrut, n-am vrut.*
 - *Nu-i nimic.*

⁹Distanța socială se referă la gradul de familiaritate dintre indivizi care pot să nu se cunoască deloc, se pot cunoaște puțin sau sînt prieteni.

Repetarea sintagmei *n-am vrut* intensifică forța scuzei și contribuie la restabilirea echilibrului, ceea ce se confirmă în răspunsul interlocutorului: *Nu-i nimic*. Răspunsul dat indică lipsa de importanță a încălcării care a avut loc, iar prin aceasta – faptul că interacțiunea continuă așa cum era pînă la ofensă. Răspunsul mai este și o dovadă a faptului că, în această situație, exprimarea lipsei intenției a fost suficientă pentru a restabili echilibrul.

- O explicare a situației (în troleibuz pasagerul a plătit taxa de doi lei în bănuți):
- *Așa am primit rest din maxi-taxi* (replica dată a fost urmată de tăcere din partea taxatorului).

Decizia pasagerului de a explica situația este un indiciu că efectuarea plății în bănuți ar constitui un fapt neplăcut pentru taxator, întrucît acesta ar avea nevoie de timp suplimentar pentru a-i număra, dar și din motiv că taxa pentru troleibuz este de doi lei exact și taxatorul nu are nevoie de bănuți pentru a da rest pasagerilor. Am putea spune că pasagerul încearcă, într-un fel, să se justifice. Prin intermediul acestei explicații, vina este transferată pe seama șoferului, care i-a dat rest în bani mărunți.

Tăcerea taxatorului poate fi interpretată doar luînd în considerație unele elemente chinestezice, și anume expresia feței și a privirii. Expresia calmă a feței taxatorului în situația dată este o dovadă că plata oferită în bănuți de către pasager nu i-a provocat niciun deranj.

- Indicarea greșelii ce se repetă deja de mai multe ori (conversație între șef și subalternul său):

S: Doamna Ionescu, iarăși eu Vă deranjez.

Ș: Nu-i nimic, spuneți.

Subalternul începe interacțiunea verbală, indicînd repetarea greșelii sale (*iarăși eu Vă deranjez*). Acest enunț poate fi considerat drept o scuză exprimată indirect, întrucît, fiind o scuză anticipată, ea este prezentată anterior încălcării. Răspunsul interlocutorului (*Nu-i nimic*) indică faptul că deranjul nu va perturba echilibrul dintre el și subalternul său și deci relațiile dintre ei vor continua ca mai înainte.

- Indicarea modului în care greșeala a fost reparată (conversație între două colege de serviciu):

A: Mi-ați stricat compoziția de flori.

B: Uitați-vă, am făcut-o mai frumoasă!

A: Vă iert.

Dialogul începe cu o replică, prin care *A* indică motivul care ar putea perturba echilibrul dintre interlocutori (faptul că *B* a stricat compoziția de flori). Răspunsul lui *B* poate fi interpretat

în două moduri. Pe de o parte, se respinge faptul că a fost adusă o ofensă: or nu poate fi vorba de ceva neplăcut, dacă, la moment, compoziția este mai frumoasă decât era la început. Pe de altă parte, se comunică faptul că greșeala a fost corectată, rezultatul fiind o compoziție mai reușită decât cea precedentă. Răspunsul lui A (*Vă iert*) vine să confirme aplanarea conflictului și, implicit, lipsa vreunui dezechilibru dintre interlocutori. Totodată, răspunsul dat ar putea fi și o dovadă că indicarea modului în care greșeala a fost reparată poate servi drept o modalitate de a realiza activitatea reparatorie și, în acest context, poate fi considerată drept o scuză exprimată indirect.

2.2.3. Scuze rituale anticipate

Scuzele rituale pot fi prezentate atât înaintea comiterii unei ofense (scuze rituale anticipate): *Scuzați, cum aș putea ajunge la gară?*; *Nu vă supărați, unde e librăria?*, cât și după aceasta (scuze rituale retrospective): *Scuzați*.

În cele mai multe exemple din corpusul analizat, ce conțin o scuză anticipată, aceasta e urmată de solicitarea unei informații:

- *Scuzați, cum aș putea ajunge la gară?*
- *Luați troleibuzul nr.3 și coboriți la stația a patra.*

Din perspectiva E scuzei, întrebarea pe care dorește să o adreseze (*Cum aș putea ajunge la gară?*) ar putea cauza deranj interlocutorului său. Pentru a-și salva propria imagine și, în același timp, pentru a da dovadă de bune maniere, E anticipează solicitarea informației prin intermediul unei scuze. Drept rezultat, primește informația solicitată.

În cazul scuzei rituale anticipate, se indică uneori, în mod explicit, pentru ce este prezentată această scuză, iar alteori acest element lipsește:

- *Scuze pentru deranj, care este tema pentru acasă la istorie?*
- *Capitolul 3, pagina 67.*

Deranjul este considerat o ofensă și deci necesită prezentarea scuzelor. E indică explicit încălcarea pentru care își cere scuze. Răspunsul interlocutorului nu conține vreo referință la scuză, ci este axat doar pe întrebarea care o succede.

În exemplele următoare încălcarea nu este indicată explicit:

- *Scuzați, unde este decanatul?*
- *La parter.*

În această situație, E își cere scuze pentru deranj, deși aceasta nu se indică în textul scuzei. Ca și în exemplul precedent, răspunsul nu conține nicio referință la scuză.

Scuza rituală anticipată poate anunța și neprețuirea timpului R:

Vînzătorul: *Să mă scuzați, eu iată ce vă voi spune* (a urmat apoi o istorisire din propria experiență ce a durat vreo cinci minute).

Cumpărătorul: *Aveți dreptate.*

Deși vînzătorul nu spune pentru ce exact își cere scuze, putem considera că scuza este prezentată din două considerente: fie pentru neprețuirea timpului interlocutorului, fie pentru lipsa de interes pe care istorisirea dată ar putea să o provoace *R*, fie pentru ambele luate împreună. Observăm că nici în acest exemplu, *R* nu reacționează la scuză, ci doar la informația care a urmat (*Aveți dreptate*).

Prezintă interes utilizarea construcției *Nu vă supărați* ca scuză anticipată. Ea este folosită pentru a atrage atenția interlocutorului și este urmată de solicitarea unei informații:

– *Nu vă supărați, cât e ora?*

– *5:30.*

Construcția dată indică explicit că întrebarea *E* ar putea provoca supărare interlocutorului său. Formula dată este utilizată, de regulă, în situații în care distanța socială dintre interlocutori este mare¹⁰. De regulă, ea nu este urmată de un răspuns verbal. Răspunsul se referă însă la întrebarea ce urmează (*Cît e ora?*)

Scuza anticipată poate fi utilizată și la finele conversației:

– *Acuma, dragă Poly, pe mine să mă iertați, trebuie să plec ... Știi, nu pot lipsi de la Palat, înțelegi situația mea. De întârziat tot am întârziat, dar pentru un prieten vechi...*

– *Da... da, șopti bătrânul. De altfel plecăm cu toții... Puiu, deocamdată, nu mai are nevoie de nimeni. Mîine dimineață voi trece eu pe-aici și ...* (Rebreanu, 2014: 12).

Acest exemplu este o ilustrare a faptului că încheierea conversației poate servi drept motiv pentru a prezenta scuze. *E* indică în mod explicit cauza pentru care își cere scuze (*trebuie să plec*), dă o explicație (*nu pot lipsi de la Palat*) și cheamă *R* la înțelegere (*înțelegi situația mea*). Prin utilizarea acestor strategii se urmărește reducerea disconfortului care ar putea apărea în momentul încheierii conversației. Răspunsul (*Da... da (...). De altfel plecăm cu toții....*) indică faptul că *E* a obținut ceea ce și-a dorit – înțelegere din partea *R*.

Invocăm o conversație între vecini:

– *Ne cerem scuze, trebuie să plecăm.*

¹⁰Și textul scuzei substanțiale poate conține această formulă. În acest tip de scuze ea nu mai are funcția de a atrage atenția interlocutorului. Prin intermediul ei, vinovatul îi comunică persoanei pe care a ofensat-o că dorește să continue relațiile de pînă la ofensă: *Alexandru, nu te supăra, însă ceva s-a întîmplat cu calculatorul. Consider că e vina mea, de aceea îl voi repara și apoi ți-l voi înapoia.* Interesant este faptul că în scuzele substanțiale formula dată se întîlnește în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mică.

– *Nu aveți pentru ce vă cere scuze. Vă înțelegem perfect. Am avut și noi copii mici și știm ce înseamnă aceasta.*

Răspunsul ce urmează neagă necesitatea de a oferi scuze în asemenea situație. Acest fapt este motivat nu numai de prezența copilului mic (ceea ce subliniază lipsa vreunei ofense în contextul dat), dar și de relația dintre interlocutori, între care distanța socială este mică.

2.2.4. Scuze rituale retrospective

Scuzele rituale retrospective sînt folosite în urma comiterii unei ofense minore. Ele contribuie la menținerea imaginii *E*, acesta prezentîndu-se ca o persoană bine-crescută, care cunoaște normele de comportament în societate.

De multe ori, în scuza retrospectivă nu se face referință la încălcarea ce a fost comisă, întrucît ea este evidentă din context. Alteori, scuza este însoțită de o explicație scurtă (după ce l-a atins pe un individ din preajmă):

– *Scuzați, am vrut să-mi iau pachetul.*

Lipsește însă promisiunile de a compensa dauna provocată de ofensă și enunțurile prin care *E* scuzei își asumă responsabilitatea pentru ofensa adusă.

Considerăm că prezintă interes următoarea situație ce conține o scuză rituală retrospectivă (conversație între doi prieteni):

– *Mulțumesc că mi-ai împrumutat bani cînd am avut nevoie. Îți întorc azi datoria, dar scuză-mă că sînt în bancnote mărunte. Sper să nu te superi.*

– *Nu e o problemă. Oricum este aceeași sumă de bani.*

E scuzei consideră că achitarea datoriei în bani mărunți ar putea crea un dezechilibru în relația cu prietenul său și, din acest considerent, prezintă scuze, specificînd pentru ce o face (*că sînt bancnote mărunte*). Scuză este urmată de un enunț (*Sper să nu te superi*), prin intermediul căruia *E* își exprimă dorința ca aceasta să nu afecteze relația dintre el și prietenul său. Răspunsul *R* vine să-l încredințeze pe *E* că, de fapt, nu există niciun motiv ce ar crea un dezechilibru în relația dintre ei, oferind și o explicație (*Oricum este aceeași sumă de bani*). În așa fel, *E* scuzei este convins că relațiile cu prietenul său au rămas neschimbate.

Scuza rituală retrospectivă poate fi folosită și la încheierea conversației. (Oaspeții la plecare):

– *Mulțumim mult. Scuzați că v-am deranjat.*

– *Niciun deranj. Ne-a făcut plăcere că ați intrat.*

În exemplul dat actul scuzei este utilizat împreună cu cel al mulțumirii. Ambele sînt prezentate la încheierea conversației. Răspunsul neagă necesitatea de a prezenta scuze, subliniind că vizita a fost o plăcere, și nu un deranj. În așa fel, prin contribuția verbală a ambilor interlocutori

(oaspeții și-au cerut scuze, iar gazda a respins necesitatea de a o face), imaginea oaspeților, care a avut de suferit de pe urma deranjului cauzat, este salvată.

Uneori, scuza ritualică retrospectivă este exprimată prin intermediul unor formule împrumutate din alte limbi. Astfel, putem întâlni situații când unii vorbitori (mai cu seamă, din rândul adolescenților) folosesc cuvintele *pardon* și *sorry* (împrumutate, respectiv, din franceză și engleză).

2.2.5. Scuze rituale fără ofensă

De obicei, scuza rituală este utilizată în cazul unor ofense minore. Unele exemple ne duc la ideea că există situații când scuza rituală este utilizată și în lipsa vreunei ofense. Pentru ilustrare:

- (La o bătrânică a venit fiica ei cu niște cunoscuți):

Bătrânică: *Scuzați că sînt îmbrăcată în acest capot...*

Oaspeții: *Nu-ți face griji, mătușico. Am intrat doar pentru cîteva minute.*

În această situație, nu există nicio ofensă din partea *E* scuzei. Ea însă consideră că felul în care este îmbrăcată ar putea afecta atît imaginea sa, cît și pe cea a fiicei sale, care pentru ea, probabil, contează mai mult decît propria ei imagine. Astfel ar putea fi explicată decizia sa de a prezenta scuze. Pe de altă parte, am putea spune că în acest caz a fost încălcată o convenție socială din cultura română, conform căreia gazda trebuie să fie îmbrăcată frumos atunci când întâlnește oaspeții. Prezentînd scuze, *E* comunică faptul că regretă încălcarea acestei convenții.

- (Doamna X intră la vecina sa Y):

Y: *Scuză-mă. E dezordine în casă. Încă nu am reușit să le strîng.*

X: *Nu te deranja. La mine e exact așa.*

Dezordinea din casă constituie o amenințare pentru imaginea pozitivă a *E*. Nu poate fi vorba de nicio ofensă, nici chiar minoră, la adresa *R*. Decizia de a prezenta scuze este motivată tocmai de caracterul amenințător al dezordinii asupra imaginii dnei *X*. Doamna *X* își dorește ca interlocutorul ei să aibă o impresie bună despre ea. În termenii lui P. Brown și S. Levinson, ea înțelege că imaginea sa pozitivă este supusă amenințării. Scuza, împreună cu explicația ce urmează (*Încă nu am reușit să le strîng.*), este prezentată cu scopul de a salva imaginea *E*, fiind, în așa fel, valorizantă. Replica *R*, de asemenea, contribuie la salvarea imaginii *E* scuzei prin sublinierea unor trăsături comune (*La mine e exact așa*). Astfel, prin contribuția comună a ambilor interlocutori, amenințarea asupra imaginii unuia dintre ei este diminuată.

- (Mama intenționa să privească un film la televizor, dar, din cauza unor defecțiuni tehnice, programul dat nu funcționa. Problemele s-au rezolvat abia când filmul era pe sfîrșite):

Fiul: *Scuză, mamă.*

Mama: *Tu nu ești de vină.*

În acest exemplu, *R* scuzei nu vede vreun motiv pentru care *E* ar trebui să prezinte scuze, întrucât nu se face vinovat de cele întâmplate. Scuza este prezentată de o persoană care nu poartă nicio vină. Decizia *E* de a prezenta scuze subliniază, într-un fel, faptul că el nu este indiferent față de doleanțele *R* și că îl compătimește.

- (Stăpînul casei se adresează oaspeților):
 - *Ne cerem scuze, dacă ceva nu a fost perfect.*
 - *Totul a fost perfect. Mulțumim.*

Subordonata condițională (*dacă ceva nu a fost perfect*) exprimă dubiile *E* față de existența ofensei. Deși totul a fost „perfect” și ambele părți (și gazda, și oaspeții) știu aceasta, gazda totuși prezintă scuze. În acest dialog, scuza poate fi interpretată din două perspective: pe de o parte, *E* este cu adevărat îngrijorat că „ceva” (care, din neatenție, i-ar fi putut scăpa) ar fi putut ușor dezechilibra relațiile sale cu *R*, iar, pe de altă parte, scuza ar putea fi tratată drept o invitație adresată *R* să ofere complimente. Ceea ce urmează după scuza dată este tocmai un cuvînt de laudă (*Totul a fost perfect*), urmat de mulțumire (*Mulțumim*).

2.2.6. Răspunsuri la scuza rituală

Scuzele rituale sînt uneori urmate de o reacție din partea *R*, iar alteori aceasta lipsește. Reacția este prezentă în cazul scuzelor retrospective, dar lipsește în cazul scuzelor anticipate, care sînt urmate, de cele mai multe ori, de o reacție la actul de limbaj ce a succedat scuza rituală:

- *Nu vă supărați, este vreun magazin alimentar prin apropiere?*
- *Magazinul e chiar la colț.*
- *Mulțumesc.*

Scuzele retrospective sînt urmate de o reacție nonverbală sau de una verbală. Reacția nonverbală poate fi exprimată prin tăcere, prin contactul de priviri sau prin evitarea acestuia, prin atingerea pe umăr a *E* scuzei. În exemplele analizate anterior, am constatat că tăcerea poate fi interpretată în funcție de unele elemente chinestezice. Expresia calmă de pe fața *R* poate fi un indiciu că acțiunea *E* scuzei nu a constituit o ofensă pentru el. Privirea supărată indică faptul că scuzele nu sînt acceptate, deci echilibrul interacțional nu a fost restabilit. Evitarea contactului de priviri poate fi, la fel, un semn că fapta *E* scuzei l-a supărat pe *R*. Atingerea pe umăr a *E* de către *R* scuzei poate indica rezolvarea conflictului.

În cadrul răspunsurilor verbale pentru actul scuzei cercetătorii fac distincție între *recunoaștere* și *acceptare* (engl. *acceptances*) [Owen, 97]. Primul răspuns, adică recunoașterea, se referă la situațiile cînd „victima” consideră că schimbul reparator a fost necesar, aceasta presupunînd că receptorul a interpretat acțiunea emițătorului scuzei drept o încălcare (*Fii mai atent; Vă iert*).

Răspunsul denotă și faptul că scuza este acceptată și, prin urmare, a fost atins efectul perlocuționar intenționat – restabilirea echilibrului. Al doilea răspuns, acceptarea, presupune că receptorul acceptă schimbul reparator, deși nu a fost necesar ca emițătorul să prezinte scuze (*Nu e o problemă; Nu-i nimic; Nu aveți pentru ce vă cere scuze*). De aici rezultă că prin răspunsul său, interlocutorul, căruia îi este prezentată scuza, dă de înțeles fie că a fost comisă o încălcare, fie că emițătorul a realizat un act de limbaj care nu era necesar. În opinia noastră, acest răspuns indică implicit lipsa unei perturbări a relației dintre interlocutori.

Analiza interacțiunilor ce conțin scuze rituale ne-a permis să constatăm și alte răspunsuri verbale la scuze. Considerăm important să menționăm aici că uneori receptorul răspunde, de asemenea, printr-o scuză, iar alteori prin performarea actului mulțumirii.

Deși puține la număr, în corpusul analizat au fost și exemple de scuză reciprocă:

- *Scuză-mă pentru dezordine.*
- *Tu scuză-mă, pentru că am dat buzna așa.*

Primul interlocutor își cere scuze pentru a-și salva propria imagine, dar nu pentru că l-ar fi ofensat pe prietenul său. Cel de-al doilea interlocutor răspunde, de asemenea, cu o scuză, cauzată de deranjul venirii sale, fără a comunica prietenului său despre aceasta:

- *Ne cerem scuze, dacă ceva nu a fost în regulă.*
- *Noi trebuie să ne cerem scuze că am intrat atât de târziu* (pronumele noi accentuat).
- *Nu e o problemă. Oricând ne face plăcere să stăm la o cafea.*

Fiecare dintre părți consideră că a existat ceva ce ar fi putut crea un dezechilibru în relația dintre ei și de aceea prezintă scuze. Răspunsul *Nu e o problemă* subliniază lipsa ofensei, confirmată ulterior de un enunț prin care *E* accentuează partea bună (*Oricând ne face plăcere să stăm la o cafea*). În așa fel, prin intermediul scuzelor, ambele părți se conving reciproc că relațiile lor nu sînt afectate.

Atenția noastră a fost atrasă și de unele exemple, în care ceea ce *E* scuzei consideră drept ofensă, deci și prilej pentru a-și cere scuze, *R* o percepe drept „cadou” și mulțumește:

- *Scuzați că v-am întrerupt de la lucru.*
- *Nu-i nimic. Chiar aveam nevoie de o pauză. Vă mulțumesc. Am vorbit cu Dvs. și m-am odihnit un pic.*

În această situație, întreruperea de la lucru este considerată de *E* drept ofensă, iar de *R* drept favoare, pentru care îi și mulțumește interlocutorului:

- *Scuză-mă că ți-am amintit de acest incident.*
- *Ba dimpotrivă, mulțumesc că am avut cu cine discuta.*

Luarea în discuție a unor aspecte neplăcute din viața interlocutorului servește motiv pentru a prezenta scuza. Răspunsul receptorului neglijează însă acest lucru, axându-se pe o latură pozitivă (*am avut cu cine discuta*). Drept urmare, el aduce mulțumiri. În așa fel, ambii participanți la dialog știu că nu există niciun dezechilibru în relația dintre ei.

2.3. Scuza substanțială

După cum am remarcat, scuza substanțială este enunțată pentru a „repara” o greșeală serioasă, comisă de locutor, în urma căreia a avut de suferit interlocutorul. Ofensa adusă provoacă un dezechilibru în relația dintre indivizi, iar armonia poate fi restabilită prin intermediul unui component al activității reparatorii, și anume a scuzei.

Ca și orice act de limbaj, *scuza* poate fi exprimată atât direct, adică prin mijloace convenționale, cât și indirect, adică prin enunțuri ce nu indică explicit actul de limbaj care este realizat. Aceasta se referă atât la scuza rituală, precum și la cea substanțială. Întrucât scuza substanțială este precedată de o ofensă serioasă, pentru a restabili echilibrul interacțional, scuza convențională poate să nu fie suficientă. În astfel de situații se face uz și de alte modalități, adiționale. Astfel, sînt frecvente cazurile cînd o ofertă de despăgubire (*Voi repara totul*) sau o promisiune (*N-o să fac mai mult așa*), sau o explicitare a greșelii (*Am spart geamul*) însoțește scuza directă, intensificînd forța acesteia și contribuind la o rezolvare mai grabnică a conflictului creat. Mai mult ca atât, în funcție de context, precum și de elementele paralingvistice și nonlingvistice, asemenea enunțuri sînt în stare să realizeze activitatea reparatorie chiar și în lipsa unei scuze exprimate prin mijloace convenționale.

În cele ce urmează ne propunem să discutăm modalitățile de exprimare a scuzei substanțiale în limba română. Datorită caracterului specific al acestui act de limbaj, materialul factologic care este analizat în lucrare a fost excerptat prin metoda anchetei.

Chestionarul conține descrierea a șase situații, respondenții fiind rugați să scrie în spațiul rezervat ce ar spune, dacă cele expuse s-ar întîmpla cu ei. Situațiile incluse în chestionar conțin trei tipuri de ofense: spațiu, posesie și timp. Selectarea situațiilor s-a efectuat în baza a două principii: ele trebuie să includă îmbinări ale variabilelor contextuale și să fie reale pentru cultura românească. S-a ținut cont de trei variabile sociale:

1. *Distanța socială (D)* dintre *E* și *R*, care este o „relație simetrică, determinată nu numai în raport cu atribute sociale stabile, ci și în raport cu frecvența schimburilor verbale și cu domeniile în care acestea se manifestă (dacă sînt schimburi cu caracter tranzacțional sau (și) cu caracter personal)” [Ionescu-Ruxăndoiu, 1991: 21];

2. *Puterea (P)* care este o „relație asimetrică referitoare la direcția exercitării controlului: dinspre *E* sau dinspre *R*” [ibidem, 21];

3. *Gradul de interferență* care este o „mărimă variabilă atât situațional, cât și în funcție de specificul sociocultural al comunității considerate; interferența se manifestă sub forma cheltuielii de timp, de informație, dar și sub forma discrepanței între imaginea individuală dorită și cea rezultată din performarea actului” [ibidem, 21]. Pentru actul de vorbire *scuza*, gradul de interferență a fost echivalat cu severitatea ofensei care a provocat *scuza*.

Conform teoriilor emise, cu cât mai mare este suma acestor variabile, cu atât mai multă politețe este necesară pentru a realiza un oarecare act. Pentru a verifica influența factorilor *P* și *D* asupra alegerii strategiilor de scuză, chestionarul include situații bazate pe putere egală și neegală, îmbinate cu distanță socială mică și mare. În trei situații, distanța socială dintre interlocutori este mică, adică interacțiunea are loc între prieteni. În două situații, distanța dintre interlocutori este mare (interacțiunea are loc între necunoscuți și între un student și o bibliotecară), iar în una – medie (interacțiunea are loc între student și coordonatorul său științific). Cât privește variabila *P*, ea este aceeași în situațiile ce presupun interacțiunea dintre prieteni. Cu alte cuvinte, interlocutorii au același statut social. În celelalte trei situații, în care distanța socială dintre interlocutori este mai mare, gradul de putere este diferit, variabila dată oscilând între Putere egală (*Doamna în supermarket*), Putere medie (*Cartea de la bibliotecă*) și Putere mare (*Coordonatorul*). Nu am inclus situații în care *E* ar avea un statut mai înalt ca *R*, pe motiv că toți respondenții sînt studenți care, de regulă, nu au poziție socială dominantă. O altă cauză care a influențat asupra deciziei noastre de a evita includerea unor situații în care *E* ar avea un statut social mai înalt și ar putea deține controlul asupra *R* a fost tendința de a obține date cât mai apropiate de vorbirea naturală. Întrucît toți participanții la acest studiu au fost studenți, am selectat situații în care ei nu trebuiau să-și asume un alt rol, decît cel pe care îl au în viața reală. Cu alte cuvinte, nu am inclus situații în care respondenții ar fi trebuit să-și asume rolul unui profesor, al unui conducător etc.

Variabila a treia – gradul de interferență – sau, pentru actul de limbaj *scuza*, severitatea ofensei, a fost păstrată constantă (cele șase situații sînt prezentate în anexă).

Tabelul 2.1. Variabilele din situațiile incluse în chestionar

Tipul ofensei	Situația	Puterea socială	Distanța socială
Spațiu	Prieteni în supermarket	$E=R$	Mică (prieteni)
	Doamna în supermarket	$E=R$	Mare (necunoscuți)
Posesie	Aparatul de fotografiat	$E=R$	Mică
	Cartea de la bibliotecă	$E<R$	Mare
Timp	Proiectul	$E=R$	Mică
	Coordonatorul	$E<R$	Medie

Este bine cunoscut faptul că varietatea comportamentului lingvistic se datorează mai multor parametri sociali, cum ar fi vârsta interlocutorilor, distanța socială, gradul de putere etc. În acest sens, actele de limbaj nu constituie o excepție. Astfel, variația în folosirea și formularea lor poate fi explicată prin influența acestor parametri. În cercetarea noastră ne-am propus să determinăm care sînt mijloacele lingvare folosite în limba română pentru aplanarea conflictelor ce apar în cadrul interacțiunii umane (adică pentru realizarea activității reparatorii) și cum influențează unii parametri sociali asupra folosirii acestor mijloace. În așa fel, prin realizarea studiului de față am urmărit să dăm răspuns la următoarele întrebări:

1. Care sînt mijloacele lingvare utilizate în limba română pentru a realiza activitatea reparatorie?
2. Cum influențează *distanța socială* asupra formulării scuzei și a realizării activității reparatorii?
3. Cum influențează factorul *putere* asupra formulării scuzei și a realizării activității reparatorii?
4. Pentru ce tip de ofensă (spațiu, posesie, timp) reprezentanții culturii noastre își cer scuze mai des?

Participanți la studiul dat au fost 120 de studenți din anul doi și trei ai Facultății de Litere a Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți, studii cu frecvență la zi și cu frecvență redusă, vorbitori nativi de limbă română. Fiecare situație descrie o ofensă adusă interlocutorului. Li s-a atras atenția studenților asupra faptului ca să folosească vorbirea directă. Pentru a obține date cât mai aproape de vorbirea naturală, studenților nu li s-a comunicat scopul cercetării.

La analiza datelor din acest studiu ne-am bazat pe taxonomia propusă de către E. Olshtain și A. Cohen, care au evidențiat următoarele modalități de a prezenta scuza:

1. O exprimare a scuzei;
2. O explicație a situației ce a provocat ofensa;
3. O asumare a responsabilității;
4. O ofertă de despăgubire;
5. O promisiune de a nu mai repeta greșeala comisă [Olshtain ș. a., 22].

Firește, datele pe care le-am obținut în urma anchetării au fost foarte variate și nu toate răspunsurile au putut fi încadrate în această schemă. Din această cauză, a fost necesar să modificăm schema dată, așa încît să cuprindem toate categoriile de răspunsuri. Pornind de la distincția făcută de către J. Searle între actele de limbaj directe și indirecte, am încercat să clasificăm răspunsurile în scuze directe, adică scuze ce conțin indicatori ai forței ilocuționare exprimate, și scuze indirecte, în

care acești indicatori lipsesc, dar care contribuie la realizarea funcției scuzei de a restabili echilibrul dintre interlocutori. În afară de aceasta, am adăugat o clasă (*Mijloace adiționale*) de enunțuri întâlnite în răspunsurile chestionarului, dar care nu pot fi incluse nici în clasa scuzelor directe, nici în cea a scuzelor indirecte. Această clasă exprimă, de asemenea, dorința *E* de a restabili echilibrul pierdut din cauza ofensei. Următoarea clasă, numită *Sustragerea atenției de la ofensă*, a fost împrumutată din clasificarea folosită la cercetarea scuzei în proiectul internațional CCSARP¹¹.

Deși toate situațiile descrise în chestionar exprimă o ofensă care necesită activitate reparatorie (prezentarea scuzei) pentru a restabili echilibrul în relația dintre interlocutori, au fost înregistrate răspunsuri ce nu realizează activitatea reparatorie. Astfel de răspunsuri pot fi clasificate drept non-scuze și se bazează pe negarea responsabilității. Aceste răspunsuri au fost incluse în categoria numită *Negarea responsabilității*.

Ținând cont de cele expuse, propunem următoarea schemă pentru analiza datelor obținute în urma anchetării:

1. *Scuze directe* (această clasă include formulele rutinizate folosite pentru a exprima scuze: *(Îmi) cer scuze; (Îmi) cer iertare; Scuză-mă; Iartă-mă, Scuze.*
2. *Scuze indirecte*. În această clasă sînt incluse enunțurile care realizează funcția scuzei, dar care nu conțin indicatori ai forței ilocuționare a acestui act de limbaj. Aici sînt incluse celelalte 4 clase din taxonomia propusă de către E. Olshtain și A. Cohen – *explicarea situației, asumarea răspunderii/responsabilității, oferta unei reparări/despăgubiri, promisiunea de a nu aduce asemenea ofense în viitor*. În afară de aceasta, în lucrarea de față *exprimarea regretului* va fi considerată drept scuză indirectă.
3. *Mijloace adiționale*. În această clasă sînt incluse alte enunțuri întâlnite în răspunsurile chestionarului, care nu corespund nici uneia din clasele precedente. Această clasă conține următoarele trei subclase:
 - a. *Exprimarea inconsistenței: De obicei sînt punctuală, dar se mai întîmplă; Nu obișnuiesc să fac asta, dar astăzi a fost o excepție;*
 - b. *Chemarea victimei la înțelegere: Știi cum e transportul în oraș; Știi tu cum e la noi – ca fetele – mereu ne reținem; Cred că poți să mă înțelegi;*
 - c. *Dorința de a continua relațiile de pînă la ofensă (de a păstra status quo): Nu te supăra; Te rog să nu-ți faci nici o grijă.*

¹¹CCSARP (*Cross-Cultural Speech Act Realization Project*) – „Proiect de cercetare interculturală a actelor de limbaj”, al cărui scop a fost determinarea variației interculturale a comportamentului verbal la exprimarea a două acte de limbaj – scuza și rugămintea. Studiul dat a fost realizat în baza a șapte limbi [Blum-Kulka ș.a., 1989].

4. *Sustragerea atenției de la ofensă*

- a. Comportament inocent: *Am întârziat?*;
- b. Orientarea spre viitor (vinovatul încearcă să redirecționeze atenția victimei de la ofensă spre viitor, adică ce urmează să facă de acum încolo: *Hai să ne apucăm imediat de lucru*;
- c. Gluma: *Alexandru, am avut parte de o excursie superbă! Dar știi, din cauza că nu erai tu cu mine, aparatul tău nu vroia să funcționeze. Și nu am făcut multe poze cu el. Vezi, poate e nevoie de vreun cuvânt magic ca să funcționeze*;
- d. Oferte de compensare ce nu au legătură directă cu ofensa: *Îmi pot repara greșeala cu o ciocolată fierbinte?*

5. *Negarea responsabilității*

- a. Neacceptarea vinei: *Nu e vina mea*;
- b. Învinuirea persoanei care a avut de suferit de pe urma ofensei: *Mulțumesc, dar nu am putut să mă folosesc, cred că i-ai făcut ceva ca să nu mă pot folosi*;
- c. Învinuirea altcuiva: *Sora mea e de vină*.

2.3.1. Scuze exprimate direct

Rezultatele obținute în urma administrării chestionarului pentru cercetarea de față au demonstrat că, în cazul *scuzei*, la fel ca și în cazul altor acte de limbaj, între forma și funcția enunțului nu există întotdeauna legătură directă. Altfel zis, nu întotdeauna o formă utilizată în mod convențional pentru a exprima scuze are funcție reparatorie (care este, de fapt, funcția de bază a acestui act de limbaj) și invers, un enunț poate avea funcție reparatorie chiar și în lipsa unei scuze convenționale.

Având în vedere acest fapt, considerăm drept scuze directe răspunsurile ce conțin formule clișeizate prin care se exprimă actul de limbaj *scuza* în limba română și care este folosit pentru a restabili echilibrul dintre interlocutori. Este important să atragem atenția și asupra faptului că, în urma analizei, am constatat că nu toate răspunsurile ce conțin o formulă clișeizată de scuză au și funcție reparatorie. Aceasta se referă, mai cu seamă, la exemplele în care o formulă de scuză directă este urmată de un enunț prin care *E* își neagă responsabilitatea. În cele ce urmează, vom examina formulele rutinizate care îndeplinesc funcție reparatorie.

2.3.1.1. Structura scuzelor directe

În limba română pentru a exprima scuze directe se folosesc mai multe construcții. Unele conțin verbul *a scuza* sau substantivul derivat de la el *scuze*, altele – verbul *a ierta* și substantivul

iertare (rezultatele sînt prezentate în tabelele de mai jos). Aceste construcții ar putea fi clasificate în felul următor:

1. Locuțiune performativă: *(Îmi) cer scuze; (Îmi) cer iertare;*
2. Solicitarea iertării:
 - a. Imperativul verbelor *a scuza/a ierta*: *Scuză-mă / Scuzați-mă; Iartă-mă / Iertați-mă;*
 - b. Prezentul verbelor *a scuza/a ierta* cu valoare de imperativ: *Mă scuzi / Mă scuzați; Mă ierți / Mă iertați;*
 - c. Performativ directiv: *Te rog să mă scuzi / Vă rog să mă scuzați; Te rog să mă ierți / Vă rog să mă iertați;*

Conform datelor obținute, construcțiile cu verbul *a scuza* și substantivul *scuze* au o frecvență cu mult mai înaltă decît cele cu verbul *a ierta* și substantivul *iertare*. În baza datelor din tabelele prezentate mai jos se poate constata că structurile cu verbul *a scuza* și substantivul *scuze* sînt mai numeroase (427) decît cele cu verbul *a ierta* și substantivul *iertare* (87). Nu toate construcțiile însă au aceeași frecvență de utilizare. Cele mai folosite structuri cu verbul *a scuza* sau substantivul *scuze* sînt:

1. Construcția performativă: *(Îmi) cer scuze;*
2. Verbul *a scuza* folosit la imperativ: *Scuză-mă / Scuzați-mă;*
3. Verbul *a scuza* folosit la timpul prezent cu valoare de imperativ: *Mă scuzi / Mă scuzați.*

Cele mai frecvente structuri cu verbul *a ierta* sau substantivul *iertare* sînt:

1. Construcția performativă: *(Îmi) cer iertare;*
2. Verbul *a ierta* folosit la timpul prezent cu valoare de imperativ: *Mă ierți / Mă iertați;*
3. Verbul *a ierta* folosit la imperativ: *Iartă-mă / Iertați-mă.*

Se poate observa că, în cazul ambelor verbe (*a scuza/a ierta*), frecvența cea mai mare o au construcțiile performative *Cer scuze / Cer iertare*. Și următoarele două structuri sînt aceleași, doar că ocupă poziții diferite – forma de imperativ a verbelor *a scuza/a ierta* și folosirea acestor verbe la timpul prezent cu valoare de imperativ (*Mă scuzi / Mă scuzați / Mă ierți / Mă iertați*).

Tabelul 2.2. Modalități de exprimare a scuzei directe în limba română (verbul *a scuza*)

Situația	Cer scuze	Îmi cer scuze	Scuze	Mă scuzi/ mă scuzați	Te rog să mă scuzi/Vă rog să mă scuzați	Scuze le mele	Îți cer scuze	Scuză-mă /scuză (scuzați- mă, scuzați)	Aș vrea sa-mi cer scuze	Vreau să mă scuzați	Primiți scuzele mele	Sper ca scuzele mele să fie acceptate	Total <i>a scuza</i>
Prietenii	4	16	24	13	–	–		15					72
Doamna	5	48	5	23	7	1		19					108
Aparatul	2	12	10	2	1	–	1	16					44
Cartea	3	22	1	13	–	–	–	8	1	1			49
Proiectul	3	20	17	6	3	–	–	25					74
Coordo- natorul	9	30	4	18	4			13			1	1	80
Total	26	148	61	75	15	1	1	96	1	1	1	1	427

Tabelul 2.3. Modalități de exprimare a scuzei directe în limba română (verbul *a ierta*)

Situația	Îmi cer iertare/cer iertare	Iartă-mă/ iertați-mă	Mă ierți/ mă iertați	Sper că mă veți ierta	Să am iertare	Poți să mă ierți?	Vă rog să mă iertați/Te rog să mă ierți	Îmi iertați întârzierea	Total <i>a ierta</i>
Prietenii	4	5	1	–			–		10
Doamna	7	2	8	1			3		21
Aparatul	–	3	1	–			3		7
Cartea	7	–	4		1		–		12
Proiectul	6/1	3	2			1	1		14
Coordo- natorul	8	3	6	1			4	1	23
Total	33	16	22	2	1	1	11	1	87

Tabelul 2.4. Scuze exprimate prin anglicisme

Situația	Sorry	I beg your pardon
Prietenii	9	1
Doamna	—	—
Aparatul	—	—
Cartea	—	—
Proiectul	2	—
Coordonatorul	—	—
Total	11	1

Astfel, în limba română, pe lângă folosirea locuțiunilor performative, constatăm existența și altor modalități de a exprima *scuza* în mod direct. O structură frecvent întâlnită în exemplele analizate și care reprezintă un indicator gramatical al actelor de limbaj directive este folosirea verbelor *a scuza* și *a ierta* la modul imperativ (*Scuză-mă / Scuzați-mă; Iartă-mă / Iertați-mă*) și la indicativ prezent cu valoare de imperativ (*Mă scuzi / Mă scuzați; și, respectiv, Mă ierți / Mă iertați*). Asemenea formule pot fi tratate drept *solicitări ale iertării*. După frecvență, ele ocupă locurile doi și trei după locuțiunile performative.

Rezultatele anchetării arată că, în afară de aceste trei structuri care sînt folosite pentru a exprima scuze directe, se utilizează și alte structuri, a căror frecvență este mai redusă. Este vorba de exprimarea scuzei prin intermediul verbului performativ caracteristic actului de limbaj *rugămintea* – *a ruga*, urmat de unul din verbele *a scuza* sau *a ierta* (*Vă rog să mă scuzați / Vă rog să mă iertați*). În opinia noastră, asemenea formulă poate fi tratată ca *rugămintea de a fi iertat*. Dacă analizăm această modalitate de a exprima scuze prin prisma teoriei searliene a actelor de limbaj, ne convingem că, după structură, ea reprezintă rugămintea de a fi iertat: verbul *Te rog* este indicatorul forței ilocuționare a actului realizat, iar *să mă scuzi / să mă scuzați; să mă ierți / să mă iertați* – conținutul propozițional. În așa fel, obținem structura searliană a enunțului – $F(p)$, unde F este indicatorul forței ilocuționare, iar p – conținutul propozițional (cf. [Searle, 1979: 1]).

Analizată prin prisma teoriei politeții propuse de P. Brown și S. Levinson, solicitarea iertării ar putea fi considerată strategie a politeții pozitive, care se bazează pe apropierea dintre interlocutori, întrucît ea cere implicarea ambelor părți la restabilirea echilibrului (*E cere iertare, iar R o oferă*).

Celelalte structuri au o frecvență foarte redusă, dar au fost clasificate drept scuze directe, deoarece conțin verbele *a scuza/a ierta* și substantivele *scuze/iertare*, care servesc drept indicatori ai acestui act de limbaj.

În afară de aceasta, în două situații în care distanța socială dintre interlocutori era mică (interacțiunea avea loc între prieteni), au fost înregistrate *scuze* directe exprimate prin xenismul *sorry*.

Dacă analizăm predilecția pentru o anumită structură la exprimarea scuzelor directe în funcție de parametrul *distanță socială* dintre interlocutori, constatăm că ambele locuțiuni performative (*Îmi cer scuze* / *Îmi cer iertare*) sînt folosite mai des în situațiile cînd distanța socială dintre interlocutori este mare (a se vedea anexa, situațiile 2, 4 și 6). Factorul *putere socială* pare, de asemenea, să influențeze asupra exprimării scuzei prin intermediul acestor locuțiuni. În situațiile 4 și 6, unde *R* are putere mai mare decît *E* scuzei, numărul scuzelor exprimate prin locuțiuni performative este mai mare decît în cazurile cînd nu există diferență de putere.

Un alt aspect care, după părerea noastră, prezintă interes, este deosebirea în ceea ce privește frecvența utilizării acestor două locuțiuni performative. Locuțiunea *Îmi cer scuze* are o frecvență cu mult mai înaltă decît *Îmi cer iertare*. Utilizarea mai redusă a formulei (*Îmi*) *cer iertare* ar putea fi explicată prin faptul că cererea iertării este asociată cu contexte religioase și cu iertarea păcatelor. Cu toate acestea, locuțiunea dată a fost folosită atît în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori era mare (2, 4, 6), cît și în situațiile ce vizau relațiile dintre prieteni, cu o frecvență puțin mai înaltă în situațiile cînd distanța socială dintre interlocutori este mare. Referitor la factorul *putere*, el pare să nu influențeze semnificativ asupra folosirii formulei (*Îmi*) *cer iertare*. Astfel, în cele 3 situații (2, 4, 6) cu grade diferite de putere (egală, medie, mare) utilizarea formulei date are aproape aceeași frecvență (7 – 7 – 8). În situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mică, adică interacțiunea are loc între prieteni, se observă o predilecție pentru formula ce conține verbul *a scuza* la modul imperativ (*scuză-mă*).

Dacă analizăm cum influențează variabila contextuală *distanța socială* asupra frecvenței întrebuirii unei scuze directe, observăm că mai multe scuze directe sînt utilizate în situațiile ce includ o distanță socială mare. În aceste situații, au fost înregistrate 293 de scuze exprimate direct. În situațiile în care distanța socială dintre interlocutori e mică, numărul scuzelor directe este mai mic – 223. Acest fapt ne vorbește despre importanța exprimării directe a scuzei cînd relațiile dintre interlocutori sînt distante. Deși actul scuzei pare să fie amenințător, decizia *E* de a opta pentru o formulă directă are două avantaje. În primul rînd, scuza exprimată direct este o modalitate de a accentua faptul că *E* pune relația sa cu persoana căreia i-a adus ofensă mai presus decît amenințarea pe care i-ar aduce aceasta eul-ui său personal: or a-și cere scuze presupune a se umili în fața celui alt. Pe de altă parte, prezentînd

scuze directe, *E* se arată ca o persoană bine-crescută, care cunoaște și respectă regulile de bună purtare în societate, aducînd astfel beneficiu imaginii sale proprii.

Analiza influenței variabilei *putere* asupra frecvenței scuzei directe relevă următoarele date, prezentate în următorul tabel.

Tabelul 2.5. Influența variabilei *Putere* asupra frecvenței scuzei directe

Gradul de putere	Frecvența scuzelor directe
Putere egală (situația 2)	129
Putere medie (situația 4)	61
Putere mare (situația 6)	103

Observăm că cea mai înaltă frecvență a scuzelor directe este în situația în care gradul de putere dintre interlocutori este egal (situația *Doamna*), iar cea mai joasă – în situația în care gradul de putere este mediu (situația *Cartea*). Dacă facem o comparație a frecvenței scuzelor directe în cazul puterii medii și mari dintre interlocutori, constatăm că în cazul unei puteri mari scuzele directe au fost prezentate mai frecvent, diferența fiind semnificativă. După părerea noastră, frecvența înaltă a scuzelor directe în situația în care gradul de putere dintre interlocutori este egal în cazul unei distanțe sociale mari (situația *Doamna*) ar putea fi explicată prin gradul de severitate a ofensei. Probabil, respondenții au considerat mai grav prejudiciul adus spațiului interlocutorului decît prejudiciul adus posesiei sau timpului acestuia.

Este important să menționăm că unele răspunsuri din chestionar conțin cîte două formule de scuză exprimată direct. De multe ori, ele sînt plasate la începutul și la sfîrșitul intervenției, între ele fiind folosite cîteva scuze indirecte. Doar în două situații din cele șase propuse în chestionar au fost înregistrate răspunsuri ce conțin cîte două scuze directe. Cel mai mare număr de asemenea răspunsuri (12) a fost înregistrat în situația 2 (*Doamna în supermarket*), unde distanța socială dintre interlocutori este mare și doar două în situația 5 (*Proiectul*), unde distanța socială dintre interlocutori este mică. Exemplele de mai jos ne confirmă acest lucru.

- a. *Îmi cer iertare, permiteți-mi să vă ajut, sînt foarte neîndemînică, mii de scuze încă o dată;*
- b. *Vă rog frumos să mă scuzați, îmi pare foarte rău, nu am făcut-o intenționat, îmi cer mii de scuze de la Dvs.*
- c. *Îmi cer scuze, nu am vrut să o fac. Am să vă ajut să strîngeți produsele și cer mii de scuze că așa s-a întîmplat.*

- d. *Vă rog frumos să mă scuzați.* Îmi pare foarte rău, nu am făcut-o intenționat, *îmi cer mii de scuze* de la dvs.
- e. *Mii de scuze*, este vina mea, imediat vă ajut să strângeți cumpărăturile. Încă o dată, *îmi cer scuze*.
- f. Vai! *Îmi cer iertare*, nu a fost intenționat. Îmi permiteți să vă ajut să adunați obiectele? Încă o dată *mii de scuze*.
- g. *Îmi cer scuze*, nu am făcut-o intenționat! Imediat le adun și le pun în pungă! Încă o dată *vă rog mult să mă iertați*.
- h. *Iartă-mă*, îmi pare rău că te-am făcut să aștepti, dar n-am făcut-o intenționat. Am avut niște probleme în trafic. *Te rog să mă ierți*.

Cele două scuze directe, poziționate la începutul și la sfârșitul intervenției, sînt exprimate prin formule diferite. Una din ele, de obicei cea finală sau ambele, conțin elemente ce amplifică forța scuzei:

În primul exemplu, *scuza* directă din poziția inițială este exprimată prin locuțiunea performativă *Îmi cer iertare*, iar cea din poziție finală – printr-o altă locuțiune performativă, de data aceasta eliptică – *mii de scuze*, a cărei forță este intensificată prin intermediul numeralului *mii*, precum și prin intermediul locuțiunii adverbiale *încă o dată* (*mii de scuze încă o dată*). În al doilea exemplu, *scuza* din poziția inițială are forma unei rugăminți, intensificator fiind adverbul *frumos* (*Vă rog frumos să mă scuzați*). Utilizînd această formulă, *E* vine cu o rugămintă către *R*, și anume rugămintea de a primi iertare pentru cele întîmplate. Cea de-a doua *scuză* este exprimată prin locuțiunea performativă *îmi cer scuze*, augmentată de numeralul *mii* (*Îmi cer mii de scuze de la Dvs.*). În aceste exemple, *scuza* din poziția finală se deosebește de cea din poziția inițială atît prin structura ei, cît și prin intensitate, a doua *scuză* constituind punctul culminant al schimbului reparator. Observăm, așadar, o creștere graduală a intensității scuzei.

2.3.1.2. Intensificarea forței scuzei directe

Întrucît aceeași formulă de *scuză* poate fi folosită atît pentru ofense grave, cît și pentru ofense mici, este dificil uneori de determinat dacă *E* regretă cu adevărat cele întîmplate sau doar respectă normele sociale. În cazul în care *E* simte că pentru ofensa comisă o structură ritualică ar putea fi insuficientă pentru a restabili echilibrul pierdut, el poate recurge la diferite mijloace care amplifică forța scuzei. Analiza datelor obținute pentru cercetarea dată a relevat două categorii de intensificatori ai forței scuzei:

1. intensificatori interni, care sînt niște unități lexicale, incluse în structura scuzei: *Cer mii de scuze*;

2. intensificatori externi, care reprezintă folosirea mai multor strategii de a cere scuze:
Îmi pare foarte rău că am întârziat. Mă scuzați, vă rog, și promit că așa situație nu se va mai repeta.

În cele ce urmează ne propunem să analizăm intensificatorii interni ai scuzei exprimată direct. Tabelul de mai jos conține informație despre modalitățile de augmentare a forței scuzei directe. Este important să subliniem faptul că scuza exprimată direct poate fi intensificată în mod diferit, în funcție de construcția lingvală utilizată.

Tabelul 2.6. Intensificatori interni ai scuzei directe

Exprimarea scuzei	Intensificatori	Exemple
Locuțiune performativă	<i>Mii</i> <i>Încă o dată</i>	Cer <i>mii</i> de scuze. <i>Mii</i> de scuze. Îmi cer scuze <i>încă o dată</i> . Scuze <i>încă o dată</i> . <i>Mii</i> de scuze <i>încă o dată</i> .
Solicitarea iertării: 1) imperativ 2) prezent cu valoare de imperativ 3) performativ directiv	<i>Te / vă rog</i> <i>Te / vă rog (foarte)</i> <i>frumos</i> <i>Te / vă rog (frumos)</i> <i>Frumos / mult</i>	Scuzați-mă, <i>vă rog</i> . Iartă-mă, <i>te rog</i> . Scuză-mă, <i>te rog foarte frumos</i> . Mă scuzi, <i>te rog frumos</i> . Mă scuzați, <i>vă rog</i> . Vă rog <i>frumos</i> să mă scuzați.

În exemplele analizate, forța scuzei directe, exprimată prin locuțiunile performative *Cer scuze/Cer iertare* a fost intensificată prin intermediul numeralului *mii* și prin locuțiunea adverbială *încă o dată*.

Numeralul *mii* este folosit pentru a augmenta forța scuzei, exprimată prin locuțiunea *îmi cer scuze (Cer mii de scuze)*. Forța scuzei exprimată prin locuțiunea performativă *îmi cer iertare* nu poate fi intensificată în acest fel. Ea este deja augmentată prin semnificația substantivului *iertare*, derivat al verbului *a ierta*, care semnifică „a scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greșeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva” [DEX, 472].

O altă modalitate de a intensifica forța scuzei exprimată prin performativ o reprezintă utilizarea locuțiunii adverbiale *încă o dată* (*Îmi cer scuze încă o dată*). Este important să subliniem faptul că, uneori, asemenea structură este precedată de mai multe scuze indirecte, nu și de scuză directă: *Doamnă, îmi pare nespus de rău pentru ce s-a întâmplat. Nu am fost atentă. Îmi*

cer scuze încă o dată. Acest fapt ne demonstrează că exprimarea regretului (*Îmi pare nespus de rău pentru ce s-a întâmplat*), precum și autocritica (*Nu am fost atentă*) au valoarea scuzei. Observăm că exemplul dat conține o intensificare dublă: prin pronumele *îmi* și prin locuțiunea *încă o dată*. Acestea, secundate de scuzele indirecte ce precedă scuza directă, contribuie la soluționarea conflictului creat.

Scuza exprimată prin performativul caracteristic actelor de limbaj directive (*Vă rog să mă scuzați*) este intensificată cu ajutorul adverbului *mult* sau al adverbului *frumos*, utilizat la gradul pozitiv (*frumos*) sau la superlativul absolut (*foarte frumos*).

Scuza exprimată prin imperativul verbelor *a scuza* și *a ierta* este intensificată prin intermediul unui indicator al politeții – *te rog* (*Scuză-mă, te rog / Iertați-mă, vă rog*). Pe lângă faptul că mărește forța scuzei, utilizarea acestei sintagme transformă scuza într-o rugămintă de a fi iertat. O intensificare dublă a forței scuzei o atestăm în cazul când sintagma *te rog* este însoțită de adverbul *frumos/foarte frumos* (*Scuză-mă, te rog (foarte) frumos*). În toate aceste cazuri, intensificatorul *te/vă rog (frumos)* poate preceda sau urma imperativul (*Iartă-mă, te rog* sau *Te rog, scuză-mă*). În cazul când scuza este exprimată prin forma de prezent indicativ cu valoare de imperativ – *Mă scuzi/mă scuzați/mă ierți/mă iertați* – *te/vă rog* este folosit doar în postpoziție (*Mă scuzați, vă rog*).

Analiza datelor obținute demonstrează faptul că există diferite modalități de a intensifica forța scuzei exprimate direct. Aceasta depinde de construcția utilizată. În unele cazuri atestăm chiar o dublă intensificare internă. Intensificând forța scuzei, *E* își exprimă dorința de a soluționa conflictul creat și de a restabili echilibrul în relația dintre el și interlocutorul său.

Tabelul 2.7. Frecvența utilizării intensificatorilor în situațiile propuse

Situația	Mii	Încă o dată	Te/vă rog	Te/vă rog frumos/ mult	Total
Prietenii	2	–	9	3	14
Doamna	11	8	21	12	52
Aparatul	7	1	8	4	20
Cartea	1	–	4	1	6
Proiectul	2	–	11	2	15
Coordonatorul	4	–	12	4	20
Total	27	9	65	26	127

Analiza rezultatelor prezentate în Tabelul 2.7 ne permite să tragem unele concluzii referitor la intensificarea forței scuzei directe în limba română. Concluziile se vor referi la următoarele trei aspecte:

- a. Care formule de scuză directă sînt intensificate cel mai frecvent?

- b. Relația *tipul ofensei – distanța socială – intensificarea scuzei*, adică ce tip de ofensă a generat mai multe scuze directe augmentate în cazurile când distanța socială este diferită?
- c. Influențează oare variabila *distanța socială* asupra intensificării scuzei directe?

Cel mai frecvent utilizat intensificator este *te/vă rog*, care uneori este augmentat dublu cu ajutorul adverbilor *mult* sau *frumos*. De aici concluzionăm că scuza directă, ce are structura unei solicitări a iertării (*Scuză-mă / Scuzați-mă, Mă scuzi / Mă scuzați, Iartă-mă / Iertați-mă, Mă ierți / Mă iertați, Te / Vă rog să mă scuzați / iertați*) este intensificată mai frecvent decât locuțiunile performative (*(Îmi) cer scuze / iertare*).

Dacă analizăm folosirea intensificatorilor în funcție de tipul ofenselor descrise în situațiile propuse în chestionar și în funcție de distanța socială dintre interlocutori, am putea spune că, în cazul distanței sociale mici, cel mai frecvent au fost intensificate scuzele în situația în care tipul ofensei descrise este *posesia* (situația *Aparatul*) – 20 de cazuri.

În celelalte două situații, care implică ofensa *timp* (*Proiectul*) și *spațiu* (*Prietenii*), numărul intensificatorilor scuzelor directe este aproximativ același – 15 și, respectiv, 14. Aceste date ne fac să concluzionăm că în relațiile în care distanța socială este mică interlocutorii par să fie mai îngrijorați atunci când se aduce o ofensă de posesie și mai puțin atunci când aceasta se referă la timp și spațiu.

În situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mare, cele mai multe exemple de intensificări se observă în situația în care tipul ofensei este spațiul (*Doamna*) – 52. Pe locul doi se află situația în care tipul ofensei este timpul (*Coordonatorul*) – 20 de intensificări și cel mai puțin au fost intensificate scuzele în situația în care tipul ofensei este posesia (*Cartea*) – 6 intensificări. De aici am putea concluziona că în relațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mare valorează mai mult spațiul, după care urmează timpul și posesia.

Tabelul 2.8. Frecvența utilizării intensificatorilor în funcție de tipul ofensei și distanța socială

Distanță socială	Spațiu	Posesie	Timp	Total
– D (distanță socială mică)	14	20	15	49
+ D (distanță socială mare)	52	6	20	78

Rezultatele obținute demonstrează că scuzele directe sînt augmentate mai frecvent atunci când distanța socială dintre interlocutori este mare și mai puțin în situațiile în care ea este mică. Altfel zis, relațiile dintre prieteni pot fi „redresate” mai ușor, iar cele distante necesită mai mult efort din partea vinovatului.

Tabelul 2.9. Frecvența utilizării intensificatorilor în funcție de factorul

Putere în cazul unei distanțe sociale mari

Gradul de putere	Frecvența intensificatorilor
Putere egală	52
Putere medie	6
Putere mare	20

Datele obținute relevă o distribuție a intensificatorilor asemănătoare cu cea a scuzei directe, și anume frecvența cea mai înaltă în cazul situației cu același grad de putere (situația *Doamna*), urmată de situația în care receptorul are o putere mare asupra emițătorului scuzei (situația *Coordonatorul*) și cea mai joasă frecvență în cazul puterii medii (situația *Cartea*).

2.3.2. Scuze exprimate indirect

Analiza datelor obținute în urma administrării chestionarului a demonstrat că restabilirea echilibrului interacțional, pierdut în urma comiterii unei ofense, nu e posibilă în baza doar a scuzei directe. Doar 52 de răspunsuri au fost constituite dintr-o *scuză* directă. 442 de răspunsuri conțineau atât *scuze* directe, cât și indirecte, iar 153 din răspunsuri conțineau doar *scuze* indirecte. Acest fapt ne permite să concluzionăm că în limba română exprimarea directă a scuzelor, precum și cea indirectă, este foarte importantă pentru a detensiona relațiile dintre interlocutori.

Tabelul 2.10. Frecvența utilizării scuzelor directe, indirecte și mixte

Situații	Răspunsuri ce conțin doar o scuză directă	Răspunsuri ce conțin scuze directe și scuze indirecte	Răspunsuri ce conțin doar scuze indirecte
Prietenii	32	55	14
Doamna	1	116	3
Aparatul	–	52	59
Cartea	–	55	40
Proiectul	3	82	26
Coordonatorul	16	79	14
Total	52	442	153

După cum se poate observa, rezultatele indică o frecvență foarte înaltă a răspunsurilor în care activitatea reparatorie se realizează nu doar prin intermediul scuzelor directe, dar și prin utilizarea scuzelor indirecte. Mai mult ca atât, detensionarea relațiilor dintre interlocutori este posibilă și prin scuze exprimate indirect, fără a utiliza și scuze directe.

În continuare, ne propunem să analizăm mijloacele prin care se realizează scuzele indirecte în limba română. După cum a fost menționat deja în lucrare, clasa scuzelor indirecte include enunțurile care realizează funcția scuzei, dar care nu conțin indicatori ai forței ilocuționare a acestui act de limbaj. Din această categorie fac parte celelalte patru clase din

taxonomia propusă de către E. Olshtain și A. Cohen, precum și *exprimarea regretului* [Olshtain, Cohen, 1983: 22]. În opinia noastră, în limba română, enunțurile prin care locutorul își exprimă regretul nu pot fi considerate scuze directe din cauza ambiguității pe care o creează. Mai mult ca atât, după cum menționează H. Vollmer și E. Olshtain, în fiecare limbă există formule lingvistice care realizează actul scuzei. Aceste formule, chiar și în lipsa contextului vor fi asociate în mentalitatea vorbitorilor nativi cu sensul scuzei [Vollmer ș.a., 208 – 209]. În acest sens, formula *Îmi pare rău* nu întotdeauna este asociată cu *scuza*. De aceea, în lucrarea de față această formulă va fi abordată ca mijloc de exprimare indirectă a scuzei. În așa fel, clasa scuzelor indirecte include următoarele subclase:

1. *exprimarea regretului;*
2. *explicarea cauzelor ce au provocat ofensa;*
3. *asumarea responsabilității;*
4. *oferta de despăgubire sau de restituire;*
5. *promisiunea de a nu aduce asemenea ofense în viitor.*

2.3.2.1. Exprimarea regretului

Starea psihologică care necesită să fie exprimată pentru ca actul de limbaj *scuza* să fie reușit este regretul. De aceea, în unele situații, enunțuri ce conțin exprimarea regretului sînt folosite pentru a prezenta scuza, bunăoară, *Îmi pare rău că așa s-a întîmplat*.

Este important să subliniem faptul că, în dependență de context, asemenea enunțuri pot avea și alte funcții. Astfel, ele pot fi folosite pentru:

- a comunica noutăți rele: *A fost împușcată în timpul unei tentative de evadare. E ceea ce știu... Îmi pare rău să vă aduc această veste...* (Dabija, 80);
- a exprima refuzul de a face ceva: – *Fugi de-i comunică sosirea mea. – Îmi pare rău, Luminăția voastră, dar casa mi se odihnește* (Druță, 237).

Întrucît formele implicite riscă să fie interpretate eronat, *scuza*, formulată prin „*Îmi pare rău*”, poate să nu aibă întotdeauna efectul dorit, relațiile dintre interlocutori rămînînd în continuare tensionate. Din acest motiv, ea este de multe ori utilizată de rînd cu *scuza* convențională (*Cer scuza/iertare, Scuzați-mă/Iertați-mă*). După cum menționează C. Kerbrat-Orecchioni, atunci cînd asemenea formule însoțesc *scuza* directă, ele redau explicit condiția de sinceritate a actului de limbaj *scuza* – locutorul regretă acțiunea A [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 165]. În același timp, ele augmentează forța scuzei, iar prin aceasta locutorul are mai multe șanse de a obține ceea ce își dorește – detensionarea relațiilor cu interlocutorul său.

Strategia dată a fost folosită în toate situațiile propuse. Uneori, ea însoțește scuza directă. Alteori este întrebuințată fără aceasta. Din rezultatele incluse în tabelul 2.11 observăm că frecvența utilizării strategiei *exprimarea regretului* nu diferă mult în funcție de factorul distanța socială, fiind întâlnită de 73 de ori în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mică (*Prietenii, Aparatul, Proiectul*) și de 60 de ori în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mare (*Doamna, Cartea, Coordonatorul*). Se observă însă o diferență în ceea ce privește folosirea acestei strategii împreună cu scuza directă. În cazul unei distanțe sociale mici, formula *Îmi pare rău* a fost utilizată mai frecvent în lipsa unei scuze directe, în unele cazuri fiind întrebuințată de una singură, în altele – împreună cu alte formule indirecte. În situațiile în care distanța socială este mare, tabloul este mai puțin omogen și este mai dificil de a trage unele concluzii.

Tabelul 2.11. Frecvența utilizării strategiei *exprimarea regretului*

Exprimarea regretului	Prietenii	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
<i>Îmi pare rău</i> cu scuză directă	2	23	10	2	7	7	51
<i>Îmi pare rău</i> fără scuză directă	8	3	29	18	17	7	82
Total	10	26	39	20	24	14	133
Intensificări	–	16	9	4	5	4	38

În cazul în care formula *Îmi pare rău* este întrebuințată împreună cu o scuză directă, este indicată explicit condiția de sinceritate din teoria lui J. Searle pentru actul scuzei – exprimarea regretului. Din punctul de vedere al teoriei politeții, scuza realizată prin formula *Îmi pare rău* nu este amenințătoare nici pentru imaginea *E*, nici pentru cea a *R*. Spre deosebire de solicitarea iertării, ea nu cere implicarea părții care a avut de suferit în urma ofensei. Din acest considerent, exprimarea regretului ar putea fi clasificată drept strategie a politeții negative, care subliniază distanța dintre interlocutori. În același timp, formula dată poate fi considerată drept intensificator al actului scuzei.

Atunci când este folosită în lipsa scuzei directe această formulă poate crea ambiguitate, întrucât prin intermediul ei emițătorul poate voala nedorința sau dificultatea sa de a admite că a comis o greșală. Datele prezentate în tabelul 2.11 indică faptul că formula *Îmi pare rău* a fost utilizată cu mult mai frecvent anume în lipsa unei scuze directe.

Tabelul 2.12. Frecvența utilizării strategiei *exprimarea regretului* în funcție de tipul ofensei și distanța socială

Distanță socială	Spațiu	Posesie	Timp	Total
– D (distanță socială mică)	10	39	24	73
+ D (distanță socială mare)	26	20	14	60

Din datele prezentate în tabel, observăm o frecvență mai înaltă a strategiei date în cazul unei distanțe sociale mici. Doar pentru ofensa ce ține de încălcarea spațiului interlocutorului frecvența strategiei *exprimarea regretului* este mai înaltă în cazul distanței sociale mari.

Tabelul 2.13. Frecvența utilizării strategiei *exprimarea regretului* în funcție de factorul *Putere* în cazul unei distanțe sociale mari

Gradul de putere	Frecvența strategiei <i>exprimarea regretului</i>
Putere egală (situația 2)	26
Putere medie (situația 4)	20
Putere mare (situația 6)	14

Datele tabelului indică o dependență invers proporțională a frecvenței strategiei *exprimarea regretului* față de creșterea gradului de putere a *R* scuzei față de *E*. Cu cât gradul de putere este mai mare, cu atât frecvența strategiei date este mai joasă.

La fel ca și în cazul scuzelor directe, forța scuzei indirecte, exprimate prin intermediul strategiei *exprimarea regretului*, poate fi intensificată. Aceasta se realizează cu ajutorul gradului superlativ absolut al adverbului (*Îmi pare foarte / tare / nespus de rău*) sau prin intermediul construcțiilor *Așa îmi pare rău* și *sincer îmi pare rău*. Doar într-o singură situație nu a existat nici un caz de intensificare a acestei construcții. Este vorba de situația *Prietenii*, în care distanța socială dintre interlocutori este mică.

2.3.2.2. Explicarea cauzelor ce au provocat ofensa

O altă strategie ce contribuie la realizarea activității reparatorii este explicarea cauzelor ce au provocat ofensa. Această strategie este indicată în taxonomiile mai multor cercetători care au studiat actul de limbaj *scuza* în diferite limbi (cf. [Olshtain ș.a., 1983, Blum-Kulka, 1989]). În studiul realizat în cadrul proiectului CCSARP, care a cercetat *scuza* și *solicitarea* în mai multe limbi, explicația a fost definită drept o formă a justificării, prin care se explică faptul că sursa ofensei o constituie factorii externi, asupra cărora vorbitorul nu deține nici un control [Blum-Kulka ș.a., 1989: 21]. R. Marques-Reiter susține că, prin intermediul explicațiilor, locutorul exprimă direct sau indirect cauzele care au provocat ofensa [Marques-Reiter, 157]. Explicația poate însoți scuza exprimată direct, dar poate realiza activitatea reparatorie și în lipsa acesteia. Deci, în funcție de situație, dar și de elementele paralingvistice folosite, explicația poate avea

valoarea unei scuze. În studiul nostru explicația aparține clasei scuzelor indirecte, întrucât ea nu conține indicatori ai forței ilocuționare a scuzei, dar totuși poate realiza activitatea reparatorie.

Succesul explicației, după cum subliniază R. Marques-Reiter, depinde și de abilitatea locutorului de a transfera responsabilitatea pentru ofensă unei alte surse [*ibidem*, 158]. În situațiile când aceasta este imposibil, locutorii nu recurg la ea, ci la alte strategii care pot avea valoare reparatorie. Din această cauză, nu au fost înregistrate explicații în răspunsurile la toate situațiile incluse în chestionar, ci doar în situațiile în care era posibil ca locutorul să transfere responsabilitatea unei alte surse (*Cartea, Proiectul, Coordonatorul*).

Tabelul 2.14. Frecvența prezentării explicațiilor pentru ofensa adusă

Strategie	Prietenii	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Explicații	—	—	—	20	83	53	156

Din rezultatele prezentate în tabel, observăm că cea mai înaltă frecvență a explicațiilor este pentru ofensa *Timput*, adică în situațiile *Proiectul* și *Coordonatorul*. În situația *Proiectul*, în care distanța socială dintre interlocutori este mică, au fost aduse cu mult mai multe explicații decât în situația *Coordonatorul*, în care distanța socială dintre interlocutori este mare, iar puterea socială este diferită. De aici am putea conchide că între prieteni explicația este folosită mai frecvent în activitatea reparatorie, locutorul comunicând interlocutorului său că au existat unele circumstanțe care au provocat ofensa și asupra cărora el nu deține controlul. Altfel zis, în lipsa acestor surse externe, ofensa nu ar fi fost adusă.

Analiza conținutului explicațiilor relevă faptul că explicația cea mai frecvent oferită ține de problemele de transport – 55 de explicații de acest fel. Alte explicații au fost urgența, ceva neprevăzut, probleme importante.

De cele mai multe ori, în 88 de cazuri, a fost dată o explicație clară a cauzelor ce au dus la comiterea ofensei (*A întârziat autobuzul; Bunicul a suferit un acces și am fost nevoit să plec de urgență la spital*). Aceste exemple ilustrează tendința vorbitorilor români de a oferi detalii personale în timpul realizării activității reparatorii, ceea ce este o caracteristică a politeții pozitive. În celelalte cazuri, s-a menționat faptul, în general (*Am avut o urgență acasă; Pe neașteptate, au apărut unele probleme, a căror rezolvare nu putea fi amânată*), fără a se indica exact ce s-a întâmplat. Din aceste considerente, putem clasifica explicațiile în două categorii: explicații explicite și explicații implicite. Explicațiile implicite pot fi considerate strategii ale politeții negative, întrucât prin nedorința de a oferi detalii, se subliniază distanța dintre interlocutori.

În majoritatea situațiilor, în exemplele analizate explicația însoțea o scuză directă. Au fost însă și cazuri când explicația era prezentată fără scuză directă (*Nicolae, era o problemă de trafic*.

Se întâmplă. Cu ce începem?). Asemenea scuze au fost prezentate doar în situația *Proiectul*, adică în cazul unor relații sociale apropiate între interlocutori. 16 răspunsuri din cele 83 care conțin explicații în situația dată nu conțin scuză directă. În situația *Coordonatorul*, unde distanța socială dintre interlocutori este mare (profesor-student) și factorul *Putere* este, de asemenea mare, doar 6 scuze ce conțin explicații nu conțin scuză directă. Acest fapt ne permite să conchidem că în cultura română, în cazul unei distanțe sociale mari între interlocutori, și a *Puterii* mari, este important ca scuza să conțină și o formulare directă. Doar explicațiile nu sînt suficiente pentru a restabili echilibrul. În cazul relațiilor sociale apropiate, este posibil ca armonia să fie restabilită și în lipsa unei scuze directe.

Prezența explicațiilor, alături de scuză, subliniază faptul că *E* nu a avut intenția să comită ofensa dată și, dacă el ar fi putut controla situația, ofensa ar fi fost evitată.

2.3.2.3. Asumarea responsabilității

Prezența indicatorilor lingvistici ai forței ilocuționare a scuzei indică clar actul de limbaj care este realizat. Cu toate acestea, formularea directă a scuzelor nu conține nicio informație despre atitudinea *E* față de *R* și față de ofensă. Acest lucru este însă necesar pentru eficacitatea scuzei. Pentru a readuce echilibrul interacțiunii, este important ca *E* să-și asume responsabilitatea pentru ofensa comisă. După cum susțin cercetătorii, la baza acceptării responsabilității pentru propriul comportament stă disponibilitatea de a admite „nu am avut dreptate” [Chapman ș.a., 41]. Asumarea responsabilității este o trăsătură pertinentă a scuzei, întrucît comunică interlocutorului că *E* își dă seama de faptul că au fost încălcate normele sociale și el admite că este responsabil pentru cele întîmplate. Strategia dată este considerată un element indispensabil al scuzei și este necesară pentru restabilirea echilibrului social. Declarațiile de acceptare a responsabilității contribuie la sporirea caracterului de sinceritate a scuzelor. Trebuie să menționăm că cercetările în domeniul actului de limbaj *scuza* în alte limbi ne demonstrează că formulele prin care se acceptă responsabilitatea pot avea valoarea unei scuze în orice context, adică pot fi folosite în orice situație care necesită prezentarea scuzelor [Ogiermann, 131]. Scuza este mai convingătoare, dacă *E* poartă răspundere pentru cele întîmplate. După cum susține E. Ogiermann, responsabilitatea este criteriul de bază ce atribuie enunțului funcția de scuză [*ibidem*, 132].

În taxonomia propusă de către E. Olshtain și A. Cohen, strategia *asumarea responsabilității* include patru subcategorii:

- recunoașterea vinei (*E vina mea*);
- autocritica (*Știu că sînt iresponsabilă. N-am fost atentă*);
- recunoașterea că interlocutorul merită să i se prezinte scuze (*Aveți dreptate*);
- lipsa unei intenții (*N-am vrut. Nu am făcut-o intenționat*) [Olshtain ș.a., 1983: 23].

Trei din ele au fost întâlnite în răspunsurile chestionarului, lipsind doar a treia subcategorie. După cum menționează acești cercetători, prima subcategorie, recunoașterea vinei, reprezintă o modalitate explicită de a accepta responsabilitatea, celelalte fiind indirecte.

Tabelul 2.15. Frecvența utilizării strategiei *asumarea responsabilității*

Subcategorii	Prietenii	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Recunoașterea vinei	2	6	11	18	2	2	41
Autocritica	9	35	8	44	3	7	106
Lipsa unei intenții	19	22	4	9	4	2	60
Total	30	63	23	71	9	11	207

Recunoașterea vinei este o modalitate explicită de a exprima responsabilitatea pentru ofensa comisă. În exemplele analizate au fost 41 de cazuri când *E* și-a exprimat vinovăția. Recunoașterea vinei se realizează prin intermediul enunțurilor de felul: *E vina mea. Sînt vinovat. E greșeala mea*. Datele obținute relevă o frecvență relativ joasă (uneori chiar foarte joasă) a acestei strategii. În situațiile ce țin de ofensa *Timpul* (situațiile *Proiectul* și *Coordonatorul*) au fost înregistrate doar patru cazuri ce conțin o recunoaștere explicită a vinei. Aceste situații sînt cele ce includ cel mai mare număr de explicații (vezi Tabelul 2.14), iar explicațiile exprimă cauzele care au provocat ofensa. Deci pentru ofensa *Timpul*, în marea majoritate a cazurilor, a fost prezentată o explicație care transferă responsabilitatea pentru cele întîmplate unei alte surse. Recunoașterea vinei pare să fie un act amenințător pentru imaginea pozitivă a respondenților. Din această cauză această strategie are o frecvență joasă. S-a optat însă mai mult pentru o acceptare indirectă a responsabilității, care s-a realizat prin intermediul autocriticii și a exprimării lipsei intenției de a aduce ofensa.

Referitor la *autocritică*, putem menționa că în toate situațiile propuse, scuza conținea enunțuri prin care *E* se critica pe sine însuși, specificînd un neajuns al său. Au fost invocate următoarele motive privind comiterea ofensei: neatenția (54 de cazuri), neîndemînarea (2), lipsa de punctualitate (3), nu v-am văzut/observat (11). Uneori *E* menționează o latură negativă care îl caracterizează (*Sînt foarte neîndemînatică; Niciodată nu sînt punctuală*). Alteori, se indică faptul că aceasta s-a întîmplat doar în cazul dat (*Nu sînt o persoană neatentă, dar de data aceasta am dat greș*). Deși de multe ori în enunțurile de autocritică apare un subiect exprimat prin pronume personal sau unul inclus în forma gramaticală a verbului-predicat (*Am fost neatentă*), sînt frecvente și cazurile când ele au formă impersonală *A ieșit din neatenție; S-a întîmplat din neatenție*. În opinia noastră, astfel de enunțuri minimalizează critica: pe de o parte, *E* este gata să

se critice pe sine însuși, iar, pe de altă parte, se eschivează de la ea. Folosirea structurilor de acest fel subliniază faptul că, la fel precum recunoașterea vinei, critica este și ea un act de limbaj care pune în pericol imaginea pozitivă a *E*. După cum subliniază E. Ogiermann, critica este un act amenințător și umilitor pentru locutor [Ogiermann, 145]. Prin intermediul autocriticii se confirmă dreptul victimei de a se simți ofensat și se exagerează vina persoanei care a comis încălcarea. Din această cauză, unii respondenți au optat pentru o construcție care, se pare, este mai puțin amenințătoare.

Datele prezentate în tabelul 2.15 indică o frecvență mai înaltă a autocriticii în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mai mare decât în cele în care interlocutorii sînt prieteni. Putem conchide, așadar, că factorul *distanța socială* pare să influențeze decizia *E* de a-și pune în pericol imaginea pentru a „salva” relațiile ulterioare cu interlocutorul. În relațiile dintre prieteni însă, au fost foarte puține cazuri în care *E* scuzei s-a criticat pe sine pentru ofensa adusă.

Exprimarea *lipsei intenției* de a aduce ofensă este o altă modalitate indirectă de a-și asuma responsabilitatea pentru cele întîmplate. Prin intermediul enunțurilor ce exprimă *lipsa unei intenții de a ofensa*, *E* recunoaște, într-o formă implicită, că a comis o greșeală. Enunțul *N-am făcut-o intenționat* conține presupuziția *Am făcut aceasta*, deci se recunoaște faptul că a fost comisă o încălcare. Cele mai multe exemple de acest fel (*N-am vrut / Nu a fost intenționat*) au fost utilizate în situațiile în care ofensa este *Spațiul* și cele mai puține – în care ofensa este *Timpul*.

Prin acceptarea responsabilității pentru ofensa adusă se transmite mesajul că pentru cel care a adus ofensa contează mult relația sa ulterioară cu *R*. Utilizarea acestei strategii prin toate formele ei – *recunoașterea vinei*, *autocritica*, *exprimarea lipsei unei intenții* – sugerează ideea că, în cazul apariției unui dezechilibru în relația cu celălalt, reprezentanții culturii române tind să fie preocupați mai mult de restabilirea imaginii victimei decât de menținerea imaginii lor personale. În așa mod ar putea fi explicată decizia românului de a se pune într-o lumină nu tocmai favorabilă față de interlocutorul său, relevînd punctele sale slabe. Denigrîndu-se pe sine însuși prin recunoașterea vinei și prin autocritică, *E* salvează imaginea interlocutorului său, subliniind în așa fel dorința de a restabili relațiile sale cu *R*.

Utilizarea criticii la realizarea activității reparatorii ar putea fi explicată și prin tendința românului de a fi modest, de a „lăsa de la sine” pentru menținerea relației cu interlocutorul. Este o caracteristică specifică culturii românești, care pare să lipsească la reprezentanții altor culturi. În limba engleză, bunăoară, formulele de autocritică, utilizate împreună cu actul scuzei, sînt mai puțin umilitoare (*It is typical of me „E ceva tipic pentru mine”*), suprapunîndu-se uneori cu exprimarea lipsei intenției (*I do not know what I was thinking „Nu știu la ce mă gîndeam”*)

[Ogiermann, 239]. Aceasta se explică prin faptul că recunoașterea unei deficiențe proprii nu este necesară într-o societate în care egalitarismul constituie o valoare [Suszczyńska, 1063].

Dacă analizăm frecvența utilizării strategiei *asumarea responsabilității* în funcție de variabilele *distanța socială* și *putere*, observăm că în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mică, strategia dată a fost întrebuințată mai puțin, ceea ce ne permite să concluzionăm că în relațiile apropiate există tendința de a evita actele de limbaj care pun în pericol imaginea pozitivă a *E*.

Analiza frecvenței de utilizare a acestei strategii în funcție de diferite grade de *putere* dintre interlocutori relevă următoarele:

Tabelul 2.16. Frecvența utilizării strategiei *asumarea responsabilității* în situațiile ce includ grad de putere diferit între interlocutori

Subcategorii	Doamna (putere egală)	Cartea (putere medie)	Coordonatorul (putere mare)
Recunoașterea vinei	6	18	2
Autocritica	35	44	7
Lipsa unei intenții	22	9	2
Total	63	71	11

Datele obținute ne duc la ideea că diferitele grade ale factorului *Putere* nu par să influențeze asupra utilizării strategiei *acceptarea responsabilității*. Din datele tabelului, observăm că *Puterea* mare a *R* față de *E* scuize a generat cea mai joasă frecvență a *asumării responsabilității* pentru ofensa adusă (11 cazuri). În celelalte două situații, în care între interlocutori este putere medie și egală, frecvența acestei strategii este cu mult mai înaltă (71 și, respectiv, 63). Aceasta ne face să conchidem că tipul ofensei, și nu factorul putere pare să influențeze asupra frecvenței utilizării strategiei date. Pentru ofensa *Timpul* a fost înregistrat cel mai mic număr de răspunsuri în care respondenții își asumă răspunderea pentru ofensa adusă. Aceasta se referă atât la acceptarea directă a responsabilității prin recunoașterea vinei, precum și la acceptarea indirectă a responsabilității prin autocritică și exprimarea lipsei intenției.

2.3.2.4. Oferta de despăgubire

Următorul element din taxonomia propusă de către E. Olshtain și A. Cohen este *oferta de despăgubire* sau *de restituire* [Olshtain ș.a., 22]. Ea are o legătură directă cu funcția reparatorie a scuzei. Este o ofertă a *E* de a încerca să restabilească situația, să repare lucrurile de parcă ofensa nici nu ar fi avut loc. Ea poate restabili echilibrul, reparînd nu doar verbal paguba adusă, ca celelalte tipuri de scuze, dar compensînd chiar pierderea. Această strategie, după cum

menționează E. Ogiermann, este dependentă de context. Ea se utilizează în situațiile când ofensa este de o așa natură, încât pentru ea poate fi adusă recompensă materială [Ogiermann, 147]. După cum susțin unii cercetători, unele persoane consideră important ca *scuza* să conțină și un efort de restituire, aceasta fiind cea mai puternică dovadă a sincerității unei *scuze* [Chapman, 61]. Se opinează, de asemenea, că dorința de a repara nedreptățile comise, de a recompensa daunele provocate reprezintă un element al scuzelor veritabile [ibidem, 74]. Ideea privind legătura dintre scuzele veritabile și oferta de despăgubire o găsim și la A. Stanley, care menționează că „dorința de a încerca să faci ceva în compensație pentru durerea pe care ai cauzat-o, este dovada unor scuze veritabile” [ibidem, 58]. Rezultă, așadar, că această strategie scoate în evidență sinceritatea scuzei și dorința *E* de a menține relațiile cu *R*. Prin aceasta, oferta de despăgubire aparține politeții pozitive.

E. Ogiermann clasifică ofertele de despăgubire în oferte directe și indirecte [Ogiermann, 182]. Formulele ce aparțin ofertelor directe exprimă un nivel înalt al obligațiunii *E* și un grad scăzut de opționalitate pentru *R*. Cele mai frecvente structuri, ce aparțin acestei categorii, sînt cele care conțin un verb la timpul viitor. Prin intermediul lor, *E* îi aduce la cunoștință *R* ce măsuri va întreprinde pentru a restitui paguba (*Îți voi cumpăra altul nou*). În această categorie a ofertelor directe pot fi incluse și structurile interogative de tipul *Cît trebuie să plătesc?*

Ofertele indirecte se deosebesc de cele directe prin faptul că *E* propune doar să repare dauna, lăsîndu-l pe *R* să accepte sau să refuze recompensa ce i se oferă. Deci *E* oferă *R* libertatea de a lua o decizie, iar aceasta implică un nivel mai scăzut al obligațiunii *E*. Asemenea oferte de despăgubire au formă interogativă: *Se poate să vă ajut?* Ele pot fi tratate și ca solicitări ale permisiunii.

În cele șase situații analizate în studiul de față, frecvența ofertelor de despăgubire este destul de înaltă. Strategia dată se întâlnește în cinci situații. Unica situație care nu conține oferte de despăgubire este *Coordonatorul*. Aceasta se explică prin natura ofensei: or este greu de presupus ce despăgubire ar putea fi oferită în cazul întîrzierii la consultația cu coordonatorul științific. O altă situație, asemănătoare cu cea menționată mai sus, deosebirea fiind distanța socială mică dintre interlocutori, este *Proiectul*. Aici au fost prezentate opt oferte de despăgubire. Ele însă au un specific aparte, întrucît nu țin direct de ofensa adusă.

Ofertele de despăgubire sînt, de regulă, neomogene. Prima distincție pe care o facem se referă la modul lor de exprimare. În exemplele analizate există oferte de despăgubire exprimate verbal, în care locutorul spune ce acțiuni va întreprinde pentru a restabili echilibrul pierdut, și oferte exprimate nonverbal, în care respondenții au indicat în răspuns cum vor proceda în

asemenea situații. De exemplu: *Scuzați vă rog, îmi pare rău (mă aplec, strâng totul și pun în coș).* Acest fapt subliniază înțelepciunea proverbului *Faptele spun mai mult decât vorbele.*

Tabelul 2.17. Frecvența utilizării strategiei *oferta de despăgubire (de restituire)*

Strategie	Prieteni	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Oferta de despăgubire (exprimată verbal)	29 (inclusiv 5 intensificatori)	97 (inclusiv 11 intensificatori)	92 (inclusiv 14 intensificatori)	70	8	–	296
Oferta de despăgubire (exprimată nonverbal)	8	10	7	–	–	–	25
Total	37	107	99	70	8	–	321

A doua distincție o facem între diferite modalități de a oferi despăgubiri care au fost exprimate verbal. Structurile folosite în acest caz ar putea fi clasificate din două puncte de vedere. În primul rând, am putea face distincție între oferte directe și indirecte. În al doilea rând, am putea clasifica ofertele în funcție de cine participă la acest proces: doar vinovatul sau vinovatul împreună cu persoana care a avut de suferit.

Analizând construcțiile folosite, constatăm că există atât oferte directe, cât și indirecte. În ofertele directe se indică clar ce va întreprinde locutorul (sau ce a întreprins deja) pentru a remedia situația. În asemenea oferte de despăgubire este folosit timpul trecut (*Eu deja am vorbit cu un specialist în domeniu și trebuie să-l duc la reparație*), timpul prezent (*Eu strâng totul chiar acum*), precum și timpul viitor (*Am să vă ajut să strângeți produsele*). Folosirea timpului prezent subliniază faptul că *E* este gata să repare imediat greșeala, iar folosirea timpului trecut indică grija *E* pentru oferirea unei recompense cât mai grabnice. Anunțând că recompensa a început deja, *E* speră că *R* nu va simți dauna adusă relațiilor dintre ei.

Printre exemplele analizate sînt și oferte indirecte de despăgubire. Ele au forma unor solicitări ale permisiunii. Asemenea oferte de despăgubire au fost prezentate în situația (*Doamna*), în care distanța socială dintre interlocutori este mare. 50% din numărul ofertelor de despăgubire din această situație pot fi considerate solicitări ale permisiunii. Ele au structură interogativă (*Aș putea să vă ajut să strângeți cumpărăturile? Pot să vă ajut?*) sau imperativă (*Permiteți-mi să vă ajut*).

În unele oferte de despăgubire este exprimată o preocupare a *E* pentru doleanțele *R*. În același timp, se simte că *E* nu manifestă dorința de a repara greșeala (*Cît trebuie să plătesc*

pentru pagubă?; Zi-mi cum să recuperez greșeala?; Spune-mi, te rog, ce trebuie să fac ca să-mi răscumpăr vina?). Nu de puține ori, vinovatul își exprimă îndoiala referitor la necesitatea oferirii unei despăgubiri (*Dacă trebuie, eu vă plătesc sau cumpăr altă carte în loc; Dacă e nevoie, pot să cumpăr alta și să o înlocuiesc; Dacă trebuie, pot să achit cartea.*). Ca atare, subordonatele condiționale, ce însoțesc oferta de despăgubire, relevă și mai evident nedorința *E* de a repara greșeala. Deși în număr mic (10), asemenea construcții au fost întâlnite în exemplele analizate.

Cea de-a doua clasificare face distincție între două modalități de oferire a despăgubirii:

1. Vinovatul va repara greșeala de unul singur, adică fără ca să-l implice pe interlocutorul său, prin una din următoarele modalități: va duce aparatul la reparație (*Îl dau eu la reparație*), va procura un alt aparat de fotografiat (*Îți voi cumpăra altul*) sau va achita costul aparatului (*Îți achit cât trebuie*).
2. Vinovatul face apel la un act de conlucrare cu *R*, sperînd că acesta va prețui pozitiv atitudinea sa față de actul de reparație: *Hai să mergem la un magazin și să alegem un aparat nou. / Poate mergem ambii la reparație să vedem ce ne spune. Posibil că cheltuiala o voi suporta eu / Ce-ar fi să-l dăm unui specialist să-l controleze și dacă e vina mea, atunci eu achit reparația; Vă ajut să strîngeți cumpărăturile. / Vă ajut să strîngeți totul. / Dați-mi voie să vă ajut*).

Numărul mare de răspunsuri ce conțin o oferire a despăgubirii sau a recompensei (acolo unde ea este posibilă) ne vorbește despre importanța acestei strategii ca mijloc de aplanare a conflictului apărut în relația dintre interlocutori. Rezultatele arată că atunci cînd distanța socială dintre interlocutori este mare (situația *Doamna*), vorbitorii de limbă română consideră important să ofere o reparare a greșelii. Și în cazul cînd distanța socială este mică, dar ofensa este mai gravă (situația *Aparatul*), a fost înregistrat un număr mare de asemenea oferte. Prezența acestei strategii contribuie la restabilirea dezechilibrului creat. Folosirea doar a unei scuze directe, chiar dacă aceasta ar conține intensificatori interni, nu este suficientă în asemenea cazuri.

La fel ca și în cazul scuzelor directe, forța scuzelor indirecte, ce au forma unei oferte de despăgubire, poate fi intensificată. În acest caz, putem distinge intensificatori temporali (*chiar astăzi, zilele acestea, în timpul apropiat, în cel mai scurt timp, cât mai repede posibil, cât mai curînd posibil, în cîteva zile, îndată, imediat, chiar acum, într-o secundă, mîine*) și intensificatori modali (*numaidecît, o să fac tot posibilul, neapărat, o să fie ca nou, exact la fel*). În unele cazuri, observăm o intensificare dublă: *Vă strîng chiar acum cumpărăturile repejor*.

În opinia noastră, motivul folosirii acestor intensificatori ar putea fi considerat simțul înalt al responsabilității exprimat de către persoana vinovată, precum și dorința acesteia de a soluționa cît mai curînd posibil conflictul ce s-a creat.

Pe de altă parte, constatăm unele exemple în care, deși repararea este oferită, vinovatul nu se grăbește cu aceasta: *Vei fi nevoit să aștepți ceva timp până îl voi repara. / Când am să am timp și bani merg să ți-l repar.*

Cea mai înaltă frecvență a intensificatorilor a fost atestată în situațiile *Aparatul* (14) și *Doamna* (11), iar cea mai joasă – în situația *Prietenii* (5). Deși în două dintre aceste situații (*Aparatul* și *Prietenii*) distanța socială dintre interlocutori este mică, observăm o diferență mare în ceea ce privește frecvența utilizării intensificatorilor. Putem conchide, așadar, că în relațiile apropiate, ofensa *Posesia* pare să fie mai pronunțată decât *Spațiul*, cu alte cuvinte, în relațiile dintre prieteni, posesia este apreciată mai înalt decât spațiul.

2.3.2.5. Promisiunea de a evita asemenea ofense în viitor

În unele situații (bunăoară, pentru ofensa *Timpul*), simțul responsabilității și al vinei este atât de înalt, încât *E* scuzei promite că actul ofensator nu se va mai întâmpla. Promisiunea de a nu repeta ofensa comisă mărește eficacitatea scuzei, asigurându-l pe interlocutor că *E* nu va mai repeta cele întâmplate. Ea este folosită pentru a asigura continuarea unei relații calde cu *R*, ceea ce se referă la politețea pozitivă. Făcând o asemenea promisiune, *E* comunică *R* că recunoaște faptul că a încălcat o normă socială și că va încerca să o respecte în viitor. Cercetătorii susțin că promisiunea de a fi mai atent în viitor și de a nu repeta greșeala va fi potrivită ca scuză când vinovatul ar fi putut evita ofensa, dar nu a făcut-o [Olshtain ș.a., 1983: 23]. *E* utilizează strategia dată atunci când se simte vinovat de cele întâmplate și își asumă responsabilitatea pentru faptele sale. Promițând că cele întâmplate nu se vor repeta, *E* subliniază dorința sa de a redobândi echilibrul pierdut al interacțiunii, fiind îngrijorat de relația deteriorată cu *R*. Strategia dată nu poate fi utilizată în toate situațiile care necesită prezentarea scuzelor. Ea va fi pertinentă doar în cazurile când ofensa respectivă ar putea să se repete în viitor. După cum susține E. Ogiermann, dacă ofensa dată s-a repetat de câteva ori, promisiunea de a nu o repeta este un element de bază al scuzei, iar dacă ea se întâmplă pentru prima dată, promisiunea are funcția de a augmenta forța scuzei [Ogiermann, 196].

În exemplele analizate au fost 49 de cazuri de promisiuni. Cele mai multe au fost în situațiile ce țin de ofensa *Timpul* – *Proiectul* și *Coordonatorul*. Examinând structura acestor enunțuri, constatăm că unele conțin verbul performativ *a promite*, care explicitează forța ilocuționară a enunțului (*Vă promit să nu se mai repete*), altele însă sînt formulate fără acest verb (*Nu se va mai întâmpla*). În majoritatea promisiunilor, nu se indică explicit informația referitor la circumstanțele ofensei (*Nu se va mai repeta*). Din această cauză, formulările respective pot fi utilizate în orice situație care conține o ofensă ce ar putea să se repete în viitor. Atestăm însă exemple care conțin informație referitor la faptul cum se va proceda în viitor pentru a evita ofensa (*Promit că data viitoare voi ieși mai devreme din*

casă) sau care îndeplinesc o funcție dublă: de a face promisiune și, în același timp, de a se autocritica indirect (*Vă promit că data viitoare voi fi mai atentă și mai responsabilă*).

Tabelul 2.18. Frecvența utilizării strategiei *Promisiunea de a nu aduce asemenea ofense în viitor*

Strategie	Prieteni	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Promisiune	1	–	–	6	21	21	49

Conform datelor prezentate în acest tabel, în două situații strategia dată nu a fost folosită niciodată. Nefolosirea acestei strategii în situația *Doamna* este foarte evidentă. Ea se explică prin faptul că este puțin probabil ca ceva asemănător se se întâmplă între aceste persoane în viitor, întrucât interacțiunea are loc în supermarket între două persoane care nu se cunosc.

2.3.3. Mijloace adiționale

În răspunsurile chestionarului există exemple care conțin, în afară de scuzele directe și indirecte (analizate mai sus), și alte mijloace care contribuie la realizarea activității reparatorii, și deci la restabilirea echilibrului pierdut în urma ofensei. Aceste mijloace indică dorința *E* ca interlocutorul său să-l înțeleagă. Aici am putea face distincție între următoarele trei subclase:

- Exprimarea inconsistenței (*De obicei, sînt punctuală, dar se mai întâmplă. / Nu obișnuiesc să fac asta, dar astăzi a fost o excepție*).
- Chemarea victimei la înțelegere (*Știi cum e transportul în oraș. / Știi tu cum e la noi, la fete, mereu ne reținem. / Cred că poți să mă înțelegi*).
- Exprimarea dorinței de a continua relațiile de pînă la ofensă (*Nu te supăra. / Te rog să nu-ți faci nicio grijă*).

Tabelul 2.19. Frecvența utilizării mijloacelor adiționale

Mijloace adiționale	Prieteni	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Exprimarea inconsistenței	–	–	–	1	2	3	6
Chemarea victimei la înțelegere	–	–	3	–	5	1	9
Status Quo	2	1	19	3	7	5	37
Total	2	1	22	4	14	9	52

Din datele tabelului, observăm că cea mai înaltă frecvență a acestor strategii sînt în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mică. Utilizarea acestor strategii relevă o apropiere dintre interlocutori, ceea ce este o caracteristică a politeții pozitive. Deci, în asemenea cazuri, unii vorbitori de limbă română consideră important să sublinieze faptul că își

doresc o continuare a relației care a precedat ofensa. Din acest motiv, în activitatea reparatorie, de rînd cu scuza directă și indirectă, se utilizează și aceste strategii. Prin aceasta ei pun în evidență faptul că apreciază relațiile de prietenie cu interlocutorul și speră la o înțelegere din partea lor pentru a soluționa conflictul ce a perturbat armonia dintre ei. Cea mai înaltă frecvență (19) o are subclasa *Dorința de a continua relațiile de pînă la ofensă* în situația *Aparatul*. În această situație, ofensa adusă nu este una neînsemnată – *E* scuzei a stricat aparatul de fotografiat al prietenului său. Pentru a restabili echilibrul pierdut, se utilizează mai multe strategii – scuze directe și indirecte, dar se subliniază și dorința ca păgubașul să nu se supere, să nu-și facă nicio grijă, deoarece totul se va rezolva cu bine. La fel și în situația *Proiectul*, *E* scuzei își exprimă dorința ca întîrzierea lui să nu afecteze relația dintre el și prietenul său.

2.3.4. Sustragerea atenției de la ofensă

Materialul factologic analizat conține și unele exemple care nu pot fi considerate scuze. Asemenea enunțuri ocupă o poziție intermediară între enunțurile care realizează activitate reparatorie (fie prin intermediul scuzei directe sau a celei indirecte) și cele care nu realizează această activitate, adică prin care *E* își declină responsabilitatea. Prin intermediul lor, *E* încearcă să sustragă atenția *R* de la ofensă și să se comporte, de parcă nimic nu ar fi perturbat echilibrul în relația dintre ei. Cu alte cuvinte, responsabilitatea nu este nici acceptată, nici negată. După părerea noastră, ținînd cont de faptul că pentru unii indivizi actul de limbaj *scuza* este amenințător, asemenea tactici ar putea fi considerate comportamente lingvistice strategice: *E* nu dorește sa-și pună în pericol imaginea sa negativă prin emiterea scuzei, dar, în același timp, vrea ca relațiile sale cu interlocutorul să nu aibă de suferit. Deci el doar pentru sine recunoaște existența unei încălcări, dar nu și în fața persoanei pe care a ofensat-o. Prin acest comportament verbal strategic, el trece dincolo de ofensă și de conflictul provocat de aceasta, comportîndu-se de parcă ofensa nici nu ar fi existat. Asemenea exemple au fost utilizate în situațiile ce vizau distanță socială mică. Adică relațiile dintre prieteni pot fi „reparate” și ignorînd ofensa, printr-un comportament verbal ce ar sustrage atenția victimei de la cele întîmplate. În exemplele analizate au fost înregistrate următoarele modalități prin care *E* sustrage atenția interlocutorului său de la ofensă:

- a. Comportament inocent (*Am întîrziat?*);
- b. Orientarea spre viitor: vinovatul încearcă să redirecționeze atenția victimei de la ofensa ce ține de trecut, spre viitor, adică ce urmează să facă de acum încolo: (*Hai să ne apucăm imediat de lucru*);

- c. Gluma (*Alexandru, am avut parte de o excursie superbă! Dar știi, din cauza că nu erai cu mine, aparatul tău nu vroia să funcționeze. Și nu am făcut multe poze cu el. Vezi, poate e nevoie de vreun cuvânt magic ca să funcționeze*);
- d. Oferte de compensare ce nu au legătură directă cu ofensa (*Îmi pot repara greșeala cu o ciocolată fierbinte?*).

Tabelul 2.20. Sustragerea atenției de la ofensă

Modalități	Prietenii	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Comportament inocent	–	–	–	–	2	–	2
Orientarea spre viitor	–	–	–	–	5	1	6
Gluma	2	–	2	1	1	–	6
Compensare ce nu are legătură cu ofensa	1	–	–	1	1	–	3
Total	3	–	2	2	9	1	17

Deși nu au o frecvență înaltă, strategiile prin care *E* încearcă să sustragă atenția *R* de la ofensă, merită să fie menționate: 14 din ele se întâlnesc în cazurile când distanța socială dintre interlocutori este mică și doar 3 – când distanța socială dintre interlocutori este mare. Mai frecvent s-a încercat a se sustrage atenția interlocutorului de la ofensa *Timpul* (situația *Proiectul*), mai cu seamă prin orientarea spre lucrul ce urmează a fi făcut. Cu alte cuvinte, vinovatul nu dorește, se pare, să mai piardă timpul, prezentînd scuze, ci trece direct la proiectul asupra căruia urmează să lucreze, subliniind, în așa fel, că ceea ce au de făcut este mai important decît ceea ce s-a întîmplat.

Gluma este o altă modalitate de a distra interlocutorul de la ofensă. Ea este folosită mai cu seamă în situațiile când distanța socială dintre interlocutori este mică, fiind o modalitate de a reduce atmosfera tensionată și de a readuce armonia, echilibrul în relațiile dintre ei.

Am atestat și cîteva exemple când *E* a oferit o compensare ce nu are legătură cu ofensa adusă. De regulă, aceasta este oferirea unei ciocolate sau a unui ceai. În felul acesta, vinovatul încearcă să reducă nivelul de regret pentru ofensa adusă printr-o delectare.

2.3.5. Negarea responsabilității

În marea majoritate a cazurilor, respondenții au recunoscut necesitatea de a prezenta scuze în situațiile descrise în chestionar. Au existat însă și cazuri când necesitatea de a oferi scuze a fost respinsă. În asemenea situații nu putem vorbi despre activitate reparatorie și nici despre o restabilire a echilibrului dintre interlocutori. Ofensa care a fost adusă ar putea pune capăt relațiilor dintre ei. Refuzul de a prezenta scuze a fost exprimat prin următoarele modalități:

- a. Neacceptarea vinei (*Nu e vina mea*);
- b. Învinuirea persoanei care a avut de suferit de pe urma ofensei / Atacul asupra R (*Mulțumesc, dar nu am putut să mă folosesc, cred că i-ai făcut ceva ca să nu mă pot folosi*);
- c. Învinuirea altcuiva (*Vina este a surorii mele*).

Tabelul 2.21. Negarea responsabilității

Modalități	Prietenii	Doamna	Aparatul	Cartea	Proiectul	Coordonatorul	Total
Neacceptarea vinei	–	–	–	9	–	–	9
Atacul asupra receptorului	14	–	2	3	–	–	19
Învinuirea altcuiva	–	–	–	5	–	–	5
Total	14	–	2	17	–	–	33

După cum indică datele Tabelului 2.21, necesitatea de a prezenta scuze a fost respinsă în trei situații. Frecvența cea mai înaltă se observă în situația *Cartea* (17 exemple). Au fost folosite toate trei modalități de negare a responsabilității, cea mai înaltă frecvență avînd strategia *Neacceptarea vinei*. Întrucît încălcarea a avut loc în lipsa receptorului, nu a fost dificil pentru emițător să nege implicarea sa în acest conflict.

Considerăm important să menționăm faptul că în cinci din cele nouă cazuri neacceptarea vinei a urmat chiar după o scuză directă/explicită, bunăoară, *Scuzați, vă rog, dar nu e vina mea, eu am păstrat cartea foarte atent, așa era cînd mi-ați dat-o*. Exemplul dat conține o scuză directă, și nu una simplă, ci o scuză, a cărei forță este augmentată prin intermediul construcției *vă rog*, după care urmează conjuncția adversativă *dar*, care aduce o idee contrară – negarea responsabilității, transformînd în așa fel enunțul întreg într-o ne-scuză. Prin urmare, folosirea unei formule de scuză directă împreună cu o structură prin care se neagă responsabilitatea relevă faptul că emițătorul respinge necesitatea de a prezenta scuze și asemenea enunțuri nu pot fi considerate scuze.

Atacul asupra receptorului, prin care vinovatul, în loc să-și ceară scuze, îl învinuiește pe cel care a avut de pățimit, a fost strategia utilizată cel mai frecvent. S-a folosit cel mai des în situația *Prietenii*, în care tipul ofensei este încălcarea spațiului și distanța socială dintre interlocutori este mică. Considerăm important să menționăm că așa o modalitate de a restabili echilibrul poate să nu fie întotdeauna reușită, chiar și între prieteni. Relația dintre acești prieteni, modul lor de a glumi contează foarte mult.

Învinuirea altei persoane este o altă modalitate de a nega responsabilitatea. Ea a fost folosită doar în situația *Cartea*. Rezultatele obținute indică faptul că, deși nu în număr foarte mare, totuși unii respondenți au refuzat să admită că au adus o ofensă interlocutorului său. Aceasta a fost exprimat prin folosirea strategiilor prin care emițătorul își neagă responsabilitatea pentru cele întâmplate. Desigur, aceasta nu a fost observat în toate situațiile incluse în chestionar. În situațiile ce se referă la ofensa *Timpul*, niciun răspuns nu conține o negare a responsabilității. Același lucru se referă la situația *Doamna*, unde distanța socială dintre interlocutori este mare, ofensa *Spațiul*.

Tabelul 2.22. Strategiile folosite la prezentarea scuzelor în limba română
(în baza rezultatelor anchetei)

	Exprimarea scuzei	Spațiu		Posesie		Timp		Total
		Prietenii (-D)	Doamna (+D)	Aparatul (-D)	Cartea (+D)	Proiectul (-D)	Coordonato rul (+D)	
	Scuze directe	82	128	51	61	90	103	515
Scuze indirecte	Exprimarea regretului	10	26	39	20	24	14	133
	Explicarea cauzelor ce au provocat ofensa	–	–	–	20	83	53	156
	Acceptarea responsabili- tății	30	63	23	71	9	11	207
	Oferta de despăgubire	37	107	99	70	8	–	321
	Promisiunea de a nu repeta ofensa	1	–	–	6	21	21	49
	Mijloace adiționale	2	1	22	4	14	9	52
	Sustragerea atenției de la ofensă	3	–	2	2	9	1	17
	Negarea responsabili- tății	14	–	2	17	–	–	33

2.4. Actul de limbaj *scuza*: formă versus funcție

După cum a fost menționat deja, funcția de bază a scuzei este restabilirea echilibrului dintre interlocutori, care a fost pierdut în urma unei ofense. Această funcție poate fi realizată atât prin mijloace convenționale (*scuza directă*), cât și prin mijloace neconvenționale (*scuza indirectă*). În ambele situații reușita depinde de mai mulți factori: de prezenta elementelor paralingvistice și non-verbale, de relația dintre interlocutori, precum și de felul în care interlocutorul vrea să interpreteze ceea ce a fost spus. Ca și în cazul altor acte de limbaj, nu întotdeauna există o legătură între forma și funcția scuzei. Astfel, o formulă convențională de scuze nu întotdeauna va avea funcție reparatorie. Și invers, funcția reparatorie poate fi realizată și în lipsa unei scuze convenționale. Pe de altă parte, enunțurile folosite drept scuze pot exprima și alte funcții. Ele pot fi acte de limbaj bivalente sau plurivalente, întrucât exprimă nu doar o singură forță ilocutionară, ci mai multe [Holmes, 1989: 196]. Astfel, enunțul *Îmi pare rău* poate avea funcția unei scuze, dar poate exprima un regret sau poate comunica noutăți rele.

În funcție de legătura dintre forma și funcția enunțului, putem distinge patru categorii de răspunsuri în materialul supus analizei:

1. Răspunsuri în care activitatea reparatorie este realizată printr-o formulă convențională de scuză, adică există o legătură între forma și funcția enunțului (*Scuze, n-am făcut-o intenționat. Te ajut să strângi lucrurile*).
2. Răspunsuri care nu conțin o formulă convențională de scuză, dar realizează totuși activitatea reparatorie (*Vai, n-am vrut, mai mult nu o să se întâmple*).
3. Răspunsuri care, deși conțin o formulă convențională de scuză, nu realizează activitate reparatorie (*Doamnă, eu am fost cât se poate de atentă cu cartea, îmi cer scuze, dar nu e vina mea*).
4. Răspunsuri care nu sînt scuze nici după formă, nici după funcție (*Nu e vina mea*).

Primele două categorii de răspunsuri au fost deja supuse unei analize detaliate. În continuare, ne propunem să analizăm exemplele din celelalte două categorii.

Datele obținute confirmă faptul că o formulă ritualică de scuză nu întotdeauna este folosită pentru a realiza activitatea reparatorie. Unele răspunsuri conțin o formulă ritualică de scuză, însă aceasta e urmată de structuri prin care emițătorul își neagă vina sau dă vina pe altcineva. De exemplu: *Scuzați, vă rog, dar nu e vina mea, eu am păstrat cartea foarte atent, așa era cînd mi-ați dat-o*. Folosirea unei scuze ritualice împreună cu o negare categorică a responsabilității pentru ofensa adusă cu greu poate fi considerată drept scuză. Cu alte cuvinte, o formulă explicită de scuză nu întotdeauna realizează actul pe care îl denumesc. Din aceste

considerente, răspunsurile date nu pot fi considerate drept scuze, ci mai degrabă, ne-scuze. Cele mai frecvente exemple de acest gen sînt în situația *Cartea*.

În datele supuse analizei există răspunsuri care nu sînt scuze nici după formă, nici după funcție. În ele se reflectă nedorința *E* de a interpreta situația creată drept una ce ar constitui o ofensă și, drept consecință, ar necesita prezentarea scuzelor. Pe de altă parte, am putea spune că pentru acești respondenți *scuza* este un act amenințător pentru imaginea lor negativă, în sens că, recunoscîndu-și greșeala, ei consideră că se umilesc, adică fac ceea ce nu vor să facă, încălcîndu-și astfel libertatea de acțiune. Asemenea răspunsuri se întîlnesc atît în situațiile unde distanța socială dintre interlocutori este mică, cît și în cele unde distanța socială este mare.

2.5. Structura scuzei substanțiale

Analizînd datele obținute în urma anchetării, constatăm că în limba română *scuzele* substanțiale au o structură complexă. Ele conțin nu doar o singură formulă ce exprimă scuze, ci mai multe. Astfel, pot fi delimitate cinci categorii structurale:

1. scuză directă – scuză indirectă (sau cîteva scuze indirecte);
2. scuză indirectă (sau cîteva scuze indirecte) – scuză directă;
3. scuză directă – scuză indirectă (sau cîteva scuze indirecte) – scuză directă;
4. scuză indirectă – scuză directă – scuză indirectă;
5. cîteva scuze indirecte.

Majoritatea exemplelor analizate conțin o *scuză* sau două exprimate direct și una sau cîteva *scuze* exprimate indirect, plasate în ordine diferită. De cele mai multe ori, schimbul reparator începe cu o *scuză* directă, care este urmată de *scuze* indirecte:

- a. *Îmi cer scuze, nu am făcut-o intenționat. Dacă e nevoie, eu plătesc pentru carte sau aduc alta în schimb;*
- b. *Îmi cer iertare pentru întîrziere. Mai mult așa ceva nu se va repeta;*
- c. *Scuză-mă, dar traficul a fost aglomerat și nu am putut ajunge la timp.*

Plasînd *scuza* directă chiar la început, *E* anunță *R* că a fost comisă o ofensă și, în același timp, îi comunică dorința sa de a păstra relațiile binevoitoare, care ar putea fi periclitate din cauza ofensei. Scuzele indirecte ce urmează prezintă unele detalii referitor la atitudinea *E* față de cele întîmplate. În funcție de ofensa comisă, *scuzele* indirecte pot avea forma unor oferte de despăgubire (*Dacă e nevoie, eu plătesc pentru carte sau aduc alta în schimb*), a unor promisiuni de a nu repeta cele întîmplate (*Mai mult așa ceva nu se va repeta*), a unor explicații referitor la ofensa comisă (... *traficul a fost aglomerat și nu am putut ajunge la timp*) etc. Uneori, *scuza* directă e urmată de o singură *scuză* indirectă (*Cer scuze, doamnă. Eu strîng totul chiar acum*),

alteori – de cîteva (*Scuze. Știi doar cum este transportul din oraș. Și mai știi că nu am făcut-o intenționat. Nu fi supărat*). Utilizarea mai multor scuze indirecte după cea directă este o dovadă a faptului că *E* își dorește mult restabilirea echilibrului cu interlocutorul său. Explicînd cauzele ce au provocat ofensa, *E* subliniază faptul că cele întîmplate nu au fost făcute intenționat. Deși echilibrul relației dintre interlocutori a fost distrus, *E* dorește, prin intermediul *scuzei*, să-l readucă la starea premergătoare ofensei. Prin intermediul *scuzei* ce are forma unei oferte de despăgubire sau a unei promisiuni de a nu repeta cele întîmplate, *E* încearcă să restabilească echilibrul nu doar la nivel verbal, ci și la cel al acțiunii, căci, vorba românului, *Faptele grăiesc mai apăsător decît vorbele*.

A doua categorie structurală este scuza indirectă (sau cîteva scuze indirecte), urmată de o scuza directă: *Sînt vinovată că aparatul tău de fotografiat nu funcționează. Promit că-l voi duce la reparație. **Îmi cer mii de scuze** pentru aceasta*. Scuză directă în poziție finală reprezintă punctul culminant al procesului de restabilire a echilibrului. Este nucleul prin care *E* dorește să obțină de la *R* iertarea, iar prin ea – restabilirea armoniei periclitate.

Intensitatea *scuzei* devine și mai mare atunci cînd schimbul reparator conține o scuza directă în poziție inițială și una în poziție finală, între care sînt prezentate cîteva scuze indirecte. Cele două scuze directe, poziționate la începutul și la sfîrșitul intervenției, sînt exprimate prin formule diferite. Una din ele, de obicei cea finală sau ambele, conțin elemente ce amplifică forța *scuzei*:

- a. ***Îmi cer iertare**, permiteți-mi să vă ajut, sînt foarte neîndemînică, **mii de scuze încă o dată**;*
- b. ***Vă rog frumos să mă scuzați**, îmi pare foarte rău, nu am făcut-o intenționat, **îmi cer mii de scuze de la Dvs.***

În primul exemplu, scuza directă din poziția inițială este exprimată prin locuțiunea performativă *Îmi cer iertare*, iar cea din poziție finală – printr-o altă locuțiune performativă, de data aceasta eliptică - *mii de scuze* (în loc de *cer mii de scuze*), a cărei forță este intensificată prin intermediul numeralului *mii*, precum și prin intermediul locuțiunii adverbiale *încă o dată*: *mii de scuze încă o dată*. În al doilea exemplu, scuza din poziția inițială are forma unei rugămînți, intensificator fiind adverbul *frumos*: *Vă rog frumos să mă scuzați*. Utilizînd această formulă, *E* vine cu o rugăminte către *R*, și anume rugăminta de a primi iertare pentru cele întîmplate. Cea de-a doua scuza este exprimată prin locuțiunea performativă *îmi cer scuze*, augmentată de numeralul *mii*: *Îmi cer mii de scuze de la Dvs.* În ambele exemple, scuza din poziția finală se deosebește de cea din poziția inițială atît prin structura ei, cît și prin intensitate, a doua scuza

constituind punctul culminant al schimbului reparator. Observăm, aşadar, o creştere graduală a intensităţii scuzei.

În corpusul de exemple analizat, am întâlnit şi scuze care aveau structura *scuză indirectă* – *scuză directă* – *scuză indirectă*:

- a. *A apărut ceva neprevăzut, **îmi cer scuze**, o să ne străduim să recuperăm timpul;*
- b. *Nu ştiu cum s-a întâmplat aşa ceva. **Mă scuzaţi, vă rog frumos**. Nu se va mai repeta.*

Ultimul tip de scuze este constituit doar din formule indirecte:

- a. *Of, n-am vrut, mai mult nu se va întâmpla;*
- b. *Alexandru, uite, **îmi pare foarte rău**, dar aparatul tău s-a defectat. Eu îţi cumpăr altul în loc;*
- c. *Nicolae, era o problemă de trafic. Se întâmplă. Cu ce începem?;*
- d. *Am vărsat cerneala din neatenţie. Ce-aş putea face să remediez situaţia?;*
- e. *Îmi pare foarte rău, dle profesor, dar m-am reţinut la bibliotecă.*

Asemenea scuze au fost prezentate atât în situaţiile în care distanţă socială dintre interlocutori era neînsemnată (a se vedea situaţiile 1, 3, 5 din Anexă), precum şi în două situaţii în care distanţa era mare (situaţiile 4, 6 din Anexă). Totuşi, asemenea scuze au fost înregistrate mai frecvent între prieteni sau colegi, distanţa socială dintre care este mică. Conform rezultatelor obţinute în urma anchetării, în relaţiile apropiate este posibil ca echilibrul interacţional să fie restabilit doar prin scuze indirecte. Doar o explicaţie a ceea ce s-a întâmplat (*Era o problemă de trafic*) poate fi uneori suficientă pentru a restabili echilibrul. Alteori, sînt enunţate cîteva scuze indirecte (*Alex, îmi pare rău, dar aparatul tău s-a defectat. O să-l duc la reparaţie, iar dacă nu se poate face nimic, o să-ţi plătesc*).

Sintetizînd cele expuse mai sus, putem conchide că actul de limbaj *scuza* poate fi exprimat în limba română atât direct, cît şi indirect. Ambele modalităţi sînt importante pentru restabilirea armoniei dintre interlocutori. De cele mai multe ori, ele se folosesc împreună, exprimarea indirectă avînd funcţia de a augmenta forţa scuzei directe, contribuind, în aşa fel, la rezolvarea mai grabnică a conflictului creat. Unele modalităţi de exprimare indirectă a scuzelor (bunăoară, exprimarea regretului, acceptarea responsabilităţii) pot fi folosite pentru orice tip de ofensă, altele însă (cum ar fi oferirea despăgubirii sau promisiunea de a nu mai repeta greşeala comisă) depind de natura ofensei.

2.6. Elemente paralingvistice şi nonverbale în exprimarea scuzei

O condiţie de reuşită a scuzei este, conform teoriei lui J. Searle, cea de sinceritate, care implică exprimarea regretului. Echilibrul pierdut în urma comiterii unei ofense va fi restabilit mai uşor dacă *E* va exprima regret pentru cele întîmplute. Regretul poate fi exprimat atât prin

mijloace lexicale: *Îmi pare (foarte/nespus de) rău*, cât și prin cele paralingvistice¹² sau nonverbale¹³. Referindu-se la importanța elementelor paralingvistice și nonverbale, R. Lakoff subliniază faptul că ele dețin un rol fundamental, întrucât prin intermediul lor *R* își trage concluzii despre sinceritatea *E*, precum și despre suficiența remușcărilor lui [Lakoff, 2004]. Interesant este faptul că, spre deosebire de enunțul verbalizat, aceste elemente pot exprima mai adevărat intențiile comunicative ale vorbitorului.

La exprimarea scuzei în limba română, de cele mai multe ori, formula *Îmi pare rău*, prin care se exprimă în mod explicit regretul, lipsește. Regretul este exprimat, mai cu seamă, prin mijloace paralingvistice și nonverbale:

Și el îmi spuse gîfîind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: „Dom’ șef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic...” (Preda (b), 47); – *Domnule căpitan, vă rog cu supunere, iertați-mă ... bolborosi caporalul, îngălbenind. Eu, domnule căpitan, vă rog cu supunere...* (Rebreanu, 2002:30); – *Adina, iartă-mă, Adina... Îngenunchease lîngă ea. Adina întoarse capul spre fereastră. Dănuț își aplecă fruntea pe genunchii ei.* (Teodoreanu, 304); *Lebon se repezi după el, îi luă mîinile și i le strânse, murmurînd: – Iartă-mă!... Nu vreau să fii supărat, (...)! (Rebreanu, 2001: 218); Titu plecă fruntea parc-ar fi așteptat o binecuvîntare și rosti domol, ca un vinovat muștrat de remușcare: – Iartă-mă, părinte!* (Rebreanu, 2001(a): 211); – *Iartă-l, tante Alice, izbucni Olguța cu tremurul Monicăi în glas, întinzînd mîinile în semn de implorare.* (Teodoreanu, 271). Aceste mijloace paralingvistice și nonverbale înlocuiesc exprimarea directă a regretului. Mai mult ca atît, de multe ori, am putea susține că aceste elemente sînt mai convingătoare în exprimarea regretului. Vocea tremurîndă, domoală, murmurîndă, „de o halucinantă omenie”, precum și îngenuncherea, mîinile întinse în semn de implorare, fruntea plecată, bolboroseala, gîfîiala, paliditatea redau starea în care se află *E* scuzei, transmițînd emoțiile pe care le trăiește în acel moment.

În conversația curentă sînt frecvente cazurile cînd *E* nu folosește nici măcar o structură clișeizată (*Cer scuze / Scuzați*), care este ușor recunoscută ca formulă prin care vorbitorul încearcă să restabilească echilibrul interacțional. Astfel, *scuza* poate avea formă implicită:

– *Pui mic, pui mic, n-am vrut să te supăr! Îi luă capul mîhnit pe genunchi, murmurîndu-i descîntecul cu vorbe dulci, pentru durerile copiilor și-ale îndrăgostiților* (Teodoreanu, 7).

¹²Elementele paralingvistice aparțin „nivelului structurării fonice a enunțurilor [...]. Aparțin acestei categorii aspecte legate de calitățile vocii și de „vocalizarea” propriu-zisă: timbrul, volumul și inflexiunile vocii (șoptită, stridentă, șuierătoare, murmurată, mormăită), tonul, cursusul, ritmul, tăieturile cuvintelor și ale frazei, pauzele, modul de articulare a sunetelor” [DȘL, 372].

¹³Mijloacele nonverbale se referă la expresia feței vorbitorului, privirea și gesturile lui ș.a.

Asemenea structuri pot fi interpretate drept scuze și, prin urmare, pot restabili armonia doar fiind secundate de anumite elemente paralingvistice și nonverbale. După cum susțin cercetătorii, elementele nonverbale pot dezambigua sensul structurilor implicite (indirecte): ele „nuanțează expresia, permițând transmiterea unor semnificații suplimentare sau chiar modificarea sensului literal al enunțului” [DȘL, 372].

Indiscutabil, comportamentul nonverbal constituie un aspect important al politeții, întrucât modul în care este spus ceva este la fel de important ca și ceea ce este spus. Mai mult ca atât, comportamentul nonverbal nu doar reflectă gradul de politețe al unui enunț, dar și oferă *R* posibilitatea de a determina intenția interlocutorului său. Considerăm important să menționăm că politețea lingvistică nu are niciun efect atunci când este însoțită de un comportament nonverbal nepoliticos sau/și de elemente paralingvistice nepotrivite situației. Astfel, *Scuzați*, rostit cu o voce stridentă, nu va restabili echilibrul dintre interlocutori. Dimpotrivă, ar putea chiar intensifica conflictul creat. Deci elementele paralingvistice și cele nonverbale joacă un rol decisiv pentru efectul produs de actul de limbaj *scuza*. Aceasta se referă în egală măsură atât la scuzele exprimate direct, cât și la cele exprimate indirect. După cum susține C. Kerbrat-Orecchioni, elementele nonverbale sînt foarte importante pentru a compensa caracterul implicit al formulării scuzei [Kerbrat-Orecchioni, 1994: 170]. Astfel, enunțul *V-am reținut mai mult decît am zis* va fi înțeles drept scuză doar dacă va fi rostit cu o intonație ce exprimă regret, iar privirea *E* va reda părere de rău. Numai în așa mod enunțul va avea forță reparatorie. Cu cît structura scuzei este mai puțin convențională, cu atât este mai important ca ea să fie însoțită de elemente paralingvistice și nonverbale care ar oferi *R* repere utile pentru decodarea intenției vorbitorului.

Considerăm important să menționăm faptul că în corpusul analizat sînt și exemple în care *E* încearcă să realizeze activitatea reparatorie doar prin intermediul unor mijloace nonverbale. Pentru ilustrare: *Nu-mi plac complimentele, domnule Herdelea, mai ales cele banale! răspunse învățătoarea, înțepată. Credeam că dumneata ești mai ... Titu îi sărută mîna respectuos, cerîndu-și parcă iertare. Dar Virginia plecă indiferentă, fără se se arate impresionată de izbucnirea lui.* (Rebreanu, 2001(b):58); *Să-și ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Așa, degeaba? Nu plînsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare?* (Preda (b), 283). În ambele cazuri, după cum se poate lesne observa, activitatea reparatorie realizată doar prin mijloace nonverbale nu a atins efectul perlocuționar scontat. De aici am putea concluziona că toate trei elemente – lingviale, paralingvistice și nonverbale – sînt importante pentru reușita actului scuzei. Utilizîndu-le împreună, *E* are mai multe șanse de a realiza cu succes activitatea reparatorie.

2.7. Specificul cultural al scuzei românești

Este axiomatic faptul că între limbă și cultură există o legătură strânsă (cf. [Ardeleanu; Bondarenco; Coșeriu, 1996; Wierzbicka; Wolfson]). Valorile culturale se reflectă în comportamentul lingvistic al vorbitorilor. Printre aspectele limbii ce reflectă particularități culturale se numără și actele de limbaj. Ideea referitoare la specificitatea culturală a actelor de limbaj a fost înaintată de către Anna Wierzbicka. Cercetătoarea susține că în fiecare societate există niște norme pe care vorbitorii le respectă în procesul de comunicare. Aceste norme reflectă sau anumite valori culturale, sau ierarhia valorilor caracteristice poporului dat [Wierzbicka]. Ideea despre legătura dintre limbă și valorile culturale o găsim și la N. Wolfson, care susține că actele de limbaj conțin informație referitor la cultura poporului dat [Wolfson, 24]. La prima vedere, menționează cercetătoarea, nu toate actele de limbaj sînt la fel de informative în ceea ce privește valorile culturale, cele mai utile în acest sens fiind *complimentul*, *mulțumirea* și *scuza* [ibidem, 31].

Ca și alte acte de limbaj, *scuza* are un caracter cultural specific, manifestat atît în formulele lingvare utilizate la prezentarea ei, cît și în situațiile care necesită prezentarea scuzei în cultura dată. După cum se susține, principala structură, utilizată la formularea scuzei, pare să aibă un impact semnificativ asupra modului în care își cer scuze reprezentanții unei anumite culturi. În limba engleză, bunăoară, scuză este formulată, preponderent, prin structura (*I'm*) *sorry* „Îmi pare rău” și reprezintă doar o exprimare a regretului, nu și o recunoaștere a vinei, avînd un caracter mai mult simbolic. Aceasta ar putea explica frecvența mai înaltă a scuzei în cultura anglo-saxonă în comparație cu cea română, precum și lipsa dificultății de a o prezenta. Nu în zadar se opinează că a fi englez înseamnă a avea întotdeauna motiv pentru a spune *Sorry* [Fox, 150].

Formulele de scuze din limba română (*Scuzați-mă / Iertați-mă / Cer scuze / Cer iertare*) reprezintă solicitări ale iertării. Ele necesită din partea *E* recunoașterea unei încălcări, a unei greșeli. Altfel spus, un element esențial al scuzei românești îl constituie recunoașterea vinei, ceea ce pentru mulți reprezentanți ai culturii române pare a fi dificil. În cultura românească exprimarea regretului este insuficientă pentru prezentarea scuzei, întrucît nu se face legătură între *E* și ofensă.

Analizînd situațiile care cer prezentarea scuzelor, cercetătorul poate trage unele concluzii referitor la ceea ce reprezentanții unii culturi simt că au dreptul să aștepte de la interlocutor. Examinarea situațiilor care cer prezentarea scuzelor ne poate oferi informație despre ceea ce este considerat „ofensă” sau „încălcare” în cultura dată, iar prin aceasta, despre ce este considerat valoare în cultura respectivă. Bunăoară, frecvența înaltă a scuzelor pentru întârziere este un

indiciu că timpul interlocutorului se cere a fi respectat, deci timpul reprezintă o valoare. Nerespectarea timpului constituie o încălcare, ceea ce este considerat drept o ofensă adusă interlocutorului. În cultura anglo-saxonă prezentarea scuzei după cel mai mic contact fizic sau chiar în lipsa unui contact fizic propriu-zis, sau doar la micșorarea distanței dintre interlocutori vorbește despre importanța respectării spațiului personal în cultura dată. În asemenea situații, ambii interlocutori spun *Sorry „Îmi pare rău”*, prezentarea scuzei devenind fenomen automatizat [*ibidem*].

O altă sursă care elucidează aspecte culturale reflectate în folosirea limbajului, după cum menționează N. Wolfson, este și analiza relației dintre interlocutori, precum și modul în care aceasta influențează ceea ce este spus [Wolfson, 31]. Astfel, analizând de la cine se așteaptă prezentarea scuzei (sau cine este obligat să-și ceară scuze), se pot trage unele concluzii despre structura societății. Pe de altă parte, examinarea modului în care *E* alege structura, forma, modalitatea de a formula actul de limbaj respectiv în funcție de identitatea *R* (statut social, vîrstă, distanță socială etc.), ar permite o analiză a strategiilor folosite de reprezentanții culturii date pentru a-și atinge diferite scopuri, cum ar fi formarea legăturilor de prietenie, rezolvarea conflictelor etc. [*ibidem*].

În continuare, ne propunem să analizăm modul în care tipul ofensei (*Spațiul, Posesia, Timpul*), factorul distanța socială (*D*) și putere (*P*) influențează modul în care respondenții chestionarului au prezentat scuze. Atenția noastră va fi axată pe următorii doi parametri:

1. scuza directă;
2. acceptarea responsabilității;

Acești parametri au fost aleși pe motiv că, după cum susțin cercetătorii, prin intermediul unei scuze directe și a unui enunț prin care *E* acceptă responsabilitatea pentru ofensa adusă, pot fi rezolvate majoritatea conflictelor, indiferent de circumstanțele contextului [Maeshiba ș.a., 158]. Celelalte modalități de a prezenta scuze depind de context și de tipul ofensei.

Examinînd mijloacele folosite la exprimarea scuzei, vom încerca să dăm răspuns la următoarele întrebări:

1. Ce valorează mai mult în cazul unei distanțe sociale mari: spațiul, posesia sau timpul?
2. Ce valorează mai mult în cazul unei distanțe sociale mici: spațiul, posesia sau timpul?
3. Cum influențează gradul de putere asupra prezentării scuzelor?

Credem că o asemenea analiză ar putea elucida modul în care aspectele culturale sînt reflectate la exprimarea scuzei în limba română. Analiza dată face posibilă determinarea a ceea ce este prioritar, în viziunea reprezentanților culturii noastre (ne referim aici doar la reprezentanții ce au vîrstă cuprinsă între 20 – 24 de ani): respectarea spațiului, a posesiei sau a timpului

interlocutorului. Ne vom referi la felul în care aceasta este relevat în relații distante, precum și în cele apropiate.

După cum a fost deja subliniat în lucrare, scuza implică recunoașterea vinei și, din acest punct de vedere, constituie o amenințare pentru imaginea *E*. Din această cauză, pentru unii indivizi nu este ușor să prezinte scuze, întrucât, după cum susține A. Palii, „cererea de scuze cauzează o stare de obstinație, pentru că în viziunea lor a-și cere scuze înseamnă a pierde din propria demnitate” [Palii, 23].

Pentru a avea o imagine mai clară a frecvenței scuzelor directe și acceptării responsabilității în situațiile în care distanța socială dintre interlocutori este mare (cu diferite grade de putere) și în cele cu distanța socială mică am inclus rezultatele în următoarele două tabele:

Tabelul 2.23. Frecvența scuzei directe și a acceptării responsabilității (distanță socială mare)

Strategii	Spațiu (putere egală)	Posesie (putere medie)	Timp (putere mare)
Scuze directe	128	61	103
Acceptarea responsabilității	63	71	11
Total	191	132	114

Datele obținute indică faptul că în relațiile distante valorează cel mai mult respectarea spațiului interlocutorului, apoi urmează respectarea posesiei, iar după aceea respectarea timpului. Diferitele grade ale factorului *Putere* par să nu influențeze asupra frecvenței scuzei directe și a acceptării responsabilității. Cu alte cuvinte, în cercetarea noastră, puterea mare a *R* scuzei față de *E* nu a determinat creșterea numărului de scuze directe sau de răspunsuri prin care *E* își acceptă responsabilitatea pentru ofensa adusă. Dimpotrivă, observăm cel mai mic număr de asemenea răspunsuri. Și invers, în situația în care gradul de putere dintre interlocutori este egal, frecvența acestor răspunsuri este cea mai înaltă. Prin urmare, nu factorul *Putere*, ci tipul ofensei influențează frecvența scuzei directe și a acceptării responsabilității în relațiile distante dintre interlocutori.

Tabelul 2.24. Frecvența scuzei directe și a acceptării responsabilității (distanță socială mică)

Strategii	Spațiu	Posesie	Timp
Scuze directe	82	51	90
Acceptarea responsabilității	30	23	9
Total	112	74	99

În relațiile apropiate pe primul loc se situează, de asemenea, respectarea spațiului interlocutorului, urmată de respectarea timpului și de respectarea posesiei.

În afară de aceasta, datele prezentate în Tabelele 2.23 și 2.24 demonstrează că pentru fiecare tip de ofensă (spațiu, posesie, timp) cel mai mare număr de scuze directe și de răspunsuri prin care *E* acceptă responsabilitatea este în cazul distanței sociale mari. În relațiile dintre prieteni, conform datelor obținute, frecvența acestor modalități de a rezolva conflictele este mai joasă.

Pentru ca activitatea reparatorie să fie reușită, este necesar, de multe ori, ca ea să conțină nu doar o formulă de scuză, dar și alte componente ce contribuie la soluționarea conflictului creat. Iată unele elementele care însoțesc scuza în cultura română:

Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gîndesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lîngă patul meu să-mi spună doar atît: am greșit, iartă-mă! L-aș fi iertat, fiindcă eram și eu tînărară și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decît cînd era beat. Atunci prindea curaj și credea că o să-l iert ca și cînd sufleul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea! (Preda, 2003 (b): 285).

Observăm că, pe lîngă formula de scuză (*iartă-mă*), un element important pentru reușita activității reparatorii este recunoașterea faptului că a fost comisă o greșeală (*am greșit*). Recunoașterea ofensei îl va face pe vinovat „să-și (...) plece fruntea”, să se simtă vinovat de cele întîmplate. În afară de aceasta contează ca cele întîmplate să nu se mai repete (*să nu mai facă ce-a făcut*). Altfel spus, se așteaptă o schimbare în comportamentul vinovatului, astfel încît acesta „să fie alt om”. Aceste componente, luate împreună, sînt în stare să readucă relația dintre interlocutori la o stare de echilibru.

Scuza poate fi exprimată și prin intermediul verbului *a ierta*. De cele mai multe ori, acest verb este folosit în contexte religioase. Aceasta se datorează unui element fundamental din cultura română – creștinismului, ale cărui elemente se reflectă atît în comportamentul nonverbal, cît și în cel verbal. Un concept fundamental în această religie este iertarea. Bineînțeles, o analiză a actului scuzei în limba română presupune și o analiză a echivalentului său – actului iertării, exprimat cu preponderență în sfera credinței ortodoxe. Analiza corpusului selectat din operele literare ale scriitorilor români au scos în evidență unele situații în care reprezentanții culturii române își cer iertare. Ne referim aici la cinul iertării, care este respectat cînd cineva se află la sfîrșitul vieții (pe patul de moarte):

Înțeleg c-ai venit pentru iertarea noastră; se poate să nu ne mai vedem (Sadoveanu, 2007: 112); *Cu acest frate al nostru avem datoria să ne iertăm încă o dată, deoarece se poate să nu ne mai vedem pînă la învierea cea din veac* (Sadoveanu, 2007: 109); – *Părinte, vorbi el iar, cu neliniște, să nu mă lași să mor așa. Pune asupra mea patrafirul și cetește-mi dezlegarea. Mă*

*rog de nevasta asta și de feciorul ei, să mă ierte. Vitoria făcu semn lui Gheorghică să se apropie. – Iertați-mă. – Poate să trăiască, șopti Vitoria. Stăpânirea făcă ce știe cu el. – Iartă-mă, femeie! ceru muribundul. (...) – Dumnezeu să te ierte, îi zise Vitoria. Își strînse buzele, îl privi neclintit o vreme. După aceea se retrase. (Sadoveanu, 2006: 72). Răspunsul la această cerere a iertării este formula unică *Dumnezeu să te ierte*.*

Altă situație în care românii creștini își cer iertare de la cei apropiați este înainte de a pleca la biserică. În această situație, *Te rog de mă iartă* are o funcție dublă: una primară (cererea iertării) și alta secundară (formulă de rămas bun):

- *Te rog de mă iartă.*
- *Domnul să te ierte. Iartă-mă și tu pe mine.*
- *Dumnezeu să te ierte.*

Pe de altă parte, aceeași formulă (*Te rog de mă iartă*), folosită în alt context, poate avea funcția secundară de salut. Este vorba de utilizarea ei de către creștini când se întâlnesc la biserică.

O altă trăsătură ce are conotație culturală cu originea în creștinism este și scurta cerere a iertării pentru un răposat, ori de câte ori se vorbește despre acesta. Pentru ilustrare:

*Herdelea, în fundul sufletului, se bucura ca un copil chiar numai închipuindu-și că Armadia ar putea trimite la Budapesta un deputat român, dar român adevărat, pe față, nu ca Ciocan – deși Ciocan îi făcuse lui pe ici, pe colea mici servicii, Dumnezeu să-l ierte. (Rebreanu, 2001(b): 20); *Folosința pământurilor, pe care ți le-a lăsat răposatul, fie iertat, am să ți-o las și eu, dacă-i fi om de treabă* (Rebreanu, 2001(b): 205); *Gropar s-a făcut numai de când i-a murit nevasta, fie iertată, adică de vreo unsprezece ani, de l-a lăsat amărît cu doi copilași* (Rebreanu, 2002: 138). Asemenea cereri ale iertării nu sînt urmate de niciun răspuns.*

Prezintă interes cererea iertării și răspunsul la ea atunci când pentru răposat se dă de pomană:

- Șofron se-ntoarse în casă și-i aduse un colac și o lumînare, căci colac și lumînare de ceară se dau de pomană la morți, colacul pentru zilele vieții și lumînarea pentru ceasul morții.*
- *Dumnezeu să ierte! grăi bătrînul primind colacul.*
 - *Dumnezeu să primească! îi răspunse Șofron. (Slavici, 2007: 91)*

Actul mulțumirii este înlocuit, în acest caz, cu cererea iertării (*Dumnezeu să ierte*), iar răspunsul este *Dumnezeu să primească*.

O trăsătură specifică a actului scuzei în limba română este și scuza adusă pentru ceva ce nu constituie, de fapt, o ofensă pentru interlocutor. Este o scuză adusă de *E* pentru a-și proteja propria imagine. E ceva ce ține de felul de a fi al românului – gospodar care are de toate, o

locuință curată și îngrijită, amenajată cu gust, masa plină cu bucate pentru orice oaspete care a intrat pe neașteptate. Altfel spus, hărnicia, omenia, ospitalitatea constituie valori pentru români. Prezența unor elemente ce ar deteriora această imagine a românului provoacă cererea iertării. Pentru ilustrare:

Domnilor mei cinstiți oaspeți, vă rog să iertați sărăcia noastră; că noi altceva nu vă putem pune dinainte decât morun, nisetru și păstrugă, nesuferită hrană de care sîntem sătui pînă în gît, iar acest crap de nouă ocă l-a trimes medelnicerul numai să vă uitați la dînsul, că de plăcut știu că nu vă place. Dor ne este nouă de păpuși de brînză și de ierunci e la ținutul Neamțului (Sadoveanu, 2007: 117); *Apoi să ne iertați, domnișorule, că la noi e urît, murmură baba cu glas jalnic. Ne mănîncă sărăcia și necazurile, domnișorule, păcatele noastre!* (Rebreanu, 2001 (a): 204); *Aici apoi se făceau pregătirile pentru logodnă, dar cu totul în tăcere, ca din întîmplare, și astfel ca stăpîna casei totdeauna să poată zice: „Vai de mine! Cum ne-ați găsit! Dar să fie cu iertare, că ne găsiți atît de puțin pregătiți”* (Slavici, 2001 (b): 56). Cererile iertării în asemenea situații subliniază valoarea hărnicieii, omeniei și a ospitalității în cultura română.

Alte situații în care românii își cer iertare sînt următoarele: un comportament nepotrivit, cum ar fi rîsul la un moment nepotrivit, amestecul în treburile altuia:

„Mor! Adio, viață!” ”Altceva n-a mai spus?” ”Nu, atît a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să rîd, fiindcă așa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus așa cu mîna fluturînd că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată (...)” (Preda, 2003 (b): 291); *Mircea dragă – iartă-mă că mă amestec – un singur cusur ai tu, după părerea mea: sufletul tău vorbește cu glas tare...* (Teodoreanu, 196); folosirea unor cuvinte necenzurate: *E rea, hai, înghiți, nu știe să facă o mîncare, nu e nimic, o să învețe de nevoie, e proastă, ei și ce, proștii nu trebuie să trăiască și ei? frumoasă, hm! Parcă el e urît, dar să te mai și înșele, să nu te iubească, să-ți întoarcă dosul, ce dracu, Doamne iartă-mă, te mai ține lîngă ea?* (Preda, 2003 (a): 154); *Cu sufletele înfrățite în aceeași depărtată epocă geologică, vitele și țăranii priveau trăsura stacojie – cine-o mai văzut! – fără de cine – Doamne, iartă-mă – suind la deal în goana mare, cu burta plină de darabane bătute de toți dracii, și-n urmă împrôșcînd un fum puturos ca cel din iad.* (Teodoreanu, 69); prevestirea răului: *– Eu atîta-ți spun, ca să nu zici că nu ți-am spus... Ca ochii din cap să mi-l îngrijești și să mi-l ocrotești! – Da ce-i cu tine, măi băiete? Parcă cobești a rău, Doamne iartă-mă! se închină Zenobia gîndindu-se că mult mai trebuie să-și fi iubit nevasta Ion, măcar că nu s-a arătat, dacă se prăpădește așa cu firea din pricina plodului ei* (Rebreanu, 2001 (b): 130).

Pentru folosirea unor cuvinte peiorative se va cere iertare de la Divinitate sau de la interlocutor:

Pînă aprinse Ana o lumînărică de ceară, cealaltă se căzni să-l ridice pe laviță. Nu izbuti.
– *E greu ca bolovanul, Doamne iartă-mă! murmură ea făcîndu-și cruce* (Rebreanu, 2001(b): 80); *Dar marele filozof era un profesor insuportabil. Nu se înțelegea nimic la un curs al lui, nu știa să vorbească, nu i se auzea glasul, era, să mă iertați, un bîlbîit, nici din primele rînduri nu pricepeam ce spune. (...)* (Preda, 2003(a): 291); *Vezi, mamă dragă, cînd joci tenis asuzi și sudoarea, iartă-mi expresia, e infectă. Fă-mi un duș alături de tenis.* (Teodoreanu, 346); *Prostiile astea, iartă-mă că zic așa, le-am făcut pe cînd eram prin liceu și nu le-am mai luat cu mine în viață, să mi-o împovărez...* (Rebreanu, 2001(b): 158). În toate aceste situații solicierea iertării nu este urmată de niciun răspuns.

2.8. Concluzii la capitolul 2

Actul de limbaj *scuza* ocupă un rol deosebit în comunicare datorită capacității sale de a remedia conflicte și de a restabili echilibrul social în relațiile dintre interlocutori. Diferite tipuri de ofense pun în pericol sau chiar perturbază armonia atît de necesară în relațiile sociale. Dacă nu se întreprinde nimic pentru a rezolva conflictul creat, ambii participanți sînt în pierdere, întrucît se distruge relația dintre ei.

Analiza modalităților de exprimare a scuzei rituale și a scuzei substanțiale a scos în evidență mai multe detalii. Ambele tipuri de scuze pot fi exprimate atît direct (*Cer scuze / iertare, Scuză-mă / Iartă-mă*), cît și indirect (*Iarăși eu / Așa ceva nu se va mai repeta*). Nu putem spune care formulă este mai eficientă pentru a restabili echilibrul, deoarece aceasta depinde de tipul ofensei și de severitatea ei, de relația dintre interlocutori, precum și de situația în care a fost adusă ofensa. Atît exprimarea directă a scuzei, cît și cea indirectă sînt importante și contribuie la restabilirea echilibrului pierdut în relațiile dintre interlocutori. Uneori, este suficientă o formulă de scuză directă, alteori doar o scuză indirectă poate rezolva conflictul creat. Important este ca formula utilizată să fie însoțită de elemente paralingvistice și nonlingvistice care contribuie la reușita actului dat.

Restabilirea echilibrului dintre interlocutori după o ofensă minoră are loc prin intermediul scuzei rituale, ce constituie un lubrifiant care facilitează desfășurarea comunicării. Deși formula utilizată cel mai frecvent în acest scop este *Scuzați*, totuși este posibil ca activitatea reparatorie să se realizeze și prin alte mijloace lingvare (exprimarea lipsei intenției, explicarea situației, exprimarea repetării greșelii, indicarea modului în care greșeala a fost reparată). În procesul comunicării are loc alegerea formulei optime, ținînd cont de anumite circumstanțe (identitatea

participanților la dialog, relațiile dintre ei, formalitatea situației etc.). În ceea ce privește structura scuzei rituale, putem observa că ea nu este complexă. Structura ei simplă se explică prin faptul că scuza rituală este prezentată pentru ofense cu un grad de severitate mai mic decât scuza restitativă. Ea conține doar o formulă de scuză, fără mijloace lingvare augmentative, ce i-ar intensifica forța.

Cu toate că un element necesar pentru enunțarea actului de limbaj *scuza* este ofensa (cu diferite grade de intensitate), corpusul analizat conține însă și exemple în care nu există vreo ofensă (scuza pentru dezordine, pentru sărăcie, pentru lipsa bucatelor alese, pentru felul în care *E* este îmbrăcat, scuza gazdei la plecarea oaspeților). Asemenea scuze scot în evidență următoarele valori culturale ale poporului român: hărnicia, ospitalitatea, omenia, cumsecădenia, modestia.

Prin intermediul răspunsului ce succede scuza se poate determina dacă actul de limbaj enunțat și-a atins efectul perlocuționar scontat, adică dacă echilibrul dintre interlocutori a fost restabilit. Întrucât în cazul scuzei rituale ofensa este minoră, scuza, de cele mai multe ori, este acceptată (se recunoaște că a avut loc o ofensă, dar situația a revenit la normal, sau că actul de limbaj enunțat nu a fost necesar). Răspunsul lipsește în cazul scuzei rituale anticipate. Drept răspuns este, uneori, o scuză sau actul de limbaj *mulțumirea*.

Analiza scuzelor substanțiale a relevat mai multe modalități verbale folosite de vorbitorii de limbă română în aplanarea conflictelor: scuza directă, scuza indirectă, sustragerea atenției de la ofensă, exprimarea inconsistenței, chemarea victimei la înțelegere, exprimarea dorinței de a continua relațiile de pînă la ofensă. Analiza celor mai frecvente formule de exprimare a scuzelor a permis relevarea elementului esențial al scuzei românești – asumarea responsabilității. Exprimarea regretului, caracteristică scuzelor în cultura anglo-saxonă, este insuficientă pentru realizarea actului scuzei în limba română. La prezentarea scuzelor în limba română, regretul este exprimat, preponderent, prin mijloace paralingvistice și nonverbale. Astfel, vocea tremurîndă, domoală, murmurîndă, „de o halucinantă omenie”, precum și îngenuncherea, mîinile întinse în semn de implorare, fruntea plecată, bolboroseala, gîfîiala, paliditatea, care însoțesc exprimarea verbală a scuzei, transmit regretul emițătorului scuzei pentru cele întîmplate, asigurîndu-i scuzei verbale o capacitate mai mare de a realiza activitatea reparatorie.

De multe ori, formulele indirecte servesc drept mijloc de a intensifica forța scuzei, prin această contribuind la o rezolvare mai rapidă a conflictului. Situații care conțin scuze directe și indirecte sînt foarte frecvente.

Uneori însă, deși conține o formulă de scuză, enunțul nu are funcție reparatorie, adică nu realizează actul de limbaj *scuza*. Cu alte cuvinte, nu există legătură între forma și funcția sa. Aceasta se întîmplă mai cu seamă în situațiile cînd formula de scuză este urmată de un enunț prin

care *E* își declină responsabilitatea pentru cele întâmplate. Alteori însă, activitatea reparatorie poate fi realizată și în lipsa unei scuze directe, restabilindu-se în așa fel echilibrul.

Examinarea frecvenței scuzei în funcție de tipul ofensei a relevat că în relațiile distante vorbitorii de limbă română apreciază mai mult spațiul interlocutorului, după care urmează posesia și apoi timpul. În relațiile apropiate, conform datelor obținute în studiul de față, se pune preț mai mult pe spațiu, după care urmează timpul și apoi posesia.

Analiza corpusului a reliefat și unele situații ce necesită solicitarea iertării conform tradiției culturale creștine. Ne referim aici la solicitarea iertării de la cei apropiați înainte de a merge la biserică, solicitarea iertării pe patul de moarte, solicitarea iertării pentru un răposat de fiecare dată când se vorbește despre el, solicitarea iertării pentru folosirea unui vocabular necenzurat, pentru prevestirea răului etc.

Aplicarea conceptelor de politețe pozitivă și politețe negativă la analiza scuzelor scoate în evidență tendința spre utilizarea strategiilor caracteristice politeții pozitive, care se bazează pe apropierea dintre indivizi (oferirea explicită a informației cu caracter personal la explicarea cauzelor ce au provocat ofensa, promisiunea de a nu repeta ofensa, oferirea unei despăgubiri, chemarea victimei la înțelegere, exprimarea dorinței de a continua relațiile de până la ofensă, gluma) și doar câteva strategii caracteristice politeții negative (exprimarea regretului, oferirea unei informații vagi la explicarea cauzelor ce au provocat ofensa). Acest fapt ne permite să emitem ideea că la exprimarea scuzei, culturii românești îi este caracteristică politețea pozitivă.

3. ACTUL SCUZEI ÎN DISCURSUL PUBLIC

3.1. Fenomenul scuzei publice

Prin funcția lor vitală de a readuce armonia în relațiile interpersonale, scuzele ocupă un loc aparte în viața noastră de zi cu zi. Cu ajutorul lor, relațiile deteriorate „se vindecă”, iar echilibrul social se restabilește. Scuza reprezintă una din modalitățile cele mai frecvent utilizate pentru soluționarea diferitor conflicte sau neînțelegeri care apar în cadrul interacțiunii umane. Atât în relațiile interpersonale, cât și în relațiile interstatale scuzele au menirea să corecteze greșeli, să restabilească echilibrul pierdut dintre interlocutori, să asigure un viitor relațiilor dintre părți, servind, în așa fel, drept „lubrifiant” social.

Nu e de mirare că acest act de limbaj se bucură de atenția cercetătorilor din diferite domenii ale cunoașterii (lingviști, sociolingviști, psihologi etc). Scuzele interpersonale emise, în special în situații informale, au fost studiate în mai multe limbi (engleză, franceză, germană, italiană etc). În ultimii ani însă prezentarea scuzelor a devenit un fenomen caracteristic și domeniului public. După cum subliniază O. Hargie, aforismul „Niciodată nu-ți cere scuze, niciodată nu explica” a fost înlocuit în sfera publică prin „Întotdeauna cere-ți scuze, întotdeauna explică” [Hargie, 725]. În această situație, se observă o extindere a domeniului de cercetare al acestui act de limbaj de la discursul interpersonal la cel public. Aceasta este o dovadă a faptului că în societățile democratice actul de vorbire *scuza* are funcții deosebite.

Interesul sporit pentru cercetarea actului scuzei ar putea fi explicat, după cum susține Z. Kampf, ca fiind o reacție la multitudinea de cereri pentru scuzele publice la nivel global, fenomen observat, începând cu anii 1990 [Kampf, 2013: 147 – 148]. Amploarea pe care a luat-o fenomenul scuzei la nivel global a dus la apariția unor termeni ce caracterizează această perioadă: epoca scuzelor (eng. *the age of apology*) [Brooks, 3], mania scuzelor (eng. *apology-mania*) [Taft, 1135], avalanșă de scuze (eng. *an avalanche of apologies*) [Edwards, 58]. Z. Kampf susține că cercetătorii au păreri diferite referitor la începutul „acestei noi perioade globale” [Kampf, 2009(b): 257]. Astfel, unii opinează că perioada dată a început înaintea hotarului dintre secolul al XX-lea și al XXI-lea [Joyce, 159], iar alții consideră că începutul erei scuzelor îl constituie hotarul dintre milenii [Brooks, 3]. Toți însă împărtășesc ideea că „abundența de scuze pe arena internațională și națională” a dus la aceea că „practica prezentării scuzelor a devenit o marcă a erei” [Kampf, 2009 (b): 257].

Z. Kampf atenționează și asupra unei conexiuni dintre procesul de globalizare și folosire a limbajului. Cercetătorul constată că expansiunea globală a scuzelor publice poate fi considerată „un tip de discurs al globalizării, care extinde ansamblul resurselor retorice ce sînt la dispoziția figurilor publice contemporane” [*ibidem*, 258].

În lucrarea de față, prin scuze publice înțelegem scuzele emise în prezența unui mare număr de oameni sau în mass-media astfel încât textul scuzei să poată fi cunoscut de întreaga colectivitate. *E* scuzei poate fi o persoană care are o funcție în stat sau este reprezentantul unei organizații, iar *R* – o singură persoană sau o întreagă colectivitate.

După cum susține G. Leech, scuzele publice sînt generate de o revoltă ce apare în mijloacele de informare în masă, în care o persoană publică este acuzată de o ofensă pe care ar fi încercat să o ascundă. Ofensa dată poate să se refere la un individ sau la o comunitate întreagă [Leech, 2014: 131]. Împărtășim această părere, menționînd că multe scuze din corpusul analizat au fost prezentate în urma unei solicitări. Mai mult ca atît, de multe ori, o singură solicitare nu este suficientă, pentru ca vinovatul să-și ceară scuze în mod public. Aceasta se referă mai cu seamă la situațiile cînd *E* își cere scuze pentru o greșeală proprie (este important să menționăm că în spațiul public și, mai cu seamă în domeniul politic, sînt frecvente cazurile cînd scuzele sînt prezentate pentru greșelile comise de predecesori sau de alte persoane). Faptul dat este o dovadă a caracterului amenințător al acestui act de vorbire pentru imaginea *E*. Amenințarea devine mai pronunțată, mai cu seamă, datorită mediului public în care trebuie prezentată scuza. Prin aceasta ar putea fi explicată nedorința sau chiar refuzul unor persoane publice de a prezenta scuze. Astfel, uneori sînt necesare cîteva solicitări, pentru ca vinovatul să decidă să-și recunoască greșeala. Aceasta se observă, în deosebi, în cazul unor ofense mai grave, săvîrșite de însuși *E* scuzei. Pe de altă parte, refuzul de a recunoaște greșeala ar putea constitui o amenințare și mai mare pentru imaginea persoanei publice. Din acest motiv, se răspunde, totuși, la solicitarea de a prezenta scuze. Prin urmare, scuza nu este doar un act amenințător, ci și unul valorificant pentru imaginea publică a *E*. Deci am putea vorbi despre două dimensiuni ale actului scuzei – una amenințătoare și alta valorificantă.

Considerăm important să menționăm că nu întotdeauna scuza publică este prezentată în urma unei solicitări. Există situații cînd *E* o face în lipsa vreunei constrîngerii. Aceasta se referă la situațiile cînd scuza este prezentată pentru greșelile predecesorilor, cînd ofensa este minoră sau cînd ea este prezentată într-un moment important din cariera persoanei publice (bunăoară, campania preelectorală, obținerea unui nou post sau demisionarea).

Scuzele publice au unele trăsături distinctive, prin care se deosebesc de cele private. Lingvistul englez G. Leech identifică următoarele caracteristici ale scuzei prezentate în sfera publică: 1. Scuza publică este puternic mediatizată; 2. Atît *E*, cît și *R* pot fi reprezentați de un număr mare de oameni; 3. *E* scuzei poate să nu fie direct implicat în ofensă, dar poate fi reprezentantul unei organizații care poartă răspunderea pentru cele întîmplate; 4. Scuza este, de obicei, prezentată ca răspuns la niște plîngeri publice (inclusiv mass-media) și urmărește scopul

de a liniști supărarea publică, luându-se în considerație, în special, faptul că ulterior ar putea interveni consecințe mai neplăcute, cum ar fi demiterea din post sau deschiderea unui dosar penal [Leech, 2014: 131 – 132].

În cele ce urmează ne propunem să analizăm, din punct de vedere pragmalingvistic, mijloacele folosite în limba română pentru a prezenta scuze în discursul public. Corpusul analizat conține 38 de scuze publice prezentate în Republica Moldova. Studiul dat va fi axat, în special, pe următoarele întrebări: 1. Care este corelația dintre scuza publică și politețea?; 2. Ce mijloace de limbă se folosesc la prezentarea scuzei în domeniul public?; 3. Cum influențează caracterul amenințător al scuzei asupra formulării lingvare a acestui act de vorbire în domeniul public?

3.2. Scuza publică și politețea

Amintim că în modelul de politețe, propus de către P. Brown și S. Levinson, scuza este tratată ca un act ce pune în pericol imaginea pozitivă a *E*. După cum susțin cercetătorii, când este prezentată o scuză, *E* recunoaște faptul că a comis o greșeală, ceea ce ulterior face ca interlocutorul să-și schimbe atitudinea sa pozitivă față de el. Această idee este împărtășită și de alți cercetători, precum R. Lakoff [Lakoff, 211] și C. Kerbrat-Orecchioni, care consideră scuza un act amenințător pentru imaginea pozitivă a *E*, întrucât *a-și cere scuze* implică, într-un fel, a se umili în fața celuilalt [Kerbrat-Orecchioni, 1996: 85]. După cum subliniază G. Leech, politețea nu este forța majoră care ar cauza prezentarea scuzelor în sfera publică. De obicei, există și motivații de ordin politic, social sau financiar [Leech, 2014: 132]. În discursul politic (care este unul public) păstrarea imaginii constituie un aspect crucial pentru statutul și, implicit, pentru menținerea figurii politice pe arena politică [Kampf 2009(a): 2259]. Un act ce pune în pericol imaginea poate avea, drept consecință, micșorarea puterii simbolice a politicianului, reducerea încrederii pe care o manifestă publicul față de el.

Cum influențează scuza asupra imaginii actorului politic? În general, ca și în cazul scuzelor private, scuza politică are o influență benefică asupra *E*. Ea nu reprezintă o umilință. Dimpotrivă, ea este un indiciu al faptului că politicianul face distincție între ceea ce este corect și incorect și, prezentînd scuze, el recunoaște că a fost încălcată o normă a comportamentului corect [Taft, 1142]. După cum susține Z. Kampf, unii politicieni consideră scuza drept un mijloc retoric util care aduce beneficii pentru imaginea politicianului și care poate să-i consolideze puterea sa politică [Kampf, 2009(b): 268]. Aceasta se referă atât la situațiile când scuzele sînt prezentate pentru greșelile proprii, cît și la scuzele care sînt prezentate pentru greșelile predecesorilor. Este mai dificil, probabil, să ceri scuze pentru niște fapte în care ai fost direct implicat. Întrucît se presupune o asumare a responsabilității, costul este mai mare. Adică, pentru

moment, se pare că cel care își cere scuze se umilește. De aici și nedorința sau, uneori, refuzul de a prezenta scuze, căci, amintim, deseori, se fac demersuri ca politicienii, precum și alte persoane publice, să prezinte scuze. Deci persoanele publice se află în fața unei dileme: pe de o parte, recunoașterea greșelii este o umilință și deci un pericol pentru propria imagine, iar, pe de altă parte, neprezentarea scuzei ar putea constitui un pericol și mai mare pentru imaginea lor. Dacă se face un calcul al cheltuielilor și al beneficiilor, beneficiile sînt mai multe, căci, în cazul scuzelor politice adresate altor state, avem de a face nu doar de un beneficiu personal, ci și de unul de la care cîștigă, am putea spune, relațiile viitoare ale întregii țări cu celălalt stat. În așa fel, scuza este un act valorificant nu doar pentru imaginea figurii politice, dar și pentru imaginea întregii țări.

Ținem să menționăm și faptul că scuza este într-o strînsă conexiune cu moralitatea. Acest detaliu este reliefat de mai mulți lingviști, care susțin că este *corect* ca un politician să prezinte scuze prin care să-și asume responsabilitatea pentru faptele sale și este *incorect* să încerce să se eschiveze de la aceasta [Harris ș.a, 733]. Asumîndu-și responsabilitatea, politicianul nu se umilește, nu se manifestă ca o persoană slabă, ci ca una puternică, capabilă să-și recunoască greșelile, iar aceasta îi ajută să demonstreze ca este „a moral personă” și prin aceasta să redobîndească încrederea publicului. Deci scuza nu constituie un act amenințător pentru imaginea politicianului, ci unul valorificant, care îi ajută să redobîndească încrederea publicului.

Nu este vorba despre un pericol pentru imaginea politicianului nici în cazul în care acesta prezintă scuze pentru evenimente în care nu a fost implicat personal, adică pentru greșelile predecesorilor. Patru din scuzele publice analizate în acest capitol și care au fost prezentate de politicienii din RM altor state au fost motivate de erorile guvernului precedent. Scuzele date au fost benefice atît pentru imaginea politică proprie a politicienilor, cît și pentru relațiile ulterioare ale RM cu statele date.

În opinia noastră, caracterul amenințător al scuzei este mai pronunțat atunci cînd politicianul își cere scuze pentru o greșeală proprie decît atunci cînd scuza este prezentată pentru greșelile predecesorilor. Acest factor influențează mijloacele de limbă utilizate la formularea actului de vorbire respectiv.

3.3. Clasificarea scuzelor publice

Perioada numită în practica internațională „epoca scuzelor” a început în RM mai tîrziu ca în alte țări – abia în anul 2009. Anul 2009 este un an cu o semnificație politică deosebită pentru RM. Însemnătatea lui se datorează unui eveniment marcant din istoria țării. În timpul alegerilor din 2009 partidele democratice au reușit să obțină majoritatea voturilor și partidul comuniștilor a rămas în opoziție. Preluarea puterii de către partidele democratice a marcat începutul unei perioade cînd greșelile au început să fie recunoscute. Pentru început, constatăm o încercare a

noilor lideri politici (care au fost luptători de frunte pentru trecerea la un regim democratic) de a soluționa greșelile comise de regimul precedent, mai cu seamă, în ceea ce privește relația RM cu alte state sau cu organizații internaționale. Ne referim aici la scuzele pentru abuzurile comise de guvernarea comunistă, prezentate cetățenilor României și liderilor politici ai României de către M. Ghimpu, Președintele interimar al RM (septembrie 2009, decembrie 2009), și la scuza adresată Consiliului Europei de către Iu. Leancă, Ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene (noiembrie 2009). Aceste scuze au fost urmate de altele, prezentate în interiorul țării în fața unui număr mare de oameni de către diferite persoane publice, precum și de unele organizații.

În lucrarea de față, exemplele supuse analizei sînt clasificate în scuze complete și scuze parțiale. Distincția dată a fost făcută în baza mijloacelor lingvare utilizate la exprimarea acestui act de vorbire. În grupul scuzelor complete au fost incluse exemplele ce conțin, cel puțin, unul din cele două elemente pe care cercetătorii le-au identificat drept componente substanțiale ale scuzei:

1. O exprimare a scuzei (care conține un indicator al forței ilocuționare);
2. O asumare a responsabilității (care include următoarele subcategorii: recunoașterea vinei, autocritica, recunoașterea că interlocutorul merită să i se prezinte scuze, lipsa unei intenții) [Harris ș.a., 723].

În același timp, textul acestor scuze nu conține nici un element al scuzei parțiale.

Clasa scuzelor parțiale include exemple care conțin, cel puțin, una din caracteristicile pseudoscuzei, așa cum au fost ele punctate de către A. Lazare, și anume:

1. recunoașterea vagă și incompletă a ofensei;
2. utilizarea diatezei pasive;
3. utilizarea unei subordonate condiționale prin care se pune la îndoială existența ofensei sau a victimei;
4. reducerea ofensei;
5. direcționarea scuzei către persoane terțe (care nu au fost implicate în conflict);
6. invocarea unei alte ofense.

Tot aici vor fi incluse și exemplele în care locuțiunea performativă *îmi cer scuze* este însoțită de unele elemente lingvare prin intermediul cărora este voalată nedorința *E* de a prezenta scuze (*Sînt gata să-mi cer scuze*).

3.4. Scuze complete

Din numărul total al scuzelor ce constituie corpul analizat, 19 au fost clasificate drept scuze complete. Este important să subliniem faptul că niciuna din ele nu a fost precedată de

solicitare. Toate au fost prezentate din propria inițiativă a *E*. Un alt aspect care merită evidențiat este faptul că 9 din aceste scuze, ceea ce constituie 47%, au fost prezentate pentru greșelile altora, nu ale *E* scuzei. Scuzele pentru greșelile altora par să fie mai puțin amenințătoare pentru imaginea *E* și sînt prezentate mai ușor. În opinia noastră, recunoașterea greșelii, chiar dacă aceasta a fost comisă de altcineva, este un act valorificant pentru imaginea persoanelor publice. Condamnînd cele întîmplate, ele transmit implicit publicului mesajul că „vom fi mai buni decît cei care au fost înaintea noastră”. În asemenea cazuri se pare mai dificil să constatăm dacă scuza este doar un act politic sau doar unul moral. Probabil, ambele aspecte sînt prezente. Pe de o parte, politicianul apare ca o persoană morală, care recunoaște că a fost încălcat „un comportament corect”, iar, pe de altă parte, el ar putea folosi această scuză pentru a-și atinge anumite scopuri politice: bunăoară, dacă scuza este prezentată în perioada campaniei preelectorale. Scuzele complete conțin, în mod obligatoriu, o scuză exprimată direct și/sau enunțuri prin care *E* își asumă responsabilitatea pentru cele întîmplate.

Scuza exprimată direct este, după cum menționează E. Olshtain, o strategie „generală”, prin intermediul căreia se poate realiza o scuză „în orice situație” [Olshtain, 157]. Exprimarea directă respectă maxima manierei din principiul cooperativ, formulat de către H. P. Grice, care „se referă la modul în care trebuie formulate intervențiile în cadrul unui schimb verbal, reclamînd *claritate* – manifestată prin evitarea obscurității expresiei, a ambiguității și a prolixității” [DȘL, 305].

În discursul public, folosirea unei scuze explicite este deosebit de importantă. Această idee este subliniată de către S. Harris cu referire la scuzele politice, care atenționează asupra faptului că mijlocul explicit de a indica forța ilocuționară a scuzei facilitează interpretarea acesteia de către mass-media și de către public (Harris ș.a., 721). Cu alte cuvinte, o exprimare directă va asigura reușita scuzei în discursul politic. Folosirea unei structuri indirecte riscă să fie interpretată drept „nu și-a cerut scuze”.

Al doilea element primordial pentru asigurarea reușitei scuzei din domeniul politic este, după cum opinează S. Harris, *acceptarea responsabilității* [ibidem]. Asumîndu-și responsabilitatea pentru cele întîmplate, actorul politic inițiază și, în același timp, facilitează procesul de restabilire a echilibrului pierdut. Trebuie să se rețină următoarea observație pertinentă: atunci cînd politicienii își cer scuze pentru greșelile comise de ei, acceptarea responsabilității este necesară. În discursul politic însă, sînt frecvente situațiile cînd scuzele sînt prezentate pentru greșelile comise de predecesori. În asemenea cazuri, susține B. Hastie, rar se întîlnește acceptarea directă a responsabilității sau a vinei [Hastie, 707]. În această situație, se

poate vorbi despre o acceptare a responsabilității pentru actul scuzei, dar nu pentru ofensa comisă.

În limba română, scuzele explicite pot avea diferite forme (*Scuză / Scuzați, Cer / Cerem scuze, Iartă-mă / Iertați-mă, Cer / Cerem iertare*). Structurile cu verbul *a ierta* (*Iartă-mă / Iertați-mă, Cer / Cerem iertare*) se utilizează mai rar. Acest fapt ne duce la ideea că cererea iertării are o șarjă semantică adițională.

Textul scuzelor complete din corpusul analizat conține o scuză explicită. Atestăm o frecvență înaltă a substantivului *scuze*, care se utilizează în toate exemplele, dar în structuri diferite.

M. Ghimpu: ***Eu îmi cer scuze*** prin intermediul „*Europei Libere*” în fața cetățenilor României [<http://unimedia.info/stiri/-13296.html>].

M.Ghimpu: ***Scuze, dragă Românie, că n-au știut ce fac*** [http://www.pl.md/libview.php?l=ro&video_id=179&idc=78&id=1299].

M. Ghimpu: ***Îmi cer scuze*** pentru insulta adusă României din partea vechii conduceri, fiindcă, așa cum au procedat ei, i-au insultat pe cetățenii români și România, ca stat [http://www.pl.md/libview.php?l=ro&video_id=295&idc=78&id=1260].

M. Ghimpu: ***Îmi cer scuze*** în numele statului pentru faptul că sunteți departe de soți, soții, părinți, copii. Trebuie să fim împreună, ca să puteți veni înapoi [<http://www.zdg.md/stiri/mihai-ghimpu-imi-cer-scuze-in-numele-statului-pentru-faptul-ca-sunteti-departe-de-soti-sotii-parinti-copii>].

D. Recean: Ministerul Afacerilor Interne ***aduce scuzele de rigoare***. Rugăm să avem toleranță față de aceste restricții [<http://point.md/ro/noutati/politika/ministrul-de-interne-ishi-cere-scuze-pentru-vizita-lui-merkel>].

V. Filat: ***Ne cerem scuze*** în fața cetățenilor că aceste negocieri au fost de durată [<http://moldova24.info/politic/lupu-si-filat-au-semnat-acordul-aliantei-politice-pldm-pd/>].

V. Marinuță: ***Aduc scuze de rigoare*** Doamnei deputat, Ana Guțu, pentru că am apreciat incorect implicarea ei de rînd cu ceilalți doi (teoretic doi, însă practic doar unul) președinți în procesul de distrugere al partidului neformat [http://www.realitatea.md/vitalie-marinu-a-i-i-cere-scuze-de-la-ana-gu-u-i-ataca-conducerea-plr-vezi-ce-spune-fostul-ef-al-apararii_10555.html].

D. Recean: În numele Ministerului Afacerilor Interne, ***îmi cer scuze*** de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul poliției în 2009, pentru faptul că unii polițiști au preferat să asculte ordine politice ce contravin legilor Republicii Moldova și drepturilor omului. <...> ***Încă o dată cer scuze*** de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul

polițiștilor în aprilie 2009 [<http://point.md/ro/noutati/politica/recean-ishi-cere-scuze-pentru-7-aprilie>].

G. Văluța (Președintele Asociației Pro-Ortodoxia): ***Eu îmi cer iertare de la Mitropolitul Vladimir. Și consider aceasta o onoare. Aș putea să-mi cer iertare în continuu și să stau în genunchi în fața părintelui nostru. Îmi cer iertare și îmi pare rău că, după 6 luni de promisiuni, am ajuns într-o astfel de situație*** [<http://www.ipn.md/ro/societate/63365>].

Exemplele de mai sus conțin o scuză care reprezintă, în termeni searlienii, un act de vorbire direct. Este folosită, în marea majoritate a cazurilor, locuțiunea performativă *îmi cer scuze*. Cealaltă locuțiune performativă – *îmi cer iertare* – a fost atestată într-un singur exemplu (a se vedea scuza prezentată de G. Văluța), fapt ce confirmă că solicitarea iertării este caracteristică mai mult discursului religios. În toate aceste exemple forța ilocuționară a actului dat este explicită.

Există însă o scuză care nu conține nici locuțiunea performativă și nici verbul *a scuza* la modul imperativ. Ne referim la scuzele prezentate de către V. Marinuță, fostul ministru al Apărării. Scuză dată conține substantivul *scuze* în locuțiunea *Aduc scuze de rigoare*. Această locuțiune este caracteristică stilului oficial și poate fi considerată drept scuză exprimată direct.

Construcțiile *Aduc scuze de rigoare*; *Scuze*; *Îmi cer scuze* redau clar și direct forța ilocuționară a acestor enunțuri în contextele respective. După cum susține M. Owen, cu ajutorul unei construcții performative „se evită ambiguitatea și receptorul cu siguranță va interpreta enunțul dat drept scuză” [Owen, 65].

3.5. Intensificarea forței scuzei complete în discursul public

Spre deosebire de scuza directă prezentată în domeniul privat, cea prezentată în domeniul public este mult mai puțin intensificată. Intensificatorii interni¹⁴, folosiți la exprimarea scuzei în domeniul privat (*mii, te rog mult / frumos*) lipsesc în textul scuzelor publice. În exemplele supuse analizei, am atestat un singur exemplu ce conținea intensificatorul intern *încă o dată*:

D. Recean: ***Încă o dată cer scuze de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul polițiștilor în aprilie 2009*** [<http://point.md/ro/noutati/politica/recean-ishi-cere-scuze-pentru-7-aprilie>].

Prezintă interes modalitatea de a intensifica actul scuzei din textul care a fost rostit de M. Ghimpu în cadrul recepției oficiale, organizate de Ambasada României la Chișinău cu prilejul Zilei Naționale a României la 1 decembrie 2009: ***Scuze, dragă Românie, că n-au știut ce fac.***

¹⁴ Sînt numiți intensificatorii interni, pentru că sînt integrați sintactic în elementele principale ale scuzei [Leech, 2014: 116].

Liderul de la Chișinău se adresează întregii țări prin formula *dragă Românie*. În așa fel, scuza este adresată nu doar liderilor politici ai României, ci întregii țări. Prin această adresare, autorul scuzei recunoaște că a avut de suferit întreaga țară și transmite mesajul că nu este indiferent față de cele întâmplate. De aici desprindem și dorința sa de rezolvare a conflictului nu doar la nivelul conducerii acestor două state, ci la nivelul întregii țări. În limba română, formula de adresare *dragă* ... subliniază apropierea dintre părți. În teoria politeții, ea aparține strategiilor politeții pozitive, care se referă la o relație apropiată dintre participanții la dialog. Prin intermediul acestui element, M. Ghimpu subliniază dorința sa de apropiere dintre RM și România. În acest context, am putea menționa că formula de adresare utilizată ar putea fi interpretată ca o strategie retorică, menită să atingă un anumit scop. Este vorba, după părerea noastră, de o încercare de a estompa atitudinea abuzivă a guvernului precedent față de România și de a începe o nouă etapă a relațiilor dintre aceste două țări – o colaborare bazată pe respect și ajutor reciproc. În același timp, această formulă de adresare ar mai putea fi tratată drept un mijloc de intensificare a forței scuzei.

Scuza examinată este urmată de o aluzie biblică: „că n-au știut ce fac”. Aceste cuvinte au fost spuse de către Iisus atunci când era răstignit pe cruce și se ruga Tatălui Ceresc să-i ierte pe răufăcători. Ideea este că dacă răufăcătorii ar fi știut că ceea ce făceau nu era bine, ei nu ar fi făcut aceasta. Deci o făceau din neștiință. În mod similar, dacă guvernul precedent și-ar fi dat seama că nu este bine să se comporte cu România în modul în care au făcut-o, ei ar fi avut o altă atitudine. Folosirea acestui intertext, a textului biblic, subliniază o tradiție culturală comună a poporului care trăiește în aceste două țări vecine, și anume tradiția creștină. Majoritatea populației din ambele țări aparține religiei creștine și trăiește conform învățăturii creștine. Unul din principiile creștinismului este de a ierta întotdeauna pe cel care a greșit, indiferent de gravitatea ofensei. O altă idee transmisă prin acest mesaj este că atunci când o persoană nu știe că ceea ce face este rău, pedeapsa lui Dumnezeu asupra lui va fi mai mică. Raportînd această idee la exemplul invocat, am putea spune că, apelînd la un asemenea intertext, M. Ghimpu subliniază două detalii: în primul rînd, că RM speră să obțină iertare din partea României (conform învățăturii creștine, trebuie întotdeauna să iertăm pe ceilalți), iar, în al doilea rînd, că există speranța ca România să nu fie foarte severă cu RM pentru cele întâmplate. În același timp, textul biblic servește drept intensificator al forței scuzei. Am putea spune că folosirea intertextului biblic în textul scuzei are drept scop rezolvarea mai grabnică a conflictului creat între două țări care au o valoare culturală comună – creștinismul. Plasînd accentul pe un punct comun, M. Ghimpu scoate în relief apropierea dintre aceste două țări. Relațiile RM cu România nu ar trebui să sufere din cauza unor greșeli comise de guvernul precedent. M. Ghimpu subliniază relațiile de prietenie și parteneriat dintre aceste două țări, punînd accent pe ajutorul acordat RM

de către România și speranța continuării colaborării. Scuza data are scopul de a restabili relațiile cu un stat vecin, pe care M. Ghimpu îl numește „avocatul fără rezerve al Republicii Moldova în realizarea parcursului ei de integrare europeană” [<http://www.frontpress.ro/2009/12/mihai-ghimpu-cere-scuze-romaniei-pentru-actiunile-fostei-guvernari-chisinau.html>].

Frecvența intensificatorilor externi¹⁵ este puțin mai înaltă decât cea a intensificatorilor interni. Astfel, textul a două scuze conține două scuze exprimate direct – una folosită la început, iar alta la sfârșit:

D. Recean: *În numele Ministerului Afacerilor Interne, **îmi cer scuze** de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul poliției în 2009, pentru faptul că unii polițiști au preferat să asculte ordine politice ce contravin legilor Republicii Moldova și drepturilor omului. <...> **Încă o dată cer scuze** de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul polițiștilor în aprilie 2009* [<http://point.md/ro/noutati/politica/recean-ishi-cere-scuze-pentru-7-aprilie>].

G. Văluța: *Eu **îmi cer iertare** de la Mitropolitul Vladimir. Și consider aceasta o onoare. Aș putea să-mi cer iertare în continuu și să stau în genunchi în fața părintelui nostru. **Îmi cer iertare** și îmi pare rău că, după 6 luni de promisiuni, am ajuns într-o astfel de situație* [<http://www.ipn.md/ro/societate/63365>].

După cum a fost menționat anterior, drept intensificatori externi ai forței scuzei pot fi considerate modalitățile indirecte, prin care se realizează activitatea reparatorie și care sînt folosite împreună cu scuza directă.

Textul scuzelor complete care au fost analizate conține următorii intensificatori externi:

1. *Oferirea despăgubirii;*
2. *Recunoașterea ofensei.*

Oferirea despăgubirii nu poate fi folosită absolut în toate situațiile care necesită prezentarea scuzelor, dar, unde este posibil, ea reprezintă un mijloc util ce face mai convingătoare scuza și contribuie la realizarea activității reparatorii.

Strategia *oferirea despăgubirii* reprezintă, în majoritatea cazurilor, o descriere a acțiunilor care au fost întreprinse deja pentru a repara dauna comisă. Acest fapt subliniază dorința părții vinovate de a soluționa conflictul creat. Astfel, M. Ghimpu prezintă scuza cetățenilor români la o zi după ce a anulat vizele pentru români, introduse de guvernul comunist. Mai întâi, el precizează că greșeala a fost reparată prin fapte, ca, mai apoi, să prezinte scuza prin

¹⁵Intensificatorii externi sînt detașați sintactic de scuza propriu-zisă. Ei sînt incluși în enunțuri separate, care precedă sau urmează scuza. Ei pot însă contribui la intensificarea politeții actului respectiv prin faptul că adaugă sens atitudinal sau emotiv [Leech, 2014: 116].

care recunoaște eroarea dată, spunînd explicit că a fost o „greșeală politică conștient făcută” [<http://unimedia.info/stiri/-13296.html>].

Prezintă interes și modul în care membrii mișcării social-politice „Acțiunea Europeană” au decis să „repare” greșeala comisă de liderii comuniști. Greșeala, practic, nu putea fi reparată, dar pentru a-și exprima solidaritatea cu cetățenii României, cărora nu li s-a permis să intre pe teritoriul RM, membrii acestei mișcări au purtat o banderolă cu însemnele Uniunii Europene pe care scria „Nu corupției! Da UE!”. În așa fel, ei au condamnat decizia guvernului comunist și au demonstrat susținerea cetățenilor UE care au fost victimele acestui incident.

Îndată după ce a apărut conflictul dintre RM și Azerbaidjan, au fost luate măsuri pentru a repara greșeala. Moldova a încetat vînzarea de armament către Armenia și au fost create două comisii pentru a investiga cazul: o comisie parlamentară și o comisie a consiliului de securitate. Greșeala a fost, cel puțin, stopată, ca să nu mai continue în viitor. Acest fapt, împreună cu scuza prezentată de către Prim-ministrul V. Filat, a contribuit la soluționarea conflictului creat între aceste două țări. Ambasadorul Igor Bodiș și-a exprimat speranța că incidentul dat nu va afecta relațiile ulterioare dintre RM și Azerbaidjan.

În opinia noastră, descrierea acțiunilor întreprinse pentru a repara dauna intensifică forța scuzei, deoarece faptele vorbesc mai mult decît cuvintele. Prin aceasta se arată că partea vinovată a început deja activitatea reparatorie. Aceasta însă nu diminuează importanța scuzei în restabilirea echilibrului. După cum susțin cercetătorii scuza – ca acțiune socială – „se deosebește de alte acțiuni prin care se repară o ofensă” și deci este esențială pentru „menținerea armoniei sociale, întrucît comunică acceptarea responsabilității morale pentru comportamentul ofensator” [Harris ș.a., 721 – 722]. Altfel spus, scuza reprezintă reconciliere la nivel moral. Ambele elemente sînt la fel de importante pentru soluționarea conflictului care s-a creat, iar folosirea cîtorva strategii concomitent intensifică forța scuzei și aduce mai multă speranță de reconciliere.

O altă strategie, folosită de persoanele publice atunci cînd prezintă scuze este *recunoașterea ofensei*. După cum opinează A. Lazare, acesta este un aspect important atît al scuzelor publice, cît și al celor private [Lazare, 39]. Chiar dacă ofensa comisă este clară pentru ambele părți, e important ca cel care prezintă scuze să sublinieze impactul celor întîmplate asupra victimei și să specifice motivul pentru ce exact își cere scuze. În continuare, A. Lazare susține că recunoașterea ofensei, acceptarea responsabilității, recunoașterea nerespectării regulilor sociale și a daunei provocate victimei constituie părți componente ale scuzelor prezentate la nivel național și internațional [*ibidem*, 78]. A cere scuze implică deci admiterea faptului că s-a comis o greșeală, iar aceasta înseamnă recunoașterea unui abuz.

Multe din scuzele complete analizate conțin elementul dat. Recunoașterea ofensei se face de fiecare dată fără ambiguitate. M. Ghimpu a prezentat scuze „pentru insulta adusă României din partea vechii conduceri, fiindcă, așa cum au procedat ei, i-au insultat pe cetățenii români și România, ca stat”. V. Marinuță și-a cerut scuze de la Ana Guțu pentru că a „apreciat incorect implicarea ei de rînd cu ceilalți doi (teoretic doi, însă practic doar unul) președinți în procesul de distrugere a partidului neformat”. D. Recean își cere scuze de la cetățenii Republicii Moldova „pentru comportamentul poliției în 2009, pentru faptul că unii polițiști au preferat să asculte ordine politice ce contravin legilor Republicii Moldova și drepturilor omului” [<http://point.md/ro/noutati/politica/recean-ishi-cere-scuze-pentru-7-aprilie>].

În afară de aceasta, unii lideri politici din RM și-au exprimat sentimentele față de incidentul pentru care își cereau scuze. Au fost exprimate două emoții „organic corelate”: de rușine și de vinovăție [Chelcea, 205]. „A fost o rușine pentru noi”, a spus M. Ghimpu în cadrul unui interviu pentru Radio Europa Liberă, cînd și-a cerut scuze de la cetățenii români, după ce sistemul de vize, introdus de către guvernul comunist, a fost anulat. Vinovăția a fost exprimată implicit în scuza prezentată liderului Azerbaidjanului, cînd ambasadorul RM în Azerbaidjan, Igor Bodi, a calificat vînzarea de către Moldova a armamentului Armeniei drept „un pas greșit din punct de vedere politic”.

După cum subliniază S. Chelcea, rușinea reprezintă „o emoție negativă intensă, generată de eșecul indivizilor sau al colectivităților de a atinge standardele și responsabilitățile sociale” și apare cînd „persoanele în cauză se simt răspunzătoare pentru nereușitele lor și cînd cred că respectivele eșecuri reflectă o dezonoare” [*ibidem*, 207]. În cazul exprimării rușinii în textul scuzei prezentat de M. Ghimpu, nu este vorba de un eșec personal, ci de o greșeală a predecesorilor, dar care reprezintă, în viziunea autorului scuzei, o dezonoare pentru RM, un fapt pentru care RM a fost evaluată negativ de România. Considerăm că mărturisirea emoției de rușine poate genera nu doar „consolidarea relațiilor sociale, armonizarea relațiilor interpersonale, respectul reciproc” [*ibidem*, 208], dar și armonizarea relațiilor interstatate. De aici și includerea acesteia în scuza prezentată României.

Este important să menționăm două detalii referitor la exprimarea rușinii în scuzele publice. În primul rînd, este o exprimare colectivă a rușinii (*o rușine pentru noi; ne este rușine*). În al doilea rînd, liderii politici își exprimă rușinea pentru erorile altora. Scuzele publice, prezentate pentru greșelile proprii, nu conțin vreo exprimare a emoțiilor. Acest fapt ne duce la ideea că exprimarea publică a rușinii pentru greșelile proprii nu este tocmai ușoară. În termenii lui P. Brown și S. Levinson, această exprimare are un caracter amenințător. Pe de altă parte, exprimarea rușinii nu trebuie confundată cu trăirea acestui sentiment. Sînt două lucruri absolut

diferite. Rușinea poate fi exprimată și fără a fi trăită sau poate fi trăită fără a fi exprimată. Este dificil, dacă nu chiar imposibil, de verificat aceasta. Deși acest sentiment este, de multe ori, doar exprimat, nu și trăit, totuși, el reprezintă o modalitate de a intensifica forța scuzei.

Al doilea element, ce contribuie la reușita scuzei în domeniul public, este asumarea responsabilității. Niciuna din scuzele analizate nu conține elementul dat. O explicație ar fi faptul că multe (47%) din aceste scuze au fost prezentate pentru erorile predecesorilor, dar nu pentru cele proprii. Chiar și scuzele pentru greșelile proprii nu conțin elementul dat. Aceasta ne vorbește despre caracterul amenințător al asumării responsabilității pentru imaginea *E*.

Din cele relatate, putem conchide că scuzele publice complete se caracterizează prin mai multe particularități. Menționăm, întâi de toate, faptul că toate conțin o scuză exprimată direct, ceea ce facilitează înțelegerea lor drept scuze. De asemenea, toate conțin o expunere clară a greșelii comise, precum și o recunoaștere a faptului că receptorul scuzei este victima încălcării ce a avut loc. Întrucât, de multe ori, *E* prezintă scuze pentru greșelile predecesorilor, el nu-și asumă vina pentru cele întâmplate, dar indică vinovatul. Chiar și fără acest element (asumarea responsabilității), scuzele date reușesc să restabilească echilibrul. În unele cazuri, liderii politici își exprimă sentimentele de rușine pentru cele întâmplate, prin aceasta intensificând forța scuzei. Promisiunea de a nu repeta greșeala comisă nu se întâlnește în nicio scuză, fapt ce confirmă constatările cercetătorilor că o scuză din discursul public este eficientă chiar dacă ea nu conține o promisiune. În cazul scuzelor analizate, exprimarea sentimentului de rușine, sau intensificarea forței scuzei cu ajutorul adjectivului „sincere”, implică și promisiunea de a nu repeta greșeala. Strategia numită „oferirea unei despăgubiri” are o formă specifică prin faptul că ea nu este orientată spre viitor, adică nu se indică cum va fi reparată greșeala, ci spre trecut, fiind relevate măsurile care au fost deja întreprinse pentru a soluționa conflictul.

3.6. Scuze parțiale

Din numărul total de scuze publice analizate, 18 au fost calificate drept scuze parțiale. Spre deosebire de scuzele complete, care nu au fost precedate de o cerere din partea victimelor, mai mult de jumătate din numărul total de scuze parțiale au fost prezentate în urma solicitărilor din partea unor membri ai societății civile sau din partea celor care au fost umiliți. Este important să subliniem faptul că într-un caz (scuza lui N. Timofti pentru cazul Gh. David) prima cerere de a prezenta scuze a fost respinsă. Și doar după ce mass-media au comunicat despre refuzul politicianului de a-și cere scuze, el a decis, totuși, să prezinte scuzele respective. De aici putem deduce că scuza pare să fie percepută de unele persoane publice drept act amenințător pentru imaginea lor publică (în special, în cazurile când ei înșiși au fost implicați în cele descrise). Nu este ușor pentru liderii politici (de altfel, ca și pentru publicul obișnuit) să-și recunoască greșeala.

Cerîndu-și scuze, ei sînt nevoiți să admită că nu sînt capabili de a îndeplini o însărcinare sau de a se conforma unei norme. Din această perspectivă, scuza constituie un act amenințător, deoarece se pune la îndoială abilitatea liderului politic de a-și îndeplini obligațiunile pe arena publică.

Totuși, decizia lor de a prezenta scuze, deși tardive, vorbește și despre o altă perspectivă de analiză a scuzei publice. În opinia noastră, aceasta constituie o dovadă a faptului că politicienii conștientizează că refuzul de a-și cere scuze va pune într-un pericol și mai mare imaginea lor publică și poate chiar cariera lor politică. Astfel, pentru a-și păstra imaginea, dar, în unele cazuri, și cariera, politicienii acceptă să-și ceară scuze. În asemenea situații, am putea vorbi despre niște scuze care ar avea, în termenii lui J. Kimoga, un rol funcțional [Kimoga, 2184], folosite ca o strategie pentru a domoli, a calma spiritele. Prin refuzul de a-și cere scuze se poate subînțelege refuzul de a recunoaște că a fost încălcată o normă a comportamentului corect. Aceasta ține de aspectul moral al scuzei, prin care se recunoaște „existența unui comportament corect și incorect și se confirmă că a avut loc o încălcare a comportamentului corect” [ibidem]. O recunoaștere forțată a greșelii în locul unei recunoașteri benevole transformă scuza, după cum susține J. Kimoga, dintr-un act moral în unul politic [ibidem, 2185]. În așa fel, în discursul politic, scuza devine un instrument folosit de politicieni pentru a se menține pe arena politică și pentru a gestiona relațiile sale cu alți lideri politici. Ea este folosită, uneori, și pentru a soluționa unele conflicte ce ar împiedica guvernarea. Cu alte cuvinte, pentru a avea condiții de guvernare, politicienii sînt puși în situația cînd trebuie să prezinte scuze.

În continuare, ne propunem să supunem analizei conținutul scuzelor care au fost calificate drept scuze parțiale. Menționăm că doar una din aceste scuze a fost prezentată pentru greșelile predecesorilor. În celelalte cazuri, *E* scuzei era vinovat de cele întîmplate.

Ca și scuzele complete, marea majoritate a scuzelor parțiale conțin o *scuză directă* – o construcție performativă, utilizată în limba română pentru realizarea acestui act de limbaj (*Îmi cer scuze*; *Îmi cer iertare*) sau verbul *a scuza* (*Mă scuzați*). Construcția performativă *Îmi cer iertare* are o frecvență mai redusă de utilizare și este utilizată pentru ofense mai grave. De exemplu, scuzele lui N. Timofti pentru sentința în dosarul lui Gh. David („Îmi cer iertare de la rudele acestui om”) și ale ex-ministrului de Externe A. Roibu pentru aprecierea prea severă a foștilor săi subalterni („Cei care, posibil, au fost prea sever apreciați, îmi cer iertare, nu intenționat, așa au fost circumstanțele”). Uneori, politicienii încearcă să intensifice forța scuzei. În acest scop, ei utilizează intensificatorul *mii* (*mii de scuze*) sau se folosesc două scuze explicite. Astfel, scuza prezentată de M. Ghimpu pentru răbufnirea din cadrul emisiunii „În profunzime” conține intensificatorul *mii* („Recunosc, și vă dau dreptate, **mii** de scuze pentru tonul discuției în timpul emisiunii”). În scuza prezentată pentru agresarea verbală a jurnaliștilor, M. Ghimpu

folosește două construcții: *Îmi cer scuze* și *Mă scuzați*. Scuza prezentată de către Primarul de Sîngera, V. Poiată, se deosebește de celelalte prin structura sa. Dînsul folosește construcția *Aduc scuzele de rigoare* [<http://unimedia.info/stiri/poiata-Imi-cer-scuze-pentru-incidentul-de-la-kia-46866.html>]. Această modalitate de a prezenta scuze este caracteristică, în special, pentru formă scrisă (de fapt, această scuză a și fost prezentată într-un comunicat pentru presă în formă scrisă). Deși nu este rutinizată, structura dată este, totuși, explicită. După cum subliniază S. Harris, folosirea unei scuzei explicite este deosebit de importantă în discursul politic pentru ca mass-media și publicul să interpreteze corect forța ilocuționară a actului de limbaj respectiv [Harris ș.a., 721].

Analizînd conținutul exemplurilor incluse în clasa scuzelor parțiale, observăm că nedorința *E* de a-și asuma responsabilitatea pentru cele întîmplate și, prin urmare, de a-și cere scuze se reflectă în conținutul acestora. Sînt utilizate diferite tactici prin care se manipulează forma scuzei pentru a minimiza responsabilitatea vinovatului. În continuare, vom analiza felul în care *E* manipulează unul dintre cele patru componente ale scuzei prototipice, identificate de M. Deutschmann [Deutschmann, 46]:

1. Remediul: *E* folosește o expresie clișeizată pentru a-și cere scuze?
2. Ofensa: *E* recunoaște că a fost comisă o încălcare?
3. Victima: *E* recunoaște că receptorul scuzei este victima încălcării sale?
4. Vinovatul: *E* își acceptă vinovăția, adică își asumă responsabilitatea și vina pentru încălcare?

1. Remediul: Folosirea unei expresii clișeizate pentru a-și cere scuze

Deși toate scuzele sînt exprimate explicit, totuși, există și situații cînd scuza explicită este folosită ambiguu. Considerăm important să atenționăm asupra faptului că acest lucru se referă la o scuză „forțată”, care a fost precedată de o solicitare indirectă, și anume de protestele celor care au fost ofenșiți. Premierul V. Filat, în adresarea sa către primarii din întreaga țară, care au protestat pentru majorarea salariilor, a recunoscut franc: „Din păcate, trebuie să recunosc, *să-mi cer scuze* pentru atitudinea față de cei care muncesc în administrația locală” [http://www.publika.md/vlad-filat-isi-cere-scuze-de-la-primari-pentru-lipsa-de-atitudine-de-pana-acum_1240951.html]. O asemenea scuză încalcă maxima manierei, ce „se referă la modul în care trebuie formulate intervențiile în cadrul unui schimb verbal, reclamînd claritate – manifestată prin evitarea obscurității expresiei, a ambiguității și a prolixității” [DȘL, 305]. Contextul verbal în care este plasată scuza explicită (*cer scuze*) creează o posibilitate de a interpreta enunțul dat drept o „ne-scuză”. Această ambiguitate este creată de folosirea locuțiunii

adverbiale *din păcate*, precum și a verbului modal *trebuie*. Utilizarea lor împreună ne duce la ideea că, de fapt, *E* nu-și cere scuze.

În primul rând, folosirea verbului *trebuie* indică doar o exprimare a datoriei, a necesității, a obligațiunii de a face ceva, care nu constituie încă realizarea propriu-zisă a actului respectiv. Or există o deosebire tranșantă între *a trebui să faci ceva* și *a face ceva*. Precedarea scuzei explicite de modalul *trebuie* indică, într-un fel, că actul de limbaj *scuza* va urma, posibil, în viitor, dar nu că se realizează la moment. În opinia noastră, folosirea verbului *trebuie* are, în cazul dat, două priorități pentru *E*. Pe de o parte, politicianul recunoaște intenția sa de a se conforma regulilor morale, care cer exprimarea scuzei. În acest caz, am putea vorbi, mai degrabă, despre o constatare a unor reguli care trebuie să fie respectate, dar nu și de o respectare propriu-zisă a lor. Pe de altă parte, folosirea acestui verb (*trebuie*) reduce amenințarea potențială a actului *scuzei* asupra imaginii *E*. În așa fel, politicianul se prezintă ca o persoană morală, care nu este indiferentă față de interlocutor și, în același timp, are grijă și de imaginea sa personală.

În al doilea rând, utilizarea locuțiunii adverbiale *din păcate* provoacă și mai multă ambiguitate. Dicționarele limbii române ne oferă următoarele explicații ale acestei locuțiuni: *din nefericire, din nenorocire, cu regret*. Construcția respectivă este folosită, de obicei, pentru a comunica informații neplăcute sau chiar rele. Folosirea ei proclitică față de o scuză explicită evidențiază nedorința politicianului de a prezenta scuze. De aici, am putea concluziona că anturajul lingval în care este plasată scuza clișeizată poate modifica scuza, transformând-o într-un instrument strategic, folosit în scopuri politice pentru a-și menține imaginea, voalînd, în același timp, nedorința politicianului de a-și cere scuze.

Următoarele două exemple reprezintă, mai degrabă, solicitarea permisiunii de a cere scuze, și nu scuze propriu-zise. Ele conțin verbul *a permite*, folosit la modul imperativ: „(...) motiv pentru care permiteți-mi să-mi cer scuze” (Ministrul Tineretului și Sportului, I. Ceban) sau „Deși cu întârziere, permiteți-mi să exprim Consiliului European și lui Radivoje Grujic personal scuzele noastre sincere pentru acțiunile neîntemeiate întreprinse împotriva sa” (Iu. Leancă). Cu toate că exemplele date conțin scuze exprimate direct, verbul *permiteți-mi*, care precedă performativul, transformă textele în scuze parțiale. Sînt doar niște solicitări a permisiunii de a prezenta scuze, iar scuza ar putea să urmeze după obținerea acestei permisiuni. Este adevărat, în aceste exemple se subînțelege dorința *E* de a prezenta scuze, dar nu mai mult decît aceasta.

Alteori, *E* scuzei publice își exprimă foarte clar doar aspirația sa de a prezenta scuze. Aceasta se realizează prin utilizarea verbului *a vrea* sau a locuțiunii *a fi gata* în antepoziție față de locuțiunea performativă. Pentru ilustrare:

D. Chirtoacă: „*Vreau să ne cerem scuze* din partea noastră, a primăriei municipiului Chișinău, din cauza incomodităților cu care se vor confrunta mâine pasagerii, odată cu intrarea în vigoare a prevederilor reformei transportului, dar trebuie să facem o regulă” [<http://www.bani.md/chirtoaca-isi-cere-scuze-pentru-reforma-in-transportul-public-din-capitala>].

D. Chirtoacă: „*Eu sînt gata să-mi cer scuze* de la toți locuitorii în legătură cu disconfortul care le este creat din cauza șantierelor și a lucrărilor care se fac în oraș” [<https://www.youtube.com/watch?v=tayZIoq7thI>].

Prin intermediul acestor elemente care precedă scuza exprimată direct este voalată nedorința *E* de a prezenta scuze. Elementele date constituie niște mijloace lingvare ce contribuie la diminuarea prejudiciului adus propriei imagini la recunoașterea încălcărilor comise.

2. *Ofensa: Recunoașterea greșelii*

Fiind un component esențial al unei scuze, recunoașterea greșelii constituie o amenințare pentru imaginea *E* scuzei. Lucrurile devin mai complicate în situația cînd *E* este o figură politică, întrucît se creează un „pericol” nu numai pentru imaginea sa personală, ci și pentru imaginea sa politică, care este foarte importantă. Pe de altă parte, nerecunoașterea greșelii poate aduce și mai mari prejudicii imaginii sale politice. Prin urmare, politicianul se află în fața unei dileme. Rezolvarea acestei dileme depinde de creativitatea sa lingvistică, prin intermediul căreia se va încerca atenuarea, în măsura posibilităților, a erorii comise.

Analizînd scuzele din domeniul public, constatăm o tendință a *E* de a evita recunoașterea greșelii, chiar și în prezența scuzei explicite. Aceasta se realizează prin cîteva mijloace de limbă. Astfel, *E* poate: a) să-și ceară scuze pentru ton, dar nu și pentru esența ofensei; b) face referință la ofensă, numind-o cu alți termeni, încercînd, prin aceasta, să evite o recunoaștere explicită a greșelii; c) pune la îndoială existența ofensei prin intermediul unei subordonate condiționale.

Scuza pentru ton, dar nu și pentru esența ofensei este caracteristică doar pentru încălcările verbale. În corpusul analizat, am identificat cîteva scuze care au fost provocate de o ofensă verbală. Una dintre ele a fost prezentată de către politicianul M. Ghimpu, după ce a lansat niște acuzații la adresa presei și a colegului său de Alianță, liberal-democratul V. Filat. În cadrul emisiunii „În profunzime”, M. Ghimpu și-a cerut scuze pentru tonul discuției, dar nu și pentru ofensă. Ofensa propriu-zisă (i-a numit pe jurnaliști „lingăi și vînzători de țară”) nu a fost reluată, dar tocmai aceasta i-a și făcut pe jurnaliști să-i solicite scuze publice. Politicianul răspunde la cererea organizațiilor neguvernamentale din domeniul mass-media, dar evită să-și recunoască greșeala. De fapt, în textul scuzei observăm o ascendență, care începe cu *Recunosc*, urmat de sintagma *și vă dau dreptate*, prin care *E* recunoaște că interlocutorul său merită scuza, și care se încheie cu o scuză explicită, care este punctul culminant al scuzei – „mii de scuze pentru tonul

discuției”. Este important să menționăm faptul că scuza directă este însoțită de intensificatorul *mii* „mii de scuze”. În scuza dată observăm o creștere a intensității – de la recunoașterea că a fost comisă o greșeală, că interlocutorul are tot dreptul să primească scuze, la scuza intensificată. Ceea ce urmează, spulberă toate așteptările celor care au fost ofensați. *E* își cere scuze doar „pentru tonul discuției în timpul emisiunii”. Acest detaliu este sesizat de jurnaliști, care, după ce a fost prezentată această scuză, și-au intitulat articolul „Mihai Ghimpu își cere scuze pentru ton, nu și pentru mesaj”. În așa fel, politicianul își recunoaște o greșeală minimă, dar evită să recunoască greșeala prin care i-a ofensat pe jurnaliști și care, de fapt, a fost cauza conflictului. Solicitarea organizațiilor mass-media a fost îndeplinită și, în același timp, neîndeplinită. Scuza a fost prezentată, doar că nu pentru ceea ce au solicitat jurnaliștii. Cerându-și scuze pentru ton, și nu pentru mesaj, liderul politic creează doar o aparență de reconciliere, reducând, pe cât este posibil, prejudiciul adus imaginii sale publice.

O altă tactică, folosită de către politicieni pentru a evita recunoașterea greșelii, este substituirea unei descrieri explicite a ofensei prin niște termeni generici ce ar voala ofensa. În așa fel, se diminuează responsabilitatea pentru încălcarea comisă [Kampf, 2009: 2265 – 2266]. Astfel, primarul de Sîngera își exprimă regretul pentru „incidentul petrecut” și aduce „scuzele de rigoare celor care s-au simțit lezați de acțiunile” sale, evitînd, în așa fel, să recunoască explicit ofensa [<http://unimedia.info/stiri/poiata-Imi-cer-scuze-pentru-incidentul-de-la-kia-46866.html>].

Uneori însă, lexemul *incident* este folosit anaforic. În asemenea situații nu este voalată ofensa, ea fiind reliefată anterior în text. Invocăm, bunăoară, scuza lui M. Ghimpu pentru folosirea unui limbaj vulgar în cadrul ședinței Parlamentului din 22 noiembrie 2012: „Ceea ce a urmat a fost un gest regretabil, eu utilizînd, fără voie, o expresie care nu-și are locul în limbajul de zi cu zi. Îmi cer scuze (...) pentru respectivul *incident* verbal”. În acest caz, ofensa nu este ascunsă prin folosirea termenului generic *incident*, ea fiind foarte clar descrisă anterior.

Nu de puține ori, deși ofensa pare să fie descrisă explicit, se observă o ezitare, iar prin aceasta – o nedorință a *E* de a declara că a greșit. Bunăoară, în exemplul: „În toată cariera mea de judecător am tins să fac dreptate oamenilor, dar lui Gheorghe David *cred* că i-am pricinuit suferințe” (N. Timofti) *E* pune la îndoială, într-un fel, existența ofensei, relevînd, mai întîi, o parte bună a activității sale. Și, înainte de aceasta, *E* aduce mai multe argumente, justificîndu-și acțiunile: „Eram convins că acționez conform legii. O lege pe care, ca judecător, eram obligat să o aplic”; „Formalitățile legale erau, așadar, respectate”; „Ca judecător nu am ce să-mi reproșez”. Accentul este pus pe faptul că s-a acționat conform legii. Aceasta ar putea constitui o modalitate de a-și salva imaginea, întrucît se subliniază că *E* și-a îndeplinit corect datoria la locul său de muncă. Despre încălcare se vorbește după aceasta: „Dar ca om *se poate spune* că am greșit”;

„Lui Gheorghe David *cred* că i-am pricinuit suferințe” [http://www.radiochisinau.md/nicolae-timoftei-regreta-sentinta-in-dosarul-gheorghe-david-7738]. Deși *E* își recunoaște explicit greșeala („am greșit”, „am pricinuit suferințe”), în ambele cazuri, în antepoziție există atenuanți ce diminuează forța greșelii: „*se poate spune* că am greșit”, „*cred* că i-am pricinuit suferințe”. Acești atenuanți transmit o ezitare a *E* în ceea ce privește recunoașterea greșelii. Ei redau și o frică a *E* în ceea ce privește imaginea sa politică. Recunoașterea deschisă („am greșit”) pune în pericol imaginea sa. Negarea completă a responsabilității ar fi o amenințare și mai mare. Prin intermediul acestor atenuanți însă, se neutralizează, într-un fel, acest pericol.

O altă modalitate de a pune la îndoială existența ofensei este folosirea subordonatei condiționale, ca în exemplul: „Îmi pare rău *dacă am provocat emoții neplăcute*” (S. Sîrbu, deputat din partea PCRM). Prin intermediul acestei subordonate *E* comunică indirect că nu a existat nicio ofensă și, prin urmare, scuza nu este necesară. Este pusă la îndoială, în termeni searlei, condiția de conținut propozițional, care pentru actul de vorbire *scuza* sună așa: acțiune trecută a *E*. Subordonata condițională exprimă ezitarea *E* față de existența ofensei.

3. Victima: Recunoașterea că *R* scuzei este victimă a încălcării *E*

Următoarea tactică pentru diminuarea responsabilității se referă la al treilea component al scuzei, și anume la identitatea victimei. În scuzele publice analizate, am putea face distincție între trei situații:

1. *E* scuzei se referă direct la victimă, recunoscând că aceasta ar fi suferit din cauza sa;
2. *E* scuzei își cere scuze de la cei care „se simt jigniți” sau pune la îndoială existența victimei;
3. *E* scuzei își cere scuze pentru încălcarea comisă, dar nu de la victima propriu-zisă.

În unele scuze politice este clar cine este victima, de la care *E* își cere scuze: „Îmi cer iertare *de la rudele acestui om*” (N. Timoftei); „Din păcate trebuie să recunosc, să-mi cer scuze pentru atitudinea față de *cei ce muncesc în administrația locală*” (V. Filat).

Uneori, politicienii încearcă să diminueze existența victimei. Prin aceasta se pune la îndoială și necesitatea unei scuze, or, în lipsa victimei, prezentarea scuzei nu este necesară. Majoritatea scuzelor în care s-a folosit această tactică au fost „forțate”, prezentate în urma unor solicitări. Aceasta subliniază, într-un fel, nedorința politicienilor de a-și cere scuze. Deși răspund la cererea de a prezenta scuze, în textul scuzei se simte și o nuanță de „nu am de la cine să-mi cer scuze / nu cred că există vreo victimă”, care ar implica „nu văd de ce trebuie să o fac”. În același timp, menținerea imaginii politice se dovedește a fi prioritară și liderii politici, pentru a evita un prejudiciu și mai mare propriei imaginii prin refuzul de a răspunde solicitării, prezintă, totuși, scuze.

Pentru a-și reduce din responsabilitate politicienii schimbă adesea perspectiva din care este prezentată relația vinovat – ofensă – victimă. O scuză orientată spre ofensa comisă de *E* (bunăoară, „Cer scuze de la cei pe care i-am jignit”) subliniază vina *E*. În asemenea caz, este limpede că *E* a comis o încălcare față de cineva. Deci există încălcarea, există victima, există vinovatul – toate trei elemente necesare pentru a oferi remediul, adică *scuza*. În scuza orientată spre felul în care interlocutorul a reacționat la cele întâmplate, o parte din vină este transferată pe seama interlocutorului, care, prin sensibilitatea sa, a interpretat cele întâmplate ca un act ofensator:

„Îmi cer scuze de la cei *care se simt jigniți cu această semnătură*” (N. Timofti); „Aduc scuzele de rigoare celor *care s-au simțit lezați de acțiunile mele*” (V. Poiată); „Îmi exprim regretul pentru strecurarea acestei erori în Regulament. Și aduc scuzele de rigoare pentru cei *care s-au simțit ofensați* de folosirea termenului de «țigan». Am semnat o prostie” (L. Bujor, ex-Ministru al Educației). Prin urmare, nu este doar vina *E*, ci și a interlocutorului. În acest fel, prejudiciul adus imaginii proprii a *E* la prezentarea scuzei este redus.

Altă modalitate de a minimiza responsabilitatea *E* pentru încălcările comise și de a reduce vina este de a contesta existența victimei. Aceasta se realizează prin intermediul adverbului *posibil* (A. Roibu: „Cei care, *posibil*, au fost prea sever apreciați, îmi cer iertare”). Utilizarea adverbului dat relevă lipsa unei certitudini din partea *E*, precum că interlocutorii săi ar fi avut de suferit sau, în general, că ar exista cineva care ar fi suferit. Și folosirea diatezei pasive în exemplul respectiv distanțează *E* de la ofensa comisă. Este o deplasare de accente, o deplasare a interesului comunicativ de la agentul-subiect, care a comis încălcarea, spre pacientul-subiect care, „posibil”, a avut de suferit. Această deplasare o face însuși *E*, care preferă să rămână în umbră. Un verb folosit de *E* scuzei la diateza activă exprimă în mod direct că *E* a realizat acțiunea în cauză („Eu i-am apreciat sever”), pe când un verb folosit la diateza pasivă („Cei care, posibil, *au fost prea sever apreciați*”) voalează acest fapt, transferând o parte din vină și pe seama altcuiva. Astfel, în exemplul de mai sus se utilizează două mijloace prin care politicianul își reduce responsabilitatea pentru ofensa comisă – diateza pasivă și adverbul *posibil*.

Un alt mijloc prin care se neagă existența victimei este folosirea unei subordonate condiționale. Pentru ilustrare:

„*Dacă am ofensat pe cineva*, îmi prezint scuzele, în mod sigur nici prin gând nu mi-a trecut așa ceva” (D. Chirtoacă – scuze adresate Z. Greceanii); „*Dacă cumva am supărat pe cineva* – ne cerem scuze” (D. Chirtoacă – scuze adresate D. Cemortan); „*Dar dacă am făcut ca cineva să rămână supărat*, azi în Duminica Iertării, spun mă rog de mă iertați!” (N. Țărnă, cântăreț). În aceste exemple nu se respectă condiția preliminară a actului scuzei (conform teoriei

lui J. Searle), care stipulează existența victimei ce a avut de suferit de pe urma acțiunilor *E* și faptul că *E* crede că acțiunea sa a adus prejudicii interlocutorului. Lipsa acestui element – a victimei – face ca prezentarea scuzei să nu fie necesară. În așa fel, este diminuată necesitatea prezentării scuzei și, respectiv, responsabilitatea *E* pentru cele întâmplate.

Un caz deosebit îl reprezintă scuzele adresate nu victimei, dar unei părți care, de fapt, nu a avut de suferit de pe urma încălcării comise de *E*. Astfel, M. Ghimpu își cere scuze de la cetățeni pentru faptul că a agresat jurnaliștii: „*Îmi cer scuze de la cetățeni* pentru emisiunea precedentă, unde n-am rezistat și puțin am depășit limita bunului-simț și am ridicat tonul vocii. Nu am nimic împotriva presei, stimez presa, am luptat pentru presa liberă. *Mă scuzați, stimați cetățeni*, pentru ceea ce s-a întâmplat” [<http://point.md/ro/noutati/politica/creshtinul-mihai-ghimpu-se-pocaieshte-shi-cere-scuze>].

O altă scuză, direcționată unei părți terțe a fost prezentată, de asemenea, de liderul PL M. Ghimpu. Receptorul scuzei date trebuia să fie deputatul socialist Ion Ceban. *E* însă adresează scuza unui receptor colectiv – cetățenilor RM: „*Îmi cer scuze în fața cetățenilor Republicii Moldova pentru respectivul incident verbal*”. Scuza adresată cetățenilor întregii țări, adică unui receptor colectiv, dar nu nemijlocit victimei, pare să fie mai puțin amenințătoare pentru imaginea *E*. În fața întregii țări politicianul se arată ca o persoană morală, care recunoaște că a comis o încălcare. Cu alte cuvinte, am putea considera scuza drept un act valorizant pentru imaginea *E*. Lipsa ei ar aduce prejudicii imaginii politicianului. În același timp, nu putem vorbi despre o reușită a acestui act de limbaj. Scuza este prezentată, dar nu este adresată victimei, aceasta fiind trecută cu vederea.

Deci politicianul prezintă scuze pentru încălcarea comisă, dar nu persoanei pe care a jignit-o, ci cetățenilor întregii țări („*Îmi cer scuze în fața cetățenilor Republicii Moldova pentru respectivul incident verbal*”) [http://www.noi.md/md/news_id/16557]. Acest lucru a fost sesizat de presă care și-a intitulat articolele în felul următor: „Ghimpu regretă înjurătura scăpată în Parlament, dar nu-și cere scuze de la Ceban” și „Ghimpu își cere scuze de la cetățeni pentru înjurătura din Parlament”. În al doilea rând, *E* dă vina pe deputatul I. Ceban: „Comportamentul deputatului socialist Ion Ceban din ședința de astăzi a Parlamentului a fost unul provocator și ostentativ. A ales să-și expună punctul de vedere și să demonstreze servilism politic exact în momentul în care se discuta ordinea de zi și eram eu la microfon” [http://www.noi.md/md/news_id/16557].

Liderul politic conștientizează că înjurătura din Parlament îi afectează imaginea politică și, probabil, din acest motiv își cere scuze de la cetățeni. Scuza adresată direct victimei pare să fie mai riscantă pentru imaginea liderului politic și, din aceste considerente, este evitată.

4. Vinovatul: Asumarea responsabilității și acceptarea vinei pentru încălcare

În scuzele pentru greșelile proprii, dar care au fost prezentate în urma unei solicitări, constatăm că, uneori, *E* își asumă responsabilitatea pentru încălcarea comisă, iar, alteori, încearcă să o nege. Acceptarea responsabilității, după E. Olshtain și A. Cohen, include patru subclase:

1. Acceptarea vinei (*E vina mea*);
2. Exprimarea unei deficiențe proprii (*Nu v-am văzut; Nu m-am gândit*);
3. Recunoașterea faptului că interlocutorul merită scuze (*Aveți dreptate*);
4. Exprimarea lipsei de intenție (*N-am făcut-o intenționat*) [Olshtain ș.a., 23].

În scuzele analizate nu am atestat niciun caz în care liderul politic să folosească prima subclasă, adică acceptarea vinei. Toate celelalte modalități prin care politicienii își asumă responsabilitatea se întîlnesc:

N. Timofti: „Omenește am făcut acest gest și *nu m-am gândit la aceste aprecieri politice*” [<http://unimedia.info/stiri/video-timofti-explica-de-ce-a-semnat-necrologul-lui-ivan-bodiul-58582.html>];

N. Timofti: „*Aveți dreptate*: se cuvine să regret acel episod nefericit și tragic la care v-ați referit în unul dintre ultimele Dumneavoastră articole” [<http://www.radiochisinau.md/nicolae-timofti-regreta-sentinta-in-dosarul-gheorghe-david-7738>];

M. Ghimpu: „Recunosc și *vă dau dreptate*, mii de scuze pentru tonul discuției în timpul emisiunii” [http://www.publika.md/ghimpu-isi-cere-scuze-de-la-jurnalisti--cine-isi-stapaneste-gura--isi-pastreaza-viata_1236571.html];

A. Roibu: „Cei care, posibil, au fost prea sever apreciați, îmi cer iertate, *nu intenționat*, așa au fost circumstanțele” [<http://epresa.md/stirile-zilei/alexei-roibu-isi-cere-scuze-de-la-fostii-colegi-filat-ii-cere-noului-ministru-remanieri-la-mai>].

După cum subliniază E. Olshtain și A. Cohen, dintre aceste patru subclase doar prima reprezintă un mijloc direct de asumare a responsabilității, celelalte fiind mijloace indirecte [Olshtain ș.a., 23]. Deși liderii politici își asumă responsabilitatea, totuși, ei preferă să o facă indirect, reducînd, în așa fel, în măsura posibilităților, prejudiciul adus imaginii proprii.

Există și situații cînd politicienii încearcă să evite asumarea responsabilității. Analizînd scuzele prezentate pentru greșelile proprii, care au fost precedate de o solicitare am identificat un singur caz cînd cererea de a prezenta scuze a fost prima dată respinsă. Astfel, într-o primă reacție la publicațiile din presă, prin care M. Ghimpu îi cerea lui N. Timofti să-și dea demisia pentru că a trimis la spitalul de psihiatrie un dizident antisovietic, N. Timofti a declarat că nu regretă episodul, întrucît ar fi acționat atunci conform legii. Pentru această declarație a fost blamat în presă, după care liderul politic ia decizia, totuși, să-și ceară scuze printr-o scrisoare deschisă. În baza textului scrisorii, constatăm că N. Timofti își asumă responsabilitatea pentru greșeala comisă,

dar, în același timp, învinuiește legea pe care, ca judecător, a fost obligat să o aplice, deși era „o lege inumană prin esența sa”. În continuare, *E* vorbește din două perspective: ca om și ca judecător. Pe de o parte, acceptă că a greșit „ca om se poate spune că *am greșit*”, iar, pe de altă parte, neagă acest lucru: „Ca judecător nu am ce să-mi reproșez”. Putem observa dificultatea cu care se confruntă liderul politic pentru a-și menține imaginea.

Învinuirea persoanei care deja a fost ofensată o întâlnim în scuza lui M. Ghimpu pentru înjurătura din Parlament: „Comportamentul deputatului socialist Ion Cebanu din ședința de astăzi a Parlamentului a fost unul provocator și ostentativ” [http://www.noi.md/md/news_id/16557]. Negarea responsabilității, bineînțeles, reduce considerabil reușita scuzei.

O altă strategie întâlnită în majoritatea scuzelor este *explicarea situației*. Ea este folosită, îndeosebi, la prezentarea scuzelor pentru greșelile proprii. Astfel, M. Ghimpu, în textul scuzei pentru agresarea jurnaliștilor, explică motivul „răbufnirilor” sale: „Iată și motivul răbufnirilor mele, devenind mai impulsiv decât sînt în realitate” [http://www.publika.md/ghimpu-isi-cere-scuze-de-la-jurnalisti--cine-isi-stapaneste-gura--isi-pastreaza-viata_1236571.html]. Explicația se întâlnește și în scuza prezentată de către Președintele N. Timofti pentru semnarea necrologului la moartea lui Ivan Bodiul: „Am mai spus odată și repet: omenește am făcut acest gest”, precum și în cea prezentată în cazul lui Gh. David: „Eram convins că acționez conform legii. O lege pe care, ca judecător, eram obligat să o aplic”.

Celelalte două modalități – *oferta unei despăgubiri* și *promisiunea de a nu repeta greșeala* – au o frecvență cu mult mai mică. Chiar și în scuzele din discursul interpersonal, ele nu sînt întotdeauna utilizate. Oferta unei despăgubiri reprezintă o descriere a acțiunilor ce au fost deja întreprinse pentru a repara eroarea comisă. „Consider că am reparat acea eroare judiciară parțial și cu o întârziere de un an și jumătate, în 1988, cînd am decis scoaterea de sub tratament psihiatric forțat a lui Gheorghe David”, a recunoscut Președintele RM N. Timofti. [<http://www.radiochisinau.md/nicolae-timofti-regreta-sentinta-in-dosarul-gheorghe-david-7738>]. Promisiunea, făcută de *E* aceleiași scuze, se referă nu doar la cazul dat, ea fiind una mai amplă: „Voi pleda, de acum încolo, cu o mai mare fermitate pentru desprinderea poporului nostru de trecutul său sovietic, pentru că acel regim a produs numeroase victime” [*ibidem*]. O altă promisiune atestăm în scuza vicepremierului Iu. Leancă adresată Consiliului Europei: „Guvernul de la Chișinău va face tot posibilul pentru a elimina aceste practici ilegale și dăunătoare și pentru a avansa în mod ferm în implementarea reformelor democratice și a valorilor Consiliului Europei” [<http://www.azi.md/ru/print-story/6880>]. Aceste strategii contribuie la intensificarea forței scuzei.

3.7. Condiții de reușită a scuzei publice

Scuzele publice reprezintă, după cum susține C. Ancarno, unul din exemplele cele mai elocvente de transferare a unui act de vorbire din sfera privată în sfera publică [Ancarno, 2011: 38]. Exemplele analizate ne demonstrează că „migrînd” din sfera privată în cea publică, acest act de limbaj devine mult mai primejdios pentru imaginea *E*. Prin aceasta am putea explica nuanțarea așa-numitului „discurs al minimizării responsabilității” [Kampf, 2009(a)], care se manifestă prin utilizarea diferitor mijloace lingvare, menite să micșoreze prejudiciul adus imaginii *E* atunci cînd acesta prezintă scuze publice.

Apare, în mod firesc, întrebarea: cum influențează aceasta asupra reușitei actului *scuzei* în sfera publică? Pentru a răspunde la această întrebare, ne propunem să analizăm scuzele, reacțiile de răspuns la unele scuze, precum și unele titluri pentru articolele ce conțin scuze publice prin prisma teoriei actelor de limbaj.

După cum am menționat deja, scuza reprezintă una dintre multiplele acțiuni pe care le săvîrșim prin intermediul limbajului. Verbele și locuțiunile verbale ce aparțin actului de vorbire *scuza* presupun reacții la comportamentul altor persoane, precum și luări de atitudine față de comportamentul anterior ori iminent al unei alte persoane [Austin, 159]. În domeniul privat, prin intermediul scuzelor, *E* își exprimă, într-adevăr, sentimentul de regret pentru cele întîmplate (chiar dacă acesta este, de multe ori, doar exprimat, nu și trăit), ceea ce se referă la condiția de sinceritate pentru reușita acestui act de vorbire. În sfera publică menirea scuzelor nu este (sau nu este doar) de a exprima emoții. Este adevărat, scuzele date conțin, de multe ori, o exprimare a emoțiilor (*ne pare rău, ne este rușine* etc.), dar aceasta nu este suficient pentru ca o scuză politică prezentată public să se încununeze de succes: contează, întîi de toate, prezența a două componente generale – a unei scuze exprimate direct și a unor enunțuri prin intermediul cărora *E* acceptă responsabilitatea pentru cele întîmplate.

Nici condiția de conținut propozițional din modelul searlian – Acțiunea trecută *A* efectuată de *E* – nu este întotdeauna respectată, din motiv că în sfera publică sînt frecvente situațiile cînd scuza este prezentată pentru greșelile altora sau cînd *E* este reprezentantul unei organizații și, prin urmare, nu își cere scuze pentru o greșeală personală. De asemenea, scuze publice pot fi aduse pentru acțiuni viitoare, nu trecute (bunăoară, scuza Ministrului de Interne D. Recean pentru incomoditățile create de măsurile de securitate care vor fi luate cu ocazia vizitei cancelarului german, Angela Merkel: „Ministerul Afacerilor Interne aduce scuzele de rigoare. Rugăm să avem toleranță față de aceste restricții” [<http://point.md/ro/noutati/politika/ministrul-de-interne-ishi-cere-scuze-pentru-vizita-lui-merkel>]).

Trebuie să menționăm că formularea scuzei influențează reușita acestui act de vorbire. Astfel, scuza politică prezentată public va fi considerată reușită dacă va conține o recunoaștere a greșelii comise și o asumare explicită a răspunderii pentru cele întâmplate, o scuză explicită și o promisiune pentru viitor. Scuzele care nu conțin o formulă prin care *E* și-ar asuma responsabilitatea riscă să nu fie considerate sincere și, ulterior, ar putea genera controverse [Harris, 723]. Așadar, în domeniul public, o scuză formulată indirect are mai puține șanse de a reuși.

Reușita scuzei depinde și de faptul dacă aceasta a fost adresată persoanei care a fost ofensată. Corpusul analizat conține exemple în care receptorul scuzei este o persoană terță (scuza lui M. Ghimpu pentru limbajul grosolan nu este adresată victimei propriu-zise, adică deputatului I. Ceban, ci cetățenilor Moldovei). Acest lucru este sesizat de presă, care intitulează articolul „Ghimpu regretă înjurătura scăpată în Parlament, dar nu-și cere scuze de la Ceban” [<http://unimedia.info/stiri/ghimpu-regreta-injuratura-scapata-in-parlament--dar-nu-si-cere-scuze-de-la-ceban-54546.html>]. Un alt portal de știri comentează aceasta în felul următor: „Pe o rețea de socializare, liderul PL își cere scuze de la cetățeni, însă nu și de la Ceban” [http://www.noi.md/md/news_id/16557].

Scuza este nereușită, dacă *E* nu indică clar cui îi este adresată scuza sau dacă se pune la îndoială existența victimei: „Dacă cumva am supărat pe cineva – ne cerem scuze” (D. Chirtoacă, scuză adresată Domnicăi Cemortan). Subordonata condițională, precum și utilizarea pronumelui nehotărât *cineva* contribuie la nereușita scuzei, fapt ce poate fi demonstrat prin reacția receptorului. Întrebată dacă acceptă scuzele primarului, Domnica Cemortan a declarat pentru portalul de știri *Unimedia* că „Nu mi se pare că mi se adresează” și „aștept scuze publice adresate mie pentru că pe mine m-a ofensat” [<http://unimedia.info/stiri/video-dorin-chirtoaca--actionat-in-judecata-de-catre-domnica-cemortan-am-facut-asa-o-gluma-90446.html>]; [http://www.publika.md/face-glume-de-prost-gust--reactia-domnicai-cemortan-dupa-scuzele-prezentate-de-dorin-chirtoaca_2257901.html].

3.8. Răspunsuri la scuzele publice

Ca și alte acte de limbaj, scuza are un caracter interacționist. Ea implică, în mod necesar, cel puțin doi interlocutori: emițătorul scuzei și recipientul acesteia. După cum menționează N. Tavuchis, scuza nu poate fi înțeleasă, dacă se exclude una dintre părți [Tavuchis, 46]. Scuza este considerată reușită, dacă poate să restabilească echilibrul dintre interlocutori. Aceasta se referă atât la scuzele private, cât și la cele publice. Succesul scuzei depinde, în mare măsură, de reacția victimei și de felul în care acesta o percepe. Din această cauză, este dificil de găsit „o rețetă” pentru o scuză reușită. Astfel, o scuză scurtă ar putea fi uneori suficientă pentru

rezolvarea conflictului, alteori însă chiar și o scuză cu o structură mai complexă nu poate să restabilească echilibrul pierdut.

Cum poate fi comunicată restabilirea echilibrului? Se menționează că răspunsurile „preferate” ale scuzelor diminuează ofensa care a avut loc (*Nu-i nimic; Totul e în ordine*) [Harris, 723]. Dar în cazul scuzelor politice, după cum susține S. Harris, răspunsurile rar se constituie din asemenea structuri [Harris, 723]. Cu părere de rău, foarte puține dintre scuzele analizate au fost urmate de un răspuns. Aceasta este în congruență cu ideea exprimată de către S. Harris că este dificil de imaginat cum publicul ar fi predispus să-și manifeste dorința sau posibilitatea de a oferi persoanei publice astfel de răspuns, mai ales, că asemenea scuze, de multe ori, se referă la lucruri serioase ce nu sînt doar în interesul „victimei” [Harris, 723]. Unele scuze au fost adresate unui receptor colectiv (bunăoară scuza lui M. Ghimpu către cetățenii RM, scuza lui Iu. Leancă către Consiliul Europei). Aceste scuze nu au fost urmate de un răspuns sau, cel puțin, nu am avut acces la el. Alte scuze au fost adresate unei persoane sau două (scuza lui N. Timofti Principelui Radu și soției acestuia), dar presa nu a scris nimic despre vreun răspuns la această scuză.

Am atestat și o scuză care a fost urmată de răspuns. Ne referim la scuza lui M. Ghimpu prezentată României pentru acțiunile întreprinse de fosta guvernare comunistă în cadrul recepției organizate de Ambasada României la Chișinău, care a fost imediat urmată de răspunsul însărcinatului cu afaceri externe al Ambasadei României la Chișinău Alexandru Mureșan. El a declarat că Republica Moldova este „o temă politică de maximă prioritate pentru România”, ceea ce implică faptul că și România are de câștigat din urma unei relații bune cu RM. Cu alte cuvinte, România este gata să treacă peste perioada neplăcută și, în mod implicit, să aibă niște relații armonioase cu RM. Aceasta, printre altele, pare să fie în congruență cu ideea exprimată de către Z. Kampf că una din condițiile pentru reușita scuzelor politice este „motivația relativ înaltă a părții ofensate de a ierta” [Kampf, 2008: 592]. Urmează un act de mulțumire, prin care A. Mureșan își exprimă gratitudinea pentru „deschiderea manifestată de noua guvernare de la Chișinău și pentru readucerea relațiilor dintre cele două state pe un făgaș normal”. Mai mult ca atît, diplomatul român a promis că „România va susține și în continuare, cu maximă fermitate și responsabilitate, procesul de integrare europeană a Republicii Moldova”. Răspunsul dat, după cum se vede, nu diminuează ofensa, dar oferă reprezentanților RM ceea ce și-au dorit – exprimarea dorinței României de a avea relații bune cu RM și, în așa fel, să fie restabilit echilibrul pierdut. Dorința României de a colabora în viitor a fost intensificată prin intermediul a două acte de limbaj – a mulțumirii și a promisiunii. Astfel, scuza a fost acceptată, iar armonia – restabilită.

Z. Kampf a demonstrat că cheia succesului scuzei publice variază în funcție de *R*, căruia îi este adresată. Pentru publicul obișnuit, scuza va avea succes dacă condiția de sinceritate va fi, totuși, respectată, dacă emițătorul își va exprima regretul pentru cele întâmplate și, ulterior, va întreprinde unele acțiuni pentru a soluționa conflictul creat. În situația când nu există nici o modalitate de a corectarea lucrurile, publicul „așteaptă” din partea politicianilor exprimarea, cel puțin, a regretului pentru cele întâmplate. Scuza, adresată altor politicieni, nu depinde de măsura în care *E* își exprimă regretul. După cum opinează Z. Kampf, modul de interpretare a politicianilor se deosebește de cel al publicului obișnuit [Kampf, 2008: 581]. Acesta e determinat de intenția pentru menținerea imaginii politice proprii. Din acest motiv, în cazul interpretării scuzelor politice, condiția de sinceritate „cedează” sau deține un rol secundar. Uneori, ea este înlocuită cu ceea ce Z. Kampf numește condiție de „jenă” [ibidem]. Conform acestei condiții, o cerință esențială pentru ca scuză să fie acceptată este măsura în care ea este percepută de către receptori (care, în acest caz, sînt, de asemenea, politicieni) ca o amenințare pentru imaginea politică și puterea simbolică a *E*. Condiția de „jenă” suspendează condiția de sinceritate pe arena politică și subliniază rolul *R* în procesul de reconciliere. Dacă *R* vrea ca puterea simbolică a rivalului său să fie diminuată, chiar și o scuză completă și umilă va fi respinsă, și invers, chiar și o formă incompletă a scuzei poate fi acceptată, dacă *R* este motivat să accepte scuza [ibidem]. Aceasta ar putea explica, într-un fel, de ce în ultimele două decenii scuzele au devenit o strategie retorică pentru restabilirea imaginii și pentru managementul relațiilor cu colegii pe arena publică [ibidem, 584]. Faptul că scuzele politice pot fi acceptate, chiar dacă încalcă condiția de sinceritate, constituie, în opinia lui Z. Kampf, o dovadă a faptului că condiția de sinceritate ar fi mai puțin importantă pe arena publică și politică decît în discursul privat [ibidem].

3.9. Concluzii la capitolul 3

Analiza scuzelor prezentate în domeniul public a relevat unele particularități în ceea ce privește mijloacele lingvare folosite la formularea lor. Din motiv că sînt prezentate în public, amenințarea asupra imaginii *E* este mai mare decît în cazul scuzelor private. Acest fapt influențează modalitatea de formulare a scuzelor. Putem spune că reușita scuzei publice depinde, în mare măsură, de mijloacele lingvare folosite la realizarea acestui act de vorbire. Pentru ca scuză publică să fie reușită este necesar ca ea să conțină un indicator al forței ilocuționare (adică să fie exprimată direct) și niște formule prin care *E* scuzei își asumă responsabilitatea pentru cele întâmplate. Exemplele analizate conțin doar unul din aceste componente – o scuză exprimată direct. Celălalt element – acceptarea responsabilității – este evitat, fapt ce demonstrează amenințarea pe care o creează acest act asupra imaginii *E*. Prin însuși faptul că în limba română scuza reprezintă o solicitare a iertării, reiese că ea are un caracter amenințător. Atunci însă cînd

este prezentată pentru greșelile altora, acesta se micșorează și emițătorii nu se confruntă cu greutatea în prezentarea scuzelor.

Spre deosebire de scuzele prezentate în discursul privat, unde *E* își asumă responsabilitatea pentru o ofensă adusă unei persoane-victime, scuzele prezentate în domeniul public sînt prezentate, de multe ori, de persoane care nu au fost implicate în ofensa pentru care își cer scuze. Studiul realizat a scos în evidență unele deosebiri între limbajul scuzelor prezentate pentru greșelile proprii și al celor prezentate pentru greșelile altora. Actorii publici se confruntă cu dificultăți atunci cînd își cer scuze pentru greșelile proprii, ceea ce confirmă părerea cercetătorilor referitor la caracterul amenințător al acestui act de limbaj pentru imaginea *E*. Cu toate că majoritatea scuzelor sînt exprimate direct, fapt ce contribuie la reușita scuzei în domeniul public, se observă o tendință de a le plasa într-un context lingvistic care voalează nedorința *E* de a accepta eroarea comisă. Atestăm așa-numitul „discurs al minimizării responsabilității”, care constă în utilizarea diferitor tactici prin care se manipulează forma scuzei pentru a minimiza responsabilitatea vinovatului. Astfel, aceste scuze, după structura lor, ar putea fi considerate, mai degrabă, niște solicitări ale permisiunii de a cere scuze sau enunțuri prin care *E* își exprimă dorința sau obligațiunea de a realiza acest act de vorbire. Această atenuare reduce, evident, reușita scuzei, transformînd-o într-o scuză parțială. Deși caracterul reparator al scuzei parțiale este redus, totuși, frecvența ei în corpusul supus analizei este destul de înaltă. Acest lucru ar putea fi explicat prin faptul că scuza parțială poate fi utilizată de actorii publici ca un instrument strategic pentru menținerea propriei imagini, voalînd nedorința lor de a prezenta scuze.

Scuzele prezentate pentru greșelile altora au un caracter mai puțin amenințător pentru imaginea *E*, fapt reflectat în mijloacele lingvare utilizate la exprimarea lor. Se pledează pentru o formulă explicită, evitîndu-se „discursul minimizării responsabilității”. În unele cazuri, forța scuzei este augmentată prin intermediul unor intensificatori interni sau externi. Recunoașterea greșelii este clară. Mai mult ca atît, este exprimat sentimentul de rușine pentru cele întîmplate. Acest fapt ne permite să conchidem că prezentarea scuzelor pentru greșelile altora este mult mai simplă decît a celor pentru greșelile proprii.

CONCLUZII FINALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică soluționată constă în abordarea actului scuzei din perspectivă pragmatico-socio-cultural-lingvistică în vederea racordării la tendințele actuale de abordare interdisciplinară, fapt ce a contribuit la determinarea elementelor activității reparatorii în discursul privat și în cel public, a factorilor extralingvistici ce influențează alegerea mijloacelor de exprimare lingvală a scuzei, precum și la relevarea unor valori culturale românești reflectate în actul scuzei. Examinarea scuzei din perspectivă interdisciplinară a permis realizarea unei analize multilaterale a acestui act de limbaj.

1. Rezultatele cercetării noastre au scos în evidență următoarele particularități ale manifestării lingvale a actului de vorbire *scuza* în domeniul privat:

a) Actul de limbaj *scuza* (atât scuza rituală, cât și cea substanțială) poate fi formulat atât direct, cât și indirect, realizarea indirectă fiind motivată de multiple cauze și având diferite consecințe asupra restabilirii echilibrului interacțional. În cazul unor ofense grave, emițătorii folosesc, de regulă, ambele modalități, întrucât scuza exprimată direct poate să nu fie suficientă pentru restabilirea echilibrului. Pe de altă parte, lipsa ei riscă să fie interpretată drept „nu și-a cerut scuze”. Prezentarea doar a unei scuze indirecte poate fi o dovadă a nedorinței emițătorului de a recunoaște că a greșit [Cebotaroș, 2015].

b) Analiza formulelor utilizate mai frecvent la exprimarea scuzei în limba română a permis identificarea elementului esențial al scuzei românești – asumarea responsabilității. Prin aceasta scuza românească se deosebește de cea engleză, care reprezintă o exprimare a regretului [Cebotaroș, 2014].

c) Formularea lingvală a actului de limbaj *scuza* variază în funcție de mai mulți factori extralingvistici. În domeniul privat, modalitatea de exprimare a scuzei depinde de distanța socială dintre interlocutori, tipul ofensei și gravitatea ei [Cebotaroș, 2015].

d) Mijloacele paraverbale și nonverbale, care însoțesc prezentarea scuzei verbale, contribuie la augmentarea forței acesteia. În cultura română aceste mijloace sînt: vocea tremurîndă, domoală, murmurîndă, „de o halucinantă omenie”, precum și îngenuncherea, mîinile întinse în semn de implorare, fruntea plecată, bolboroseala, gîfîiala, paliditatea. Prin intermediul lor se transmite starea de regret a emițătorului pentru cele întîmplute [Popa, Cebotaroș, 2016].

e) Examinarea situațiilor care necesită prezentarea scuzelor în cultura română a contribuit la evidențierea următoarelor valori culturale ce se reflectă în actul scuzei: hărnicia, omenia, ospitalitatea, modestia, cumsecădenia. Recunoașterea lipsei acestora generează exprimarea scuzelor [*ibidem*].

f) Analiza mijloacelor lingvare folosite la exprimarea scuzei substanțiale pentru trei tipuri de ofensă (spațiu, posesie, timp) în domeniul privat a reliefat ierarhia acestor valori în relațiile distante și în cele apropiate pentru reprezentanții culturii române ce locuiesc în stînga Prutului. În cazul unei distanțe sociale mari, ierarhia dată se prezintă în felul următor: spațiu – posesie – timp, iar în cazul unei distanțe sociale mici: spațiu–timp – posesie [*ibidem*].

g) Unele situații ce necesită solicitarea iertării în limba română își au originea în tradiția culturală creștină (bunăoară, solicitarea iertării de la cei apropiați înainte de a merge la biserică sau solicitarea iertării pentru folosirea unui vocabular necenzurat, pentru prevestirea răului etc.) [*ibidem*].

2. Studiul asupra scuzei în domeniul public a relevat următoarele trăsături distincte:

a) Pentru reușita actului de limbaj *scuza* în domeniul public este important ca el să conțină o formulă explicită (de exemplu, *Cer scuze; Scuzați; Aduc scuzele de rigoare* etc.) [Cebotaroș, 2014 (a)].

b) Mijloacele lingvare folosite la exprimarea scuzei pentru greșelile proprii relevă caracterul amenințător al acestui act de limbaj pentru imaginea emițătorului. Se optează pentru mijloacele lingvare prin care să reducă responsabilitatea. Ne referim aici la ambiguitatea scuzei explicite, care este creată prin: a) folosirea pre-pusă a locuțiunii adverbiale *din păcate*, a verbelor *a trebui*, *a vrea* sau prin construcții de tipul *sînt gata să-mi cer scuze*; b) evitarea formulelor directe de asumare a responsabilității, optîndu-se pentru cele indirecte; c) utilizarea atenuanților de tipul *cred*, *se poate spune*, *posibil*, prin intermediul cărora se pune la îndoială existența ofensei; d) folosirea diatezei pasive, care distanțează emițătorul scuzei de ofensa adusă, evitîndu-se astfel acceptarea explicită a vinei; e) transferarea unei părți a vinei pe seama victimei prin intermediul verbului *a se simți*; f) folosirea subordonatei condiționale, care pune la îndoială existența victimei sau a ofensei; g) prezentarea scuzei unei părți terțe, dar nu victimei propriu-zise [*ibidem*].

c) Factorul extralingvistic care implică formulări lingvare distincte ale scuzei în domeniul public ține de faptul dacă scuza e prezentată pentru greșelile altora sau pentru greșelile proprii [*ibidem*].

d) În domeniul public actul de limbaj *scuza* are, uneori, un rol funcțional și un caracter simbolic. Ne referim aici la unele scuze ale liderilor politici, care sînt prezentate pentru a atinge un scop politic (bunăoară, pentru obținerea voturilor la alegeri sau pentru cîștigarea încrederii cetățenilor), contribuind, în așa fel, la menținerea puterii politice [Cebotaroș, 2016].

3. Cercetarea influenței contextului asupra manifestării actului de limbaj *scuza* ne-a permis să constatăm că în domeniul privat acest act de limbaj este benefic și important pentru

continuarea relațiilor dintre interlocutori, iar în domeniul public, pe lângă menținerea relațiilor dintre părțile implicate în conflict, *scuza* poate servi drept un instrument strategic pentru atingerea anumitor scopuri în interesul emițătorului [*ibidem*].

4. Rezultatele obținute în cadrul acestei cercetări ar putea fi utilizate la elaborarea cursurilor universitare de lingviculturologie, pragmatică lingvistică, cultură a comunicării, de etică și estetică, de cultură diplomatică, precum și la predarea limbii române ca limbă străină.

Complexitatea obiectului cercetării a permis elucidarea doar a unor aspecte ale manifestării *scuzei* în limba română, multe din ele urmînd a fi supuse cercetărilor. Pentru investigațiile ulterioare facem următoarele **Recomandări**:

1. Întrucît legătura indisolubilă dintre limbă și cultură se reflectă în formularea actelor de limbaj, în general, și a *scuzei*, în special, considerăm oportune cercetări ce ar identifica și alte particularități culturale ale actului *scuzei* în limba română.

2. Ar prezenta interes analiza manifestării actului de limbaj *scuza* în alte tipuri de discurs (bunăoară, în cel juridic și efectul său asupra sentinței aplicate vinovatului).

3. Ar fi rezonabilă examinarea componentelor *scuzei* în situația cînd interlocutorii au statut social diferit, adică cînd funcția pe care o deține emițătorul este mai mică decît cea a receptorului și invers.

4. De real folos s-ar dovedi analiza reacției verbale a interlocutorului la *scuza* prezentată în urma unei ofense grave. Aceasta este important pentru a verifica dacă mijloacele lingvare utilizate de emițătorul *scuzei* au condus la efectul perlocuționar scontat, adică la restabilirea echilibrului.

5. Problematika abordată în demersul nostru ar putea fi extinsă prin atragerea în procesul anchetării a respondenților de vîrstă diferită, de gen diferit sau care reprezintă diferite categorii sociale.

Rezultatele investigației noastre ar putea impulsiona studiul relației de complementaritate dintre aspectele pragmatice și semantice, al principiilor și strategiilor comunicative, al caracterului intențional și rațional al comunicării verbale, al diverselor implicații interdisciplinare ale pragmaticii ca disciplină științifică etc.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Bărbuță I. Stratificarea semantico-pragmatică a enunțului din limba română. În: Buletin de lingvistică, 2008 – 2009, nr. 9 – 10, p. 12 – 17.
2. Bărbuță I. Factorii extralingvistici și nivelurile de codificare a informației în structura enunțului. În: Buletin de lingvistică, 2013, nr. 14, p. 60 – 67.
3. Bidu-Vrăncianu A. ș.a. Dicționar de științe ale limbii, București: Nemira, 2001. 607 p.
4. Borchin M. Vademecum în lingvistică. Timișoara: Excelsior Art, 2004. 264 p.
5. Cebotaroș V. Asumarea responsabilității – element esențial al actului de limbaj scuza. În: Creativitatea lingvală: de la semn la text. Colocviul Internațional „Filologia secolului al XXI-lea”, Iași: PIM, 2014, p.81 – 89.
6. Cebotaroș V. Mijloace lingvale de reducere a responsabilității în scuza politică. În: Philologia, Institutul de Filologie al AȘM, 2014(a), nr. 3 – 4, p. 105 – 113.
7. Cebotaroș V. Modalități de exprimare indirectă a scuzei în limba română. În: Orientări actuale în cercetarea doctorală (Materialele Colocviilor științifice ale doctoranzilor din 13 decembrie 2013 și 18 decembrie 2014), Bălți, 2015, p. 156 – 166.
8. Cebotaroș V. Actul de limbaj *scuza* în discursul politic: scuze politice adresate altor state. În: Filologia modernă: realizări și perspective în context european, Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM, 2016, p. 36 – 43.
9. Chapman G., Thomas J. Cele cinci limbaje ale scuzelor: cum să vă îmbunătățiți relațiile. Traducere din limba engleză de Rafael Cristian Cîrlig. București: Curtea Veche, 2008. 320 p.
10. Chelcea S. (coord.) Rușinea și vinovăția în spațiul public. Pentru o sociologie a emoțiilor. București: Humanitas, 2008. 350 p.
11. Constantinovici E. Perechile de adiacență în structurarea actelor de vorbire. În: Philologia, Institutul de Filologie al AȘM, 2013, nr. 3 – 4, p. 53 – 59.
12. Constantinovici E. Dihotomia constatativ/ performativ și teoria actelor de vorbire. În: Buletin de lingvistică, 2014-2015, nr. 15 – 16, p. 19 – 23.
13. Coșeriu E. Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu. București: Editura Fundației Culturale, 1996. 184 p.
14. Coșeriu E. Sincronie, diacronie și istorie. București: Editura enciclopedică, 1997. 253 p.
15. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Editura Univers Enciclopedic, 1998.
16. Dragomir C. Teorii și concepte în pragmatica lingvistică. Constanța: Ovidius University press, 2006. 255 p.
17. Dragoș E. Introducere în pragmatică. Cluj: Casa Cărții de Știință, 2000. 181 p.

18. Druță I. Contribuții la studiul manipulării prin cuvânt. În: Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european (volum de comunicări), Iași, 2009, p. 115 – 120.
19. Frâncu C. Curente și tendințe în lingvistica secolului nostru. Iași: Casa editorială „Demiurg”, 1997. 208 p.
20. Herseni T. Sociologia limbii. București: Editura științifică, 1975. 175 p.
21. Hoarță-Cărăușu L. Elemente de analiză a structurii conversației. Iași: Editura Tehnică, Științifică și Didactică CERMI, 2003. 166 p.
22. Hoarță-Cărăușu, L. Pragmalingvistică: concepte și taxinomii. Iași: Editura Cermi, 2004. 215 p.
23. Hoarță-Cărăușu, L. Teorii și practici ale comunicării. Iași: Editura Cermi, 2008. 421 p.
24. Hoarță Lăzărescu, L. Lingvistică pragmatică. Iași: Editura Cermi, 1999. 91 p.
25. Ionescu-Ruxăndoiu L. Narațiune și dialog în proza românească: elemente de pragmatică a textului literar. București: Editura Academiei, 1991. 184 p.
26. Ionescu-Ruxăndoiu L. Conversația: structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite. București: ALL, 1995. 99 p.
27. Ionescu-Ruxăndoiu L. Principii de bază ale comunicării (II). În: Limba și literatura Română, 2000, Nr. 4.
28. Ionescu-Ruxăndoiu, L. Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică. București: ALL, 2003.
29. Mihăilescu A. Interacțiunea verbală din perspectiva politeții. Domeniul scuzei și funcția justificărilor în cadrul relației interpersonale. În: Limbă și literatură, 2004, vol. III – IV, p. 101 – 113.
30. Moeschler J., Reboul A. Dicționar enciclopedic de pragmatică. Cluj-Napoca: Echinoc, 1999. 558 p.
31. Necula-Zvirid R. Actele verbale expresive în limba română. Rezumatul tezei de doctorat. București, 2012. 25 p.
32. Palii A. Cultura comunicării. Chișinău: Epigraf, 2008. 280 p.
33. Pătrunjel A. Aspecte privind clasificarea actelor de vorbire din limba română. În: Buletin de lingvistică, 2014 – 2015, nr. 15 – 16, p. 24 – 29.
34. Popa Gh., Cebotaroș V. Specificul cultural al scuzei românești. În: Philologia, Institutul de Filologie al AȘM, 2016, nr. 3 – 4, p. 73 – 80.
35. Roventă-Frumușani D. Analiza discursului: ipoteze și ipostaze. București: Tritonic, 2005. 287 p.

36. Rumleansch M. Intenționalitatea în comunicarea verbală. Bălți: S.n., 2011. 243 p.
37. Săftoiu R. Limbaj în acțiune. Un model integrativ de studiere a pragmaticii. Ploiești: Editura Universității Petrol-Gaze, 2007. 121 p.
38. Zafiu R. Îmi cer scuze... În: România literară, nr. 39, 2008.

În limba engleză:

39. Aijmer K. Conversational Routines in English: Convention and Creativity. London & New York: Addison Wesley Longman, 1996. 251 p.
40. Ancarno C. Press Representations of Successful Public Apologies in Britain and France. În: Language studies working papers. Eds.: D.S.Giannoni, C.Ciarlo. University of Reading, 2011, Vol. 3, p. 38 – 50.
41. Austin J. How to do things with words. New York: Oxford University Press, 1965. 166 p.
42. Bach K., Harnish R. Linguistic Communication and Speech Acts. Cambridge: MIT Press, 1979. 352 p.
43. Battistella E. Sorry about that: the language of public apology. New York: Oxford University Press, 2014. 217 p.
44. Blum-Kulka Sh. Learning how to say what you mean in a second language: a study of speech act performance of learners of Hebrew as a second language. În: Applied Linguistics, 1982, 3/1, p. 29 – 59.
45. Blum-Kulka Sh., House J., Kasper G. Investigating Cross-Cultural Pragmatics: An Introductory Overview. În: Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies (eds.) Blum-Kulka Sh., House J., Kasper G., Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1989, p. 1 – 34.
46. Brooks R. When sorry isn't enough: the controversy over apologies and reparations for human injustice. New York: New York University Press, 1999. 536 p.
47. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 358 p.
48. Burns T. Erving Goffman. New York: Routledge, 2002. 386 p.
49. Celermajer D. The Sins of the Nation and the Ritual of Apologies. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2009. 294 p.
50. Cornilescu A., Chițoran D. The theory of speech acts. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1994. 244 p.
51. Coulmas F. Conversational Routine. Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech. The Hague: Mouton, 1981. 331 p.
52. Deutschmann M. Apologising in British English. Umea:Umea University Press, 2003. 262 p.

53. Edmondson W.J. On saying you're sorry. În: Coulmas (eds.) *Conversational Routine. Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*, 1981, p. 273 – 288.
54. Edmondson W., House J. *Let's talk and talk about it. A Pedagogic Interactional Grammar of English*. München: Urban & Schwarzenberg, 1981.
55. Edwards J. Apologizing for the Past for a Better Future: Collective Apologies in the United States, Australia, and Canada. În: *Southern Communication Journal*, 2010, Vol. 75, No. 1, January-March, p. 57 – 75.
56. Fox K. *Watching the English: the hidden rules of English behaviour*. London: Hodder, 2004. 424 p.
57. Fraser B. On Apologizing. În: F. Coulmas, (Ed.). *Conversational Routine*, The Hague: Mouton De Gruyter, 1981, p. 259 – 271.
58. Fraser B. Perspectives on Politeness. În: *Journal of Pragmatics*, 1990, 14, p. 219 – 236.
59. Fukushima S. *Requests and Culture: Politeness in British English and Japanese*. Bern: Lang, 2000. 315 p.
60. Gill K. The Moral Functions of an Apology. În: *The Philosophical Forum*, 2000, vol. 31, nr. 1, p. 11 – 27.
61. Goffman E. *Relations in Public: Microstudies of the Public Order*. London: Allen Lane the Penguin Press, 1971. 396 p.
62. Grice P. *Studies in the Way of Words*. Harvard University Press, 1991. 406 p.
63. Hargie O. ş.a. Interpretations of CEO public apologies for the banking crisis: attributions of blame and avoidance of responsibility. În: *Organization*, 2010, 17(6), p. 721 – 742.
64. Harris S., Grainger K., Mullany L. The Pragmatics of Political Apologies. În: *Discourse and Society*, 2006, vol. 17 (6), p. 715 – 737.
65. Hastie B. 'Excusing the inexcusable': justifying injustice in Nelson's Sorry speech. În: *Discourse and Society*, 2009, vol. 20 (6), p. 705 – 725.
66. Holmes J. Sex differences and apologies. În: *Applied Linguistics*, 1989, vol. 10, nr. 2, p. 194 – 213.
67. Holmes J. Apologies in New Zealand English. În: *Language in Society*, 1990, 19, p. 155 – 199.
68. Holtgraves T. *Language as Social Action: Social Psychology and Language Use*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2002. 238 p.
69. Joyce R. Apologizing. În: *Public Affairs Quarterly*, 1999, Vol. 13, No. 2, April, p. 159 – 173.

70. Kador J. *Effective Apology: Mending Fences, Building Bridges, and Restoring Trust*. San Francisco: Berrett-Keohler Publishers, Inc., 2009. 273 p.
71. Kampf Z. The pragmatics of forgiveness: judgments of apologies in the Israeli political arena. În: *Discourse and society*, 2008, 19(5), p. 577 – 598.
72. Kampf Z. Public (non-)apologies: the discourse of minimizing responsibility. În: *Journal of Pragmatics*, 2009, 41, p. 2257 – 2270. (a)
73. Kampf Z. The Age of apology: evidence from the Israeli public discourse. În: *Social Semiotics*, September 2009, Vol. 19, No. 3, p. 257 – 273. (b)
74. Kampf Z., Löwenheim N. Rituals of apology in the global arena. În: *Security Dialogue*, 2012, 43 (1), p. 43 – 60.
75. Kampf Z. The Discourse of Public Apologies: Modes of Realization, Interpretation and Mediation. În: *Public Apology Between Ritual and Regret*, Publisher: Brill Rodopi. 2013. p. 147 – 166.
76. Kimoga J. Remorseless apology: Analysing a political letter. În: *Journal of Pragmatics*, 2010, 42, p. 2181 – 2188.
77. Lakoff R. Nine ways of looking at apologies: the necessity for interdisciplinary theory and method in discourse analysis. În: *The handbook of discourse analysis*, Blackwell Publishers, 2001, p. 199 – 214.
78. Lazare A. *On Apology*. Oxford: Oxford University Press, 2004. 320 p.
79. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London and New York: Longman, 1983. 250 p.
80. Leech G. *The Pragmatics of Politeness*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 368 p.
81. Levinson S. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 438 p.
82. Maeshiba N. ş.a. Transfer and proficiency in interlanguage apologizing. În: Gass S., Neu J. (eds.) *Speech Acts across Cultures: Challenges to Communication in a Second Language*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1996, p. 155 – 190.
83. Marquez-Reiter R. *Linguistic Politeness in Britain and Uruguay: A Contrastive Study of Requests and Apologies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 225 p.
84. Meier A.J. Apologies: what do we know. În: *International Journal of Applied Linguistics*, 1998, vol. 8, no. 2, p. 215 – 231.
85. Norrick N. Expressive Illocutionary Acts. În: *The Journal of Pragmatics*, 1978, 2, p. 277 – 291.
86. Ogiermann E. *On Apologizing in Negative and Pozitive Politeness Cultures*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009. 296 p.

87. Olshtain E., Cohen A. Apology: A Speech-Act Set. În: *Sociolinguistics and Language Acquisition*, eds. N.Wolfson, E.Judd, Rowley, Massachusetts: Newbury House Publishers, 1983, p. 18 – 35.
88. Olshtain E. Apologies Across Languages. În: Blum-Kulka (eds) *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*, Norwood, New Jersey, Ablex Publishing Corporation, 1989, p. 155 – 173.
89. Owen M. *Apologies and Remedial Interchanges*. Mouton Publishers, 1983.
90. Reiter R. M. *Linguistic Politeness in Britain and Uruguay: A Contrastive Study of Requests and Apologies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2000. 225 p.
91. Rundquist S. Apologies – form and function. I think it was your foot I was stepping on. În: *The Grammar-Pragmatics Interface* (eds.) N.Hedberg și R.Zacharski, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 2007, p. 293 – 312.
92. Sbisă M. Speech Act Theory. În: *Key Notions for Pragmatics*, vol.I, (eds.) Jef Verschueren și Jan-Ola Ostman, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2009, p. 229 – 244.
93. Searle J. *Speech acts: an essay in the philosophy of language*. Cambridge University Press, 1969. 203 p.
94. Searle J. *Expression and Meaning: studies in the theory of speech acts*. Cambridge University Press, 1979. 187 p.
95. Sifianou M. *Politeness Phenomena in England and Greece: a Cross-Cultural Perspective*. New York: Oxford University Press, 1999.
96. Smith N. *I Was Wrong: the Meaning of Apologies*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 312 p.
97. Sorea D. *Pragmatics: some cognitive perspectives*. București: Editura Universității din București, 2007. 283 p.
98. Suszczynska M. Apologizing in English, Polish and Hungarian: different languages, different strategies. În: *Journal of Pragmatics*, 1999, 31, p. 1053 – 1065.
99. Taft L. Apology Subverted: The Commodification of Apology. În: *The Yale Law Journal*, 2000, Vol. 109: 1135, p. 1135 – 1160.
100. Tavuchis N. *Mea Culpa: A Sociology of Apology and Reconciliation*. Stanford, California: Stanford University Press, 1991. 196 p.
101. Thomas J. *Meaning in Interaction: an Introduction to Pragmatics*. London: Longman Group Limited, 1995. 224 p.

102. Vollmer H., Olshtain E. The language of apologies in German. În: Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies (eds.) Blum-Kulka Sh., House J., Kasper G., Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation, 1989, p. 197 – 217.
103. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 1991. 502 p.
104. Wolfson N. The Bulge: A Theory of Speech Behaviour and Social Distance. În: Second Language Discourse: A Textbook of Current Research, (ed.) Jonathan Fine, Norwood, New Jersey 07648, Ablex Publishing Corporation, 1988, p. 21 – 38.
105. Zimin S. Sex and politeness: Factors in first- and second-language use. În: International Journal of the Sociology of Language, 1981, 27, p. 35 – 58.

În limba franceză:

106. Ardeleanu S.-M. De l’imaginaire linguistique à l’imaginaire interculturel. În: La Francopolyphonie, 2014, nr. 9, vol. 1, p. 71 – 76.
107. Bondarenco A. L’interculturel et la constance ininterrompue de l’identité nationale dans le contexte de la mondialisation. În: La Francopolyphonie, 2015, nr. 2, vol. 10, p. 80 – 98.
108. Kerbrat-Orecchioni C. Les interactions verbales, tome II. Paris: Armand Colin Editeur, 1992. 368 p.
109. Kerbrat-Orecchioni C. Les interactions verbales, tome III. Paris: Armand Colin Editeur, 1994. 347 p.
110. Kerbrat-Orecchioni C. La Conversation. Editions du Seuil, 1996. 92 p.
111. Kerbrat-Orecchioni C. Les actes de langage dans le discours. Paris: Armand Colin, 2005. 200 p.
112. Manoli I. Dictionnaire des termes stylistiques et poétiques. Etymologie. Définition. Exemplification. Théorie. Chişinău: Epigraf, 2012. 528 p.

În limba rusă:

113. Ларина Т. Категория вежливости и стиль коммуникации: Сопоставление английских и русских лингво-культурных традиций. М.: Рукописные памятники Древней Руси, 2009. 516 с.
114. Ратмайр Р. Прагматика извинения: Сравнительное исследование на материале русского языка и русской культуры. Пер. Е.Араловой. М.: Языки славянской культуры, 2003. 272 с.
115. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. М: Русский язык, 1987. 158 с.

TEXTE LITERARE

1. Caragiale I. L. O scrisoare pierdută. În: Teatru. Chișinău: Litera, 1997, p. 69 – 154.
2. Dabija N. Tema pentru acasă. Iași: Princeps Edit, 2009. 380 p.
3. Druță I. Biserica Albă. În: Scrieri. Vol.III. Chișinău: Hyperion, 1990, p. 5 – 362.
4. Preda M. Cel mai iubit dintre pământeni, vol.I. București: Cartex, 2003. 446 p. (a)
5. Preda M. Cel mai iubit dintre pământeni, vol.II. București: Cartex, 2003. 428 p. (b)
6. Preda M. Cel mai iubit dintre pământeni, vol. III. București: Cartex, 2003. 319 p. (c)
7. Rebreanu L. Adam și Eva. Chișinău: Litera, 2001. 280 p.
8. Rebreanu L. Pădurea spânzuraților. Chișinău: Litera, 2002. 320 p.
9. Rebreanu L. Ion, vol.I. Chișinău: Litera, 2001. 256 p. (a)
10. Rebreanu L. Ion, vol.II. Chișinău: Litera, 2001. 256 p. (b)
11. Rebreanu L. Ciuleandra. București: Cartex, 2014. 155 p.
12. Sadoveanu M. Hanu Ancuței. Baltagul. București: Litera Internațional, 2003.
13. Sadoveanu M. Neamul Șoimareștilor. București: Agora, 2005. 196 p.
14. Sadoveanu M. Baltagul. București: Agora, 2006. 144 p.
15. Sadoveanu M. Frații Jderi, vol.I. București: Agora, 2007. 477 p.
16. Slavici I. Mara. București – Chișinău: Litera Internațional, 2001. 312 p.
17. Slavici I. Moara cu noroc. București – Chișinău: Litera Internațional, 2001. 312 p.
18. Slavici I. Pădureanca. Curtea de Argeș: Tana, 2007. 144 p.
19. Teodoreanu I. La Medeleni. București: Agora, 2011. 850 p.

CORPUSUL DE EXEMPLE ÎN BAZA CĂRORA A FOST ELABORATĂ LUCRAREA

PREAMBUL

Anexa conține chestionarul administrat în vederea excerptării scuzelor substanțiale supuse analizei în lucrare. De asemenea, anexa include corpusul de exemple în baza cărora s-a făcut analiza, structurat în două compartimente conform tipologiei scuzelor utilizate în lucrare, și anume, scuze în discursul privat și scuze în discursul public. La rândul său, fiecare compartiment conține câteva tipuri de scuze. Astfel, compartimentul *Scuze în discursul privat* conține scuze rituale, excerptate prin metoda observației și scuze substanțiale, excerptate prin metoda anchetei. Exemplele din compartimentul *Scuze în discursul public* sînt prezentate conform clasificării lor în scuze parțiale și scuze complete. În afară de aceasta, corpusul include exemplele excerptate din literatura artistică, care au contribuit la relevarea valorilor culturale reflectate în actul scuzei. Menționăm că în corpus sînt incluse exemplele în baza cărora s-a făcut analiza, dar, firește, nu toate exemplele pot fi găsite în teză.

CHESTIONAR

Citiți atent situațiile următoare și imaginați-vă ca aceasta s-a întîmplat cu dvs. Scrieți ce veți spune în fiecare caz. Folosiți vorbirea directă.

Exemplu: – Nu vă supărați, domnule, cum ajung la gară?

Folosiți oricît spațiu aveți nevoie.

Situația 1. Prieteni în supermarket

Ești în supermarket cu un prieten/o prietenă. Din neatenție, îl/o lovești și el/ea scapă punga cu cumpărături, împrăștiind totul pe podea. Ce spui?

Situația 2. Doamna în supermarket

Ești în supermarket. Din neatenție, lovești o doamnă în vîrstă și ea scapă punga cu cumpărături, împrăștiind totul pe podea. Ce spui?

Situația 3. Aparatul de fotografiat

Ai luat aparatul de fotografiat de la Alexandru, prietenul tău, pentru perioada când ai fost în excursie. Ceva s-a întâmplat și el nu mai funcționează. Ce spui prietenului când vă întâlniți?

Situația 4. Cartea de la bibliotecă

Ai luat de la bibliotecă o carte nouă. Ea nu a fost dată nimănui. Peste o lună dorești să o restitui. Bibliotecara vede că două pagini sunt murdare de cerneală. Ce spui bibliotecarei?

Situația 5. Proiectul

Te-ai înțeles cu Nicolae, colegul tău, să vă întâlniți la ora 17:00, ca să lucrați asupra unui proiect ce trebuie prezentat ziua următoare. Ai ajuns la locul stabilit la ora 17:20. Colegul te așteaptă. Ce îi spui?

Situația 6. Coordonatorul

Ai o întâlnire cu coordonatorul științific programată pentru ora 14:00. Vii la ora 14:10. Ce spui?

Corpusul de exemple analizat în teza de doctorat

1. Scuze în discursul privat

1.1. Scuze rituale

- (Conversație între mamă și fiică după ce mama a călcat-o pe fiică pe picior):

– *Vai, Valeria, n-am vrut, n-am vrut.*

– *Nu-i nimic.*

- (Conversație în troleibuz între pasager și taxator):

În troleibuz pasagerul a plătit taxa de doi lei în bănuți:

– *Așa am primit rest din maxi-taxi* (replica dată a fost urmată de tăcere din partea taxatorului).

- (Conversație între șef și subalternul său):

S: Doamna Ionescu, iarăși eu Vă deranjez.

Ș: Nu-i nimic, spuneți.

- (Conversație între două colege de serviciu):

A: Mi-ați stricat compoziția de flori.

B: Uitați-vă, am făcut-o mai frumoasă!

A: Vă iert.

- (Conversație în stradă între doi necunoscuți):

– *Scuzați, cum aș putea ajunge la gară?*

– *Luați troleibuzul nr.3 și coborâți la stația a patra.*

- (Conversație între doi colegi de clasă):

– *Scuze pentru deranj, care este tema pentru acasă la istorie?*

– *Capitolul 3, pagina 67.*

- (Conversație între doi necunoscuți în incinta universității):

– *Scuzați, unde este decanatul?*

– *La parter.*

- (Conversație la piață între vânzător și cumpărător):

Vânzătorul: *Să mă scuzați, eu iată ce vă voi spune* (a urmat apoi o istorisire din propria experiență ce a durat vreo cinci minute).

Cumpărătorul: *Aveți dreptate.*

- (Conversație în stradă între doi necunoscuți):

– *Nu vă supărați, cât e ora?*

– *5:30.*

- (Conversație între vecini):

– *Ne cerem scuze, trebuie să plecăm.*
– *Nu aveți pentru ce vă cere scuze. Vă înțelegem perfect. Am avut și noi copii mici și știm ce înseamnă aceasta.*

- (Conversație între doi prieteni):

– *Mulțumesc că mi-ai împrumutat bani când am avut nevoie. Îți întorc azi datoria, dar scuză-mă că sînt în bancnote mărunte. Sper să nu te superi.*

– *Nu e o problemă. Oricum este aceeași sumă de bani.*

- (Conversație între oaspeți și gazdă la plecarea oaspeților):

– *Mulțumim mult. Scuzați că v-am deranjat.*

– *Niciun deranj. Ne-a făcut plăcere că ați intrat.*

- (Conversație între o bătrînică și cunoscuții fiicei sale):

La o bătrînică a venit fiica ei cu niște cunoscuți:

Bătrînica: *Scuzați că sînt îmbrăcată în acest capot...*

Oaspeții: *Nu-ți face griji, mătușico. Am intrat doar pentru cîteva minute.*

- (Conversație între vecine):

Y: *Scuză-mă. E dezordine în casă. Încă nu am reușit să le strîng.*

X: *Nu te deranja. La mine e exact așa.*

- (Conversație între mamă și fiu):

Mama intenționa să privească un film la televizor, dar, din cauza unor defecțiuni tehnice, programul dat nu funcționa. Problemele s-au rezolvat abia cînd filmul era pe sfîrșite):

Fiul: *Scuză, mamă.*

Mama: *Tu nu ești de vină.*

- (Stăpînul casei se adresează oaspeților):

– *Ne cerem scuze, dacă ceva nu a fost perfect.*

– *Totul a fost perfect. Mulțumim.*

- (Conversație între două persoane necunoscute):

– *Nu vă supărați, este vreun magazin alimentar prin apropiere?*

– *Magazinul e chiar la colț.*

– *Mulțumesc.*

- (Conversație între vecine):

– *Scuză-mă pentru dezordine.*

– *Tu scuză-mă, pentru că am dat buzna așa.*

- (Conversație la plecarea oaspeților):

– *Ne cerem scuze, dacă ceva nu a fost în regulă.*

- *Noi trebuie să ne cerem scuze că am intrat atît de tîrziu* (pronumele noi accentuat).
- *Nu e o problemă. Oricînd ne face plăcere să stăm la o cafea.*
- (Conversație între două colege de serviciu):
- *Scuzați că v-am întrerupt de la lucru.*
- *Nu-i nimic. Chiar aveam nevoie de o pauză. Vă mulțumesc. Am vorbit cu Dvs. și m-am odihnit un pic.*
- (Conversație între două colege de serviciu):
- *Scuză-mă că ți-am amintit de acest incident.*
- *Ba dimpotrivă, mulțumesc că am avut cu cine discuta.*

1.2. Scuze substanțiale¹⁶

1.2.1. Situația 1. Prieteni în supermarket

Ești în supermarket cu un prieten / o prietenă. Din neatenție, îl / o lovești și el/ea scapă punga cu cumpărături, împrăștiind totul pe podea. Ce spui?

1. *Scuze, n-am făcut-o intenționat. Te ajut să aduni lucrurile.*
2. *Îmi pare rău! Să te ajut?*
3. *Mii de scuze frățică/puișor.*
4. *Îmi cer scuze (mă aplec și adun cumpărăturile de pe podea).*
5. *Îmi cer scuze (și încep a aduna lucrurile de pe jos).*
6. *Îmi cer iertare, imediat adun totul.*
7. *Mă scuzi, te rog (și îl ajut să strîngă produsele împrăștiate).*
8. *Îmi pare rău (și dacă îmi permite, îi cumpăr tot ce era în pungă).*
9. *Mă scuzi.*
10. *Sorry, hai strînge-le.*
11. *Scuză-mă, te rog.*
12. *Îmi cer scuze. Hai să strîngem totul.*
13. *Scuză-mă, te rog, pot să restitui ceea ce am stricat.*
14. *Scuză-mă că sunt neatent, dar ar trebui și tu să fii puțin mai atentă.*
15. *Scuză, acuși te ajut.*
16. *Scuze.*
17. *Scuză-mă, te ajut să strîngi ceea ce ai împrăștiat.*
18. *Mii de scuze.*

¹⁶ Pentru fiecare situație din chestionar, sînt incluse răspunsurile primite de la cei 120 de participanți.

19. *Sorry, imediat te ajut să strângi.*
20. *Scuză, a fost vina mea (și le iau de pe jos).*
21. *Îmi pare rău. N-am vrut.*
22. *Scuze.*
23. *Iartă-mă, te rog, nu am vrut.*
24. *Scuză-mă, te rog (și adun lucrurile).*
25. *Sorry, nu am vrut.*
26. *Scuză-mă, dar n-am vrut, a fost întâmplător.*
27. *Cer scuze pentru stângacie (și ajut să strângem produsele).*
28. *Îmi cer scuze, hai să le strângem.*
29. *Mă scuzi, te ajut imediat să le strângi.*
30. *Mă scuzi, nu am vrut.*
31. *De ce mi-ai tăiat calea, uite ce a ieșit pentru că ești neîndemânatic...*
32. *Scuză-mă.*
33. *Scuză-mă (și aș începe a strânge cumpărăturile).*
34. *Scuză-mă, te rog.*
35. *Scuze. Te ajut să le strângi.*
36. *Scuză-mă, te rog, nu te-am lovit intenționat, te ajut să strângi.*
37. *Scuză-mă, te rog.*
38. *Mă scuzi, nu am vrut să te lovesc.*
39. *Mă scuzi, te ajut să strângi.*
40. *Sorry, nu a fost intenționat.*
41. *Scuze, te rog.*
42. *Mă scuzi, te rog frumos, pot să te ajut să strângi?*
43. *Cer scuze, îți cumpăr altă pungă.*
44. *Cer scuze, pot să te ajut?*
45. *Nu m-am așteptat la așa ceva de la tine.*
46. *Scuze, nu am vrut.*
47. *Mă scuzi, nu am făcut-o intenționat.*
48. *Scuză-mă, nu am vrut să te lovesc, a fost din întâmplare.*
49. *Scuze, îmi pare rău.*
50. *Mă scuzi, n-am vrut.*
51. *Sorry (și propun să-i cumpăr produsele).*
52. *Îmi cer iertare. Îți compensez pierderea.*

53. *OOOOps!!! Nici nu stiu, aş fi şocată, nu am păţit niciodată aşa ceva.*
54. *Îmi cer scuze.*
55. *Sorry.*
56. *Scuze...nu am vrut...îmi pare rău...permite-mi să te ajut să strîngi.*
57. *Îmi cer scuze! Pot să te ajut să strîngi de jos şi să cumpăr o pungă nouă?*
58. *I beg you pardon!!!!*
59. *Iartă-mă.*
60. *Vai, n-am vrut, mai mult nu o să se întîmple.*
61. *Îmi cer scuze.*
62. *Te rog frumos mă ierţi.*
63. *Vai, ce neatentă sunt... scuze.*
64. *Îmi pare rău, scuze.*
65. *Scuză-mă, nu te-am observat.*
66. *Mă scuzi, pot sa te ajut?*
67. *Ultimul timp sunt neatentă, îmi pare rău.*
68. *Iiii, ce-am făcut, cer scuze.*
69. *Hai să strîngem împreună.*
70. *Fii mai atentă.*
71. *Fii mai atenta!*
72. *Ce nu încapi sau ce????!!!!*
73. *Îmi cer iertare.*
74. *Hai să strîngem totul de jos.*
75. *Strîng eu totul.*
76. *Te ajut îndată.*
77. *Scuze.*
78. *Scuze.*
79. *Îmi cer scuze! Nu am vrut...*
80. *Îmi cer scuze.*
81. *Îmi cer scuze.*
82. *Scuze.*
83. *Ooops...ma scuzi, eu nu am intenţionat să te lovesc.*
84. *Îmi cer scuze.*
85. *Oops!*
86. *Mă scuzi.*

87. Scuze.
88. Mă scuzi, te rog frumos.
89. Oops.....sorry, am vrut mai tare.
90. Cît de neatentă ești!!!
91. Scuzeee!!! Strîng eu!
92. Scuze, dar tu știi că te iubesc, nu te supăra pe mine.
93. Îmi cer scuze.
94. Îmi pare rău că așa s-a întîmplat, a fost din neatenție.
95. Îmi cer scuze pentru cele întîmplate.
96. Scuze, dar nu-ți face griji, se rezolvă.
97. Îmi pare rău că s-a întîmplat așa.
98. Scuze, e greșeala mea...
99. Îmi pare rău.
100. Sorry.
101. Scuze.
102. Îmi cer scuze.
103. Hai să luăm alte produse. Pe acestea le punem la loc.
104. Vai, îmi pare rău. Sunt neatentă.
105. Iartă-mă.
106. Te ajut imediat.
107. Scuze, chiar acum strîng totul.
108. O / îl ajut mai întîi, dar după asta îi spun: Scuze pentru ce am făcut!!!
109. Scuză-mă, te rog, nu am vrut. Îți propun sa mergem la o bere.
110. Hai să le strîngem dacă tot ești așa de bravo la împrăștiat!
111. Îmi cer iertare.
112. Stai, eu strîng totul.
113. A fost neintenționat, sorry.
114. Îmi cer scuze.
115. Sunt stîngaci, scuze.
116. Fii pe pace, totul e ok.
117. Iartă-mă, încă nu m-am trezit.
118. Îmi cer scuze.
119. Las 'că se mai întîmplă.
120. Iartă-mă.

1.2.2. Situația 2. Doamna în supermarket

Ești în supermarket. Din neatenție, lovești o doamnă în vîrstă și ea scapă punga cu cumpărături, împrăștiind totul pe podea. Ce spui?

1. *Mă scuzați, vă rog frumos. Vă ajut să strîngeți ce ați scăpat din vina mea.*
2. *Doamnă, îmi pare nespus de rău pentru ce s-a întîmplat. Sper că mă veți ierta, nu am fost atentă. Cel mai potrivit lucru pe care pot să-l fac acum este să-mi permiteți să achit eu în locul dvs. Îmi cer scuze încă o dată. O zi bună.*
3. *Îmi cer scuze, nu am vrut să o fac. Am să vă ajut să strîngeți produsele și cer mii de scuze că așa s-a primit.*
4. *Îmi cer scuze. Sunt așa de neîndemînică, vă ajut să le strîngeți.*
5. *Îmi cer scuze, permiteți-mi vă rog să vă ajut, a ieșit din neatenție.*
6. *Scuzați vă rog, îmi pare rău. (Mă aplec, strîng totul și pun în coș.)*
7. *Îmi cer scuze seniora, permiteți-mi să vă ajut să strîngem totul de pe jos.*
8. *Mă scuzați, vă rog frumos. S-a primit din neatenție. Permiteți-mi să vă ajut.*
9. *Îmi cer scuze, doamnă, iată cumpărăturile dvs. Îmi pare foarte rău. Nu v-am lovit prea tare?*
10. *Cer scuze, doamnă. Eu strîng totul chiar acum.*
11. *Îmi cer iertare, permiteți-mi să vă ajut, sunt foarte neîndemînică, mii de scuze încă o dată.*
12. *Mă iertați doamnă, n-am fost deloc atent, strîng imediat cumpărăturile.*
13. *Vai, mă scuzați, îmi pare foarte rău. Permiteți-mi să vă ajut să strîngeți totul în pachet.*
14. *Îmi cer iertare. Nu am fost atent. Îmi permiteți să vă ajut să strîngeți cumpărăturile înapoi în pungi?*
15. *Îmi cer scuze că așa s-a primit. (Apoi îi ajut doamnei să strîngă toate lucrurile împrăștiate.)*
16. *Îmi cer iertare, doamnă! Permiteți-mi să vă ajut.*
17. *Îmi pare rău, doamnă, nu v-am observat. Pot să vă ajut să strîngeți lucrurile împrăștiate?*
18. *Mă scuzați, doamnă, chiar nu am vrut să vă lovesc. Vă ajut să strîngeți cumpărăturile.*
19. *Îmi pare foarte rău, rog să mă scuzați (și desigur o ajut să strîngă de pe podea).*
20. *Scuzați, dați-mi voie să vă ajut, îmi cer iertare, nu v-am observat.*
21. *Îmi cer mii de scuze, mă scuzați. Cum pot să vă ajut?*
22. *Vă rog frumos să mă scuzați. Îmi pare foarte rău, nu am făcut-o intenționat, îmi cer mii de scuze de la dvs.*

23. *Îmi cer scuze, pot să vă ajut?*
24. *Mă scuzați, nu am fost atentă.*
25. *Mă scuzați, eu sunt neatentă, pot să vă ajut să strîngeți totul în pungă?*
26. *Scuzați-mă, vă rog. Am făcut-o din întâmplare. Aș putea să vă ajut să strîngeți cumpărăturile?*
27. *Îmi pare foarte rău. Am fost neatentă. Îmi cer scuze. Permiteți-mi să vă ajut.*
28. *Mă scuzați, vă rog frumos. Nu am vrut să iasă așa.*
29. *Îmi cer scuze.*
30. *Mă scuzați, nu am vrut.*
31. *Îmi pare foarte rău, cer scuze.*
32. *Mă scuzați, vă rog, doamnă! Îmi cer scuze pentru aceasta, vă ajut să puneți totul în pungă.*
33. *Doamnă, îmi cer scuze pentru faptul că v-am lovit, regret foarte mult. Lăsați-mă să vă ajut să duceți punga pînă acasă.*
34. *Vă rog să mă scuzați, doamnă, nu a fost intenționat. Adun eu cumpărăturile de pe podea, deoarece sunt de vină.*
35. *Mă iertați, vă ajut să adunați lucrurile la loc.*
36. *Îmi cer scuze, nu am făcut-o intenționat. Vă achit cît trebuie pentru pagubă.*
37. *Mă iertați, doamnă. Nu am făcut-o intenționat. Îmi permiteți să vă ajut.*
38. *Mă scuzați, sînt așa de neatentă. Dați punga să va ajut, totuși este vina mea. Sper că pe viitor, cînd ne vom vedea, nu se va mai întîmpla așa ceva.*
39. *Îmi cer scuze (o ajut să strîngă cumpărăturile).*
40. *Scuzați, vă rog. Vă ajut să strîngeți totul.*
41. *Vă rog să mă scuzați. Nu v-am observat.*
42. *Mă scuzați, vă rog, doamnă. Nu am avut intenția să vă lovesc. Totul s-a produs din neatenție.*
43. *Vă rog să mă scuzați. Îmi pare foarte rău (o ajut să strîngă lucrurile).*
44. *Să mă iertați, doamnă. Pot să vă ajut să faceți cumpărături noi sau să adun totul de pe jos.*
45. *Mă scuzați, permiteți-mi să vă ajut.*
46. *Îmi cer scuze, nu v-am observat. Lăsați să strîng eu totul.*
47. *Îmi cer scuze, doamnă. Vă ajut să strîngeți totul.*
48. *Îmi cer iertare. Dați-mi voie să vă ajut.*
49. *Cer mii de scuze. Dați-mi voie să vă ajut.*

50. *Doamnă, cer scuze. Nu am dorit să se întâmple asta, permiteți-mi să vă ajut.*
51. *Mă scuzați, permiteți-mi să strâng cumpărăturile de pe podea.*
52. *Vai, mă scuzați. Într-o clipă strâng totul.*
53. *Îmi cer mii de scuze, doamnă. Adun cumpărăturile imediat.*
54. *Scuzați-mă, vă rog, nu v-am observat. Strâng eu toate cumpărăturile împrăștiate.*
55. *Cer scuze, n-am vrut, iertați-mă, vă ajut îndată.*
56. *Îmi cer scuze, doamnă, le strâng imediat.*
57. *Doamnă îmi cer scuze, din neatenție. Lăsați că vă ajut.*
58. *Scuzați-mă vă rog, permiteți-mi să vă ajut.*
59. *Îmi cer scuze! Pot să vă ajut?*
60. *Îmi cer scuze (ajut doamnă să strângă ce a căzut, dacă ceva s-a stricat sau spart, achit eu cheltuielile).*
61. *Vă rog să mă scuzați pentru neatenția mea. Dați-mi voie să vă ajut. S-a deteriorat ceva din cumpărăturile dvs? Îmi pare foarte rău!*
62. *Scuzele mele, doamnă. Nu vă supărați, n-am făcut-o intenționat. Dacă nu sunteți împotriva, pot să vă ajut să strângeți totul, căci este vina mea.*
63. *Scuzați-mă, vă rog frumos. Vă ajut să strângeți lucrurile.*
64. *Vai! Scuzați-mă, vă rog. Haideți să vă ajut. Dacă s-a stricat ceva vă cumpăr iarăși.*
65. *Îmi pare rău. Pot să vă ajut.*
66. *Mă scuzați, nu v-am observat. V-am lovit tare?*
67. *Mii de scuze. Lăsați-mă să vă ajut sau să vă cumpăr ce am stricat.*
68. *Scuzați-mă, vă rog. Pot să vă ajut să strângeți lucrurile căzute?*
69. *Îmi cer scuze. Vă rog, permiteți-mi să vă ajut.*
70. *Scuzați-mă, dar n-am făcut-o intenționat. Nu vă deranjați, îmi repar imediat greșeala.*
71. *Mă iertați, doamnă, permiteți-mi să vă ajut.*
72. *Mă iertați vă rog, pot să vă ajut să strângeți totul?*
73. *Îmi cer scuze. Să vă ajut.*
74. *Îmi cer scuze, doamnă. Vă ajut să strângeți totul. Îmi pare rău, e vina mea.*
75. *Mii de scuze, este vina mea, imediat vă ajut să strângeți cumpărăturile. Încă o dată, îmi cer scuze.*
76. *Scuzați, vă rog. Se poate să vă ajut, ca să-mi repar greșeala?*
77. *Îmi pare rău. Lăsați-mă să vă ajut.*
78. *Îmi cer scuze, doamnă! Imediat vă ajut să strângeți totul.*
79. *Îmi cer scuze! Permiteți-mi să vă ajut să strângeți cumpărăturile de pe podea?*

80. *Îmi cer scuze, doamnă, nu am dorit să se întâmple aceasta. Vă ajut imediat să strîngeți cumpărăturile. Îmi pare rău pentru acest incident.*
81. *Scuzați, vă rog. Vă ajut să strîngeți lucrurile.*
82. *Îmi pare rău, doamnă, că v-am lovit. Îmi cer scuze și vă ajut să strîngeți totul.*
83. *Mă scuzați! Ridic punga și i-o dau. Poftim, doamnă, îmi cer scuze încă o dată.*
84. *Îmi pare rău, doamnă. Permiteți-mi să vă ajut. Scuzați-mă, vă rog, nu am avut intenția de a face aceasta.*
85. *Scuzați, vă rog. Chiar acum strîng totul.*
86. *Cer scuze! Permiteți-mi să vă ajut să strîngeți punga cu cumpărături.*
87. *Mă scuzați, nu am vrut să vă lovesc. Îmi pare foarte rău că am fost neatență.*
88. *Vă rog să mă iertați. Nu am fost atentă, dar lăsați-mă să vă ajut. Îmi pare foarte rău de aceasta.*
89. *Îmi cer scuze, nu a fost intenționat. (Îi ajut să strîngă cumpărăturile de pe jos.)*
90. *Vai! Îmi cer iertare, nu a fost intenționat. Îmi permiteți să vă ajut să adunați obiectele? Încă o dată, mii de scuze.*
91. *Îmi cer iertare, doamnă, îmi pare rău (o ajut să-și strîngă cumpărăturile).*
92. *Mă scuzați, vă rog, pot să vă ajut?*
93. *Vă rog frumos să mă scuzați, nu v-am observat. Permiteți-mi să vă ajut să le ridicați. Încă o dată îmi cer scuze.*
94. *Îmi cer scuze, doamnă, permiteți-mi să-mi repar greșeala, ajutîndu-vă.*
95. *Mă scuzați, din neatenție am lovit punga dvs., pot să vă ajut să puneți totul într-o pungă nouă? (De obicei, nu creez asemenea situații).*
96. *Scuzați-mă, vă rog frumos, pot să vă ofer un mic ajutor, adunîndu-vă cumpărăturile de pe podea.*
97. *Mă iertați, n-am fost atentă. Lăsați-mă să vă ajut. Îmi pare rău!*
98. *Îmi cer scuze, nu v-am observat. Lăsați că strîng eu tot ce s-a împrăștiat jos, încă o dată îmi cer scuze.*
99. *Îmi cer mii de scuze, lăsați că eu strîng totul.*
100. *Îmi cer scuze, doamnă, vă ajut să strîngeți totul. Îmi pare foarte rău.*
101. *Îmi cer mii de scuze, doamnă. Permiteți-mi să vă ajut să adunați cumpărăturile.*
102. *Scuzați-mă, vă rog frumos (și o ajut să strîngă cumpărăturile).*
103. *Iertați-mă, vă rog frumos. Nu v-am observat. Lăsați că strîng eu totul.*
104. *Scuzați-mă, vă rog frumos, dar nu v-am văzut.*
105. *Îmi cer scuze pentru neatenție.*

106. *Îmi cer scuze. Permiteți-mi să vă ajut și să vă conduc acasă pentru că punga este foarte grea.*
107. *Îmi cer scuze pentru neatenție, permiteți-mi să vă ajut.*
108. *Îmi cer scuze, îmi pare rău că nu am fost atentă și v-am lovit. Aș putea să vă ajut să adunați lucrurile care au căzut din pungă?*
109. *Îmi cer scuze, doamnă, dați-mi voie să vă ajut.*
110. *Îmi cer scuze, vă voi ajuta, am fost neatență.*
111. *Mă scuzați, doamnă, îmi pare foarte rău!*
112. *Ah, mă scuzați vă rog frumos, dați să vă ajut!*
113. *Scuzați-mă, vă rog, nu a fost cu intenție. Dați-mi voie să vă ajut.*
114. *Mă iertați! Permiteți-mi să vă ajut a strînge totul. Îmi pare foarte rău!*
115. *Îmi cer scuze, doamnă! Îmi permiteți să vă ajut? Îmi pare foarte rău că așa s-a întîmplat.*
116. *Mă iertați, doamnă, a fost din neatenție. Dați să vă ajut să strîng ceea ce a căzut.*
117. *Iertați-mă pentru neatenția mea, vreau să vă ajut să strîngem ce a căzut. Mai pot face ceva pentru dvs.?*
118. *Îmi pare foarte rău, doamnă. Scuzați-mă, nu am făcut asta intenționat. Vă voi ajuta să strîngeți de pe jos cumpărăturile.*
119. *Îmi cer iertare, doamnă, nu v-am observat. Vă ajut eu să strîngeți cumpărăturile.*
120. *Îmi cer scuze, nu am făcut-o intenționat! Imediat le adun și le pun în pungă! Încă o dată, vă rog mult să mă iertați.*

1.2.3. Situația 3. Aparatul de fotografiat

Ai luat aparatul de fotografiat de la Alexandru, prietenul tău, pentru perioada cînd ai fost în excursie. Ceva s-a întîmplat și el nu mai funcționează. Ce spui prietenului cînd vă întîlniți?

1. *Alexandru, habar n-am ce s-a întîmplat, dar aparatul tău nu mai funcționează. Voi merge la un specialist sa verifice ce s-a întîmplat și apoi ți-l înapoiez.*
2. *Salut, Alexandru, cum o mai duci? Vreau sa te anunț că, din întîmplare, aparatul tău de fotografiat nu mai face poze, posibil să-i fi făcut eu ceva. Din această cauză, eu voi fi responsabil și voi încerca să-l duc la reparație. În caz că nu va mai funcționa, atunci îți voi cumpăra unul la fel. Îmi cer scuze, sper să nu ne afecteze prietenia.*
3. *Alex, îmi pare rău, dar s-a defectat aparatul. O să-l duc la reparație. Dacă nu se poate face nimic, o să ți-l plătesc.*

4. *Salut Alexandru. Ți mulțumesc enorm pentru că mi-ai împrumutat aparatul de fotografiat, dar, nu știu din ce cauză, nu mai funcționează. Nu l-am scăpat jos, l-am purtat mereu într-un loc sigur, dar, din păcate, nu mai funcționează. Nu te supăra, căci nu am făcut-o în mod intenționat. O să plec la un centru de testare a aparatelor foto și am să-i fac o diagnostică. O să achit eu costurile, așa că nu-ți face griji. Scuze încă o dată.*
5. *Salut. Vreau să-ți spun ceva. Ți mulțumesc mult pentru aparatul de fotografiat, dar, cu părere de rău, nu funcționează. Cât să-ți plătesc pentru reparație?*
6. *Noroc prietene, așa de tare mi-a fost dor de tine. Apropo, pot să mai păstrez aparatul de fotografiat pe încă ceva timp? (Îl duc la reparație și îl restitui în stare bună).*
7. *Nu știu ce s-a întâmplat cu el, pur și simplu nu mai funcționează. Scuză. Cu ce pot să te ajut?*
8. *Uite frățică, s-a întâmplat așa și așa, ne putem înțelege cumva?*
9. *Alexandru, iartă-mă, dar ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat. Nu știu cum s-a ieșit, îmi pare rău, dar așa este. Spune-mi te rog, ce pot să fac, ca să-mi răscumpăr vina?*
10. *Alexandru, am avut parte de o excursie superbă! Dar știi, din cauză că nu erai tu cu mine, aparatul tău nu vroia să funcționeze. Și nu am făcut multe poze cu el. Vezi poate e nevoie de vreun cuvânt magic ca să funcționeze.*
11. *Îmi pare rău, dar ți-am stricat aparatul de fotografiat. Nu știu ce i s-a întâmplat. Scuză-mă, o să-l repar chiar astăzi.*
12. *Alex, mulțumesc pentru aparat. Păcat că în ultimele zile n-am putut să fotografiez. Ceva nu e în regulă cu el.*
13. *Îmi pare rău. Sunt vinovat, îl repar.*
14. *Mă scuzi, te rog frumos, dar ți-am stricat aparatul, am să-ți cumpăr altul.*
15. *Îmi pare rău, Alexandru, dar ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat și el nu mai funcționează.*
16. *Alexandru, scuză-mă, te rog frumos, dar ți-am stricat aparatul de fotografiat. Îmi spui cât costă și eu ți dau bani, ca să-ți cumperi altul.*
17. *Alexandru, îmi pare foarte rău de ceea ce s-a întâmplat, ceva s-a întâmplat și aparatul nu mai funcționează. E vina mea. Dar nu te supăra, îl voi repara zilele acestea.*
18. *Scuză-mă, te rog, dar nu înțeleg ce s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat. Îl duc la reparație și cred că vom vedea dacă este vina mea sau nu.*
19. *Îmi cer scuze, dar aparatul nu mai funcționează. Sunt gata să plătesc pentru reparația acestuia.*

20. Alexandru, *dragă prietene, eu împreună cu părinții îți voi cumpăra alt aparat de fotografiat, deoarece s-a produs un accident și nu mai merge.*
21. *Îmi pare foarte rău, îl voi repara, apoi ți-l restitu.*
22. Alexandru, *scuză-mă, te rog, ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat și nu funcționează, dar eu deja am vorbit cu un specialist în domeniu și trebuie să-l duc la reparație.*
23. Alex, *îmi cer scuze, dar ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat. Promit să-l repar eu, deoarece mă simt vinovată.*
24. *S-a defectat ceva, îmi pare rău, îți restitu banii sau îți cumpăr unul nou.*
25. Uite, Alexandu, *ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat. Îmi pare foarte rău. Eu îl voi repara și ți-l voi întoarce neapărat.*
26. *Mulțumesc, dar nu am putut să mă folosesc, cred că i-ai făcut, ceva ca să nu mă pot folosi.*
27. *Îmi pare rău, dar nu știu ce s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat, că nu mai funcționează, dar îți promit să-ți cumpăr altul.*
28. Alexandru, *îmi pare rău, ceva nu mai funcționează la aparatul de fotografiat, dar nu-ți face griji, voi vedea dacă îl voi putea repara, iar, de nu, îți procur altul în loc.*
29. *Nu prea mă pricep la tehnică, dar pare-mi-se că s-a întâmplat ceva cu aparatul de fotografiat. Apoi îi propun prietenului să achit reparația aparatului.*
30. Alexandru, *eu aș vrea să-ți spun că aparatul tău de fotografiat nu mai funcționează. Eu știu că trebuia să am grijă de el, așa că toată vina este a mea.*
31. *Ascultă, Alexandru, aparatul tău foto mi-a fost de mare folos, însă acum ceva e în neregulă cu el. Cred că s-a defectat. Îmi pare rău.*
32. Uite, *aparatul s-a defectat... Da! Eu sunt de acord că s-a deteriorat, în timp ce era la mine, dar nimic nu i-am făcut. Iartă-mă, te rog, și zi-mi cum să recuperez greșeala.*
33. Alexandru, *prietene, mii de scuze, dar aparatul nu mai funcționează. Dar nu te întrista, îți procur un aparat exact ca acesta.*
34. *Bună, Alexandru, îți mulțumesc mult că mi-ai împrumutat aparatul tău de fotografiat, dar se pare că ceva s-a defectat. Dacă îmi permiți, îl voi duce la reparație.*
35. *Scuză-mă, te rog, am apăsat ceva greșit și nu am mai făcut poze cu el, căci apăsând a dat error și l-am defectat.*
36. *Vreau să-ți spun ceva, dar nu te supăra... Întâmplător, am defectat aparatul de fotografiat, dar îți restitu banii. Cât costă el?*
37. *Scuză, dar ceva nu funcționează, dacă s-a defectat, achit eu reparația. Îmi pare rău.*

38. *Salut, Alexandru, sunt vinovată. Nu știu din ce cauză, dar aparatul nu funcționează. Sau eu ceva nu știu la el sau așa și era. Dacă e din vina mea, sunt gata să procur altul.*
39. *Nu te supăra, îți procur un aparat de fotografiat nou.*
40. *Din întâmplare și neatenție, l-am deteriorat, scuze, îți achit cât trebuie.*
41. *Îmi pare foarte rău, aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Îți voi cumpăra altul.*
42. *Alexandru, îmi cer scuze că ți-am deteriorat aparatul de fotografiat. Te rog să nu te superi, am să-ți procur altul nou.*
43. *Știi, aparatul tău de fotografiat mi-a spus că nu mai vrea să funcționeze, oricum ajungem cu el la un acord.*
44. *Alexandru, scuză-mă, te rog frumos, în timpul apropiat o să-ți procur alt aparat de fotografiat, exact ca acel care s-a defectat.*
45. *Dragă prietene, cer mii de scuze, sunt vinovată că ți-am defectat aparatul de fotografiat, în cel mai scurt timp mă strădui să repar greșeala.*
46. *Îmi pare rău, dar din neatenție s-a stricat, îl repar eu cât mai repede posibil.*
47. *Scuză, dar cu aparatul tău ceva s-a întâmplat. L-am dat la reparație. Când îl repar, ți-l întorc. Îmi pare rău.*
48. *Îmi cer scuze, Alexandru, că aparatul foto nu funcționează. Permite-mi să-l duc la reparație.*
49. *Știi, din neatenție am făcut ceva cu aparatul de fotografiat. Îl dau eu la reparație.*
50. *Îmi pare rău de ce s-a întâmplat. Aș vrea să-mi compensez vina, cumpărînd un nou aparat de fotografiat sau restituindu-ți banii.*
51. *Alexandru, să nu te superi. Aparatul de fotografiat nu funcționează. Sunt gata să-ți ascult propunerea pentru a rezolva problema.*
52. *Scuze, dar ceva s-a întâmplat și nu funcționează. Îl duc la reparație și apoi îl întorc sau procur altul.*
53. *Alexandru, aparatul tău de fotografiat nu mai funcționează, dar eu numaidecît îl voi repara.*
54. *Te rog să mă scuzi, dar, din neatenție, am apăsat ceva și aparatul nu funcționează, dar eu am să achit reparația.*
55. *Alexandru, aparatul tău de fotografiat nu mai funcționează. Când am să am timp și bani, merg să ți-l repar.*
56. *Îmi pare rău, dar aparatul s-a defectat. Te anunț și-ți cer scuze. Îl duc la reparație și am să achit reparația.*

57. Nu te supăra, dar am să-ți dau o veste proastă. Nu știu ce am făcut, dar aparatul tău foto s-a defectat. Îl duc la un specialist să-l repare.
58. Alexandru, îmi pare foarte rău, dar aparatul de fotografiat s-a defectat. Promit să-l repar și ți-l întorc cât mai curînd posibil.
59. Îți mulțumesc mult pentru împrumut, dar s-a întîmplat un lucru neplăcut, aparatul s-a defectat. Hai să mergem la un magazin și să alegem un aparat nou, căci e vina mea.
60. Îmi pare rău, dar aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Îl repar și apoi ți-l întorc.
61. Dragul meu prieten, o să-ți dau o veste proastă, sper să mă înțelegi. Nu știu ce s-a întîmplat cu aparatul de fotografiat, dar nu mai funcționează. L-am dus la cel mai bun specialist să-l repare.
62. Scuze, prietene. Merg la atelier și văd care-i cauza defectului, apoi îți înapoiez aparatul.
63. Regret nespus de mult, Alexandru, dar aparatul tău de fotografiat nu funcționa la momentul cînd mi l-ai dat.
64. Alexandru, îmi pare rău, dar nu este vina mea. Dacă se poate, voi încerca să-l repar.
65. Nu știu ce s-a întîmplat. Poate că mergem ambii la reparație să vedem ce ne spune. Posibil să suport eu cheltuiala.
66. Îmi pare rău, dar aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Îți promit că ți-l repar și ți-l întorc timp de o săptămîină. Iartă-mă, te rog.
67. Îmi pare foarte rău. Ceva s-a întîmplat cu aparatul tău. Dacă nu te superi, vreau să-l repar și apoi să-l întorc.
68. Nu te supăra, îți voi cumpăra un alt aparat de fotografiat.
69. Regret mult, dar trebuie să-l repar.
70. Alexandru, scuză-mă, dar cred că am să-ți procur un alt aparat. Ce preferințe ai?
71. Îmi pare rău, dar știi, aparatul tău nu mai funcționează. Eu am să-l repar, și apoi o să ți-l întorc. Mii de scuze.
72. Regret mult, Alex, dar aparatul nu mai funcționează. Pot să-l duc la reparație, să vedem ce are?
73. Cumpăr un alt aparat sau îl repar și ți-l dau. Mă ierți, nu am făcut-o intenționat.
74. Mă scuzi, dar nu știu ce s-a întîmplat că aparatul nu funcționează. Vei fi nevoit să aștepți ceva timp pînă îl voi repara.
75. Scuză, Alexandru, eu o să fac tot posibilul să-l repar.
76. Alex, îmi pare rău, dar aparatul foto e defectat nu știu din ce motiv. În cîteva zile încerc să-l repar sau îți procur altul.
77. Îmi pare rău, dar aparatul tău s-a defectat. Merg să-l repar și ți-l aduc îndată.

78. Alexandru, nu te supăra, însă ceva s-a întâmplat cu aparatul de fotografiat. Consider că e vina mea, de aceea îl voi repara și îți voi întoarce înapoi.
79. Scuze că așa s-a întâmplat, dar el nu funcționează. Ce-ar fi să-l dăm unui specialist să-l controleze și dacă e vina mea, atunci eu achit reparația.
80. Alexandru, scuză-mă, dar aparatul tău nu funcționează. Nu știu cum s-a întâmplat, dar sunt gata să-mi răscumpăr greșeala ducându-l la reparație.
81. Alexandru, uite, îmi pare foarte rău, dar aparatul tău s-a defectat. Eu îți cumpăr altul și ți-l întorc.
82. Alexandru, s-a defectat aparatul de fotografiat. Nu am vrut să se întâmple așa, l-am dat la reparație. Scuză-mă.
83. N-am vrut să se întâmple, dar cred că am defectat aparatul. Nu mă prea pricep, poate nu-i nimic grav. Vezi ce-i cu el și spune-mi. Sunt gata să achit o reparație.
84. Alexandru, îmi cer mii de scuze, aparatul de fotografiat nu funcționează și l-am dat la reparație. Cred că nu ești supărat.
85. Alexandru, sincer îmi pare rău, dar aparatul nu mai funcționează. Îmi asum aceasta, de aceea îl voi repara.
86. Alexandru, îmi pare rău, dar aparatul tău nu mai funcționează. Nu știu din ce cauză. Permite-mi să-l duc la reparație, poate reușesc să fac ceva cu el.
87. Alexandru, uite, îmi pare rău, dar aparatul de fotografiat nu funcționează. Cred că este vina mea, și de aceea voi merge să-l repar și apoi ți-l voi returna.
88. Nu știu ce-am făcut, ia vezi tu, poate vei ști ce să-i faci.
89. Alexandru, îmi pare rău, nu știu ce s-a întâmplat, dar aparatul tău nu mai funcționează. Să știi că îmi asum repararea lui sau cumpărarea altui nou. Îmi cer scuze...
90. Buna, Alexandru, mă bucur să te revăd și te rog mult să mă ierți pentru ceea ce îți voi spune. Cred că din neatenție am scăpat aparatul tău de fotografiat jos și s-a defectat. Însă eu îți promit, merg cu el chiar azi la atelier.
91. Îmi pare rău, aparatul nu mai funcționează, dar îl voi repara neapărat.
92. Alec, îmi pare rău, nici nu știu, de fapt, cum să-ți explic, dar ceva s-a întâmplat cu aparatul tău foto și nu mai funcționează. Eu te rog să nu-ți faci nicio grijă, am eu totul sub control și promit să ți-l restitui cum l-am și luat.
93. Alexandru, nu am vești prea bune. Ți-am defectat aparatul de fotografiat. Te rog frumos să mă ierți, ți-l întorc după ce îl repar. Îmi pare rău pentru tot!
94. Alexandru, nu am fost atentă și aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Dacă este nevoie, pot achita taxa acestui aparat de fotografiat.

95. *Cer mii de scuze, dar aparatul tău de fotografiat s-a defectat. Eu l-am dus la reparație. Cum îl repară, ți-l întorc.*
96. *Alexandru, scuză-mă, te rog, dar nu știi ce s-a întâmplat că aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Putem noi să resolvăm aceasta cumva?*
97. *Scuze, dar aparatul tău de fotografiat nu mai funcționează. O să-ți cumpăr mîine altul nou.*
98. *Scumpul și dragul meu prieten, uite ce s-a întâmplat, aparatul de fotografiat nu funcționează, îmi cer mii de scuze. Îți voi cumpăra altul sau îl voi repara.*
99. *Mă scuzi, aparatul de fotografiat nu funcționează, o să-l repar și o să ți-l întorc înapoi. Sper că acum nu ai nevoie de el.*
100. *Salut, Alexandru, îmi cer scuze că nu îți întorc acum aparatul de fotografiat, așa cum ți-am promis, dar ceva s-a întâmplat, căci nu funcționează. O să merg să-l repar și după asta ți-l întorc.*
101. *Știi, Alexandru, aparatul de fotografiat nu funcționează, nu știi cum s-a întâmplat. Te rog să mă ierți și îți voi întoarce aparatul de fotografiat după ce îl repar.*
102. *Dragă prietene, am să-ți dau o veste rea în ceea ce privește aparatul de fotografiat, dar tu nu-ți fă nicio grijă, o să-l repar și o să fie ca nou. Îmi pare tare rău.*
103. *Alexandru, te rog să mă înțelegi. Nu știi ce s-a întâmplat, dar aparatul de fotografiat nu mai funcționează. Îți voi cumpăra altul. Mii de scuze.*
104. *Scuză, am luat aparatul tău, dar nu știu din care motiv nu mai funcționează, cum pot să-mi repar greșeala?*
105. *Sunt vinovată că aparatul tău de fotografiat nu funcționează. Promit că-l voi duce la reparație. Îmi cer mii de scuze pentru aceasta.*
106. *Alexandru, te rog foarte mult să mă înțelegi. Îmi cer scuze pentru cele întâmplate. Din întâmplare am scăpat aparatul jos și nu mai funcționează. Îți promit că îl repar, sau în cel mai rău caz, îți procur altul. Numai nu fi supărat!*
107. *S-a întâmplat o nenorocire, s-a defectat aparatul tău foto, nu te întrista! Am să-l duc la reparație.*
108. *Îmi pare rău, dar cred că am fost neatentă și aparatul tău nu mai funcționează. Cum pot să repar greșeala?*
109. *E o problemă cu acest aparat, cînd am vrut să-l folosesc, nu mai lucra. Îl duc la reparație și apoi ți-l întorc.*
110. *Nu știi ce am făcut cu el, dar încerc să-l dau la reparație.*
111. *Îmi pare rău, dar ceva s-a întâmplat cu aparatul tău de fotografiat.*

112. Alex, din neatenție, aparatul nu mai funcționează, dar promit să fiu responsabilă de pagube.
113. Alexandru, îmi pare rău că ți-am stricat aparatul de fotografiat, uite îți dau bani pentru a-l repara, în caz că nu-l poți repara, îți procur altul.
114. Dragă prietene, trebuie să te anunț că aparatul tău de fotografiat s-a defectat în timp ce eram în munți, acum el e la reparație.
115. Nu știu cum s-a întâmplat, dar, din păcate, aparatul de fotografiat nu funcționează. Îmi cer scuze, permite-mi să ți-l repar.
116. Scuză-mă că am stricat aparatul tău de fotografiat.
117. Alexandru, mai am nevoie de aparatul de fotografiat pentru încă vreo două zile. Poți să mi-l lași?
118. Scuze, ceva s-a întâmplat cu el și nu mai funcționează.
119. Alexandru, uite, nu știu ce s-a întâmplat și nu funcționează. Eu îl voi duce la reparație sau îți voi cumpăra unul nou.
120. Alexandru, uite ce s-a întâmplat cu aparatul tău, ceva nu funcționează. Ia-l și du-l la reparație și eu achit cheltuielile.

1.2.4. Situația 4. Cartea de la bibliotecă

Ai luat aparatul de fotografiat de la Alexandru, prietenul tău, pentru perioada când ai fost în excursie. Ceva s-a întâmplat și el nu mai funcționează. Ce spui prietenului când vă întâlniți?

1. Am vărsat cerneala din neatenție. Ce-aș putea face să remediez situația?
2. Doamnă, îmi cer scuze, doar că eu am două nepoțele mici și nu am fost atentă când ele au reușit să se joace cu cartea. Ce pot să fac să-mi repar greșeala?
3. Nu am văzut că aceste două pagini sunt murdare, posibil s-au murdărit la tipografie. Îmi cer iertare, dar eu când am citit cartea nu aveam stilouri cu cerneală pe alături, așa că nici nu îmi imaginez cum s-au pătat aceste două pagini, cred că e ceva o gafă de la tipografie.
4. Bună ziua, îmi cer scuze că am murdărit-o, dar ca să-mi repar greșeala va ofer încă o carte în contul bibliotecii.
5. Aveți un spirit de observație foarte bun dacă ați găsit anume acele două pagini care sunt murdare. Bine, am înțeles, îmi cer scuze pentru glumă, ce se întâmplă mai departe? Îmi luați permisul?
6. Îmi pare rău, doamnă, ce putem face?
7. Nu știu cum s-a primit așa ceva. Mă scuzați, vă rog frumos. Nu se va mai repeta.

8. *Mă scuzați, poate nepoțica mea a făcut vreo operă de artă în această carte. Îmi pare foarte rău, cum aș putea să-mi corectez greșeala?*
9. *Îmi pare rău, cred că sora mea mai mică a vrut s-o citească.*
10. *Îmi cer iertare ca le-am murdărit. Cît trebuie să plătesc pentru pagubă?*
11. *Îmi pare rău că am murdărit cartea. Dacă este posibil o să cumpăr una nouă. Mii de scuze.*
12. *Probabil din neatenție, nici nu am observat că a curs cerneala din pix. Eram foarte concentrată, îmi pare rău, mă voi strădui să repar foile sau aș putea plăti pentru ele.*
13. *Îmi cer iertare pentru cartea dată. Am fost neatent.*
14. *Îmi cer scuze de acest fapt. Aduc o carte nouă bibliotecii.*
15. *Îmi cer iertare, doamnă, fratele mai mic, jucându-se, a dat de ea și a murdărit-o. E vina mea. Spuneți-mi cum aș putea să-mi răscumpăr vina.*
16. *Îmi pare rău că am murdărit cartea, nu am făcut-o intenționat, vă promit să nu se mai repete.*
17. *Era cartea în geantă și mi-a curs cerneala din pix.*
18. *Îmi pare foarte rău, dar s-a întâmplat din neatenție.*
19. *S-a întâmplat din neatenție.*
20. *Nu e vina mea.*
21. *Doamna bibliotecară, este vina mea, îmi cer scuze, dacă trebuie pot să achit cartea.*
22. *Din întâmplare, sau, mai bine zis, din obișnuință am subliniat materialul care trebuia să-l studiez. Ce pot să fac ca să rezolv această problemă?*
23. *Nu știu, nu sunt eu vinovată.*
24. *Eu nu am murdărit cartea, posibil din neatenție s-a întâmplat, îmi cer iertare și sunt gata să plătesc jumătate din suma cărții.*
25. *Scuzați-mă, dar nu este vina mea, eu mereu mă strădui să am grijă de carte, nu puteam nicidecum s-o murdăresc.*
26. *Doamnă, sunt vinovat de ceea ce s-a întâmplat. Nu sunt o persoană neatentă, dar de data aceasta am dat greș. Spuneți-mi, trebuie să plătesc sau să fac altceva pentru aceasta?*
27. *Îmi pare rău, dar nu am observat aceasta de acasă. Probabil că fratele mai mic s-a jucat. Vă rog să-mi spuneți cum aș putea să-mi repar greșeala.*
28. *Mă iertați, dar nu am vrut să rup foile din carte, nu am făcut-o intenționat.*
29. *Îmi cer scuze, eu voi da o altă carte în locul acesteia.*
30. *Din neatenție am murdărit paginile, mă scuzați.*
31. *Pentru mine cartea e ceva sfânt. Nu și pentru sora mea. Mă iertați pentru acest vandalism.*
32. *Sora mea mai mică a luat-o, îmi pare rău, procur alta.*

33. *Îmi cer scuze, doamnă bibliotecară, sunt vinovată și sunt gata să-mi asum responsabilitatea de a plăti costul cărții.*
34. *Doamnă bibliotecară, vreau să mă scuzați, însă manualul era murdar, eu tocmai acasă am observat.*
35. *Îmi pare rău, dar nu am făcut-o intenționat. Cum putem rezolva problema? Trebuie să cumpăr o carte nouă?*
36. *Nu știu de unde s-au luat. Poate că fiica cea mică a murdărit-o, dar o aduc în ordine imediat.*
37. *Regret mult că am deteriorat cartea. Sunt gata să procur altă carte.*
38. *Îmi cer scuze pentru incident. Cum pot să fac ca să-mi repar greșeala? Poate e cazul să o procur sau aduc alte două cărți asemănătoare?*
39. *Voi cumpăra exact această carte și o voi restitui la fel cum am primit-o. Îmi cer scuze, n-am observat și nu știu cum s-a întâmplat.*
40. *Nici nu am observat acest lucru. Posibil să fi fost murdărită de o prietenă căreia i-am dat s-o citească.*
41. *Din întâmplare am murdărit paginile, îmi cer scuze. Mai mult nu se va întâmpla.*
42. *Aș vrea să-mi cer scuze pentru că am murdărit paginile cărții, a fost din întâmplare.*
43. *Probabil nu am fost atentă și am murdărit-o, procur altă carte și o restitui pe cea nouă.*
44. *Dragă doamnă, același lucru de verificare s-ar fi convenit să fie făcut și atunci când mi-ați dat-o.*
45. *Îmi cer scuze, nu am observat când am murdărit. Aș putea face xerox la paginile murdărite și să le înlocuiesc.*
46. *Nu vă supărați, dar nu am observat aceste foi murdare, probabil copilul a ajuns cartea. Cît trebuie să vă plătesc pentru aceasta?*
47. *Scuzați, dar întâmplător pixul cu care scriam în caiet a curs și nici nu am observat când s-a murdărit cartea.*
48. *Îmi pare rău și-mi cer iertare, dar din neatenție am murdărit cartea. Cît trebuie să plătesc pentru carte?*
49. *Să am iertare, dar din întâmplare s-a murdărit de cerneală. Cum aș putea să-mi repar greșeala?*
50. *Totul a fost din întâmplare, cum să fac ca să repar greșeala dată?*
51. *Mă scuzați, am făcut-o din neatenție, spuneți-mi, vă rog frumos, cât costă cartea și o achit sau merg la librărie și o procur singură.*

52. *Îmi pare foarte rău de cele întâmplate, dar cred că această ciocolată vă va îndulci părerea despre mine.*
53. *Cer scuze, am murdărit paginile din neatenție.*
54. *Nu vă supărați că nu am fost atentă cu cartea. Probabil copilul a murdărit-o.*
55. *Îmi cer scuze, a fost o clipă de neatenție.*
56. *Îmi cer scuze, am fost neatență.*
57. *Mă scuzați, dar din neatenție am murdărit poate să achit o amendă sau o procur. Sunt vinovată.*
58. *Mă scuzați, știu că sunt vinovată, dar cum aș face ca să o restitui?*
59. *Mă scuzați! Am pătat cartea întâmplător. Dacă e nevoie, pot să cumpăr alta și să o înlocuiesc.*
60. *Scuzați, vă rog, dar nu e vina mea, eu am păstrat cartea foarte atent, așa era când mi-ați dat-o.*
61. *Am adus cartea împrumutată de la dvs, dar din neatenție am vărsat puțină cerneală peste două pagini, cer scuze, dar nu știu dacă se poate ceva de făcut.*
62. *Scuzați, vă rog, de incident, cred că fratele meu a făcut-o. Fac tot posibilul să recuperez greșeala.*
63. *Nu le-am murdărit eu, dar înțeleg că va trebui să-mi asum răspunderea pentru acest lucru.*
64. *Este exclusiv greșeala mea. Dacă se poate voi procura alt exemplar pentru a înlocui cartea murdară.*
65. *Mă simt indignată și totodată supărată pe mine că nu am controlat cartea. Îmi va fi o lecție pe viitor.*
66. *Sînt sigură că nu eu am făcut-o. Dar dacă credeți că e vina mea, sînt gata să restitui banii.*
67. *Îmi pare foarte rău, dar nu eu sînt de vină.*
68. *Îmi pare rău, din greșeală am vărsat ceaiul peste ea. Aș putea să procur altă carte?*
69. *E vina mea, cum pot să mă corectez?*
70. *Vai, dar nici n-am ajuns să citesc pîna la acele pagini, dar oricum mă simt vinovată. Altă dată am să verific lucrul ce-l împrumut mai bine.*
71. *Mă iertați, dar nu știu cine le-a pus, mă voi strădui să le curăț. Scuzați-mă.*
72. *Îmi pare rău, dar nu știu ce s-a întâmplat cu aceste pagini. Cum pot să corectez situația?*
73. *Mă iertați, nu am făcut-o intenționat. Dacă trebuie, eu vă plătesc sau cumpăr altă carte în loc.*
74. *Mă scuzați, dacă e greșeală, mă răsplătesc pentru ea.*
75. *Cînd am luat cartea, am observat că era murdară.*

76. *Mă scuzați, doamnă, probabil din neatenție s-a întâmplat. Nici n-am observat. Ce pot să fac: plătesc cartea sau aduc alta în schimb?*
77. *Scuzați-mă, dar nu am fost atentă și copilul a murdărit paginile. Dacă e nevoie, o plătesc.*
78. *Doamnă bibliotecară, nu vă supărați, însă din neatenția mea cartea a nimerit în mâinile nepoțicăi mele. Voi recupera toate pierderile materiale.*
79. *Îmi cer scuze, dar eu nu am pătat această carte intenționat, deci eu nu sunt vinovat.*
80. *Îmi cer scuze, doamnă bibliotecară, s-a întâmplat inopinat, dar sunt vinovată și-mi asum toată responsabilitatea pentru ce am făcut.*
81. *Doamnă, îmi cer scuze, cred că nu am fost destul de atentă. Eu o să încerc să cumpăr o carte nouă.*
82. *Cer scuze, nu am fost atentă, pot să achit cartea dacă este nevoie.*
83. *Îmi pare rău, nu am observat acest lucru.*
84. *Îmi pare rău, dar se pare că din neatenție am pătat două pagini. Cum aș putea să-mi repar greșeala?*
85. *Doamnă bibliotecară, scuzați, am să cumpăr cartea nouă și am să o întorc.*
86. *O prelungesc încă pentru o lună.*
87. *Vai, cum de s-a putut întâmpla așa ceva? Mă scuzați, dar vina este a surorii mele mai mici.*
88. *Îmi cer scuze, mai mult așa ceva nu se va întâmpla.*
89. *Îmi cer scuze, s-a întâmplat fără să vreau. Ce ar trebui să fac ca să restitui o carte nouă?*
90. *Vai de mine, cum se putea întâmpla așa ceva! Cred că sora mea mai mică din neatenție a murdărit-o.*
91. *Îmi cer scuze, nu a fost intenția mea, din neatenție am murdărit aceste pagini cu cerneală. Vă promit că nu se va mai repeta aceasta.*
92. *Doamnă, eu am fost cât se poate de atentă cu cartea, îmi cer scuze, dar nu e vina mea.*
93. *Îmi cer scuze, am fost neatență. Îmi voi recupera greșeala.*
94. *Scuzați-mă, idee nu am cum am putut murdări paginile.*
95. *E greșeala mea că nu am avut grijă să o păstrez curată. Din neatenție, fratele meu mai mic a murdărit-o.*
96. *Nu știu, nu am idee. Nici unul din pixurile mele nu curge, dar nici stilouri cu cerneală nu folosesc.*
97. *Nu știu, cred că din neatenție. Cum pot să repar această situație?*
98. *Nu știu cum s-a întâmplat că am murdărit aceste două pagini. Cum pot să-mi răscumpăr vina pe care o port?*

99. *Doamnă, nu am avut de-a face cu cerneala, de aceea posibil că aceste pagini au fost murdărite de cerneală la tipografie.*
100. *Din neatenție am murdărit pagina, cum ar trebui să procedez? Primesc avertisment sau propun alta în loc?*
101. *Scuzați-mă, din greșeală am vărsat cerneală peste pagini. Ce pot face acum?*
102. *Îmi pare rău pentru neatenția mea. Se poate să cumpăr un alt exemplar de această carte? Promit să nu mai fie situații de genul acesta în viitor.*
103. *Mă scuzați, știu că e vina mea, dar s-a întâmplat din neatenție. Ce aș putea să fac ca să-mi repar greșeala?*
104. *Doamnă bibliotecară, eu îmi cer scuze, dar aceasta s-a întâmplat din cauza stiloului defectat. Eu personal am văzut asta abia când am scos cartea din geantă. Cum pot să repar greșeala?*
105. *Îmi cer scuze, doamnă, s-a întâmplat din neatenție. Cum putem rezolva problema aceasta?*
106. *Doamnă bibliotecară, din neatenție s-au murdărit două pagini din carte, dacă este nevoie, o cumpăr, cât costă ea?*
107. *Îmi cer scuze, doamnă, a fost vina mea, dacă e posibil, pot înlocui această carte cu una nouă. Am să cumpăr alta chiar azi.*
108. *Doamnă bibliotecară, scuzați-mă, vă rog, dar din neatenție două pagini sunt murdare. Aș putea să fac ceva pentru aceasta? Spuneți-mi cât costă cartea și eu am să o cumpăr.*
109. *Nu știu cum s-a întâmplat, dar eu nu am murdărit paginile cu cerneală.*
110. *Nici nu știu cum s-a întâmplat că aceste două pagini sunt de cerneală. Mă scuzați, cât costă această carte?*
111. *Doamnă, sunt foarte vinovată căci din neatenție am murdărit aceste două foi. Dar accept orice pedeapsă. Dacă e cazul, pot să procur o carte nouă.*
112. *Înțeleg, sunt vinovată, am fost neatență cu acest manual care, de fapt, nu-mi aparține. Chiar îmi pare rău, mă scuzați vă rog!*
113. *Da, recunosc că am murdărit cartea, dar nu a fost intenționat. Îmi pare rău!*
114. *Îmi cer iertare, dacă este cazul, îmi asum toată răspunderea.*
115. *S-a întâmplat din neatenție. Ce-mi rămîne de făcut?*
116. *Îmi cer iertare, a fost o întâmplare nefericită, mai degrabă un accident, însă îmi asum toată vina și responsabilitatea de a o aduce în ordine.*
117. *Îmi pare rău că s-a întâmplat astfel, dar sunt gata să plătesc pentru neatenția mea.*

118. *Cum aş putea să-mi corectez fapta? Nu am fost atentă, nepoţelul meu mi-a folosit lucrurile.*
119. *Doamnă bibliotecară, n-am fost grijulie cu cartea şi e murdară. Aş vrea să aflu la ce preţ este ea pentru a cumpăra alta.*
120. *Da, îmi pare rău, sunt vinovată. Cred că din neatenţie am lăsat să fie murdărită cartea. Ce-aş putea să fac ca să-mi ispăşesc pedeapsa?*

1.2.5. Situaţia 5. Proiectul

Te-ai înţeles cu Nicolae, colegul tău, să vă întâlniţi la ora 17.00, ca să lucraţi asupra unui proiect ce trebuie prezentat ziua următoare. Ai ajuns la locul stabilit la ora 17.20. Colegul te aşteaptă. Ce îi spui?

1. *Nicolae, ma ierţi că am întârziat, dar am avut o urgenţă acasă. Îţi mulţumesc mult că m-ai aşteptat.*
2. *Salut, Nicolae, îmi cer iertare de întârziere, doar ca transportul în care m-am aflat a suferit defecte tehnice şi a trebuit să aştept alt transport. Promit că data viitoare voi ieşi mai devreme din casă.*
3. *Nicolae, ştiu că nu îţi place să aştepţi, dar chiar am avut un incident care m-a făcut să întârzii la întâlnirea noastră. Ieşind din casă, peste un timp mi-am adus aminte că nu mi-am luat buletinul şi un certificat de care aveam urgentă nevoie, de aceea am fost nevoită să mă întorc. Cer scuze.*
4. *Scuze Nicolae, ştii tu cum e la noi, la fete, mereu ne reţinem!*
5. *Nicolae, era o problemă de trafic, se întâmplă. Cu ce începem?*
6. *Nicolae, scuze că am întârziat, am nimerit într-un ambuteiaj.*
7. *Colea, scuză-mă, te rog, că te-am făcut să aştepţi.*
8. *Nicolae, crede-mă, am întârziat intenţionat!!! Ca să-ţi fac o surpriză (aici poate fi o bomboană sau altceva)!!!*
9. *A apărut ceva neprevăzut, îmi cer scuze, o să ne străduim să recuperăm timpul.*
10. *Îmi cer scuze pentru că am întârziat. (Spun motivul).*
11. *Scuze, ştii doar cum este transportul din oraş. Şi mai ştii că nu am făcut-o intenţionat. Nu fi supărat.*
12. *Bună, scuză pentru întârziere, dar a intervenit o situaţie dificilă. Bunicul a suferit un acces şi am fost nevoit să plec de urgenţă la spital.*
13. *Îmi cer iertare pentru întârziere. Mai mult aşa nu se va mai repeta.*

14. *Îmi cer scuze că am întârziat pentru că m-am întâlnit cu niște cunoscuți pe care nu i-am văzut demult și am mai discutat. Recuperăm noi totul.*
15. *Îmi cer iertare, Nicolae, te-am făcut să mă aștepți, îmi pare rău, dar pe neașteptate au apărut niște probleme care nu puteau fi amânate.*
16. *Îmi pare rău că te-am făcut să aștepți, am avut probleme importante și n-am putut veni la timp.*
17. *Mă scuzi, dar eu niciodată nu-s punctuală, cred că poți să mă înțelegi.*
18. *Îmi pare foarte rău, dar s-a întâmplat ceva acasă și de aceea am întârziat puțin, mai mult nu se va repeta.*
19. *Scuză, dar am avut unele probleme ce necesitau a fi rezolvate la timp.*
20. *Scuze, ambuteiajul e de vină.*
21. *Îmi pare rău că am întârziat, pe drum a fost ambuteiaj.*
22. *Scuză-mă, te rog, am făcut tot posibilul și am venit cât de repede am putut.*
23. *Salut, era mult transport și de aceea greu am ajuns.*
24. *Știu că nu-ți place să aștepți, dar transportul mergea greu din cauza aglomerației.*
25. *Salut, scuză, te rog, pentru întârziere. Este vina mea, data viitoare îți permit să întârzi și tu.*
26. *Troleibuzul cu care obișnuiesc să vin a venit mai târziu.*
27. *Îmi pare foarte rău că am întârziat. Dar nu e vina mea: traficul e infernal.*
28. *Scuză-mă, dar traficul a fost aglomerat și nu am putut ajunge la timp.*
29. *Îmi cer scuze pentru întârziere. Am uitat de proiect.*
30. *Am întârziat? Mă scuzi.*
31. *Nicolae, scuză, am întârziat. Probabil nici nu mă așteptai deja.*
32. *Scuze, a întârziat autobuzul.*
33. *Nicolae, îmi cer scuze de întârziere! Te asigur că vom reuși să elaborăm proiectul astăzi și ne vom prezenta foarte bine.*
34. *Buna, Nicolae, îmi cer scuze de întârziere, dar din cauza transportului nu am putut ajunge la timp.*
35. *Îmi cer iertare pentru întârziere. M-am reținut în altă parte. Promit nu se va mai repeta. Îmi pot repara greșeala cu o ciocolată fierbinte?*
36. *Scuză-mă pentru întârziere, dar am nimerit într-un ambuteiaj și chiar nu am reușit să ajung la timp.*
37. *Nicolae, de mult timp mă aștepți? Sunt atât de nepunctuală, promit să mă corijez.*

38. *Îmi pare rău că am întârziat, sper că nu te superi, dar știi cât de greu este să circuli cu transportul public.*
39. *Nu-i nimic, în aceste 20 minute cât am stat în ambuteiaj am analizat proiectul la care urmează să lucrăm și am găsit soluția unei probleme, ceea ce ne va ușura munca.*
40. *Mă scuzi, am așteptat autobuzul vreo jumătate de oră.*
41. *Scuză-mă pentru întârziere, am mai avut o problemă de rezolvat.*
42. *Nicolae, scuză-mă pentru întârziere, am avut o mică problemă de rezolvat.*
43. *Zîmbesc, schișind o mină vinovată, îmi cer scuze, explicînd între timp cauza întârzierii mele, mă înțelege – bine, nu – e problema lui.*
44. *Nicolae, să nu te superi. Am avut o problemă cu transportul. Autobuzul s-a defectat și am fost nevoită să aștept următorul autobuz.*
45. *Scuză-mă pentru întârziere. Sper că nu te-ai supărat. Nu am făcut-o intenționat.*
46. *Scuză, Nicolae, știu că am întârziat, mă voi strădui să fiu mai punctual.*
47. *Îmi cer iertare, dar am avut o problemă din cauza căreia m-am reținut.*
48. *Îmi pare rău că mă aștepți de mult timp. Data viitoare voi fi mai punctuală.*
49. *Cer scuze, promit să nu se mai întîmple, era ambuteiaj.*
50. *Nicolae, scuze, toate rutele erau supraîncărcate, am făcut tot posibilul să ajung măcar și cu întârziere.*
51. *Nicolae, scuză-mă, te rog frumos, de întârziere, dar am avut probleme cu transportul. Pentru a recupera pierderea voi scrie eu un pic mai mult la acest proiect.*
52. *Data viitoare îți permit să întârzii cu 21 de minute, nu îți voi reproșa nimic.*
53. *Îmi cer scuze de întârziere, drumul era anevoios.*
54. *Scuză-mă, te rog, Nicolae, c-am întârziat, mă voi strădui să fiu mai de folos.*
55. *Scuze, m-am reținut, dar promit că data viitoare nu se va mai întîmpla.*
56. *Scuză-mă, te rog, dar transportul a întârziat.*
57. *Salut. Am întârziat puțin, mă scuți că m-am reținut. Autobuzele foarte greu circulă.*
58. *Iartă-mă că m-am reținut, am avut niște probleme care trebuiau rezolvate.*
59. *Poți să mă ierți? Am avut unele probleme care m-au reținut. Nu se va mai repeta.*
60. *Scuză, dar eram tare ocupată și plus la asta mi-a stat rău și am mers la farmacie, care era în drum spre casa ta.*
61. *Salut, Nicolae, îmi pare rău că m-am lăsat așteptată, dar am avut motive de a mă reține, hai să ne apucăm imediat de lucru.*
62. *Scuze, colege! Pe viitor, promit că nu se mai repetă.*
63. *Știi că sunt mereu punctuală, dar nu știu ce s-a întîmplat astăzi.*

64. Scuze pentru întârziere, dar am avut mai multe lucruri de făcut, doar știi că nu îmi este specific să întârzi.
65. Ah! Îmi pare rău că m-am reținut și te-am făcut să aștepți. Promit că pe viitor nu se va repeta.
66. Scuze de întârziere. Data viitoare voi fi la timp.
67. Îmi cer iertare, a trebuit s-o întâlnesc pe mama la gară, dar cred că reușim să scriem raportul.
68. Îmi cer scuze, m-am reținut la lucru.
69. Nicolae, îmi cer scuze, dar vina nu-mi aparține, troleibuzul a stopat din motive tehnice.
70. Te rog, nu te supăra că am întârziat, m-am reținut la serviciu.
71. Vai, Nicolae, ce bine că nu ai plecat. Iartă-mă că am întârziat, a fost o problemă de transport.
72. Nicolae, cer iertare, nu am reușit, dar te rog să-mi spui cum să mă corectez.
73. Mă ierți, dar m-am reținut din unele motive.
74. N-am dorit asta să se întâmple. Îmi pare rău, dar transportul a fost de vină.
75. Îmi pare rău. Nu-mi place să fiu așteptat, dar nu e vina mea.
76. Îmi pare rău, dar a trebuit să-mi rezolv o problemă și n-am știut că va dura atât de mult.
77. Scuză, Nicolae, m-am reținut la serviciu.
78. Scuză că am întârziat, am avut probleme cu transportul.
79. Scuză-mă, Nicolae, că am întârziat atât de mult, dar am avut ceva urgent de rezolvat. Nu se va mai repeta aceasta.
80. Nicolae, îmi cer mii de scuze, am avut o situație urgentă. Îmi pare foarte rău că te-am făcut să aștepți.
81. Îmi cer scuze, a fost ambuteiaj.
82. Îmi cer scuze pentru întârziere, a apărut o problemă care nu putea fi amânată.
83. Cer scuze pentru întârziere, dar n-am ținut cont cum zboară timpul și de aceea am întârziat. Nu te supăra, te rog.
84. Îmi cer scuze, m-am reținut cu niște lucruri personale.
85. Îmi pare rău c-am întârziat, dar am nimerit într-un ambuteiaj.
86. Mă aștepți de multă vreme?
87. Scuză-mă pentru întârziere. Am avut niște probleme.
88. Nicolae, te rog să mă scuzi, am avut o urgență și m-am reținut prea mult. Promit că nu se mai întâmplă.

89. *Îmi cer scuze, Nicolae, pentru întârziere, au intervenit niște probleme și am fost nevoit să mă rețin.*
90. *Nicolae, îmi cer scuze pentru întârziere, m-am reținut în ambuteiaj. Îmi pare rău că te-am făcut să aștepți.*
91. *Nicolae, proiectul trebuie finalizat cât mai curînd, astăzi vom rămîne să lucrăm pînă la ora 21:00.*
92. *Îmi cer scuze pentru întârziere, îmi pare foarte rău că așa s-a întîmplat.*
93. *Așa îmi pare rău!!! Nu știu cînd odată mă voi organiza.*
94. *Scuză, te rog, de întârziere, autobuzul iarăși nu a venit la timp și din această cauză am întîrziat. Altă dată voi ieși mai degrabă din casă.*
95. *Îmi pare rău, ambuteiajele!*
96. *Îmi pare rău că m-ai așteptat atîta timp. Nu se va mai repeta.*
97. *Îmi cer scuze, Nicolae, pentru întârziere. Sper că nu te-am făcut mult să aștepți. Am avut o mică problemă. Nu fi supărat.*
98. *Scuze de întârziere, însă am avut cîteva circumstanțe neașteptate.*
99. *Sunt vinovată, am întîrziat. Ca să recuperez greșeala putem continua cu 20 de minute mai mult decît am planificat, numai dacă dorești, pentru că tind să-ți respect timpul.*
100. *Îmi pare rău că am întîrziat. Scuză-mă, dar am avut ceva urgent de rezolvat. Te-am telefonat să te anunț, dar telefonul tău era deconectat.*
101. *Nicolae, scuză-mă, dar din cauza transportului nu am putut ajunge la timp.*
102. *Nicolae, te rog să mă scuzi, dar am crezut că voi reuși la timp. Cauza este că m-am întors acasă după materialele ce le uitasem.*
103. *Nicolae, îmi cer scuze pentru întârziere, dar am mers la biblioteca orașului pentru a mai colecta ceva informație pentru proiect. Uite ce am găsit!*
104. *Scuză-mă pentru întârziere, multumesc că m-ai așteptat, mai mult nu se va repeta.*
105. *Mii de scuze prietene. Am întîrziat că am avut de rezolvat alte probleme mai importante. Nu te întrista, o să reușim să facem totul.*
106. *Scuze, Nicolae, m-am reținut un pic pentru că au apărut niște probleme care nu puteau fi amîinate. Scuze.*
107. *Îmi pare rău că am întîrziat. Mai mult aceasta n-o să se mai repete. Putem să lucrăm asupra proiectului?*
108. *Scuze că te-am făcut să aștepți.*
109. *Of, a fost un ambuteiaj mare și foarte greu am ajuns. Scuze.*

110. *Bună! Scuze de întârziere. Nu doresc să mă justific, dar totuși țin să-ți spun motivul reținerii mele. Mergînd, am avut un accident și mi s-a rupt tocul de la pantof. Am fost nevoită să mă întorc acasă. Sorry că nu te-am anunțat prin telefon.*
111. *Bună! Mă scuzi, te rog, de întârziere, dar nu am avut altă alegere, trebuia s-o ajut pe mama. Îmi pare rău că nu am putut să te anunț.*
112. *Sorry că te-am făcut să aștepți, dar nu m-am putut elibera mai devreme.*
113. *Aoleu, Nicolae, sincer îmi cer scuze, dar a intervenit o mică problemă de ordin familial și s-a întîmplat să întîrzi. Cred că mă înțelegi. Multumesc!*
114. *Nicolae, îmi pare rău că am întîrziat. Scuză-mă, te rog. Știu că am profitat de timpul tău, dar te asigur că nu o să se mai repete.*
115. *Mă scuzi de întârziere, dar poate vom reuși.*
116. *Te rog frumos să mă scuzi pentru întârziere, dar am avut niște probleme cu traficul.*
117. *Scuză-mă, Nicolae, am avut o situație foarte urgentă. Promit că nu se va mai repeta.*
118. *Mă scuzi, era aglomerație. Promit să nu mai întîrzi.*
119. *Îmi pare rău că am întîrziat, dar din motive personale nu puteam să vin mai devreme.*
120. *Iartă-mă, îmi pare rău că te-am făcut să aștepți, dar n-am făcut-o intenționat. Am avut niște probleme în trafic. Te rog să mă ierți.*

1.2.6. Situația 6. Coordonatorul

Ai o întâlnire cu coordonatorul științific programată pentru ora 14.00. Vii la ora 14.10. Ce spui?

1. *Mă iertați că am întîrziat, domnule. Am nimerit în ambuteiaj și din cauza aceasta am ajuns mai târziu decît am stabilit.*
2. *Buna ziua domnule, e vina mea că am întîrziat. Nu am fost atentă ce ora este și am mers pîna la biblioteca să-mi restitui niște cărți. Vă rog să mă iertați.*
3. *Doamnă profesoară, rog să nu vă supărați pe mine, nu am făcut-o intenționat. Știu că timpul dumneavoastră este prețios și că sunteți punctuală, dar am fost nevoită să chem un vecin ca să închidă ușa casei, căci ceva era în neregulă cu lacătul și nu-l puteam închide. Mii de scuze.*
4. *Buna ziua! Pot intra? Eu îmi cer iertare că am întîrziat, nu se va mai repeta.*
5. *Cer scuze pentru întârziere, ați citit mesajul în care v-am anunțat ca voi întîrzia? Nu? Înseamnă că e o eroare de rețea, mereu acești operatori fac probleme.*
6. *Domnule profesor, îmi cer iertare pentru incomoditate, mai mult nu se mai repeta.*
7. *Bună ziua! Domnule profesor, mă scuzați, vă rog, de întârziere....*

8. *Bună ziua, domnule profesor! Mii de scuze pentru întârziere, au intervenit niște situații supranaturale.*
9. *Vă rog să mă scuzați, dar am nimerit într-un ambuteiaj.*
10. *Îmi cer scuze pentru că am întârziat.*
11. *Îmi cer iertare. Am fost ocupată la conferința studenților.*
12. *Îmi pare rău și mă simt foarte incomod că am întârziat. Am avut un motiv întemeiat, vă rog să mă scuzați.*
13. *Cer scuze.*
14. *Cer scuze că am întârziat, nicidecum nu am putut să vin la timp.*
15. *Mă scuzați pentru întârziere, domnule, autobuzul cu care veneam a avut niște defecte, am fost nevoită să ajung pe jos.*
16. *Scuzați-mă pentru întârziere.*
17. *La mine ceasul rămîne în urmă.*
18. *Îmi cer scuze pentru întârziere.*
19. *Îmi pare rău, dar am întârziat din cauza transportului.*
20. *Scuze, ambuteiajul e de vină.*
21. *Domnule Profesor, îmi cer scuze de întârziere.*
22. *Îmi cer scuze. Autobuzul a întârziat și din acest motiv nu am putut ajunge la timp.*
23. *Mă scuzați că am întârziat.*
24. *Îmi cer scuze pentru reținere, nu se va mai întâmpla.*
25. *Scuzați-mă, vă rog, am întârziat din propria neatenție. Vă promit data viitoare să fiu mai atentă și mai responsabilă.*
26. *Cer scuze, am vorbit cu decanul, dumneaei m-a oprit în coridor.*
27. *Îmi cer scuze pentru întârziere – traficul e infernal, promit că nu se va mai repeta.*
28. *Iertați-mă, vă rog, că am întârziat, știu că sunt iresponsabilă, dar promit că mai mult nu se va întâmpla.*
29. *Mă scuzați pentru întârziere.*
30. *Mă scuzați. Așa s-a primit.*
31. *Mă scuzați, s-a reținut autobuzul.*
32. *Domnule Profesor, nu vă supărați, vă rog, am întârziat din cauza unui ambuteiaj. Scuzați-mă, mai mult nu se va repeta.*
33. *Domnule Profesor, știu că am întârziat, dar nu reușesc să-mi corectez acest viciu.*
34. *Am întârziat, recunosc. Îmi cer iertare și promit că nu se va mai repeta o astfel de situație.*

35. *Scuzați-mă pentru nepunctualitate, dar nu reușesc să prind timpul.*
36. *Bună ziua, Domnule Profesor. Mă scuzați că am întârziat. Îmi permiteți să intru?*
37. *Mă scuzați că am întârziat, sper că nu v-am făcut să așteptați.*
38. *Îmi cer scuze, nu se va mai repeta.*
39. *Scuzați pentru întârziere!*
40. *Domnule Profesor, scuzați-mă de întârziere, am întârziat la autobuz.*
41. *Mă scuzați că am întârziat. Credeam că voi reuși, dar din cauza ambuteiajului am întârziat.*
42. *Îmi cer scuze că am întârziat (și apoi explic cauza).*
43. *Domnule Profesor, primiți scuzele mele. Lecțiile au durat pînă la 14.00. Drumul pînă la Dumneavoastră mi-a luat 10 minute.*
44. *Mă iertați că v-am făcut să așteptați. Am avut un motiv serios, din cauza căruia am întârziat.*
45. *Mă iertați, Domnule Profesor, am avut o situație neprevăzută.*
46. *Vă rog să mă iertați, dar a intervenit o problemă.*
47. *Îmi cer scuze de întârziere. M-am străduit să vin cît de repede m-am eliberat. Promit să nu se mai repete.*
48. *Am avut o zi foarte grea și din păcate s-a întîmplat astfel, de obicei nu procedez astfel, mă strădui să fiu punctuală.*
49. *Domnule Profesor, am întârziat puțin din cauza unui apel telefonic.*
50. *Bună ziua, cer scuze pentru întârziere, mai mult nu se va repeta.*
51. *Din păcate uneori devin nepunctuală, sper că Dumneavoastră îmi veți ierta greșeala.*
52. *Rog să mă iertați, Domnule Profesor, m-am reținut în clasă pentru a rezolva o problemă.*
53. *Scuzați-mă, vă rog, am avut o ședință.*
54. *Iertați-mă, vă rog frumos. Îmi pare foarte rău că v-am făcut să așteptați.*
55. *Îmi cer scuze, Domnule Profesor, am fost reținută de profesoara de istorie.*
56. *Domnule Profesor, îmi cer scuze că m-ați așteptat.*
57. *Bună ziua, scuzați-mă vă rog că am întârziat, m-am reținut la notar.*
58. *Mă pierd, roșesc, tac pînă cînd îmi dă un semn că nu s-a întîmplat nimic strașnic, apoi îmi cer scuze.*
59. *Nu știu ce aș spune, fiindcă nici nu aș mai intra de rușine, poate că pur și simplu mi-aș cere scuze.*
60. *Bună ziua, Domnule Profesor, cer scuze pentru întârziere, mai mult nu se va repeta.*

61. *Vă rog mult să mă iertați de întârziere, Domnule Profesor! Îmi pare rău de întârziere, dar am un motiv serios.*
62. *Îmi pare rău că v-am făcut să mă așteptați.*
63. *Îmi pare rău că v-am făcut să mă așteptați.*
64. *Imposibil să fie așa situație. Presupunem – cer scuze, trecem la discuție, apoi la sfârșit îi voi spune că nu se va mai repeta.*
65. *De regulă nu întârzii. Îmi iertați această întârziere. Nu se va mai repeta.*
66. *Mă scuzați pentru întârziere, dar am avut motive foarte serioase. Așa ceva nu se va mai întâmpla.*
67. *Îmi cer iertare, dar traficul era foarte aglomerat.*
68. *Sunt vinovat, îmi cer mii de scuze.*
69. *Mii de scuze, dar a intervenit o problemă de familie ce nu putea fi amânată.*
70. *Niciodată nu întârzii. – Îmi cer scuze, dar am avut niște probleme în familie.*
71. *Îmi cer scuze pentru întârziere. Puteți să-mi oferiți o clipă de atenție acum?*
72. *Îmi cer scuze.*
73. *Scuzați, Domnule Profesor, n-am vrut să se întâmple, dar am motiv întemeiat.*
74. *Mă scuzați, Domnule Profesor. Îmi pare rău, dar n-am reușit să vin la timp.*
75. *Îmi pare rău că v-am făcut să mă așteptați. De obicei sunt punctuală, dar se mai întâmplă. A greși e omeneste.*
76. *Nu vă supărați, Domnule Profesor, însă transportul municipiului nostru ne duce în eroare.*
77. *Bună ziua! Îmi cer scuze de întârziere.*
78. *Ierați-mă pentru întârziere. M-am reținut cu o problemă foarte importantă, dar nu se va mai repeta aceasta.*
79. *Mă scuzați, vă rog, că am întârziat. Vă promit că nu se va mai repeta.*
80. *Mă scuzați, nu m-am încadrat în timp.*
81. *Cer scuze pentru întârziere, mai mult nu se va repeta.*
82. *Îmi pare rău că v-am făcut să așteptați, dar am avut ceva probleme în timp ce mă deplasam către Dumneavoastră.*
83. *Îmi cer scuze, dar m-am simțit rău și de aceasta m-am reținut.*
84. *Îmi cer iertare, Domnule Profesor, ambuteiajele.*
85. *Îmi pare foarte rău, Domnule Profesor, dar m-am reținut la bibliotecă.*
86. *Îmi cer scuze pentru întârziere.*
87. *Domnule Profesor, îmi cer scuze pentru întârziere, m-am reținut la ultima oră.*

88. *Mă scuzați pt întârziere. Mi s-a defectat ceasul.*
89. *Domnule Profesor, îmi cer scuze de întârziere.*
90. *Domnule Profesor, nu vă supărați, întârzierea e din cauza ambuteiajului.*
91. *Vă rog frumos să mă scuzați. Am întârziat din cauza circulației în oraș.*
92. *Îmi pare nespus de rău că am întârziat, dar am fost reținută la primărie.*
93. *Scuzați-mă pentru întârziere.*
94. *Mă scuzați, am fost reținută de profesoara de limba română.*
95. *Bună ziua! Mă iertați de întârziere.*
96. *Îmi pare foarte rău că am întârziat! Îmi cer scuze.*
97. *Îmi cer iertare de întârziere, nu am fost atentă la oră, nu sunt punctuală.*
98. *M-am reținut cu 10 minute, nu vreau să caut scuze, accept orice "feedback" din partea Dumneavoastră.*
99. *Îmi pare rău și îmi cer scuze că nu am reușit la timp. Promit că nu se va mai repeta. Vă rog să mă înțelegeți corect.*
100. *Domnule Profesor, îmi cer iertare, dar am fost reținută de profesor în timpul pauzei și de aceasta nu am reușit să vin la timp.*
101. *Domnule Profesor, mă iertați, vă rog. Am avut o situație neplăcută.*
102. *Domnule Profesor, îmi cer scuze pentru întârziere, însă nu am avut posibilitatea să vin la timp, căci profesoara ne-a reținut și în pauză.*
103. *Mă scuzați pentru întârziere.*
104. *Domnule Profesor, mă scuzați că m-ați așteptat, dar din cauza transportului am întârziat.*
105. *Îmi cer scuze, Domnule Profesor, pentru întârziere. Am să încerc să explic de ce am întârziat la sfârșit, dar acum aș vrea să trec direct la problemă, pentru că și așa v-am reținut prea mult.*
106. *Scuzați-mă, Domnule Profesor, de întârziere, dar am fost reținută la bibliotecă pentru niște cărți. Pot să intru?*
107. *Scuzați pentru întârziere, dar am avut o mică problemă.*
108. *Bună ziua, scuzați de întârziere.*
109. *Îmi pare rău de întârziere. Vă rog mult să mă scuzați.*
110. *Bună ziua! Mă numesc Ana-Maria, am avut programată o întâlnire, însă mă scuzați de întârziere, dar a apărut o mică urgență... Sper că scuzele mele să fie acceptate.*
111. *Cer scuze pentru întârziere. Data viitoare promit să fiu punctuală.*
112. *Domnule Profesor, bună ziua! Îmi cer scuze pentru întârziere!*

113. *Domnule Profesor, îmi cer mii de scuze pentru întârziere. Îmi pare rău. Vă asigur că este ultima dată.*
114. *Nici nu intru. Aștept poate va ieși singur din cabinet și mă va vedea că aștept și poate se va gândi că n-am cutezat să intru.*
115. *Îmi cer scuze pentru nepunctualitate. Traficul este aglomerat.*
116. *Îmi cer scuze pentru întârziere, am avut o problemă cu transportul. Pe viitor am să fiu mai punctuală.*
117. *Nu vă supărați, aveam o mică problemă. Îmi cer scuze.*
118. *Bună ziua, Domnule Profesor. Îmi cer scuze pentru întârziere.*
119. *Bună ziua. Mă iertați că am întârziat. Nu obișnuiesc să fac asta, dar astăzi a fost o excepție. O să încerc să vorbesc succint pentru a nu vă reține mult.*
120. *De obicei nu procedez astfel, mă strădui să fiu punctuală.*

Exemple selectate din literatura artistică

– Părinte, vorbi el iar, cu neliniște, să nu mă lași să mor așa. Pune asupra mea patrafirul și cetește-mi dezlegarea. Mă rog de nevasta asta și de feciorul ei, să mă ierte. Vitoria făcu semn lui Gheorghică să se apropie.

– *Iertați-mă.*

– Poate să trăiască, șopti Vitoria. Stăpânirea facă ce știe cu el.

– *Iartă-mă, femeie! ceru muribundul. (...) Mă duc și eu după Nechifor Lipan și trebuie să mă ierți.*

– Dumnezeu să te ierte, îi zise Vitoria. Își strânse buzele, îl privi neclintit o vreme. După aceea se retrase. (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 72)

* * *

– *Mămucă, nu te supăra pe mine și nu mă urî,* murmura cu lacrimi fata.

– Oricât ai lăcrăma, să știi că ginere ca feciorul dăscăliței nu-mi trebuie. (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 7)

* * *

– *De întârzierea asta chiar vă rog, prietenilor, să nu vă supărați,* se apără el rîzînd. E din pricina tocmelilor noastre, a jidovilor, cu Dumnezeu. Azi e sîmbătă și n-avem voie să umblăm pe drum. Numai dacă ne aflăm pe apă – putem merge mai departe, pînă unde se isprăvește acea apă. Dacă ești pe apă, n-ai încotro. Așa că Dumnezeu ne-a îngăduit să ne aflăm călători pe apă. (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 29)

* * *

– Dac-aș putea să știu unde s-a întîmplat asta, suspină Victoria.

- Vrai să știi unde s-a întâmplat asta? Pe drum.
 - În care loc anume?
 - Dumneata vrai să știi cam multe, rîse Calistrat. De unde crai să știu eu chiar în ce loc? Pe cît țin minte, ne-am oprit la Crucea Talienilor.
 - Și după ce i-ai plătit, în care parte a apucat?
 - Cum în care parte? S-a întors înapoi. S-a dus spre casa lui.
 - *Nu te supăra*, domnu Bogza, zise Vitoria. Am vrut să știu dacă nu cumva a spus vreo vorbă, că ar avea de gînd să nu se întoarcă acasă.
 - Nu mă supăr, nevastă, măcar că mie asemenea întrebări multe și mărunte nu-mi plac.
- (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 49)

* * *

- Cum nu s-au numărat parale? Ce vorbești dumneata? Nu ți-am mai spus că i le-am numărat sus pe munte, în popas?
- *Știu, domnu Cutui, eu nu vorbesc de asta, nu te supăra.*
- Cum nu vorbești de asta? Atunci ce tot spui? (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 64)

* * *

- Ascultă, femeie, mormăi cu mînie Bogza, de ce tot mă fierbi și mă înțepi atît? Ai ceva de spus, spune!
- *Nu te supăra, domnu Calistrat, eu întreb pe băiet dacă nu cetește ceva pe baltag.*
- Destul! (Sadoveanu M. *Baltagul*, p. 71)

* * *

Să nu fii supărat pe mine, îmi șopi Petrică, știu că Matilda te iubește, știu demult, nu din scrisorile pe care i le-ai trimis și unde îmi faci un portret nu prea agreabil... Poet minor... Și Eminescu era minor pînă nu și-a dat măsura... Erai furios, te-am înțeles și aveai dreptate, trebuie însă să ai mai multă răbdare. N-o cunoști pe Matilda, deși ți-am povestit destule despre ea...”

(Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. I, p. 111)

* * *

E rea, hai, înghiți, nu știe să facă o mîncare, nu e nimic, o să învețe de nevoie, e proastă, ei și ce, proștii nu trebuie să trăiască și ei? frumoasă, hm! Parcă el e urît, dar să te mai și înșele, să nu te iubească, să-ți întoarcă dosul, ce dracu, *Doamne iartă-mă*, te mai ține lîngă ea? (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. I, p. 154)

* * *

„Petrică, îi răspunsei, *te rog să mă scuzi*, țin la tine tot atât de mult ca și tine și sper, continuai eu cu un stupid joc comun caracteristic pentru aceste situații, că o să rămânem prieteni...” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, p. 111)

* * *

„*Mă scuzați*, doamnă, spusei eu rece, *trebuie să plec*”. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, p. 116)

* * *

„*Matilda, scuză-mă, te-am trezit din somn*” „Nicidecum!” „M-ai așteptat? E ceva grav, o să-ți povestesc...” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, p. 209)

* * *

„Nu ca acum! Iar pe atunci trebuie să știi că ținea foarte mult la tine de a putut să suporte atât de ușor lovitura pe care i-ai dat-o prin acele scrisori!... „Așa este, *îmi pare rău*.” „Iar eu, continuă Matilda, îți tot spuneam că ține foarte tare la tine și tu îl înjurai. Ți-nchipui și cât de tare țineam și eu la tine de acceptam brutalitatea cu care ai procedat.” „*Îmi pare rău*, mai bine îmi spuneai că e bolnav și brutalitatea asta ar fi încetat”. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, p. 262)

* * *

Dar marele filozof era un profesor insuportabil. Nu se înțelegea nimic la un curs al lui, nu știa să vorbească, nu i se auzea glasul, *era, să mă iertați, un bâlbâit*, nici din primele rînduri nu pricepeam ce spune. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, p. 291)

* * *

Și el îmi spuse gîfîind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: „*Dom' șef, iartă-mă, n-am vrut să-ți fac nimic...*” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. II, p. 47)

* * *

„*Îmi cer scuze*, se bâlbîi Clara (și roși la rîndul ei), *sînt o proastă*, dat eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic (...)” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. II, p. 110)

* * *

„N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicălițului, de astă dată mai calm, dar minîndu-și totuși poziția deja șubrezeită, *mă scuzați*, se adresă el prezidiului, *că intervin, dar văd că tovarășul ... își continuă atacul împotriva mea, deși declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic (...)*”. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. II, p. 168)

* * *

„Doamnă, zisei, *mă scuzați că am rîs într-un fel atît de stupid*, dar am avut o dezamăgire, îmi făcusem iluzii față de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales cînd ați refuzat să mi le înapoiați de îndată. „Realmente m-au fascinat, zise ea gînditoare, și într-adevăr rîsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că și eu am greșit că le-am luat fără să vi le cer”. „*În mod sincer îmi pare rău. Aș fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. (...)*” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 217)

* * *

„*Mă scuzați că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?*” „Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte și atunci, bineînțeles, articolul nu mai apare (...)” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 226)

* * *

„A, zise, dumneata erai? *Scuză-mă, n-am memorie vizuală și sînt atîția ani de cînd nu ne-am văzut...*” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 237)

* * *

„Mă Costachie, *scuză-mă*, spui că ești un om bun și că ai vrut să fac bine la toți. *Nu te supăra*, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume și a muncit pentru tine? (...) *Nu te supăra*, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ți-ai făcut-o că ești un om bun?” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 245)

* * *

Te uiți la ea, ai zice că e normală și sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o țicneală. Cum să-i spun eu așa ceva? *Doamne iartă-mă!* se închină Matilda. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 277)

* * *

Să-și ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Așa, degeaba? Nu plînsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 283)

* * *

Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gîndesc ce îl împiedica să-și plece și el fruntea odată și să vină lîngă patul meu să-mi spună doar atît: *am greșit, iartă-mă!* L-aș fi iertat, fiindcă eram și eu tînră și ținusem la el mulți ani, dar nu venea decît cînd era beat. Atunci prindea curaj și credea că o să-l iert ca și cînd sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era și mie dor de el. Mi-era! dar ca să poți ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-și plece el fruntea! (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 285)

* * *

„Mor! Adio, viață!” „Altceva n-a mai spus?” „Nu, atât a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, *Doamne iartă-mă*, mi-a venit să râd, fiindcă așa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus așa cu mîna fluturînd că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată (...)” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. II, p. 291)

* * *

Vrei să pleci, înțeleg, te-am reținut, iartă-mă!

Da, i-am răspuns, trebuie să plec, dar mai stau. (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. III, p. 41)

* * *

„Mă scuzi un moment?” zise. Și se ridică și porni undeva cu pașii ei care mergeau parcă îndărăt (...). (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. III, p. 105)

* * *

„Te simți obosită?” „Da, te rog frumos! *Scuză-mă!*” (Preda M. *Cel mai iubit dintre pămînteni*, vol. III, p. 108)

* * *

– Cine ești cuvioșia ta, părinte, și ce poftești? Îl întrebă Alexandrei, încrețindu-și figura cu nemulțămire.

– *Nu te supăra*, măria ta; eu sunt Stratonice, ticălos monah de la această sfîntă mănăstire. Eu slujesc la bolniță, unde avem priceput vraci de nebuni pe părintele Ifrim.

– Să fii sănătos, părinte Stratonice. De ce nu-ți place tovărășia întru care mă aflu? (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 17)

* * *

Nu te mai oprești nicăieri și-ți muști limba dacă te mai întreabă cineva ceva. Jupîneasa Ilisafte te așteaptă cu masa întinsă: are să te mustre pentru întîrziere. Eu mă opresc. Noapte bună! *Să nu te superi pe staroste.*

– Nu mă supăr, uncheșule.

– Du-te, Făt-Frumos, și nu mai greși.

– Mă duc. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 26)

* * *

Feciorașul sărută mîna părintelui său și trecu în lumina odăii celei mari. Comisul își întoarse după el ochii cu sprînceana nouroasă.

– Alei! cinstite comise, se tîngui jupîneasa Ilisafte; nu pricep cum poți avea așa inimă cu acest copil!

– E bărbat, nu-i copil, jupîneasă Ilisafte.

– I s-ar fi putut întâmpla o primejdie.
 – Da' nu i se mai întâmplă nici pe dracu.
 – Ptiu! ptiu! ptiu! cruce de aur! Așa ai fost domnia ta totdeauna: tiran și hain.
 – Așa am fost. Să leși băietul să doarmă.
 – *Nu te supăra*, cinstite comise, zîmbi cu dulceață comisoaia. Mă duc să-i dau să mănînce, deși are toate pregătite de mai naine. Așternutul i-i făcut. Perna i-i binecuvîntată, ca să aibă somn fără vise. Candela-i aprinsă. Maica Domnului are să-l poată vedea. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 30–31)

* * *

– De ce zîmbești, Ionuț?
 – Eu zîmbesc? Nu zîmbesc, bădiță Cristea; ascult.
 – Bag eu de seamă cum ascuți. Eu îți spun lucruri de învățătură și dumneata te uiți pe colnice. (...)
 – Bădiță Cristea, *nu te supăra*; mă gîndesc la ale mele; de mîine rămîn singur între străini. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 52)

* * *

– *Iartă-mă, cuvioase Timoftei, și nu te supăra*, urmă zîbind arhimandritul. La ceea ce ai, nu mai adaogi nimic. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 66)

* * *

Jder îl scutură cu mînie:
 – Lasă tînguirile și vorbele de prisos, ori te străpung și te zvîrl în rîpă, ca să te mănînce hultanii. Ți-am cerut să-mi dai samă ce cauți la hotar; tu mi-ai răspuns trăgînd sabia.
 – *Am greșit*; eram băut. Acuma mă supun și răspund. Mă duceam la hotar pentru altceva. Este o afacere a mea. Aveam de trecut în Lehia, în noaptea ce vine, o marfă de preț. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 74)

* * *

– Măria ta, se răsuci el deodată cătră stăpînul său, cuprinzîndu-i mîna și ducînd-o la fruntea sa, *iartă-mă dacă ți-am greșit cu ceva!*
 Alexandrel-Vodă îl trase lîngă sine îmbrățișîndu-l. Jder suspină. Apoi se închină spre cocon. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 78)

* * *

– Rămîi în fața mea, ca să te privesc, îi zise măria sa c-un glas stîns și răgușit de mîhnire. Asta a fost răsplata străduinților și a dragostei mele! Ai pus între domnia ta și mine ascuziș și minciună.

Coconul domnesc se cutremură cu lacrimi:

– *Măria ta, iartă-mă pentru greșala ce am săvârșit.*

– Trebuie să te iertăm, Alexandre, căci ești copilul nostru. Însă întristarea rămîne în noi ca un venin; asemenea greșală putea să-ți aducă pieirea.

(....) Fără să îndrăznească a rosti un cuvînt, Ionuț își coborî fruntea și îngenunche.

Domnul păru a nu-l mai băga în samă. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 90)

* * *

– *Să ne ierte luminăția ta*, se umili iar starostele Căliman; noi cunoaștem că pe măria ta te slăvesc curtenii, dar mai multă și mai mare slavă ți dă prostimea de la sate. Așa că atunci avem să repezim păstrăvi proaspeți la vreme, cu cei mai harnici călăreți ai noștri. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 65)

* * *

Dimineața, *m-am rugat la Maica Domnului să fiu iertată* pentru minciuna ce trebuie să spun și am și povestit maicei mele un vis, în care am pus cuvintele ei și i-am arătat vedenie înfricoșată de oameni străini, negri la chip, care amenințau viața lui Alexandru-Vodă. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 70)

* * *

Grigorie Gogolea, zis și Rățoi, *iși ceru iertăciune pentru graba cu care era nevoit să se depărteze de acea față luminată și de acea milă domnească*. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 86)

* * *

Alei, comise, *nu te supăra* pentru toate cîte le spune o femeie năcăjită și supărată. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 108)

* * *

Cu acest frate al nostru avem datoria să ne iertăm încă o dată, deoarece se poate să nu ne mai vedem pînă la învierea cea din veac. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 109)

* * *

Înțeleg c-ai venit pentru iertarea noastră; se poate să nu ne mai vedem. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 112)

* * *

Ne pare rău, cinstite al nostru comis, a zis măria sa, că a intrat în astfel de primejdie un oștean tînăr al nostru, întru care noi aveam nădejde pe mai tîrziu. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 113)

* * *

Părintele Agapie, preotul paraclisului, lipsind, cuviosul Nicodim binecuvîntă acea masă îndestulată cu mult pește.

Dumnealui pîrcălabul porunci cuparului să toarne întâi vin dulce de la ostroavele grecilor, apoi se umili astfel către călători:

– Domnilor mei cinstiți oaspeți, *vă rog să iertați sărăcia noastră*; că noi altceva nu vă putem pune dinainte decît morun, nisetru și păstrugă, nesuferită hrană de care sîntem sătui pînă în gît, iar acest crap de nouă ocă l-a trimes medelnicerul numai să vă uitați la dînsul, că de plăcut știu că nu vă place. Dor ne este nouă de păpuși de brînză și de ierunci de la ținutul Neamțului. (Sadoveanu M. *Frații Jderi*, vol. I, p. 117)

* * *

Era singur mortul; nimeni nu ședea la dînsul, nimeni nu-l bocea.

– Să-i deie Dumnezeu odihnă! grăi Neacșu, făcîndu-și cruce. *Iartă-mă, Doamne!* dacă-ți calc voința, adause apoi peste puțin și intră, luă un scaun și se așeză într-un colț al casei. (Slavici I. *Pădureanca*, p. 80)

* * *

Șofron se-ntoarse în casă și-i aduse un colac și o lumînare, căci colac și lumînare de ceară se dau de pomană la morți, colacul pentru zilele vieții și lumînarea pentru ceasul morții.

– *Dumnezeu să ierte!* Grăi bătrînul primind colacul.

– Dumnezeu să primească! Îi răspunse Șofron. (Slavici I. *Pădureanca*, p. 91)

* * *

Nouă săptămîni de zile Simina nu și-a împletit părul, noauă săptămîni de zile în toate serile ea și-a încheiat rugăciunea cu vorbele: „*Iartă, Doamne, greșelile mele și-i dă lui odihna morților fericiți!*” (Slavici I. *Pădureanca*, p. 98)

* * *

Pe Simina o înecă plînsul, și cîtva timp ei steteră toți trei tăcuți și nemișcați.

– O, cît sînt eu de ticăloasă! strigă ea după ce se mai ușură. *N-o să mă ierți tu pe mine niciodată pentru cele ce ți-am făcut!*

– Eu? întrebă Șofron mirat și se uită la preuteasă, doară-i va spune ea de ce să o ierte pe Simina. (Slavici I. *Pădureanca*, p. 111)

* * *

– Ora fiind tîrzie, îmi permiteți, Măria voastră, să vă mulțumesc pentru o atît de darnică primire ...

– Vai, vai, vai, a zis Mustafa-bei, pentru foarte puțin, *dacă nu vă supărați*, o singură clipă...

A dispărut în odaia alăturată, după care s-a întors cu o năframă de mătase albă, pe care i-a aruncat-o, cu eleganță, pe umeri. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 19)

* * *

Bravul căpitan se ducea undeva, preocupat de obligațiile de serviciu și, în graba cea mare, răsarind de după niște tufe, a dat peste împărăteasă, cât pe ce s-o doboare la pământ.

Dându-și deodată sama cu cine a avut el nenorocul de a se ciocni, căpitanul s-a fîstîcit, a roșit în așa măsură, încît părea că o să-i crape inima.

– *Rog să mă ierțați*, Maies...

– Nu face nimic, a zis împărăteasa, liniștindu-și cățelușa ce prinsese a lătra și văzîndu-și de drum, de parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 76)

* * *

– *Rog să mă ierțați*, Măria voastră, pentru că atunci ...

– Dar uită odată stîngăcia ceea... cum am uitat-o și eu, i-a aruncat din mers Ecaterina, precum i se vorbea, de obicei, celui căruia i se acorda o anumită încredere.

– Vă mul... (Druță I. *Biserica Albă*, p. 80)

* * *

S-au lăsat în genunchi în fața împărătesei, rostind cu un singur glas:

– *Ne iartă, Măria ta*. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 81)

* * *

Acum nu mai roșea chiar pînă într-atîta. Oprindu-se, de îndată ce le-a zărit, s-a rumenit puțin la față, prezentînd onorul Măriei sale. În decursul verii a devenit ceva mai așezat, mai cumpănit.

– *Îndrăznesc a mă ruga de iertare*, zice deodată.

– Și pentru ce aş putea să vă iert?

– Pentru nesăbuita și necumpătata mea îndrăzneală ...

– Dar în ce fel a fost ea manifestată?

– Mi-am permis a contempla mai mult decît îmi permitea buna cuviință chipul drag, chipul scump, chipul cel fără de seamă ...

Hotărît, cum sînt ei, militarii, s-a și lăsat în genunchi, așa încît cele două femei nu puteau trece fără să-l fi iertat. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 88)

* * *

Măria sa arunca pe masă cărțile și, *cerîndu-și scuze pentru oboseală*, se retrăgea. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 90)

* * *

„Doamne, și-a zis Bareaținski. *Iartă-mă*, dar sufletul nu-mi este gata pentru pocăire...”
(Druță I. *Biserica Albă*, p. 123)

* * *

– *Mă iartă, cucoane, că n-am trecut de atîta vreme să-mi văd finul.* (Druță I. *Biserica Albă*, p. 142)

* * *

– *Ne iartă, Luminăția voastră, pentru că noi, fiind fețe duhovnicești ...*

– D-apoi că eu și întreb ca pe niște fețe duhovnicești (Druță I. *Biserica Albă*, p. 149)

* * *

– *Doamne, ierta-ne-vei vreodată pentru fărădelegile noastre?* (Druță I. *Biserica Albă*, p. 19)

* * *

– Fugi de-i comunică sosirea mea.

– *Îmi pare rău, Luminăția voastră, dar casa mi se odihnește...*

– Nu-i mare lucru a-l ridica în picioare pe cel culcat. (Druță I. *Biserica Albă*, p. 237)

* * *

– ... Te rog, nu te deranja, domnule Șteflea.

– Vai de mine! *Scuzați, vă rog! Știți, căldurile ...* (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 3)

* * *

– Monica, ce culoare îți place ție mai mult?

Ochii fetei priviră grav pe doamna Deleanu.

Prinzînd privirea îndreptată asupra rochiței de doliu, își plecă genele negre pe ochii de miere brună. Obrajii i se împurpurară; lacrimi mari îi alunecară de-a lungul feței... Mînuțile ei strînsesă rochița ca pe o păpușă primejduită.

– *Pui mic, pui mic, n-am vrut să te supăr!*

Îi luă capul mîhnit pe genunchi, murmurîndu-i descîntecul cu vorbe dulci, pentru durerile copiilor și-ale îndrăgostiților. (...)

– *Iartă-mă tante Alice, n-am să mai fac! ...* Îmi place albastrul, șopti Monica (...)
(Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 7)

* * *

Cu sufletele înfrățite în aceeași depărtată epocă geologică, vitele și țărani priveau trăsura stacojie – cine-o mai văzut! – fără de cine – *Doamne, iartă-mă* – suind la deal în goana mare, cu burta plină de darabane bătute de toți dracii, și-n urmă împrôșcînd un fum puturos ca cel din iad.
(Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 69)

* * *

– Nici nu mi-ai spus bună ziua, Herr Direktor!

– *Scuzele mele domnișoară!* (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 70 – 71)

* * *

– Te-ai supărat, Monica? O întrebă el dulce, lăsînd să-i cadă cozile din mîni.

– ... ?

Nu-i vedea fața: numai cozile blînde și grele.

– *Îmi pare rău, Monica. Pardon...* Nu ți-e frig?

Capul Monicăi făcu semn că nu. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 133)

* * *

– *Iartă-i, Doamne, că mare-i mila ta!* (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 142)

* * *

– Mircea dragă – *iartă-mă că mă amestec* – un singur cusur ai tu, după părerea mea: sufletul tău vorbește cu glas tare... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 196)

* * *

Dar o fetiță pe care ai văzut-o rîzînd poate să și plîngă, nu? Ș-atunci e cu atît mai trist cu cît ai auzit-o numai rîzînd pînă atunci. Și dacă ești lîngă ea, și dacă din pricina ta plînge, *îi ceri iertare din toată inima, cu lacrimi în ochi – te-apropii, blînd de tot, îi ștergi ochii, îi săruți mîinile ude ...*

„*Dacă ai ști ce rău îmi pare!*”... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 200)

* * *

– *Mă iertați, trebuie să mă îmbrac.* Oncle Michel, ai dreptate. Colonelul vede numai cai arăbești și lame de Toledo; mai sînt și copitele fabulei. Bună sara. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 243)

* * *

– *Iartă-l, tante Alice,* izbucni Olguța cu tremurul Monicăi în glas, întinzînd mîinile în semn de implorare. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 271)

* * *

Dragă mamă,

Iartă-mă că nu ți-am scris de-atîta vreme... Nu ți-am scris de-atîta vreme fiindcă am fost ocupat. Azi dimineață a venit Olguța... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 285)

* * *

– Adina, *iartă-mă*, Adina...

Îngenunchease lîngă ea. Adina întoarse capul spre fereastră. Dănuț își aplecă fruntea pe genunchii ei. Se feri de el, mutînd scaunul mai încolo. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 304)

* * *

– Vezi, mamă dragă, când joci tenis asuzi și sudoarea, *iartă-mi expresia*, e infectă. Fă-mi un duș alături de tenis. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 346)

* * *

Și – *iartă-mă*, Ioana – i-am povestit tot. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 435)

* * *

– Nu vrei să facem o partidă de tenis? Zău! De când nu te-am văzut jucând! Joci așa de frumos!

– *Îmi pare rău!*... După amiază-s ocupat... Știu eu!

– Unde te duci călare? Îs indiscretă?

– Dăă!... mă plimb... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 463)

* * *

– Domnule Deleanu, *te rog iartă-mi nervii*. Am avut supărări astăzi... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 469)

* * *

– A! Dumneata ești, Deleanu! Bine, Deleanu, ce Dumnezeu, nu ești încă student!

– *Mă iertați, domnule director, eram preocupat*

– Bine, bine! Tot elev bun?

– ... Dă! (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 555)

* * *

– *Iartă-mă*, domnule Deleanu, dar știu. Domnul Balmuș mi-a povestit amical ... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 698)

* * *

Vă rog să iertați digresiunea, dar în această.... (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 791)

* * *

Îmi plec genunchii în fața ta. Iartă-mă și uită-mă. (Teodoreanu I. *La Medeleni*, p. 801)

* * *

– Acuma, dragă Poly, *pe mine să mă iertați, trebuie să plec ...* Știi, nu pot lipsi de la Palat, înțelegi situația mea. De întârziat tot am întârziat, dar pentru un prieten vechi...

– Da... da, șopti bătrînul. De altfel plecăm cu toții... Puiu, deocamdată, nu mai are nevoie de nimeni. Mîine dimineață voi trece eu pe-aici și ... (Rebreanu L. *Ciuleandra*, p. 12)

* * *

Apoi, când sosi în sfîrșit momentul în care trebuia să înceapă serviciul religios, Puiu se așeză în genunchi, lîngă fereastră, cu fruntea sprijinită de pervaz, și prinse să se roage fierbinte.

Nu mai știa nici o rugăciune afară de *Tatăl nostru*, dar și aceasta îi ajungea acum. O repetă de sute de ori, cu evlavie, cu lacrimi și cu înșelare, în răstimpuri se întrerupea și suspina din profunzimile inimii:

– *Iartă-mă, Madeleine, fie-ți milă de mine!...* (Rebreanu L. *Ciuleandra*, p. 32)

* * *

– Andrei, tu poți să-mi șuieri Ciuleandra?

– *Ba să mă iertați, conașule*, răspunse Leahu atît de speriat, parcă l-ar fi îndemnat la ceva extraordinar de rușinos, ca eu de cînd sînt n-am șuierat, că nici n-am avut de la Dumnezeu dar ia cîntece...

– Păcat! murmură Puiu, în picioare, cu o figură imobilă, plină de hotărîre. (Rebreanu L. *Ciuleandra*, p. 49)

* * *

Ion îngălbeni; apoi tot sîngele i se urcă în obraz. Rosti, cu fruntea sus, cu ochii aprinși:

– *Apoi să ne iertați, domnule jude, nu-i așa...* Că eu n-am bătut pe nime-n lume, domnule jude ...

– Să taci, ticălosule!... Nici o vorbă, ca pe loc te pun în lanțuri!... Și acum ieși afară!... Marș! (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 125)

* * *

Laura dansa cu Pinteia care, nefiind dansator încerca, greșea adeseori pașii, ceea ce pe Laura o rușina și-i amintea pe Aurel cel neîntrecut. De cîte ori se încurca, Pinteia îi cerea iertare și-i strîngea mîna, iar fata, drept răspuns, zîmbea cu resemnare îngerească și întorcea capul după celelalte perechi. (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 143)

* * *

O babă uscată, încovoiată rău de spinare, cu o broboadă cenușie în cap, îl pofti speriată în casă, repezindu-se să șteargă cu șorțul lavița, ca nu cumva să se murdărească domnișorul dacă ar pofti să șadă. Spaima însă îi licărea în ochii cu care fura cînd pe Titu, cînd pe cele două străji rămase în ușa tinzii.

– *Apoi să ne iertați, domnișorule, că la noi e urît*, murmură baba cu glas jalnic. Ne mănîncă sărăcia și necazurile, domnișorule, păcatele noastre! (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 204)

* * *

– Gros obraz ai, becisnicule, dacă, după ticăloșiile pe care le-ai făcut învățătorului, mai îndrăznești să ne treci pragul!

Ion însă nu se sfii deloc și zise liniștit și supus, dar cu aceeași față mulțumită:

– *Amu iertați-mă!... Zău, doamnă, iertați-mă!...*

– Apoi da, acumă să te iertăm după ce ți-ai bătut joc de noi cum ți-a plăcut! Strigă doamna Herdelea. Cît te-am ajutat noi și te-am ogoit, nu-i vrednic capul tău. Iar drept mulțumire te-ai dus și ne-ai vîndut ca Iuda!

– Ce-a fost a trecut, vorbi flăcăul iarăși mai cald. A trecut... Toate au trecut... Cîte-am pățit și-am pățimit eu, numai Dumnezeu le știe... *Am greșit*, văd bine, dar...

– Greșeala ta însă poate să mă bage pe mine în temniță și să-mi pierd tot rodul muncii de treizeci de ani! îl întrerupsese învățătorul care, mai moale ca toți, se și îmblînzise puțin.

– Ai să vezi dumneata cum oi îndrepta eu tot ce-am stricat... Nu-ți fie frică, domnule învățător! Am să stau eu în temniță oricît, un an, zece, dar dumitale n-are să ți se smintească nici fir de păr! Credeți-mă și pe mine astă dată!... Că azi sînt și eu fericit, domnule învățător! Amu am pămînt, am de toate... Amu numai sănătate să-mi dea Domnul!

– Să-ți fie de bine! murmură iar Herdelea mai rece, amintindu-și că învoiala dintre Ion și Vasile s-a făcut în urma intervenției lui Belciug. (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 240)

* * *

Flăcăul ridică ochii furios și văzu pe Ilie Onu care, întorcîndu-se de la cîrciumă cu o sticlă de rachiu, rîdea gros și batjocoritor.

– Du-te-n... *Doamne iartă-mă*, bufni Ion încruntat. (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 25)

* * *

Titu plecă fruntea parc-ar fi așteptat o binecuvîntare și rosi domol, ca un vinovat muștrat de remușcare:

– *Iartă-mă, părinte!* (Rebreanu L. *Ion*, vol. I, p. 211)

* * *

Herdelea, în fundul sufletului, se bucura ca un copil chiar numai închipuindu-și că Armadia ar putea trimite la Budapesta un deputat român, dar român adevărat, pe față, nu ca Ciocan – deși Ciocan îi făcuse lui pe ici, pe colea mici servicii, *Dumnezeu să-l ierte*. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 20)

* * *

Nu-mi plac complimentele, domnule Herdelea, mai ales cele banale! răspunse învățătoarea, înțepată. Credeam că dumneata ești mai ...

Tiu îi sărută mîna respectuos, cerîndu-și parcă iertare. Dar Virginia plecă indiferentă, fără se se arate impresionată de izbucnirea lui. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 58)

* * *

Pînă aprinse Ana o lumînărică de ceară, cealaltă se căzni să-l ridice pe laviță. Nu izbuti.

– *E greu ca bolovanul, Doamne iartă-mă!* murmură ea făcându-și cruce. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 80)

* * *

– Eu atîta-ți spun, ca să nu zici că nu ți-am spus... Ca ochii din cap să mi-l îngrijești și să mi-l ocrotești!

– Da ce-i cu tine, măi băiete? *Parcă cobești a rău, Doamne iartă-mă!* se închină Zenobia gîndindu-se că mult mai trebuie să-și fi iubit nevasta Ion, măcar că nu s-a arătat, dacă se prăpădește așa cu firea din pricina plodului ei. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 130)

* * *

Ana a murit, copilul a murit... *Dumnezeu să-i ierte*, că-n mîna lui ni-i soarta și viața... (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 145)

* * *

Prostiile astea, *iartă-mă că zic așa*, le-am făcut pe cînd eram prin liceu și nu le-am mai luat cu mine în viață, să mi-o împovărez... (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 158)

* * *

Folosința pămînturilor, pe care ți le-a lăsat răposatul, *fie iertat*, am să ți-o las și eu, dacă-i fi om de treabă. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 205)

* * *

Poftim, domnișoară, și *iartă-mă că te-am oprit din drum!*

– De la Titu! strigă Ghighi, apucînd scrisorile și repezindu-se afară, zăpăcită. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 210)

* * *

Ion, ginere-tău, *fie iertat*, da, merita moșia, că-i era dragă și punea osul s-o muncească. (Rebreanu L. *Ion*, vol. II, p. 221)

* * *

Tudor Șoimaru, care zăcea într-un fel de neclintire, zvîcni dintr-odată din locul lui, cu privirile înfrigurate și galben la obraz. Prinse de braț pe moșneag, îl strînse, și grăi c-o tulburare pe care nu și-o mai putea stăpîni:

– Uncheșule Mihule, *iartă-mă!*...

Bătrînul îi mîngîia fruntea muiată de sudoare; nu-i răspunse, căci era de prisos. Copilul fusese deplin întors cu fața către adevăr: aceasta o simțea răzășul. (Sadoveanu M. *Neamul Șoimareștilor*, p. 37)

* * *

– (...) *Pardon, să iertați, coane Fănică, că întreb: bambir... ce-i aia, bampir?*

- Unul... unul care sugă sângele poporului... Eu sug sângele poporului!... (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 1)

* * *

Tipătescu (...) Domnilor, vă rog, niște afaceri importante mă cheamă numaidecât la telegraf... *Mă scuzați... dar...* (merge la o masă și trage clopoțelul, apoi iese în fund.) (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 9)

* * *

Zoe (rugătoare): Domnule Cațavencu, *cer scuze eu pentru momentul de iuțea care l-a făcut pe Fănică să uite...*

Cațavencu: Nu încap scuze, doamnă... trebuie să ies d-aci numaidecât: nu mai pot sta un moment într-o casă unde-mi este viața în primejdie!... (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 22)

* * *

Cațavencu (intervenind): *Pardon*, dați-mi voie: mie-mi pare din contra că într-un stat constituțional, mai ales într-un stat tânăr ca al nostru, administrația ar trebui să... (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 23)

* * *

Cațavencu (...) Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (plînsul îl îneacă) *Iertați-mă, fraților, dacă sunt mișcat, dacă emoțiunea mă apacă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu (plînsul îl îneacă mai tare.)...* (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 32)

* * *

Dandanache: (.....) Eu la masă o să stau ori lângă d-ta, ori lângă consoarta d-tale...

Tipătescu: Care consoarta mea?

Dandanache: Doamna.

Zoe (aparte): A! idiot!

Tipătescu (impacientat): *Pardon*, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui prezident al Comitetului, domnul care v-a adus aici, (subliniază silabic) domnul Zaharia Trahanache, doamna Zoe Zaharia Trahanache... Eu sunt Ștefan Tipătescu, prefectul județului... cu doamna sînt numai prieten...

Dandanache (care a ascultat cu multă atenție): Așa e, bini ziți puicusorule... bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... știi eu... de pe drum (serios) fă-ți idee d-ta: ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, și clopoțelii... îmi țiuie grozav... (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 39)

* * *

Pristanda: (...) A! ce-am uitat! *Să mă iertați*, sărut mîna, coane Fănică... Ministrul... nu, miniștrii, toți șapte, vă cheamă la telegraf numaidecît... de-aia vă căutam așa de zor...

Tipătescu: La telegraf? Ce mai vor de la mine? (Caragiale I. L. *O scrisoare pierdută*, p. 40)

* * *

– Domnule căpitan, *vă rog cu supunere, iertați-mă* ... bolborosi caporalul, îngălbenind.
Eu, domnule căpitan, vă rog cu supunere ...

Pretorul nici nu-l auzi, (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 30)

* * *

Gropar s-a făcut numai de cînd i-a murit nevasta, *fie iertată*, adică de vreo unsprezece ani, de l-a lăsat amărît cu doi copilași. (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 138)

* * *

Acuma Dumnezeu să-l odihnească și să-l ierte!... (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 140)

* * *

Tu, ca tatăl tău, *fie iertat*, te uiți numai înainte, dar în război omul se strecoară cum poate... (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 182)

* * *

Să nu te superi că te învăț și te sfătuiesc, că-s mamă și numai inima mea știe cît rabdă de grija ta... (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 182)

* * *

Poftea mereu din adîncimile inimii să se umilească și să ceară iertare oricui a greșit vreodată cu gîndul ori cu fapta. (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 193)

* * *

Scuză-mă numai o secundă, Apostole... o secundă!

Apostol șezu, în vreme ce Constantin Boteanu se repezi în casă, să vestească pe preoteasă că a primit un oaspe. (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 224)

* * *

Apoi se scuză pentru o secundă, ieși afară, desigur să spuie și preotesei ce minune s-a întîmplat, și reveni cu patrafirul, crucea și cartea de rugăciuni. (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 233)

* * *

– *Doamne, iartă-ne păcatele și apără-ne de primejdii!* Murmură preotul, închinîndu-se cu evlavie. (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 236)

* * *

– *Iartă-mă, Constantine, că din pricina mea trebuie să obosești atîta... atîta...* (Rebreanu L. *Pădurea spînzuraților*, p. 311)

* * *

– Și acuma din cauza mea se prăpădește! izbucni doamna nemaiputîndu-se stăpîni. *Iartă-mă, Toma, iubirea mea, singura mea iubire dumnezeiască!* (Rebreanu L. *Adam și Eva*, p. 29)

* * *

Noul abate nu mai dădea voie călugărilor nici să vorbească despre sfîrșitul lumii, deși era acuma aproape. Declară într-o homilie, de pe amvon, că e o erezie să se creadă în asemenea copilării, că nicăieri în cărțile sfinte nu se spune asemenea absurditate.

– *Iartă-l, Doamne, că nu știe ce vorbește!* bolborosi Adeodatus auzind vorbele abatelui care i se păreau un sacrilegiu. (Rebreanu L. *Adam și Eva*, p. 180)

* * *

Gaston porni spre ușă, buimăcit, rușinat. Lebon se repezi după el, îi luă mîinile și i le strînse, murmurînd:

– *Iartă-mă!... Nu vreau să fii supărat*, deși d-ta m-ai jignit refuzînd să servești Franța!

Schimbă iar tonul, adăugînd cu niște priviri aprinse:

– Și totuși, fără d-ta, împotriva d-tale, am să stîrlesc fanatismul, chiar de-ar fi să iau în fiecare zi cîte-o baie de sînge spurcat! (Rebreanu L. *Adam și Eva*, p. 218)

* * *

Aici apoi se făceau pregătirile pentru logodnă, dar cu totul în tăcere, ca din întîmplare, și astfel ca stăpîna casei totdeauna să poată zice: „Vai de mine! Cum ne-ați găsit! *Dar să fie cu iertare, că ne găsiți atît de puțin pregătiți*”. (Slavici I. *Moara cu noroc*, p. 56)

* * *

Cum, Doamne, să nu plîngă, cînd își vedea copiii mari, atît de frumoși, atît de spelcuiți, atît de cumsecade, și Bîrzovanu, *fie iertat*, era în pămînt și nu putea să-i vadă și el, căci și ai lui erau. (Slavici I. *Mara*, p. 53)

* * *

– *Iartă-mă, mamă, mama mea cea dragă și scumpă și bună, iartă-mă*, zise Persida cu glasul înăbușit de plîns, și spune-mi tu ce să fac. (Slavici I. *Mara*, p. 85)

* * *

– (.....). *Tu să te duci să-i ceri iertare, să i-o ceri mereu pînă ce nu ți-o dă...*

– Știu că în zadar mă voi umili, grăi dînsul întristat, dar din iubire către mama și către tine am s-o fac și asta! (Slavici I. *Mara*, p. 169)

* * *

– (...) Deocamdată însă tot mai țin la Hubăr... *și mă vei ierta dacă te rog să plecăm*, căci avem să facem un drum împreună. (Slavici I. *Mara*, p. 201 – 202)

* * *

El se duse la Persida și o sărută pe frunte.

– *Iartă, fata noastră, toate supărările pe care ți le-am făcut și fii încredințată despre iubirea noastră părintească*, grăi apoi uitându-se în ochii ei. (Slavici I. *Mara*, p. 278)

* * *

.....Apoi Maria tăcu. Mihai îi auzi bătăile inimii. Ochii ei erau umezi, gura părea arsă, fruntea îi era senină, vocea avea ceva din murmurul valurilor amestecat cu freacă ierburilor.

– E cântecul cu care de mii de ani fetele din satele noastre se despart de casa părinților lor. După acest cântec alesul inimii îi va fi totul: tată și mamă, frate și soră, prieten și coleg. Fără el m-aș mai fi crezut fată în casa părinților mei. După el însă sînt datoare să te urmez pe tine, pînă în clipa morții... Mihai își rezemă fruntea de fruntea ei și zise:

– *Iartă-mă, Maria!*

– Pentru ce îmi ceri iertare?! Eu ar trebui să-ți cer iertare, pentru că eram îndrăgostite de tine toate fetele din clasă, dar numai eu am îndrăznit să te caut prin toată Siberia.

– Sînt supărat pe mine, dar și pe Dumnezeu, care nu s-a grăbit să-mi sugereze: „Iată-ți femeia pentru care te-am dat pe pămînt”. Puteam să nu te întîlnesc niciodată. Să mor fără a te fi cunoscut vreodată. Și viața mea n-ar fi avut atunci niciun sens. Începînd cu această clipă însă, ea capătă un rost suprem. *Te rog să mă ierți că nu te-am remarcat la Poiana...* (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 46)

* * *

... La dejun vecinul de pat Iuiun nu și-a mâncat coaja de pâine. În timp ce lucrau în zonă, s-a apropiat de Mihai și i-a pus-o pe furis în mînă, învelită într-o bucată de cîrpă, *zicîndu-i ca o scuză în șoaptă*:

– *Mai mult nu te pot ajuta!*

Mihai i-a zîmbit recunoscător și a luat pîinea. Ea valora în acele clipe cîi greutatea ei în aur. (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 60)

* * *

...După ce mămica lui i-a încheiat mîneca și a tras zăvorul, peste ei au dat buzna niște femei speriate.

– Ce faci aici, Răzeșu?! Am crezut că ai de gînd să-l omori, înainte de a vă despărți. Am avut și cazuri din astea. Maria îl ținea strîns la piept, ca pe cea mai scumpă comoară a vieții sale.

– *Puiul mamei, iartă-mă!* a șoptit ea, cuprinzînd trupul lui micuț, care se resemnase și în care auzea cum viața palpită, cu flacără sporită. A doua zi copilul împlini doi ani și Maria, cu toate protestele, țișetele, strigătele ei disperate, a fost întoarsă înapoi în lagărul de femei, iar băiatul – trimis la Colonia-Creșă Nr. 3, situată la o distanță de circa zece kilometri de „Zarianka-6”.

Acea zi a fost cea mai tristă din toată viața ei. (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 71)

* * *

.... A subliniat, parcă s-ar fi temut să nu intre aerul proaspăt de afară: aer tare de cetini cu lumina începutului de martie. Apoi ridică ochii din mapele sale, privi spre ușă cu răceală și zise:

– *Mă scuzați! Așezați-vă!*

Era îmbrăcată într-o haină militară, croită special pentru femei, dar, ca și cum ar fi fost cusută la furie de cineva, emana și ea supărare.

– Eu sînt... rosti Mihai, cu o voce îndepărtată, gata să se stingă, încît și el abia-abia dacă o auzi. Se opri, tuși în pumn, apoi luă fraza de la capăt: – Eu sînt soțul Mariei Răzeșu! (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 80)

* * *

... Femeia din fața lui închise caietul, chipul i se însenină un pic, capul nu mai părea disproporționat și palmele ei prinseră să ștergă precipitat luciul metalic al mesei.

– A fost împușcată în timpul unei tentative de evadare. E ceea ce știu... *Îmi pare rău să vă aduc această veste...*

Mihai avu impresia că-i vorbește o bucată de cremene care brusc a căpătat glas:

– Am cunoscut-o pe Maria Răzeși și vreau să vă spun că a fost o ființă ciudată. De la ea au învățat să zîmbească unele femei din lagărul nostru, care nu surîseră vreodată în viața lor. (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 80)

* * *

...Privi în ochii rotunzi și limpezi ai lui Mircea și, parcă străluminat de un gând, zise:

– Una își avea ochii ca ai acestui băiat. La fel de încrezători și de senini... Nu le-ați văzut, nu le-ați cunoscut?

– Nu, taică, zise Mihai. *Ne pare rău.* Vrem să te rugăm să ne spui cum putem să ajungem la Moscova.

– Of, păcatele mele. E greu. Magadanul seamănă acum cu un lac de acumulare căruia i s-a rupt zăgazul. S-a pomenit peste noapte oraș de un milion de oameni. Acești cetățeni „liberi”, care pînă mai zilele trecute erau cu toții prizonieri ai regimului, se grăbesc să părăsească peninsula. Dar încercați. De pe aerodrom se poate ajunge cu avionul la Habarovsk. Iar de acolo cu trenul în două săptămîni sînteți la Moscova. (Dabija N. *Tema pentru acasă*, p. 88)

2. Scuze în discursul public

2.1. Scuze parțiale

Alexei Roibu își cere scuze de la foștii colegi. Filat îi cere noului ministru remanieri la MAI

Fostul ministru de Interne, Alexei Roibu, astăzi, și-a luat rămas bun de la foștii săi colegi. Ex-ministrul a ținut să-și ceară scuze de la foștii săi subalterni.

„Cei care, posibil, au fost prea sever apreciați, îmi cer iertate, nu intenționat, așa au fost circumstanțele. Sînt ferm convins că mi-am exercitat mandatul cu dedicație și responsabilitate”, a declarat Roibu în fața întreg colectivului MAI, informează publika.md. <http://www.epresa.md/stirile-zilei/alexei-roibu-isi-cere-scuze-de-la-foştii-colegi-filat-ii-cere-noului-ministru-remani-eri-la-mai>

* * *

Ministrul Educației își cere scuze de la romi pentru utilizarea termenului discriminatoriu de "țigan" într-un act oficial

Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (ciclul I) în instituțiile de învățământ superior a fost modificat. Astfel, de astăzi, 16 iulie curent, la punctul 11 (litera h), apare deja termenul de "rom" în loc de "țigan" – formulă în care Regulamentul fusese aprobat la 7 iulie 2010.

„Îmi exprim regretul pentru strecurarea acestei erori în Regulament. Și aduc scuzele de rigoare pentru cei care s-au simțit ofensați de folosirea termenului de "țigan". Am semnat o prostie", a declarat pentru UNIMEDIA Leonid Bujor. <http://unimedia.info/stiri/-21328.html>

* * *

Dorin Chirtoacă, acționat în judecată de către Domnica Cemortan:

„Am făcut așa o glumă”

Primarul Chișinăului, Dorin Chirtoacă și-a cerut scuze de la Domnica Cemortan. Potrivit edilului, Cemortan l-a acționat în judecată pentru o declarație de-a sa. Scuzele au fost prezentate public la ședința săptămînală a serviciilor Primăriei, informează UNIMEDIA. „Cemortan m-a dat, sau vrea să mă dea în judecată pentru că am declarat că vrea să scufunde și Primăria Chișinău. Da, am făcut așa o glumă. *Dacă cumva am supărat pe cineva – ne cerem scuze*”, a punctat Chirtoacă.

Întrebată dacă acceptă scuzele primarului, Domnica Cemortan a declarat pentru UNIMEDIA că nu a auzit ca scuzele să-i fie adresate anume ei. „Habar nu am pe cine a mai supărat el, dar bine că își cere scuze. Nu mi se pare că mi se adresează. Și apoi glumele de genul dat să facă cu prietenii lui. Nu îmi amintesc să fac parte din grupul său de prieteni”, a menționat aceasta.

Cemortan a subliniat că așteaptă să primească scuze publice adresate personal ei. „Eu am fost ofensată. Ar fi mai bine să își vadă de mandatul lui la primărie și nu de a face glume de prost gust”, a conchis Domnica Cemortan. <http://unimedia.info/stiri/video-dorin-chirtoaca--actionat-in-judecata-de-catre-domnica-cemortan- am-facut-asa-o-gluma-90446.html>

* * *

Chirtoacă: „Ne cerem scuze de la călători pentru incomoditățile create de Reforma Transportului”

„Vreau să ne cerem scuze din partea noastră, a primăriei municipiului Chișinău, din cauza incomodităților cu care se vor confrunta mâine pasagerii, odată cu intrarea în vigoare a prevederilor reformei transportului, dar trebuie să facem o regulă. Trebuie să asigurăm securitatea și comoditatea, dar comoditatea va veni pe parcurs”, a declarat Dorin Chirtoacă în cadrul unei conferințe de presă organizată cu ocazia intrării în vigoare a prevederilor reformei. <http://bani.md/chirtoaca-isi-cere-scuze-pentru-reforma-in-transportul-public-din-capitala>

* * *

Ghimpu își cere scuze pentru limbajul grosolan

Liderul Partidului Liberal, Mihai Ghimpu, își cere scuze de la cetățeni că astăzi, în cadrul ședinței Parlamentului, a folosit un limbaj vulgar, înjurându-l pe deputatul neafiliat Ion Ceban.

Pe o rețea de socializare, liderul PL își cere scuze de la cetățeni, însă nu și de la Ceban. „Comportamentul deputatului socialist Ion Ceban din ședința de astăzi a Parlamentului a fost unul provocator și ostentativ. A ales să-și expună punctul de vedere și să demonstreze servilism politic exact în momentul în care se discuta ordinea de zi și eram eu la microfon. Ceea ce a urmat a fost un gest regretabil, eu utilizând, fără voie, o expresie care nu-și are locul în limbajul de zi cu zi. *Îmi cer scuze în fața cetățenilor Republicii Moldova pentru respectivul incident verbal*”, a scris Ghimpu. http://www.noi.md/md/news_id/16557#close

* * *

Ghimpu își cere scuze pentru răbufnirile sale: Învinuirile pe nedrept m-au făcut mai impulsiv

Recunoaste că nu a procedat corect și își cere scuze pentru răbufnirea din cadrul emisiunii In PROfunzime. Este vorba despre liderul PL, Mihai Ghimpu, care pe blogul său personal a explicat ce l-a făcut să fie așa de impulsiv.

„Recunosc, și vă dau dreptate, mii de scuze pentru tonul discuției în timpul emisiunii „In profunzime”, a scris Ghimpu pe blogul sau personal. <http://protv.md/stiri/politic/ghimpu-isi-cere-scuze-pentru-rabufnirile-sale-invinuirile-pe-nedrept-1.html>

Nicolae Timofti regretă sentința în dosarul Gheorghe David

Scrisoare deschisă

Stimate domnule Negru, dragă Nicolae,

Vă datorez niște explicații, Dumneavoastră și tuturor cetățenilor interesați de implicarea mea, acum 26 de ani, în cazul Gheorghe David.

Nu am ascuns niciodată faptul că am judecat dosarul lui Gheorghe David. Am făcut comentarii publice pe marginea acestui caz, ultima dată în anul 2001. Toți acei care s-au interesat de cariera mea au știut despre acest caz.

Aveți dreptate: se cuvine să regret acel episod nefericit și tragic la care v-ați referit în unul dintre ultimele Dumneavoastră articole.

Ce-aș putea spune acum?

În 1987, când am decis ca Gheorghe David să fie internat forțat pentru tratament psihiatric, eram convins că acționez conform legii. O lege pe care, ca judecător, eram obligat să o aplic.

În materialul probatoriu instrumentat de procuratura RSSM figura o expertiză medicală prin care se constata că Gheorghe David era bolnav psihic și necesita tratament. Nu am pus la îndoială atunci veridicitatea acelei încheieri medicale, semnată de un consiliu de medici. Apărarea nu a prezentat probe ce ar fi combătut concluziile procurorilor. Gheorghe David era prezentat ca un om bolnav psihic și în nici un caz ca un disident. Formalitățile legale erau, așadar, respectate.

Astăzi regret că am fost în situația de a aplica o lege inumană prin esența sa. Ca judecător nu am ce să-mi reproșez. Dar ca om se poate spune că am greșit.

În toată cariera mea de judecător am tins să fac dreptate oamenilor, dar lui Gheorghe David cred că i-am pricinuit suferințe.

Domnule Negru, din păcate, nu pot da timpul înapoi.

Consider că am reparat acea eroare judiciară parțial și cu o întârziere de un an și jumătate, în 1988, când am decis scoaterea de sub tratament psihiatric forțat a lui Gheorghe David.

Acesta a fost contextul și acestea au fost faptele mele.

Am ales să le expun într-o scrisoare deschisă adresată anume Dumneavoastră, pentru că vă respect și pentru că vă împărtășesc multe dintre ideile și concepțiile pe care le-ați făcut publice. Pe Dumneavoastră vă consider îndreptățit să-mi cereți explicații, pentru că pledați, ca și mine, pentru desovietizarea și decomunizarea societății noastre. Dar nu voi accepta lecții de

la acei care au nostalgii față de imperiul sovietic și contestă, sub semnul secerii și al ciocanului, vocația europeană a Republicii Moldova.

Eu înțeleg foarte bine de ce se bucură acum unii că au găsit în cariera mea o faptă reprobabilă. Cei care au declanșat această campanie, au ales drept țintă instituția prezidențială, deranjați de luările mele de atitudine, de la preluarea mandatului de președinte, cu privire la retragerea trupelor rusești din regiunea transnistreană, statutul limbii române și parcursul european al țării noastre.

Aceste deziderate sunt în totală contradicție cu dorința unora de revenire a Republicii Moldova la vremurile de odinioară, în care drepturile omului erau doar pe hârtie, iar sentimentele naționale erau reprimare, așa cum s-a întâmplat în cazul lui Gheorghe David.

Îmi cer iertare de la rudele acestui om. Conștient de greșelile comise, voi pleda, de acum încolo, cu o mai mare fermitate pentru desprinderea poporului nostru de trecutul său sovietic, pentru că acel regim a produs numeroase victime. Și eu mă consider, domnule Negru, o victimă a sistemului totalitar, de care ne-am debarasat în 1991, anul în care ne-am proclamat Independența.

Fac parte dintr-o generație a cărei viață este împărțită în două, care și-a revăzut viața odată cu procesul de Renaștere națională. Sînt nevoit, ca și alții, să accept că, în prima parte a vieții mele, nu am reușit să conștientizez esența regimului în care trăiam. Abia mai târziu am înțeles care trebuie să fie soarta mea și a poporului meu.

Vă mulțumesc.

Nicolae Timofti, președintele Republicii Moldova

<http://radiochisinau.md/nicolae-timofti-regreta-sentinta-in-dosarul-gheorghe-david-7738>

* * *

Nicu Țărnă: „Mă rog de mă iertați”

Ieri, Nicu Țărnă a postat un mesaj pe contul său de Facebook în care-și cere iertare de la cei care au rămași supărați în urma finalei naționale Eurovision. “Să-i fi pus lui B. Covali și 12 puncte nu schimba situația. Urmăriți tabelul de mai jos. Dar *dacă am făcut ca cineva să rămână supărat, în Duminica Iertării, spun Mă Rog de mă Iertați*”.

<https://m.point.md/ru/novosti/obschestvo/nicu-arna-ma-rog-de-ma-iertatzi>

* * *

Poiată: Îmi cer scuze pentru incidentul de la KIA

Primarul orașului Sângera, Valeriu Poiată, a expediat un comunicat către portalul de știri UNIMEDIA, în care anunță că îi pare rău de cele întâmplate zilele trecute în fața salonului auto KIA din Chișinău.

„Aduc scuzele de rigoare celor care s-au simțit lezați de acțiunile mele. Îmi declar disponibilitatea de a colabora cu organele abilitate în vederea elucidării tuturor circumstanțelor legate de acest caz”, spune sursa în text. <http://unimedia.info/stiri/poiata-Imi-cer-scuze-pentru-incidentul-de-la-kia-46866.html>

* * *

ProTV Chișinău și-a cerut oficial scuze de la profesoara din Ungheni

„În ultima săptămână a fost discutat aprins modul în care PRO TV Chișinău a realizat știrile despre cazul profesoarei din Ungheni, victimă a unei răzbunări. În această perioadă ni s-a reprosat imixtiunea în viața privată a tinerei, că aceste știri au fost făcute cu abateri grave de la normele morale.

PRO TV Chișinău regretă aceste erori și cere scuze de la profesoara din Ungheni și de la toți cei care au fost ofensați de difuzarea acestor materiale.

Mai multe organizații non-guvernamentale, inclusiv de media, s-au implicat în această discuție și s-au aratat dezamagite și nemulumite de modul în care PRO TV Chișinău a tratat acest subiect. Le invităm să participe în continuare la dezbateri, ca să stabilim împreună reguli clare despre cum subiecte de interes public care implică viața privată să fie tratate de către jurnaliști. Apreciem modul în care colaborăm cu aceste organizații non-guvernamentale și le mulțumim pentru sprijinul pe care l-am simțit din partea lor atunci când am avut nevoie”. <http://agora.md/stiri/5637/protv-chisinau-si-a-cerut-oficial-scuze-de-la-profesoara-din-ungheni>

* * *

Chirtoacă: Sînt gata să ÎMI CER SCUZE de la toți chișinăuienii

„Eu sînt gata să-mi cer scuze de la toți locuitorii în legătură cu disconfortul creat din cauza lucrărilor, care se fac în oraș, dar nu a inventat nimeni deocamdată o altă variantă de modernizare a infrastructurii. Sper să trecem cu toții peste neplăcerile create de lucrări, să înțelegem și să avem răbdare”, a declarat edilul. <http://www.politik.md/articles/social/chirtoaca-sunt-gata-sa-imi-cer-scuze-de-la-toti-chisinauienii/26012/>

* * *

Portalul de știri Point.md aduce scuze publice Doamnei Ana Guțu

Administrația site-lui www.point.md („Simpals” SRL) aduce scuze publice doamnei deputat PL Ana Guțu, pentru amenințările și ofensările la adresa sa.

Vizitatorii site-lui www.point.md, au ofensat prin comentariile sale pe deputata PL. Toate amenințările rușinoase și de prost gust erau în comentariile știrilor: „Анна Гуцу: Школы не должны финансироваться из госбюджета” și „Сообщения с угрозами Анна

Гуцу писала сама себе”. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/portalul-de-shtiri-pointmd-aduce-scuze-publice-doamnei-ana-gutzu>

* * *

Sîrbu: Aș prefera să nu fiu atacat murdar la persoană

„Îmi pare rău dacă am provocat emoții neplăcute, sper la înțelegere și pentru tot ce am făcut sincer pînă acum, aș prefera să nu fiu atacat murdar la persoană. Eu nu am de gînd să atac pe nimeni și voi respecta opiniile fiecăruia”, a adăugat Sîrbu. <http://www.epresa.md/stirile-zilei/sirbu-as-prefera-sa-nu-fiu-atacat-murdar-la-persoana>

* * *

Timofti explică de ce a semnat necrologul lui Ivan Bodiul

După ce a fost criticat că a semnat un necrolog la moartea secretarului general al Partidului Comunist din fosta RSS Moldovenească, Ivan Bodiul, președintele statului explică motivele care au stat la baza gestului său.

În cadrul emisiunii „Moldova în direct” de la postul public de televiziune, Nicolae Timofti spune ca nu a apreciat gestul ca unul politic, dar a procedat reieșind dintr-o atitudine omenească față de răposat, transmite UNIMEDIA.

„Am mai pus odată și repet: omenește am făcut acest gest și nu m-am gândit la aceste aprecieri politice. Mi s-a adresat: „Semnați sau nu? Semnez!” Dacă a murit, Dumnezeu să-l ierte și să-i fie țărîna ușoară. Atît! Mai mult nu am făcut nici un gest și dacă a venit timpul să apreciez ceea ce a făcut el, acum nu este cazul”, a declarat Timofti.

„Cer scuze de la cei care se simt jigniți cu această semnătură, scuze și de la bunelul meu care a fost represat și a murit în '53, în locuri îndepărtate de localitatea noastră. Am făcut-o din considerente creștine”, conchide șeful statului. <http://unimedia.info/stiri/video-timofti-explica-de-ce-a-semnat-necrologul-lui-ivan-bodiul-58582.html>

* * *

Vlad Filat își cere scuze de la primari pentru lipsa de atitudine de pînă acum

Au trebuit să iasă la proteste pentru ca premierul Vlad Filat să se documenteze în privința problemelor pe care le au primarii din Moldova. Astăzi, de Ziua Autonomiei Locale, prim-ministrul și-a cerut scuze de la edili pentru lipsa de atitudine de pînă acum.

„Din păcate trebuie să recunosc, să-mi cer scuze pentru atitudinea față de cei care muncesc în administrația locală. Faptul că nu am cunoscut, nu este o scuză pentru mine. Sunt limitate cheltuielile pentru telefonul mobil, pentru ca să ai posibilitatea să ai șofer, în calitate de primar trebuie să fii obligatoriu o doamnă, dacă ești bărbat acest drept nu-l ai”, a declarat Vlad Filat.

http://www.publika.md/vlad-filat-isi-cere-scuze-de-la-primari-pentru-lipsa-de-atitudine-de-pana-acum_1240951.html

* * *

„Sărut femeie mîna ta!” Dorin Chirtoacă își cere scuze de la Zinaida Greceanii după ce a fost acuzat că ar fi misogin

Dacă am ofensat pe cineva îmi cer scuze, în mod sigur nici prin gînd nu mi-a trecut așa ceva, dimpotrivă, mai degrabă am dorit să-i iau apărarea, dar am fost greșit înțeles! (...)
<http://protv.md/stiri/actualitate/dorin-chirtoaca-si-a-cerut-scuze-de-la-zinaida-greceanii-pentru---1025551.html>

* * *

Moldova își cere scuze de la Consiliul Europei pentru abuzurile admise de guvernarea comunistă

Iurie Leancă dă asigurări că Guvernul de la Chișinău va face tot posibilul pentru a avansa în mod ferm în implementarea reformelor democratice și a valorilor CE. Vicepremierul moldovean Iurie Leancă, ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene, a adresat, miercuri, o scrisoare Secretarului General al Consiliului Europei, Thorbjørn Jagland, în care își cere scuze pentru ilegalitățile comise de fosta guvernare comunistă în raport cu un expert al acestei instituții europene. La 30 aprilie, autoritățile moldovene comuniste au interzis intrarea în R. Moldova a lui Radivoje Grujic, Consultant Rezident al Oficiului Consiliului Europei la Chișinău, responsabil de implementarea Programului Comun al Consiliului Europei și Comisiei Europene „Susținerea Alegerilor Libere și Corecte”. „Din păcate, această abordare șocantă nu numai că a fost admisă, dar și încurajată de către foștii lideri comuniști ai Moldovei la cel mai înalt nivel, implicînd unele mass media” se menționează în scrisoarea lui Leancă către Consiliul Europei. „Deși cu întârziere, permiteți-mi să exprim Consiliului Europei și lui Radivoje Grujic personal scuzele noastre sincere pentru acțiunile neîntemeiate întreprinse împotriva sa”, se menționează în mesaj. Iurie Leancă dă asigurări Consiliului Europei că „Guvernul de la Chișinău va face tot posibilul pentru a elimina aceste practici ilegale și dăunătoare și pentru a avansa în mod ferm în implementarea reformelor democratice și a valorilor Consiliului Europei”.
<http://www.azi.md/ru/print-story/6880>

* * *

Ministrul Ion Cebanu își cere scuze de la tineret

„Timp de un an am fost concentrat pe crearea și consolidarea Ministerului Tineretului și Sportului, ceea ce m-a împiedicat să am o discuție permanentă cu Dumneavoastră, tineri

utilizatori de Internet, motiv pentru care *permiteți-mi să-mi cer scuze*”, se confesează ministrul Tineretului și Sportului, Ion Cebanu, pe blogul său personal, unde și-a salutat cu bucurie cititorii. <http://hotnews.md/articles/view.hot?id=7969>

* * *

I-a ponegriț și mai tare. Cum „și-a cerut scuze” episcopul Marchel de la homosexuali

PS Marchel, Episcop de Bălți și Fălești: „Voi aduce scuze, numai nu homosexualilor. Voi aduce scuze creștinilor. Stimați creștini, aveți scuzele mele, pentru că potrivit datelor site-ului nu 92%, dar 95% homosexuali erau infectați cu vicii”.

Asta a ținut să spună episcopul Marchel după ce, în urma unei hotărâri a Judecatoriei din Bălți el a fost obligat să-și ceară scuze public pentru niște afirmații calificate ca fiind discriminatorii. Clericul a spus ca gay-ilor ar trebui să li se interzică accesul în instituțiile de educație, de sănătate și alimentație publică și că peste 90 la sută din homosexuali sînt bolnavi de HIV SIDA. <http://protv.md/stiri/social/i-a-ponegriț-si-mai-tare-cum-si-a-cerut-scuze-episcopul-marchel---600631.html>

2.2. Scuze complete

Ghimpu își cere scuze pentru Voronin: „Niciodată nu a fost om de stat”

Președintele interimar, Mihai Ghimpu, și-a cerut astăzi scuze pentru declarațiile insultătoare ale liderului comunist, Vladimir Voronin.

„Îmi cer scuze pentru insultele dînsului. Voronin niciodată nu a fost un om de stat”, a spus, scurt, Mihai Ghimpu.

Președintele Ghimpu și-a cerut scuze după ce ieri, în cadrul unei conferințe de presă, Vladimir Voronin l-a calificat drept „nulitate” pe președintele Georgiei, Mihail Saakașvili, „speculeant” - pe președintele de onoare al Partidului Democrat, Dumitru Diacov, și „idiot” pe bașcanul Găgăuziei. <http://cms4.jurnal.md/ro/import/2010/11/26/ghimpu-i-i-cere-scuze-pentru-voronin-niciodata-nu-a-fost-om-de-stat-196500/>

* * *

Mihai Ghimpu: Îmi cer scuze pentru insulta adusă României de regimul Voronin. Avem aceeași cultură, istorie și identitate

Președintele interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, își cere scuze, într-un interviu acordat Info Rusia, „pentru insulta adusă României” de vechea conducere a țării, asigurată de comuniștii lui Voronin. „Așa cum au procedat ei, i-au insultat pe cetățenii români și România, ca stat. *Îmi pare rău* și sper că nu se va mai întâmpla, iar cetățenii nu vor mai vota în

fruntea statului oameni care nu știu să prețuiască relațiile dintre oameni, dintre state, care nu-și recunosc propria limba, cultură și istorie”, a subliniat Ghimpu.

Președintele interimar consideră că relațiile dintre cele două state au revenit la „normalitate”, așa cum au fost „în primii ani de independență a R. Moldova”.

„România nu este pentru noi un stat vecin. România pentru noi este un stat unde se vorbește aceeași limbă, unde avem aceeași cultură, aceeași istorie, aceeași identitate și nu cred că supăr pe cineva când vorbim de relații foarte bune cu România”, a declarat el. <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-6332430-mihai-ghimpu-imi-cer-scuze-pentru-insulta-adusa-romaniei-regimul-voronin-avem-aceeasi-cultura-istorie-identitate.htm>

* * *

Ghimpu: „Îmi cer scuze în numele statului pentru faptul că sînteți departe de soți, soții, părinți, copii”

Președintele PL, Mihai Ghimpu, s-a întâlnit cu comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia, efectuînd o vizită în orașul Padova. Întîlnirea s-a desfășurat în incinta sălii de sport Palali din localitate, și a reunit peste 1200 de cetățeni ai R. Moldova, sosiți din toată Italia pentru a se întîlni cu președintele.

În discursul său, Mihai Ghimpu le-a vorbit concetățenilor noștri despre rolul lor crucial în devenirea R. Moldova ca stat european și democratic, inclusiv participarea activă a acestora la alegerile parlamentare de la 28 noiembrie, care este hotărâtoare pentru continuarea demersului de integrare europeană a republicii. „Dvs. contribuiți zi de zi prin munca pe care o faceți ca acest stat să existe. *Îmi pare rău* că cele mai puternice caractere ale noastre sînt în afara republicii. *Îmi cer scuze în numele statului pentru faptul că sînteți departe de soți, soții, părinți, copii*. Trebuie să fim împreună, ca să puteți veni înapoi”, a afirmat președintele Mihai Ghimpu. <http://www.zdg.md/stiri/mihai-ghimpu-imi-cer-scuze-in-numele-statului-pentru-faptul-ca-sunteti-departe-de-soti-sotii-parinti-copii>

* * *

Președintele Republicii Moldova își cere scuze față de români

Președintele Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, și-a cerut scuze față de cetățenii români pentru vizele impuse de predecesorul său, Vladimir Voronin. „Această politică a fost o rușine pentru noi”, a spus el. „*Vreau să-mi cer scuze* prin intermediul Radio Europa Liberă cetățenilor României”, a declarat Ghimpu într-un interviu, la o zi după ce a anulat vizele pentru români. Vizele a fost introduse de președintele Vladimir Voronin la începutul lunii aprilie, după ce România a fost acuzată de interferență în protestele de la Chișinău.

http://www.mytex.ro/eveniment/presedintele-republicii-moldova-isi-cere-scuze-fata-de-romani_231702.php

* * *

Fragment din discursul Președintelui interimar al Republicii Moldova, Mihai Ghimpu, cu ocazia Zilei Naționale a României, 1 decembrie 2009

(...) A fost alături de noi o Românie care ne-a fost întotdeauna un prieten adevărat, indiferent de tensiunile existente și momentele de cotitură pe care le-am parcurs, un partener de încredere, interesat de dezvoltarea democratică a Republicii Moldova pe calea integrării europene.

O Românie care ne-a întins prietenește mîna atunci cînd aveam nevoie. *Scuze, dragă Românie, că n-au știut ce fac ei. Noi îți mulțumim.* (...)

<http://www.pl.md/libview.php?l=ro&idc=78&id=1299&t=/Presa/tiri/Discursul-Președintelui-interimar-al-Republicii-Moldova-Mihai-Ghimpu-cu-ocazia-Zilei-Nationale-a-Romaniei-1-decembrie-2009/>

* * *

Recean își cere scuze pentru 7 aprilie

Dorin Recean își cere scuze de la cetățenii Republicii Moldova pentru modul în care au acționat și s-au comportat angajații ministerului pe care îl conduce.

La 4 ani de la tragicele evenimente din aprilie 2009, Ministrul Afacerilor Interne își cere scuze de la cetățenii Republicii Moldova pentru modul în care au acționat și s-au comportat angajații ministerului pe care îl conduce.

(...) În numele Ministerului Afacerilor Interne, *îmi cer scuze de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul poliției în 2009*, pentru faptul că unii polițiști au preferat să asculte ordine politice ce contravin legilor Republicii Moldova și drepturilor omului. (...)

Încă o dată cer scuze de la cetățenii Republicii Moldova pentru comportamentul polițiștilor în aprilie 2009. Vreau să vă încredințez că acțiunile întreprinse în cadrul reformei — noua lege, noua structură organizatorică și noile regulamente interne — asigură ne-implicarea politicului în activitatea poliției. Împreună vom realiza reformarea sistemul justiției în totalitate, pentru a-l curăți de cei care ne țin captivi în trecut. Vreau să văd că cetățenii noștri sunt liberi, își exercită și apără drepturile și se bucură de dreptate. <https://point.md/ro/noutati/politica/recean-ishi-cere-scuze-pentru-7-aprilie>

* * *

Ministrul de Interne își cere scuze pentru vizita lui Merkel

Ministrul de Interne, Dorin Recean, își cere scuze de la locuitorii capitalei pentru incomoditățile create de măsurile de securitate care vor fi luate cu ocazia vizitei cancelarului german, Angela Merkel.

„Am încercat pe cât posibil să facem ca măsurile de asigurare a ordinii publice să fie cât mai puțin deranjante. Dar oricum vor exista incomodități. *Ministerul Afacerilor Interne aduce scuzele de rigoare*. Rugăm să avem toleranță față de aceste restricții”, a declarat Recean, în cadrul unei conferințe de presă. <http://point.md/ro/noutati/politika/ministrul-de-interne-ishi-cere-scuze-pentru-vizita-lui-merkel>

* * *

Lupu și Filat au semnat Acordul alianței politice PLDM-PD

Liderul PLDM, Vlad Filat și cel al democraților, Marian Lupu au decis să constituie o alianță de constituire a coaliției și au semnat un acord acum câteva minute.

(...) „Vreau să mulțumesc bărbăția și responsabilitatea PLDM pentru că și-a asumat guvernarea într-o situație atât de dificilă. *Ne cerem scuze în fața cetățenilor că aceste negocieri au fost de durată*. Punem capăt perioadei incerte în condițiile constituirii guvernării”, a spus Filat. <http://moldova24.info/2015/01/lupu-si-filat-au-semnat-acordul-alianței-politice-pldm-pd/>

* * *

MAE își cere scuze de la europeni

Președintele Mișcării social-politice „Acțiunea Europeană” (MAE), Anatol Petrencu, i-a adresat o scrisoare șefului Delegației Comisiei Europene în RM, Cesare de Montis, în care își exprimă regretul și își cere scuze de la cetățenii UE, „în numele moldovenilor, pentru modul în care conducerea comunistă înțelege să respecte acordurile internaționale semnate”.

„MAE consideră că ultimele acțiuni ale regimului comunist, de împiedicare a cetățenilor europeni să intre în RM, nu reprezintă voința poporului moldovean”, a spus Petrencu. El s-a referit la sute de cetățeni români care au fost împiedicați de grănicerii moldoveni săptămîna trecută să intre în RM, acțiune lăsată neexplicată pînă în prezent de autoritățile moldovene. „*Ne este rușine* că actualul regim recurge la astfel de acțiuni menite să intimideze cetățenii, în plină campanie electorală”, se spune în scrisoare. <http://www.timpul.md/articol/mae-isi-cere-scuze-de-la-europeni-1241.html>

* * *

În legătură cu acest fapt, *conducerea Departamentului urmărire penală al MAI Vă prezintă scuze pentru abaterile admise de către reprezentanții organului de urmărire penală din cadrul Ministerului Afacerilor Interne.* <http://vox.publika.md/politica/mai-isi-cere-scuze-de-la-pnl-338571.html>

* * *

MAI își cere scuze de la cetățeni pentru deranjul din timpul delegației poloneze la Chișinău

Ministerul Afacerilor Interne își exprimă, într-un comunicat de presă, regretul pentru timpul pierdut de chișinăuieni în blocajele din 3 decembrie. Potrivit instituției, măsurile de securitate pentru vizita președintelui Poloniei la Chișinău au creat impedimente pentru circulație.

„Ministerul Afacerilor Interne exprimă cetățenilor prinși în trafic recunoștința pentru calmul și înțelegerea de care au dat dovadă. MAI, de asemenea, mulțumește Carabinierilor și angajaților Poliției, unii din care au fost la datorie 26 de ore, succesiv, cu foarte mici pauze”, se menționează în comunicat. http://www.publika.md/mai-isi-cere-scuze-de-la-cetateni-pentru-deranjul-din-timpul-delegatiei-poloneze-la-chisinau_1152031.html

* * *

Mihai Ghimpu: „Dragoș, îmi cer scuze în numele statului pentru moartea tatălui tău”

Dragoș Boboc, fiul lui Valeriu Boboc, este cel în fața căruia președintele interimar, Mihai Ghimpu, și-a cerut scuze în numele statului pentru faptul că din cauza organelor statului tatăl său a murit. Declarațiile au fost lansate astăzi, 7 aprilie, în cadrul evenimentului religios, organizat în Piața Marii Adunări Naționale, pe locul unde Boboc a fost omorât.

„Cei care sunt la putere să-și amintească mereu de 7 aprilie și de ceea ce se poate întâmpla dacă nu stau cu picioarele pe pământ”, a declarat Mihai Ghimpu, urându-i lui Valeriu Boboc să-i fie țărâna ușoară. <http://www.basarabeni.ro/stiri/articol/mihai-ghimpu-drago-mi-cer-scuze-n-numele-statului-pentru-moartea-tatlui-tu-video-foto-1758/>

* * *

Timofti și-a cerut scuze de la Familia Regală pentru incidentul de ieri

Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, și-a cerut scuze de la Altețele Regale Principesa Moștenitoare Margareta și Principele Radu ai României pentru incidentul de ieri de la monumentul lui Ștefan cel Mare.

Șeful statului a avut întrevedere cu Familia Regală astăzi, 9 octombrie, la Reședința prezidențială. El a salutat prezența Familiei Princiare la Chișinău și *a ținut să-și ceară scuze pentru incidentul de ieri.* „Vă asigur de respectul și considerația poporului Republicii Moldova. Vă mulțumesc pentru implicarea Dumneavoastră în proiectele de caritate, culturale și sociale din Republica Moldova”, a spus Nicolae Timofti. (...)

Ieri, câțiva simpatizanți ai PCRМ au protestat la Monumentul lui Ștefan cel Mare contra vizitei în Republica Moldova a Familiei Regale. Astfel, Principesei Margareta și Principelui Radu le-a fost blocat accesul la statuia domnitorului, unde au venit pentru a depune flori.
<http://politicom.moldova.org/news/timofti-sia-cerut-scuze-de-la-familia-regala-pentru-incidentul-de-ieri-239415-rom.html>

* * *

Dragi prieteni,

Ne cerem scuze pentru faptul că nu puteți accesa www.unimedia.info. Compania care găzduiește platforma noastră web întâmpină mari probleme tehnice. Sperăm că revenim la normal în cel mai scurt timp! <https://www.facebook.com/unimedia.info?fref=nf>

* * *

Ghenadie Valuța aduce scuze publice Mitropolitului Vladimir. Ce „păcate” a făcut

Președintele Asociației „Pro-Ortodoxia”, Ghenadie Valuța, și-a cerut scuze față de Mitropolitul Moldovei, Vladimir, și față de protoiereul Vadim Cheibaș, pentru că ar fi folosit expresii neadecvate în scrisorile expediate celor doi și pentru că a protestat non-stop, alături de alți creștini, timp de o lună, în fața Mitropoliei. (...)

„Îmi cer iertare, îmi pare rău, n-am fi folosit asemenea expresii, dacă nu am fi fost înțeleși de la început. Totuși, ne mulțumim și cu atât”, a spus Ghenadie Valuța.

http://www.realitatea.md ghenadie-valuta-aduce-scuze-publice-mitropolitului-vladimir-ce-pacate-a-facut_6720.html

* * *

Vitalie Marinuță își cere scuze de la Ana Guțu și atacă conducerea PLR. Vezi ce spune fostul șef al Apărării

Fostul ministru al apărării, Vitalie Marinuța, își cere scuze de la deputata Ana Guțu, pentru faptul că apreciat incorect implicarea ei în procesul de distrugere a partidului din care primul a făcut parte până nu demult. Marinuța și-a manifestat gestul prin intermediul unui comentariu scris pe Facebook, în care acuză actuala conducere a partidului de faptul că ar fi oligarhizat formațiunea. (...)

Fostul șef al Apărării spune că „*aduc scuze de rigoare Doamnei deputat, Ana Guțu, pentru că am apreciat incorect implicarea ei de rînd cu ceilalți doi (teoretic doi, însă practic doar unul) președinți în procesul de distrugere al partidului neformat. Sincer doresc Doamnei Guțu și celor ce mai gîndesc treaz din conducerea partidului (și nu numai) să reușească să aducă formațiunea la acele norme și scopuri ce le-am propus cu toții la începutul mișcării de reformare*”.

http://www.realitatea.md/vitalie-marinu-a-i-i-cere-scuze-de-la-ana-gu-u-i-ataca-conducerea-plr-vezi-ce-spune-fostul-ef-al-apararii_10555.html

* * *

Filat și-a cerut scuze de la președintele Azerbaidjanului

În luna septembrie, Republica Moldova și Armenia au încheiat un contract de vânzare-cumpărare a unui lot de armament, în valoare de 3 milioane de dolari.

Premierul Vlad Filat nu a fost informat, acest lucru aflându-l din presă.

Prim-ministrul Moldovei a mai declarat că ministrul economiei, Valeriu Lazar, era obligat să-i comunice despre contractul respectiv, în calitate de președinte al comisiei care a autorizat tranzacția cu armament.

Însă, președintele Azerbaidjanului, Ilham Aliyev, s-a arătat îngrijorat de recenta achiziție de armament operată de Armenia în R. Moldova. În opinia liderului Azerbaidjanului, aceste achiziții ar împiedica soluționarea pașnică a conflictului din Nagorno-Karabah.

Ținând cont de situația creată, Vlad Filat și-a cerut scuze de la Oficial.

Potrivit agenției de știri 1news.az, ambasadorul Republicii Moldova în Azerbaidjan, Igor Bodiș a declarat că în timpul summit-ului de la Varșovia, premierul Vlad Filat i-ar fi cerut scuze de la Ilham Aliyev, pentru livrarea de armament Armeniei.

Potrivit diplomatului, Moldova într-adevăr a vândut armament Armeniei în valoare de trei milioane de dolari. El a calificat acest fapt drept „*un pas greșit din punct de vedere politic*”.

Igor Bodiș a menționat că între Azerbaidjan și Moldova există relații aliate. „Ambele țări sunt membre ale GUAM, și sperăm că acest fapt nu va dăuna relațiilor noastre.

În Moldova au fost create două comisii – o comisie parlamentară și o comisie a Consiliului de Securitate, care investighează incidentul.

Menționez, încă o dată, că acesta *a fost un pas greșit din punct de vedere politic*”, a declarat ambasadorul.

<http://www.moldova.org/filat-si-a-cerut-scuze-de-la-presedintele-azerbaidjanului-226157-rom/>

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Viorica Cebotaroș, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Cebotaroș Viorica

21.03.2017

CURRICULUM VITAE

Numele și prenumele	CEBOTAROȘ Viorica
Cetățenia	Republica Moldova
Studii	
1991-1996	Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, facultatea Limbi Moderne, specializarea Limba engleză și limba franceză, calificarea profesor de limbă engleză și limbă franceză
2001-2002	Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, Magistru în filologie
2010-2014	Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, studii doctorale, specialitatea 621.05. Semiotică; semantică; pragmatică (limba română)
Stagii	
1.10.2013 – 31.03.2014	Universitatea Liberă din Berlin, Germania, bursă doctorală, programul ERASMUS MUNDUS
1.03.2016 – 31.03.2016	Universitatea din Lodz, Polonia, bursă personal academic, programul ERASMUS MUNDUS
Activitate profesională	
1996 pînă în prezent	Lector universitar la Catedra de filologie engleză și germană, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Domeniile de interes științific	Pragmatica lingvistică, culturologie
Participări în proiecte	„Dezvoltarea sistemului de învățămînt superior prin îmbunătățirea parteneriatului social și creșterea competitivității științelor umaniste”, Nr. 159338-TEMPUS-1-2009-1-LV-TEMPUS-SMHES 2010- 2013 (proiect internațional, traducător)
Cunoașterea limbilor	Limba română – limba maternă Limba engleză – nivel avansat Limba franceză – nivel intermediar Limba rusă – nivel intermediar
Date de contact de serviciu:	Bălți, str. Pușkin 38, tel. 0231- 52-3-26 email: vcebotarosh@yahoo.com